

ROMÂNIA LITERARĂ

săptăminal de literatură și artă

1

Joi 31 XII 1971 — 32 pagini, 2 lei

La început de an

Deschidem cu acest număr un nou an literar pentru revista noastră. Anul o mie nouă sute șaptezeci și unu. Ce va însemna el pentru literatură ? Cite volume de poezii inspirate, cite romane bune, cite eseuri critice, piese de teatru sau scenarii de film valoroase, monografiile sau studiile de istorie literară și atâtea alte forme prin care se exprimă și transfigurează talentul creator literar al unei națiuni, nu se vor naște, nu vor irupe, de sub streșina protectoare a acestui an ? ! Cîți scriitori nu-și vor rotunji opera lor capitală sau ce talent nu-și va trimite numele său, pentru întia oară, tiparului, declanșind acel miracol unic, de-o solemnitate atât de gravă și, uneori, atât de puțin înțeleasă, care se numește **debut** ? L-am auzit odată vorbind, pe Lucian Blaga, despre debutul său, în prima conferință publică pe care o ținea, după război, în primăvara anului 1956, în strimta sală a bibliotecii universitare din Cluj, umplută pînă la refuz de oameni al căror șir se continua pe culoar și apoi jos pe scări pînă în curte și stradă. Au trecut, iată, cincisprezece ani de atunci, și-l văd încă aievea, „în fața ochilor minții”, cum spune Hamlet, drept și alb, crispat pînă în adîncul ființei sale morale de acel plîns și cîntec al celui de-al doilea mare debut al său, capabil să înceapă încă și încă o dată acel suîș de glorie și suferință, acel „deal și vale” în care se amesteca cu întreg poporul care îl născuse. Cite debuturi chinuitoare și aspre ca niște nașteri trebuie să implinească un scriitor, de cite ori trebuie el să poată face dovada forței morale care să-l ridice de fiecare dată atunci cînd... imi aminesc de strofa atât de inspirată a lui Arghezi :

Intr-o viață de durată
ai murit de patru ori.
De aceea n-ai să mori
încăodată, niciodată.

E bine să ne aducem aminte de aceste lucruri, să le readucem mereu, să reținem neobosiți acele câteva adevăruri, poate știute, poate simple în expresia lor lapidară și criptică totodată, dar pe care, dacă le uităm o clipă, cum s-a mai întîmp'at, ne afundăm în amorf.

E vorba și vreau să vorbesc de principiul moral, de forța morală în creație, în literatură. Pentru că dacă am ajuns să vorbim în fine, și e bine că se întîmplă acest lucru, despre literatură, și facem acest lucru cu mijloacele adecvate, dacă am ajuns deci în zona specifică a vocației noastre și despre metafora „dor” ne folosim de noțiunea „dor” și despre metafora „copac” ne folosim de noțiunea „copac”, dacă ajungem să scriem și să tipărim paginile pe care le-am visat, aacă noi, scriitorii în viață ai acestei țări, suntem convinși și această cinste ne ține drepti, că nu există niciunde, în nici un colț ascuns de provincie vreun talent care să nu poată să se afirme, să existe și să se desăvîrșească, căruia să nu ne grăbim cu bucurie să-i aducem laudele și prietenia care i se cuvin, pentru cartea măiestrită peste care și-a risipit harul ; dacă se întîmplă toate acestea și multe altele, la fel de necesare, să nu uităm, poate în mindria și mulțumirea noastră firească, meritată, că literatura, cea mai înaltă, nu e scop, ci un mijloc ; că talentul cel mai puternic, cel mai original, nu e un dar, ci o datorie ; că geniul însuși, atunci cînd scrie pește atât de rar și de orbitor printre muritori, nu e decît o aspirație, o tendință spre acea esență care dă nume omului, nume și contur, izolîndu-l și salvîndu-l de animalitate și instinct primar. Nu știu cine spunea că arta mare e o creație a inimii, nu a minții, și cred că tot acolo putem căuta sediul celui instinct moral, acelei tendințe organice spre umanitate.

Mi se pare uneori că vorbim prea mult și obositor despre talent, tropi, construcție în roman, rime rare, limbaj, ecritură, personaje, intrigă, atmosferă, metodologie, structură, și-atîtea și-atîtea foarte necesare unelte ale profesiei noastre, dar... la ce folosesc toate acestea, ce vrem să spunem cu toate aceste cuvinte mai mult sau mai puțin pretențioase ? Nu cumva ascundem uneori, sub această pojghiță scîlpitoare, o anume oboseală a simțirii, nu cumva termenii aceștia, într-un fel sau altul, vechi de cînd lumea, ne înstrăinează de noi înșine, de **acela** pe care-l visam cu ochii deschiși în cele mai nobile ceasuri ale adolescenței noastre ?

Da, aș vrea ca în anul care vine, în care ne mișcăm și gîndim deja, să ne apropiem mai mult și mai ades, mai curajos, de impulsul moral al operelor noastre, de rațiunea morală a vocației noastre. Un filozof afirma că adevărul nu e o chestiune de prostie sau inteligență, ci cu mult mai mult, de lașitate sau curaj. Da, a lega adevărul de curaj sau creația de morală, iată un subiect de meditație, cred eu, potrivit, pentru scriitorul anului 1971 sau, cel puțin, pentru mine însumi. Sau despre „publicul nostru”, un gînd adînc, repetat, celui care ne citește sau ne va citi, celui care va întinde mina și va alege cartea noastră din atîtea altele, poate cu mult mai glorioase ? Cum arată acea față ovală sau prelungă, acei ochi scîlpind ironic sau cald, deasupra unei inimi care ni se oferă, poate ?... Oare nu vorbim noi prea mult despre „arta modernă” și „limbajul specific” sau „structuri” și altele, necesare, inevitabile, și prea puțin de cel spre care ne îndreptăm uneori cu ochii închiși și care ne așteaptă fără să ne cunoască, care ne iubește fără reciprocitate, din prea plinul său, din vitalitatea și noblețea inimii sale ? Da, să scriem cărți în care să se miște mai străveziu idealurile prietenului nostru de pe stradă, din fabrică, ale tovarășului nostru care aruncă semințe ce vor înfrunta zăpada și seceta, al căror truct ni-l va dăruia cu o simplitate de nedescris. A celui care educă generațiile sau a celui care alină suferințele.

Să vibrăm mai adînc, acum cînd toate semnele arată o adevărată și impetuoasă înflorire a artelor românești, la cuvintele tovarășului Nicolae Ceaușescu de la tribuna Congresului X al Partidului :

„Ceea ce vi se cere, tovarăși, este să pătrundeți în adîncul existenței poporului și, înțelegînd năzuințele sale, eforturile și lupta sa eroică, să înfățișați grandioasa frescă a României socialiste. Partidul este adeptul adevărului obiectiv nemistificat, partizanul înfățișării veridice a realității, atât cu luminile cît și cu umbrele ei”.

Să uităm, o clipă, de talentul, măiestria, cultura și inteligența, pe care, poate, le arătăm uneori. Să ne apropiem de ființa noastră morală, de impulsul nostru cel mai curat și mai bărbătesc spre adevăr. De cititorul nostru, frate.

Nicolae BREBAN

GRIGORIE MINEA

PASĂRE

Ovidiu Hotinceanu

Gînd și simțire

Pînă la tine e o strigare de o zi
Largă cît cuprinderea unui vultur
Numai cu ochiul mă așez la gura
Cîntului, să nu-l tulbur

Noule pom cu rocul cît gușa
Unui bărbătuș, unei porumbe
Un cerc face lumina ta, drept care
Ne-ncumetăm a zice : umple !

Pe față, soare zvîcnește dinăuntru
Din afară privit, este o mîndră zidire
Cum eu, tu, ei, el, ea, voi
O știm din cartea de cetire

Munte peste munte să gîndim
Spre o înaltă, suitoare învingere
Vecia e medalie pe care obrazele
Trăiesc în nestingere

Gînd și simțire. Pămînt întors
La semn de biruință, treci !
Zodie despletită prielnic
Cuvînt de slavă îndrăznesc. În veci !

Urăm cititorilor
și colaboratorilor
noștri

LA MULȚI ANI !

În acest număr :

Ancheta României literare :

1. Ce părere aveți despre anul literar 1970 ?
2. Proiecte pentru 1971.

Evocări literare :

Victor EFTIMIU, Tudor ARGHEZI, Păstorel TEO-DOREANU

ȘTEFAN VOICU:
CONFESIUNI

Explorarea Lunei

O dimineață la BUFTEA

Revelațiile

unchiului Robert —

(proză de Mircea Horia SIMIONESCU)

Biografia tainică
a tezaurului

Ultimele 72 de ore ale lui Rotschild

PROZĂ UMORISTICĂ,
PARODII, CARICATURI,
POȘTA REDACTIEI (Mo-
dele negative)

Zaharia Stancu

1. Consider că anul 1970 a fost un an bun. Au apărut ro-

Aurel Martin

1. Fără a fi un an deosebit, adică unul care să fi impus atenției un număr masiv de volume interesante, anul 1970 înregistrează însă câteva apariții pe care le socotesc remarcabile. Mă gândesc, în ceea ce privește proza, la două romane de structură, viziune și modalitate cu totul distinctă: **Moartea lui Orfeu** de Laurențiu Fulga și **Păsările** de Al. Ivasiuc. Dintre plachetele de versuri, încredințate librăriilor, nici una nu dă senzația vreunui eveniment extraordinar, definitiv, în evoluția din ultimii ani a autorilor. Relevabile, neîn-doielnic, ca prezențe presti-gioase, cărțile semnate anul a-cesta de Zaharia Stancu, Mihai Beniuc, D. Stelaru, Ni-na Cassian, Al. Andrițoiu, Ion Brad, Leonid Dimov, Nichita Stănescu, Ion Gheorghe Ilie Constantin, Marin Sorescu, Ana Blandiana, Ștefan Aug. Doinaș, Virgil Teodorescu, Grigore Hagiu și alții, confir-

Ion Băieșu

1. Mișcarea literară din anul care-și scurge prin noi ultimele picături nu mi s-a părut ieșită din comun. În sensul că au existat puține evenimente de excepție. Cu alte cuvinte, anul 1970 a trăit de pe urma gloriei anilor 1968 și 1969, când au apărut o sumedenie de opere de va-loare aleasă. Probabil că în 1970 scriitorii au scris tot timpul, uitând să mai publice și urmînd să dea lovitură în 1971. Pentru mine, anul ace-s-ta a coincis cu publicarea vo-lumului **Teatru** (la Editura Cartea Românească) în care

mane bune, volume remarca-bile de versuri, cărți de critică și istorie literară extrem de in-teresante. Mai mult nu aș vrea să spun acum. Pregătim o am-plă dezbateră în cadrul Consi-liului Uniunii cu privire la a-cest an literar care acum se încheie.

2. În 1971 voi publica la E-ditura Eminescu volumul de versuri **Cîntecul lebedei și romanul Actrița, bancherul și cîțiva oameni simpli**, iar la Cartea Românească un roman care se cheamă **Tărnuțel sal-batic**.

mă valori incontestabile, dar nu au semnificațiile de nou-tate elocventă. Cît despre de-buturi, prea multe stau sub semnul modelor și al mode-lelor... Rețin un nume: Da-niel Turcea. Dintre volumele de critică, teorie sau istorie literară, aș selecta **Urmuz și Labirint**, ambele de Nicolae Balotă, sinteza consacrată de Z. Ornea sămănătorismului, controversata monografie a lui N. Manolescu închinată lui Maiorescu. **Lampa lui Diogene** de Ștefan Aug. Doinaș și micromonografia **E. Lovinescu** de Ion Negoitescu. Aș adăuga tuturor acestora, ca premiere sau reeditări: **Învățăturile lui Neagoe Basarab...**, **Alăuta românească** (ediție facsimila-tă), **Pagini bizare** de Urmuz, ediția critică de **Opere** ale lui Ion Creangă, ediția critică realizată de D. Murărașu din poeziile lui Eminescu, retipă-rirea, în tiraj de masă, a eseu-lui lui Tudor Vianu despre Ion Barbu și ediția scoasă la „Albatros” de Romulus Vul-pescu poeziilor știute sau mai puțin cunoscute ale autorului **Jocului secund**.

2. Proiecte personale? În planul pe 1971 al Editurii Eminescu figurez cu volumul al II-lea din **Poeți contem-porani**, unde comentez lirica lui Arghezi, Camil Petrescu, Mateiu Caragiale, Zaharia Stancu, Mihai Beniuc, Nichita Stănescu, Marin Sorescu, Ion Gheorghe ș. a. Spre sfîrșitul anului sper să termin mono-grafia **Ion Pillat**. Iar paralel, să fiu în continuare prezent în coloanele revistelor și zia-relor, la radio și la tele-viziune.

am adunat tot ce-am săvîrșit mai grav în ultimii trei ani. E o carte în care imi pun speranțe oarbe, și de aceea îi rog pe cititori și pe critici să țină seama de chestia asta.

2. În luna ianuarie, la Lon-dra, va avea loc la „Little Theatre” premiera piesei **Iertarea**, ceea ce înseamnă că proiectele mele pe 1971 ca-pătă brusc o importanță in-ternațională. În acest sens, semnalez și apariția, prin luna februarie, a unui volum intitu-lat **Fotbalul — joc de băr-bați**, la Editura Stadion, volum în care, pe lîngă unele impresii acute culese perso-nal din Mexic, explic pe înțe-lesul tuturor ce e cu sportul ăsta blestemat, de unde vine și încotro se duce. În același an, voi lansa două piese de teatru (să vedem unde — asta-i întrebarea), voi încropi un volum antologic de proze și o culegere cu cele mai in-teresante scrisori publicate în rubrica „De la om la om” din „Scînteia tineretului”. Tot în acest an, am de gînd să-mi re-par mașina, să-mi iau ceva de îmbrăcăminte, să mă las de fumat și să rup relațiile săp-tămînale cu Fondul literar, instituție care mi-a tulburat destul viața interioară.

Păi cam atît!

Virgil Teodorescu

1. S-a spus că anul 1969 ar fi fost anul romanului și mai

Constantin Chiriță

1. Continuînd suflul din ul-timul deceniu, și în 1970 poezia noastră înregistrează succese eclatante, menținîndu-se astfel la cea mai ridicată înălțime pe care o poate atinge astăzi

Alex. Paleologu

1. Eu nu sînt propriu-zis un critic literar, ci un om care am nevoie de cărți ca să mă orientez în viață; dacă pînă acum am scris mai mult des-pre cărți, preocuparea mea nu e cunoașterea literaturii, ci cu-noașterea prin literatură. Așa că nu mă prea țin la curent cu actualitatea; de fapt Goethe, Stendhal sau Dostoievski îmi par mai actuali (în accepția proprie a termenului) decît majoritatea contemporanilor; prefer, la vîrsta la care am ajuns și în timpul pe care-l mai am, să recitesc mereu, cele cam o sută de cărți fun-damentale, la care nu mă îndoi-esc că și epoca noastră a-daugă cîteva. Firește că aflu și eu și pînă la urmă ajung să citesc ce e important din ceea ce apare, la noi și aiurea, dar nu mă grăbesc.

Nu știu dacă anul care a trecut e „al poeziei” sau „al romanului” și nu mă intere-sează de loc asemenea proble-mă. În genere apare mult prea multă poezie care nu e de loc rea, pare chiar bună, dar în fond nu e nimic și ar trebui descurajată. Tot cazul care se face de lirism e o de-magogie pernicioasă: poezii

puțin al celorlalte genuri li-terare.

N-aș vrea să adopt acest procedeu al localizării, spu-nînd, de pildă, că anul 1970 ar fi anul poeziei.

Voi remarca însă că în 1970, pe lîngă remarcabile cărți de poezie, au apărut excepționa-le culegeri din scrierile unor poeți cu mai îndelungă ac-tivitate, adevărate medalii ju-biliare, culegeri care aruncă o nouă lumină asupra operei lor și duc la clarificarea pei-sajului nostru literar.

Mi se pare că invenția ar-

poezia în lume. Nume? M-aș feri, tocmai din stîmă pe care o am față de fiecare poet. Dar pot să încep cu neobositul Ni-chita Stănescu, cel care, de fapt, a deschis, primul, ori-zonturile noului univers poetic și pot să termin cu Ileana Mă-lăncioiu și Nicolae Neagu.

Succese reale și în proză: reveniri, debuturi, evoluții, trăsnete, dar aici nu voi da nume. O reconstatare: proza se dezvoltă în toate direcțiile posibile, deci diversitate de stiluri și curente. Totul e să avem, în calitate de cititori și colegi, înțelegerea elementară pentru fiecare.

2. Sînt superstițios. Nu vor-besc despre cărțile la care lu-crez. Numai după ce le scriu. În 1971 va apare ediția a doua, revăzută, a romanului **Întîl-nirea**. Sper că îi voi mulțumi, cel puțin pe cititori.

trebuie să fie puțini și excep-ționali.

Din cîte cărți de poezie apărute anul acesta am ajuns să citesc, mi s-au părut re-marcabile: **Eleusis** de Dimov și Pucă, **Alter ego** de Doinaș, **Poeme** de Mircea Ivănescu **Baladele singaporene** de Tudor George, **Șodron** de Astaloș. Știu că mai sînt și altele; le voi citi în anul sau anii vi-itori: sper că sînt scrise pen-tru totdeauna.

De proză nu pot spune deo-camdată nimic. Din motive particulare nu am ajuns încă să citesc **Păsările** lui Ivasiuc, carte de a cărei importanță nu mă îndoiesc și pe care o voi citi în 1971. Cu timpul voi

Teodor Mazilu

1. E neplăcut să dau un răspuns diplomatic sau și mai neplăcut să mă hazardez în aprecieri de sinteză. Nu de puține ori aprecierile de sin-teză se nasc din lene sau indi-ferență. Critica, deși mai scep-tică și mai rezervată ca oricînd, a salutat cîteva cărți, cum ar fi, de pildă, romanul lui Al.

tistică a ajuns la gradul maturitate al cristalizării, torcîndu-se în sine și că, p-cărțile apărute, literatura mână contemporană a fă-un pas înainte, ca expresie universală principală, un-nîndu-și perspectiva sa asu-devenirii omului, a lumii și universului, precum și sis-mul său imagistic diversifi-complex și original

2. Mai întîi, în primele lu-ale anului viitor, un volum intitulat **Poemul întîlnirii** pentru a participa la săr-torirea unei jumătăți de se-de la înființarea Partidu-Comunist Român, versuri se de-a lungul a aproapep-truzeci de ani, de cînd sînt-rîndurile sale.

Pregătesc un volum eseuri și teorie a literatur-**Pirghii de gradul doi** și t-odată un nou volum de v-suri: **Santinela aerului**.

În ce privește traduceri-la începutul anului va apa-sub îngrijirea mea, un volu-masiv Apollinaire, poem-teatru, proză. Pregătesc o-culegere din poezia lui Nervi o culegere Breton (poeme-texte teoretice) și o culege-din poezia lui Vladimir H-lan.

În colaborare, o antolog-a poeziei moderne canadien-

citi și eu o parte din cărți-apărute în anii aceștia, și-tunci, dacă va mai intere-pe cineva părerea mea, o v-spune. Dar nu e nici un zo-

2. Cred că voi tipări în 1971 la Cartea Românească, un v-lum nu prea gros, intitulat **Bunul simț ca paradox**: carte de critică, dar nu litera-ră, ci de critică sentimentală și morală („Critica pasiun-pure”). Sper să termin în an-care vine o altă carte, **Școala melancoliei**, un fel de roman sau un memoriaj sentiment și filosofic în care încerc scriu istoria generației mele e autobiografia unei societă și într-un fel o „regăsire” timpului pierdut“.

Ivasiuc, **Păsările**. Cum e gre-să mă hrănesc din entuziasm-altora, în aceste zile de tradițional răgaz, eu îmi propun sarcină mult mai modestă, c-a citi tot ceea ce îndeamnă lectură.

2. Anul acesta va fi un a-pe care, sper, îl voi dedica pro-zei. Teatrul e însă o ispi-prea mare, așa că mă voi rug-Domnului ca să mă ferească de păcat. Pe propriile mele pu-teri nu mă pot bizui... Am u-volum de nuvele, **Singurătate diavolului milos** — de mul-vreme predat la editura Em-nescu, dar ocupat cu repet-țiile, discuțiile cu actorii, n-a-avut răgaz de a-l reciti definitiv. O voi face acum. Agitația teatrului e plină o fascinație, dar mă bizui oboseala stîrnită de această larmă feerică pentru a luc-la romanul promis Editur-Cartea Românească, cu titlu definitiv **Orgoliul sinucigașilo**

LITERAR 1970? 2. PROIECTE PENTRU 1971

Laurențiu Fulga

1. De la debuturi excepționale până la operele unor per-

Cezar Baltag

1. Faptul de a nu fi tipărit nici o carte anul acesta mă face să mă autosuspectez, în chip paradoxal, de subiectivitate. De aceea, mă mărginesc să declar că nu am încă distanța necesară ca să pot vorbi despre „anul literar 1970“.

Din punctul meu de vedere, evenimentul poetic cel mai de seamă l-a constituit apariția în *Luceafărul* a unei pagini de poezii semnate de Mircea Di-

Paul Georgescu

1. În geometria temporală, 1970 e o invitație la simetrii decenale, cu inevitabila aproximație a rigorilor formale. În anii patruzeci, scriitorii au descoperit că ei ar trebui înainte de orice, să fie conștiințe. Tranșeele, orașele bombardate sau invadate, asasinatle și lagărele, cu un cuvânt — fascismul — violența organizată au creat certitudinea că, în fața suferinței, arta nu poate fi un joc steril și gratuit. În fața exploziei de la Hiroșima, nimic mai murdar ca puritatea artei. Sfârșitul deceniului semnalează, și la noi, un val de scriitori, entuziaști și autentici. Apar, în proză, *Des-cult*, *Cartea Oltului* și *Intilnirea din Pământuri*. În anii '50, cele mai frumoase idei visate de umanitate sînt strîmțate, micșorate, anchilozate într-o proză rigidă, cu entuziasm stereotip. Deși stînjinite, talentele reale se sugerează ca atare. Apar, totuși, *Bietul Ioanide*, *Moromeții*, *Groapa*. De-

sonalități de prestigiu, anul 1970 a adăugat constelației literaturii române contemporane cel puțin cîteva stele de mare strălucire. Ar trebui să mă tem de criteriile după care timpul își alege valorile pene, dar prea cred în aceste valori ca să mă tem. Și nu mă tem!

2. La Minerva mi se va reedita cartea de nuvele fantastice *Straniul paradis*, cu care am debutat în timpul războiului. Altfel, sînt muncit de o carte-proces asupra dramei unei generații, cărcia, îi aparțin nu doar ca vîrstă, ci mai ales ca experiență istorică.

nescu. Cred în steaua lui Mircea Dinescu și îi urez din acest colț de pagină împlinirea destinului său literar.

În proză, evenimentul literar al anului îmi pare a fi apariția romanului *Păsările*, prin care mai mult decît în cărțile anterioare Al. Ivăsiuc își egalează inteligența printr-un remarcabil talent. Am terminat cu cîteva ore în urmă lectura romanului și pot afirma că am citit o carte de excepție.

2. Am predat acum o săptămînă editurii Eminescu o carte intitulată, poate provizoriu, poate definitiv, *Șah orb*. Formula artistică a acestui volum va constitui, cred, o surpriză.

Sper să termin în curînd „florile mele de mucigai“ volumul *Madona din dud*, pe care l-am anunțat mai de mult. Poemul *An, dan, dez*, tipărit acum 3 săptămîni în *România literară*, face parte din această carte.

Aș dori, de asemeni, să apar în 1971 cu un volum de eseuri critice.

butează, totuși, Titus Popovici, D. R. Popescu, T. Mazilu, N. Velea. Anii '60 duc, progresiv, la un climat fertil. Scriitorii anteriori își dau măsura. Se afirmă Nichita Stănescu. Debutează și se afirmă Cezar Baltag, Ion Gheorghe, Ion Alexandru, Sorescu, Dimov și un mare număr de tineri. Debutează și se afirmă Nicolae Breban, Al. Ivăsiuc, Fănuș Neagu, Matei Călinescu, Radu Petrescu, Petru Popescu, M. H. Simionescu, Paul Georgescu și mulți alții. Critica e efervescentă, nuanțată, problematică (Paleologu, Marino, Manolescu și mulți alții). E deceniul fertil al diversității, nuanței și căutării, potențînd creația generației anterioare și impunînd o altă, remarcabilă. DAR: există un fenomen de mimetism și epigonism în poezie, de confuzie și metafizică vulgară în critică, de minor trudnic în proză. Nu ne alarmăm, dar semnalăm. Se manifestă și idei vechi, incompatibile cu socialismul. A fi indiferent în fața lor e laș. Trebuie să fuzionăm entuziasmul major al anilor 1944—48, cu tot ce este nuanță și diversitate, azi. Literatura de mîine va fi socialistă sau pitoresc-provincială sau răsucit anemică. Să depunem mărturie despre epoca noastră, despre existența și problemele noastre, din perspectiva revoluționară.

2. Scriu un roman — Asasinatul.

Titus Popovici

1. Selecția — în general — înseamnă sau ar trebui să însemne opțiune și, cum scriitorul, întrebare care sînt cărțile anului care l-au impresionat în mod deosebit, trebuie — dacă nu vrea să facă doar un bilanț amabil sau conjunctural — să opteze, voi spune că romanul lui Al. Ivăsiuc, *Păsările*, mi se pare cartea care răspunde în modul cel mai convingător unei necesități intime, de esență, a prozei noastre. Explozie de talente, de modalități, de experiențe estetice, de cele mai multe ori fructuoase, din ultimii ani în proza româ-

Ana Blandiana

1. Într-un an fizic atît de plin de dezastre, printre

Alexandru Ivăsiuc

1. În primul rînd, un calificativ valoric: a fost un an bun, pentru că au apărut cîteva cărți bune, în critică, poezie, proză. Faptul că au apărut și o serie de cărți nesemnificative și că acestea, cantitativ, pot fi mai multe, n-are cine știe ce importanță. Pentru literatura română, 1970 a fost un an foarte bun, pentru că a apărut atunci un roman major al lui Rebreanu și de aceasta îl vom ține minte. Valoarea este orice în afara unei medii statistice, cantitative și accentul valoric este determinat de valoarea virfurilor, semnul ei este ierarhic și nu aritmetic. O enumerare ar putea avea regretable omisiuni, deci, mai degrabă voi menționa ce-mi vine imediat în minte, fără pretenția de a spune tot. Un an în care apare un volum de Nichita Stănescu nu poate fi slab în poezie. Însă în 1970 s-au afirmat și alți

nească, îi lipsea, totuși, dimensiunea — ridicată pe o treaptă superioară de expresie estetică — a socialului grav, a ancorării în problemele de atîtea ori spinoase ale contemporaneității. Aceste probleme-cheie pentru o literatură care se vrea nu numai martoră sau „cronicară“ simplă, ci își revendică participarea activă și responsabilă la frămîntarea de idei care caracterizează acest veac dramatic, sînt — cred eu — teritoriul cel mai puțin explorat și în același timp cel mai apt de-a genera opere fundamentale.

Romanul lui Ivăsiuc, făcînd încă o dată dovada recunoșterii calității intelectuale ale autorului, aduce în plus față de celelalte cărți ale lui o ancorare mai organică în concret, în carnalitate epică, în durată obiectivă. El mai face — și acest lucru mi se pare extrem de important — demonstrația că nu există subiecte „tabu“ (scuza facilă a celor al căror curaj imbracă adeseori forme exclusiv verbale) atunci cînd ele sînt abordate cu o înțele-

inundații, cutremure și alunecări de teren, anul literar 1970 mi s-a părut calm, echilibrat, bogat în cărți bune, dar fără strălucire, pentru că strălucirea este dată nu numai de valoarea unei cărți, ci și de interesul iscat în jurul acestei valori. A fost un an fără dispute, fără polemici, fără puncte de vedere spectaculoase, un an tăcut căruia i se spune **anul criticii**.

poeți, de care vom auzi (valoarea înseamnă continuitate, consecvență, după cum talent înseamnă capacitatea de a progresa). Mă gîndesc la Vasile Vlad, în primul rînd, dacă nu se va plafona, intrucît îl pîndesc cam aceleași pericole ca pe Ion Alexandru.

Din conul pitorescului a ieșit la deplină lumină un poet într-un totuși remarcabil, cu glas propriu și neconfundabil: Tudor George. A apărut un elegant și subtil poet al detașării: Emil Brumaru. Fetele și-au mai adăugat la triada știută un nume de valoare: Ileana Mălăncioiu. Au mai apărut o serie de cărți notabile, bune, interesante, ale tuturor generațiilor. În 1970 s-a întors la poezie, printr-un volum de mare concentrare existențială, filtrată în decursul deceniilor de tăcere, cu o vigoare decantată, Zaharia Stancu, deci un eveniment literar și de istorie literară. O mențiune specială pentru excepționalul volum al lui Mircea Ivănescu, deși mențiunea este un termen prea slab.

Nici în proză anul n-a fost sărac, însă dominantă a dat-o critica și eseul, cărți excelente și, mai ales, stîrnitoare de discuții. Dezbateră a fost de fapt pilonul lui 1970, ceea ce dă seama de vigoarea vieții noastre culturale. Discuțiile stîrnite în jurul cărții lui Manolescu, *Contradicția lui Maiorescu*, au adus în for problemele și viziunile criticii înseși. S-a discutat despre decenii și despre timp, chiar dacă confruntarea a ocolit adesea punctele esențiale. S-au

gere de tip superior, care le transformă din „cazuri“, în prilej de meditație asupra revoluției și de examen de conștiință.

Este un roman căruia îi prevăd un destin fructuos, pe deplin meritat.

2. Mărturisesc că sufăr de o anumită idiosincrazie atunci cînd e vorba de „proiectele de viitor“ personale. Totuși cred că pot spune că în anul 1971 voi fi prezent în librării cu o carte, pe care o numesc deocamdată *Cîteva feluri de-a trăi* (din care am publicat primul episod, *Moartea lui Ipu*), în care încerc să dau formă temei care mă obsedează: raportul individului cu istoria, trăită conștient și nu suportată ca pe o fatalitate. Cartea va fi alcătuită din două nuvele și două romane. **aparent** fără continuitate construită, avînd ca legătură intimă acea genială observație a lui Bonaparte: „Destinul modern e politică“.

2. În 1970 Editura Cartea Românească îmi va tipări o carte de poezie. Spun carte și nu volum, pentru că nu e o culegere de versuri, ci o singură viziune, ținînd în egală măsură de fericire și moarte, a iubirii. Cartea se numește **Clar de moarte** și înseamnă pentru mine foarte mult. Nu-l cer anului care vine decît ca ea să însemne la fel de mult și pentru alții.

făcut încercări de sinteză chiar a perioadei actuale, surprinzînd evoluția prozei, în cărțile lui S. Damian, care aduce și o foarte interesantă perspectivă teoretică, și G. Dimisianu — fapt din care de asemenea se pot deduce linii directe ale gîndirii critice contemporane.

Au semnat excepționale cărți de eseuri N. Balotă, I. Negoitescu, Matei Călinescu. Și-a strîns într-un volum subtilele și elegante eseuri publicate în presă, care-l afirmaseră și-l confirmaseră de cîteva ani, Alexandru Paleologu. A apărut un nume nou: Alexandru George, ca prozator, critic și eseuist.

Nu pot fi uitate nici numeroasele articole interesante și incitante din reviste, rubrici permanente care le dau coloană vertebrală.

Și totuși, există loc și pentru nemulțumiri și tocmai acestea s-au reflectat în dezbaterile caracteristice anului. Ele anunță o evoluție spre o literatură și mai angajată, care să cuprindă în circuitul ei de idei și sentimente cît mai multe. De aceea dezbaterile trebuie să continue.

2. Sînt aproape gata cu un eseu: **Radicalitate și contradicție**, parțial apărut în **Contemporanul**. Voi continua rubrica de acolo în curînd muțînd-o pe probleme actuale.

Am în cap un roman, mai multe romane, dintre care unul va fi gata la mijlocul anului.

(Continuarea anchetei în pag. 4)

1. CE PĂRERE AVEȚI DESPRE ANUL LITERAR 1970 ? 2. PROIECTE PENTRU 1971

Horia Lovinescu

1. În afară de cazuri excepționale, nu cred că există „ani literari”. Cazul excepțional — fie că ar fi vorba de o afirmare

genială, fie de izbucnirea masivă a unei acumulări — nu s-a produs în '70. Am citit cu mult interes și aproape cu tot atîta plăcere un roman: **Păsările** lui Al. Ivasiuc. S-ar putea ca interesul trezit de această carte să fie simptomatic pentru anumite tendințe ale „mișcării literare” din '71.

2. Multe. Între altele, o piesă de teatru legată de aniversarea Partidului. Nu deznădăduiesc să-mi pot în sfîrșit realiza visul de a începe să scriu proză, dar ce împrejurări fericite mă vor smulge din cercul, infernal pentru mine, al dramaturgiei ?

Nicolae Balotă

1. Mărturisesc, cuvîntul pe care mă simt ispitit să-l rostesc, aruncînd o privire în

urmă asupra producției literare din anul 1970 este: **a-morf**. Un an fără strălucirea netă a suprafețelor, unghiurilor, a formelor tranșante. Dar, dacă aceasta ar putea să însemne slăbirea unei tensiuni, scăderea fervorii novatoare, în schimb cred că s-a cîștigat ceva în adîncime. 1970 a fost anul unor fructuoase debateri, a fost anul în care anumite opere apărute au manifestat ceea ce consider că e tendința generală a literelor

noastre în această perioadă (și în cea care va să vină) o voință de echilibru, de ordine. Ne îndreptăm, oare spre un nou (nu un neo-) clasicism ?

2. În curînd îmi va apărea un op, o reducere a unei monstroase teze de doctorat: **Literatura absurdului** și un opuscul: un **Eseu despre pasiuni**. Pregătesc o lucrare mai amplă: **Panorama literaturii franceze în secolul XX** și un studiu despre proza noastră contemporană.

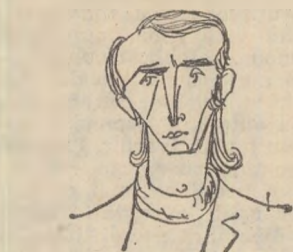

Szász Lános

1. În contextul general al dezvoltării, mutațiilor esențiale ale literaturii României socialiste, anul 1970 a însemnat

pentru literatura naționalităților conlocuitoare un an bogat. Nu mă gîndesc pur și simplu la o bogăție de titluri, ci la bogăția de stiluri, idei, sensuri care se realizează toate în aria mesajului umanismului socialist. Specificul acestei literaturii oglindind eforturile naționalităților în opera de construire a unui nou mod de a exista, s-au reliefat în acest an și mai mult. Editura **Kriterion** va publica în traducere românească citeva din realizările acestui an — critica, sper, va consemna valoarea lor reală — astfel ca cititorul care nu înțelege originalul, să aibă ocazia de a se confrunta cu aceste texte.

2. Un eseu și un roman.

Mircea Martin

1. Din nou un an al **criticii** a cărei prezență este covârșitoare chiar și sub aspect cantitativ. Faptul ar trebui să ne sperie dacă nu ar constitui un indiciu de maturitate și de sincronizare și dacă n-ar fi corelat cu o constantă înflorire a poeziei.

Un an în care editurile au desfășurat o adevărată ofensivă culturală, oferind marelui public citeva „cărți de căpătîi” ale literaturii și criticii

moderne. Este de așteptat ca asemenea apariții să stîrnească un ecou eficace pe care bilanțuri mult mai tîrzii îl vor putea aprecia. (Aș dori să remarc în mod deosebit planul Editurii Univers, întocmit sub direcția succesivă a lui C. Măciucă, Vasile Nicolescu și Vladimir Streinu și realizat mai ales prin competența și abnegația unui redactor de elită — poetul Sorin Mărculescu.) Trebuie să constat însă cu amărăciune că efortul de **construcție culturală** pe care îl depun editurile este diminuat, dacă nu chiar anihilat, prin opacitatea masivă a factorilor răspunzători de difuzarea propriu-zisă a cărților. (Tiraje revoltător de mici în comparație cu nevoile cititorilor, distribuție nerațională, prejudecata că poezia și critica nu sînt citite etc.) Trebuie să sperăm că anul 1971 va aduce în acest domeniu rezolvarea pe care respectul elementar pentru public o impune și pe care bunul simț însuși o anticipează.

Anul 1970 a mai fost și anul în care s-a ridicat (și agitat) problema întîietății între deceniile șase și șapte. S-a încercat pe diferite planuri și cu argumente diferite o „reabilitare” a deceniului șase în fața unei imaginate atitudini potrivnice. Discuția a putut servi numai acelor ale căror opere au rămas închise și pectuluite în limitele aceluia deceniu. Cît despre Călinescu, Marin Preda și alte nume ridicate ca paravane, acestea aparțin și deceniului șapte și este sigur că vor fi revizuite în continuare.

În fine, anul 1970 a fost anul afirmării plenare a unei reviste, revista studenților de la Cluj — **Echinox**. O echipă de tineri poeți, prozatori și publiciști — sub conducerea discretă a poetului și criticului Ion Pop — ne oferă lunar un model de ținută intelectuală și de preocupare efectivă pentru informarea și formarea cititorilor. E regretabil că această revistă nu este cunoscută în toată țara.

I. Negoitescu

1. Nu poți decît să consemnezi, ca o fericită realitate, faptul că anul literar 1970 se înscrie, asemeni celor 5—6 care îl preced, pe linia foarte evidentă a progresului artistic. Aș semna în primul rînd îmbucurătorul fenomen al înființării de noi edituri: dintre acestea, ca absolut noi, **Cartea românească**, din București și **Dacia**, din Cluj, au început grabnic să dea dovadă de bune inițiative, creînd o atmosferă de stimulare generală pe planul literelor românești. Dacă, apoi, observăm că **România literară** continuă a fi cel mai izbutit periodic, în specialitatea sa, din țară; dacă **Familia** își continuă recenta tradiție remarcabilă sau **Tomis** se poate felicita cu evoluția vrednică de luat în seamă a cronicarului său Al. Protopopescu; dacă revista **Argeș** se impune tot mai mult prin inițiative de înaltă ținută și dacă revista **Ramuri** continuă să poarte pecetea personalității conducătorului ei, criticul Al. Piru, sau revista **Steaua** își menține exigențele ce și le-a impus, — pot

suporta mai ușor faptul că publicații ca **Orizont** sau **Convorbiri literare** rămîn atît de provinciale; mă întristează însă împrejurarea că **Tribuna**, condusă de respectabilul prozator D. R. Popescu, nu reușește să concureze cu **Echinoxul** studentesc, tot de la Cluj.

E de conceput, omenește, împrejurarea că o atît de remarcabilă carte de critică, precum **Cică niște cronicari...** de Cornel Regman a întîmpinat ostilități provocatoare de cecitate; e de admirat împrejurarea că exemplarul volum de eseuri **Spiritul și litera** de Al. Paleologu a fost primit cu unanimă recunoaștere. Regret că, așa cum anul trecut un roman excepțional scris de **Princepele** lui Eugen Barbu n-a avut audiența critică potrivită, tot astfel **Rostirea filozofică românească** de C. Noica n-a trezit, în acest an, ecourile la care era îndreptățită.

2. Aștept să-mi apară, la începutul anului 1971, la Editura Eminescu, culegerea de versuri **Moartea unui contabil**, și volumul de critică **Lampa lui Aladin**, iar, mai spre toamnă, la Editura Albatros, în colecția „Scriitorul, contemporanul nostru”, un **Radu Stanca**. Pentru 1972, pregătesc, la Editura Dacia, volumul de jurnal intelectual și însemnări critice **Engrame**, iar la Editura Minerva, în colecția „Momente și sinteze”, eseul **Semnificația ideii de absurd în literatura română**.

Aștept, de asemenea, ca teatrul Nottara să-mi pună în scenă, în actuala stagiune, cantata **Eminescu plutonic**, cu muzică de Aurel Stroe.

M. Petroveanu

1. Încilin să cred că viața literară a intrat, în special din a doua jumătate a anului, într-un stadiu de cumpănă, de reflecție lucidă asupra fizionomiei sale. Tonul general orgolios, încîntarea de sine, caracteristică anilor precedenți, cedează sau măcar pare dispusă să coexiste cu vocile reclamînd o considerare calmă, dar exigentă, a producției curente. Chiar unii dintre susținătorii și beneficiarii valului înnoitor, atît de fast pentru literatura în curs, manifestă o insatisfacție relativă, sentimentul atingerii limitelor, al epuizării experiențelor postulate, așteptarea unui „altceva”. Se invocă, tot mai insistent, imperativul discernerii între autenticitate și impostură, originalitate de substanță și epigonism, mai mult ori mai puțin abil, tradiție vie și anacronism sămănătorist sau gîndirist, iar, în planul criticii, între libertatea de interpretare, bazată, dacă nu pe respectul obiectului, măcar pe rigoarea internă a ipotezelor, și arbitrarul ireponsabil; între „convergența” necesară a criteriilor și confuzia goală, nu numai de idei, ci pur și simplu de noțiuni. Discuțiile despre realism și evazionism, confruntarea deceniilor (al șaselea și al șaptelea), dialo-

gul, cam sporadic, asupra necesității unui bilanț critic al literaturii contemporane, dincolo de calitatea și de buna sau rea credință a intervențiilor, sînt simptomatice pentru ceea ce am numit momentul examenului critic al valorilor. Termenul nu are de ce să ne alarmeze. Dimpotrivă, sub condiția încrederii în resursele creatoare existente și în capacitatea de emulație a ciocnirii de opinii, revendicările spiritului critic nu pot fi decît favorabile. O dovadă elocventă: **Păsările**, cartea „de șoc” a anului prin acuitatea problematicei pe care o suscită, aparține unui autor în care artistul și polemistul de idei își dispută prioritatea cu succese alternative, însă totdeauna în chip pasionant.

Vorbînd de **Păsările**, nu aș vrea să se pară că aș socoti-o singura apariție remarcabilă. Mă voi referi, în acest sens, la poezie și critică, domenii familiare mie și, de astă dată, pare-se, mai fertile decît proza.

În poezie sînt de evidențiat, afară de **Piramidele frigului** și **Na greu pămîntului** (Demostene Botez), ori de retrospectivitate **Cronofagie** (Nina Casian), **Alter ego** (Ștefan Aug. Dinaș) și **Orologiul** (Petre Stoica), **Portretul din Fayum** (Maria Banuș), **Cîrțița și aproapele** și **Deasupra deasuprelor**, albumul olograf ale aceluiași Ion Caraion, **Coloane** (Dimitrie Stelaru), **În dulcele stil clasic** (Nichita Stănescu), **Eleusis** (Leontin Dimov), **Poeme** (Mircea Ivănescu), **Cartea regelor** (Florin Mugur), **Către Ieronim** (Ileana Mălăncioiu), **Mineralia** (V. Porumbacu), **Boala de origine divină** (Gabriela Melinescu). În materie de debuturi sînt de reținut numele lui Emil Brumaru, Daniel Turcea, Vasile Vlad și Gh. Asatloș. Autori aflați la al doilea ori al treilea volum,

demni de urmărit, în ciuda dificultăților cu care ei înșiși luptă și a recepției acide, sînt și C. Abăluță, Barbu Cioculescu, Platon Pardău, Ioanid Romanescu.

În istoria literară, concepută fie în stil eseistic, fie metodic concurează: **Contradicția lui Maiorescu** (veritabilă ficțiune critică) a lui N. Manolescu, **Cunoaștere și mit la Lucian Blaga** (studiu cu vederi noi în materie) al Marianei Șora, **Marele Alpha** (Al. George), **Urmuz de Nicolae Balotă**, sinteza **Început de secol** de D. Micu. Dintre culegeri sînt de reținut, în măsura în care dețin una ori alta dintre virtuțile cerute tagmei noastre (putere de pătrundere, fervoarea vocației, ineditul perspectivei) propuse, asimilarea personală a ideilor în circulație): **Fetele lui Ianus** de Edgar Papu, **Spiritul și litera** de Al. Paleologu, **Însemnări critice** de I. Negoitescu, **Eseuri de Matei Călinescu**, **Intrarea în Castel** de S. Damian, **Prozatori de azi** de G. Dimisianu. O mențiune aparte pentru tipul de critică a structurilor practicate de Ion Vlad: **Descoperirea operei**.

Aprecierea globală a efortului critic trebuie să includă și activitatea de editare a clasicii sau modernilor. În această direcție ne întîmpină A. Marino (**Opera lui Al. Macedonski**), Dinu Pillat (**Ion Barbu și M. Blecher**) și Romulus Vulpescu (**Ion Barbu** — ediție integrală cu aparat critic).

2. În privința proiectelor proprii: pregătesc un volum de cronici literare rezervate poeziei de azi și ediția **G. Bacovia — Opere** (Editura Minerva), pentru ca, o dată aceste operații încheiate, să trec la un eseu despre poezia lui Tudor Arghezi.

Desene de SILVAN

Caragiale și Sinaia (I)

Ca reședință de vară a suveranilor, de aproape două decenii, Sinaia devenise la sfârșitul secolului trecut o minusculă „comună urbană”, a cărei unică atracție era pitorescul priveliștii. Această îndemnase un număr de familii bucureștene să-și clădească vile mai mult sau mai puțin confortabile. Turismul era încă în fașă. Unii dintre adepții lui se întimplau să fie și oameni de literă, ca doctorul Alceu Urechia și fratele său, Nestor, care a consacrat Bucegilor pagini vibrante, sau ca Fany Szekulics, în literatură Bucura Dumbravă, scriitoare de limbă germană, autoarea romanelor *Haiducul* și *Pandurul*, inspirate de legenda lui Iancu Jianu și de figura lui Tudor Vladimirescu. Stabilit în dosul gării din Ploiești, ca restaurator, Ghenea își luase și el o locuință la Sinaia, denumită, după vechiul ei proprietar, vila Albuluț. La îndemnul celor doi prieteni ai săi, d-rul Urechia și Ghenea, Caragiale se hotărîse să-și ducă familia în fiecare vară la Sinaia. Spre deosebire de d-rul Alceu Urechia, nu-i plăceau ascensiunile, plîngîndu-se la înălțime de ameteți. O singură dată s-a lăsat antrenat de acesta să urce la Sfînta Ana. După amintirile fiicei lui Caragiale, Ecaterina P. Logadi, urmarea a fost „catastrofală”. Numai „cu mare greutate, legat la ochi și dus de mină ca un orb, a putut să coboare spre casă”. A fost destul ca să renunțe pentru totdeauna la asemenea periculoase expediții. Ca un grijuliu soț și tată de familie, Caragiale își aducea nevasta și copiii la Sinaia, îi instala în sălii cum să plece de a doua zi îndărăt la București, sub pretext de nu știu ce treburi, nu fără să se întoarcă în fiecare seară printre ai săi. În cartierul dinspre Izvor, închiriasse de la familia Gentilini o casuță sau două, și l-a invitat cu soția lui pe pianistul Dimițriu, profesor la Conservator, sub pretextul de a da sus-numitei sale fiice lecții de pian. În realitate, îl adusesse numai ca să-și satisfacă pasiunea de meloman, deoarece amicului său, poreclit de el Metronimide, îi executa ceasuri întregi din Beethoven și Scarlatti. Sub cuvînt că vrea și să scrie, izolat de ai săi, Caragiale pusesse să i se facă o cabană de scînduri, pe care și-o mobilase sumar cu un divan, o masă, un scaun, o lampă cu acetilenă și o scoarță de iută. Cînd ploua, în atelierul scriitorului se prelingea apa, creșteau ciuperci și mirosea a mucigai. Atîta-i trebuia lui Caragiale ca să se justifice în modul cel mai plauzibil de ce nu avea „chef de operă”, — transparent calambur bilingv, de la galica vocabulă „chef d'oeuvre”.

Spuneam că „orașul” era o modestă așezare umană, cu tot fastul curții de la castel. Într-adevăr, Dicționarul geografic al țării dă despre Sinaia din anul 1900 următoarele date elocvente de ordin demografic: 525 de familii cu 2.210 locuitori; din punct de vedere cultural, o singură școală primară mixtă, cu 103 copii. Ni se dă și statistica vitelor: 63 de cai, 108 boi, 87 vaci, 27 vite, 157 oi și una sută optzeci porci. Alimentația era în principiu asigurată mai mult de „hinterland”, dat fiind afluența, an cu an mai mare, a vilegiatizilor și a turiștilor.

Despre acest fenomen ne vorbește îndeajuns opera lui Caragiale, cu cîteva din cele mai bune Momente, scrise în anii 1899—1901 și publicate în foiletonul popularului cotidian *Universul*, al cărui director, Luigi Cazzavillan, îl retribuia pe autor cu 25 de lei de fiecare „bucată”. Să le amintim, în ordinea cronologică a publicării.

În schița *Intîrziere*, a cărei eroină e o volubilă și nevricoasă tină bucureșteană, bucuroasă că are cu cine sta de vorbă, autorul dă de la primul paragraf o probă de spiritul său nemai-pomenit de exactitate și de informație ceferistă fără greș, ca unul care se folosea zilnic de acel tren: „M-am suit, la Sinaia, în trenul 14, acceleratul care pleacă la ora 6 și 8 minute spre a ajunge în București la 9 și 10”. Autorul s-ar fi urcat într-un „vagon de clasa a doua la coada trenului”, care, e drept, „se clatină mai mult”, dar care i-a îngăduit să se bucure de cea mai plăcută priveliște, de la fereastra „din spatele trenului”. Așadar, cu toată reputația lui de om care nu făcea mare caz de natură, Caragiale își alegea locul cel mai potrivit ca să guste frumusețile priveliștilor de pe valea Prahovei. Ca și în memorabila schiță *C.F.R.*, al cărei erou se interesează din jumătate în jumătate de oră de cit și ceasul, ca să știe la ce stație i-a ajuns soția, Caragiale notează cu o exactitate de cronometru ora plecării din fiecare stație, precum și a întîrzierilor care-l exasperează simpatice, dar nervoase tovarășă de drum.

A doua schiță, *Amicul X...* ne prezintă un „șuetar”, — așa cum s-a numit mai tîrziu acea specie de guralivi, — dintre cei ce se lăudau că-l cunosc pe toți marii oameni publici ai țării, numiți pe numele lor cel mic: Take (Ionescu), Barbu (Delavrancea), Nicu (Filipescu), Costică (Arion), s.a.m.d.; acesta lasă pe cite un comesean ocazional să-l achite consumația, ca să fie găsit, „a doua zi, duminică”, la șase dimineața (...) într-un vagon de clasa a treia, în trenul de plăcere pentru Sinaia”. Ca eroul de mai tîrziu, din *Memorii*, II, de E. Lovinescu, căpitan acela, decorat de război și apoi scriitor, pe care l-am cunoscut și noi, tipul lui Caragiale își încheie perorația cu lăudăroasa replică:

— Eu i-am spus: ghenerale, nu te grăbi!

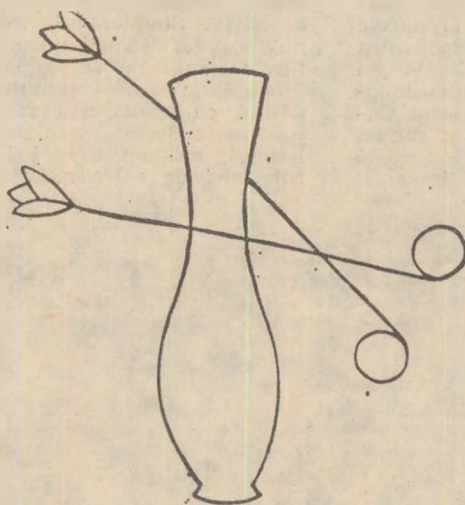
Tren de plăcere se cheamă cea mai bună din schițele sinaiene ale lui Caragiale. Este povestea familiei Georgescu, compusă din soț, soție,

bălețușul lor de cinci anișori îmbrăcat în uniformă de vînători „ca prințul Carol”, apoi mama, coana soacră; ajunși la Sinaia, ei se răzlețesc, mama umblînd din hotel în hotel și negăsind cameră, iar soțul căutîndu-și soacra, copilul și nevasta, plecată în bandă la Urlătoarea de lingă Buzeni, în excursia inițiată de irezistibilul locotenent Mișu, care le-a cîntat „mănușul lui Pederaski”, de care-și aduce cu deliciu aminte juna soție, întoarsă la București. Adulterul apare în această schiță ca o simplă sugestie, autorul nestăruind în mod realist nici chiar în suita de nuvele și schițe, începînd cu *Om cu noroc* și urmînd cu *Mici economii*, *Di-plomație*, *Cadou* și altele, special afectate „tri-unghiului” din menajele burgheze.

Aci ne dă Caragiale o frapantă imagine topografică a faimoasei localități climaterice:

„Pentru cine nu e deprins să se cațere pe munți putînd trece ca o capră din valea Prahovei în a Ialomiței, Sinaia nu se poate compara mai nemerit decît cu un stomac: o încăpere mai mult sau mai puțin largă, avînd două deschizături destul de strîmte. Te-a înghițit odată Sinaia, nu mai poți ieși decît ori pe sus, spre miazănoapte, către Predeal, ori pe jos, spre miazăzi, către Comarnic”.

În *Ultima oră*, din primul rînd sîntem puși în temă: „Mă aflu în toiul conflictului româno-bulgar, în parcul de la Sinaia”. Circula zvonuri de război, în urma a două atentate, atribuite unor comitagi. Pus în gardă de către un ministru, că nu e vorba de așa ceva, autorul se distrează dînd unui reporter știri senzaționale de calibrul acesteia: „...de trei zile escadra bul-

gară bombardează Constanța”. Iar reporterul crede și se repede să bată depeșă la București, ca să alimenteze rubrica „ultima oră”. Este șarja cea mai spirituală din cîte s-au scris la noi pe tema neseriozității presei de informație de altădată, ilustrată de Caragiale cu celebrul reporter Caracudi.

Ultima din schițele sinaiene (ca să nu spunem sinaioțe) ale lui Caragiale, *La Peleş*, ilustrează febrilele preparative de plecare ale unei familii locale, de snobi dinastici, Piscopescu, invitată să ia dejunul la castel. S-ar crede că doamna, cel puțin, s-ar fi sîfuit mai mult ca onorabilul ei soț. Dublul ei leit-motiv verbal este însă întrebarea „unde-i dobitoaca?” — firește servitoarea, suspectată a-i fura zahărul, și drăcuiala, la adresa aceleiași nefericite și chiar a vieții în genere.

Sinaia era așadar, la sfîrșitul secolului trecut și în pragul veacului nostru, teatrul unei activități de vară uneori foarte febrilă, deși numărul vilegiatizilor rămînea destul de modest.

Dovadă această anecdotă, familiară în cercul lui Al. Bogdan-Pitești, cunoscutul amator de artă și mecenat. Ștefan Luchian, marele protejat al acestuia, primește de la patronul lui o sumă pe atunci foarte mare — una mie de lei — ca să petreacă o lună-două la Sinaia, în refacere.

— Dar să-mi scrii și să-mi dai adresa, să te vizităm!

Ajuns la Sinaia, Luchian își uită de făgăduială.

Atunci mefistofelicul Bogdan-Pitești i-a trimis o carte poștală cu această simplă adresă: „Celui mai urît vilegiatist din Sinaia”.

Cel care își stiliza demonice trăsăturile feței în splendide autoportrete era din nefericire ciupit de vărsat, cu o gură mare, care se deschidea pînă la urechi cînd rîdea. Într-un cuvînt, Luchian era urît.

Cartolina și-a găsit poștașul inteligent și fiziognomist, care a dus-o la destinație fără șovăială.

Anecdota nu ne spune dacă Luchian a ris galben sau din toată inima.

În articolul viitor vom vedea care a fost pentru Caragiale marele punct de atracție din Sinaia.

Șerban CIOCULESCU

Un precursor al „noii critici”

Nu de mult apărută în traducerea românească a lui Leonid Dimov, cartea lui Marcel Raymond *De la Baudelaire la suprarealism* (Editura „Univers”, 1970) s-a bucurat, cum era de așteptat, de o bună recepție. Aproape de loc, sau chiar de loc, nu s-a discutat însă despre studiul introductiv (Concepția critică a lui Marcel Raymond) de Mircea Martin, și mă întreb: de ce? Căci ne aflăm, în mod evident, în fața unei cercetări de amploare care-și propune — și adeseori izbutește — să reconstituie nu numai profilul spiritual al unuia dintre criticii de seamă ai vremii noastre, ci și unele aspecte esențiale ale formării noii conștiințe critice.

Se știe că Marcel Raymond și, apoi, prietenul său apropiat, Albert Béguin (a cărui operă fundamentală, *Sufletul romantic și visul*, a fost și ea de curînd publicată la noi, în traducerea lui D. Țepeneag) se numără printre precursorii recunoscuți ai „noii critici”, adică ai criticii care a părăsit căile sterile ale pozitivismului și care, departe de a se mulțumi cu simpla stabilire și acumulare de „fapte”, aspiră (dintr-o perspectivă care nu-și mai ascunde datorită față de marile filozofii ale timpului) să structureze și să interpreteze aceste „fapte”; ai criticii care a reușit, totodată, să discrediteze subiectivismul la fel de steril al impresionismului de la începutul secolului, reabilitînd și din acest punct de vedere atitudinea teoretică într-un domeniu care avea să devină terenul unor confruntări de care nu poate să nu țină seama oricine vrea să înțeleagă dinamismul specific al întregii literaturi moderne. Căci spiritul modern în literatură este în bună măsură produsul unei gândiri artistice în care conștiința critică immanentă funcționează ca un principiu formativ.

Reînnoirea criticii a început — oricît ar părea de curios — în poezie și din poezie. După cum observă și Mircea Martin — deși fără să sublinieze îndeajuns acest adevăr atît de puțin specios — marile inițiative și eforturi novatoare ale criticii moderne vin de la poeți. Autorul studiului despre Raymond vorbește despre „creșterea conștiinței artistice a poeziei” și despre „înnecarea spre ea a conștiinței criticilor”. Nu știu însă dacă această „înnecare” trebuie pusă în primul rînd în legătură cu influența (oricît ar fi fost ea de profundă) a bergsonismului. Baudelaire și Mallarmé în chip direct, Rimbaud, Lautréamont și alții în chip indirect, dar la fel de eficace, au continuat să indrume demersul critic modern și după ce înînririle lui Bergson s-a epuizat. Nu mi se pare de aceea fortuit faptul că multe dintre contribuțiile importante ale criticii moderne — și mă gîndesc acum mai ales la cea franceză — au drept obiect poezia, — de la cartea lui Marcel Raymond și pînă la studiile mai noi ale lui Jean-Pierre Richard, Charles Mauron etc. Interesant ar fi de cercetat felul cum însuși înțelegerea prozei se „liricizează” într-un anume fel (la Georges Poulet, de pildă). Să nu uităm, de asemenea, că și pentru critica stilistică limbajul prozei artistice nu e adeseori decît o instanță particulară a limbajului poetic. Alături, deci, de deschiderea spre filozofie, capitală mi se pare în critica modernă deschiderea spre poezie, cu problematica ei complexă, așa cum a fost ea formulată de întemeietorii poeziei noi, de la Baudelaire încoace.

Esența întregii literaturi se găsește așadar concentrată în poezie. Fără a fi singurul care să împărtășească o atare concepție, Marcel Raymond o ilustrează semnificativ; acest lucru nu putea să scape atenției analitice a lui Mircea Martin, care observă că: „...centrul culturii înseși, Marcel Raymond îl rezervă poeziei, iă-sîndu-ne astfel încă o dată să pătrundem în templul intim al convingerilor lui. Argumentația sa în continuare se construiește pe dicotomia între două moduri de cunoaștere, unul aparținînd științelor exacte, celălalt poeziei... Astute, universal nondimensional al poeziei e opus reducăției realului la cantitate, pe care o operează orice știință, generalul, repetabilul, logicul, previzibilul se opun particularului, irepetabilului, unicului, imprevizibilului, creația se opune fabricației...”.

Poeticul devine pentru Marcel Raymond punctul de plecare nu numai al unei estetici, ci și al unei epistemologii (pe urmele lui Dilthey) și al unei largi viziuni antropologice integratoare, urmîrind „reunirea tuturor facultăților umane, asumarea ființei în întregime”, cum scrie comentatorul său. Ca să fim sinceri, mi se pare cam exagerat entuziasmul cu care întîmpin Mircea Martin concluziile filozofice ale lui Marcel Raymond. De fapt, concluzii filozofice e prea mult spus, avem de a face mai degrabă cu o confesiune intelectuală sau cu expresia unui crez filozofic, ceea ce nu e tot una cu filozofia în adevăratul înțeles al cuvîntului. Afirmația lui Marcel Raymond despre activitatea culturală („Această activitate e vitală pentru că interesează omul întreg, — de aceea o numim paradoxal „dezinteresată.”) îi prilejuește lui Mircea Martin acest comentariu: „Îmi place să văd în această paranteză explicativă punctul cel mai acut al gîndirii lui Marcel Raymond, o adevărată incununație a concepției sale și una din soluțiile cele mai revelatoare pe care le-a dat critica europeană. Ne întîmpină aici o răsturnare paradoxală a interpretării consacrate din linia Kant — Schopenhauer — Schiller. Gratuitatea artei devine, surprinzător și exact, sensul unei angajări grave, fundamentale. Contemplația dezinteresată încetează să mai fie abstractă sau joc pentru a fi participare integrală. Nu întîmplător criticul apelează la formula gidiană „assumer le plus possible d'humanité.” Dar o simplă profesiune de credință filozofică (aceasta e cazul, în mod evident) nu poate răsturna o concepție filozofică și oricît l-am aprecia pe Marcel Raymond, a-l pune pe același plan cu Kant, Schiller sau Schopenhauer nu e de loc în favoarea sa. Excelent critic, ca gînditor el nu depășește un nivel modest epigonic. Aceasta nu-l împiedică, însă, ca în critică să fie un însemnat precursor. Și nu-l împiedică nici pe Mircea Martin ca atunci cînd se ocupă efectiv de concepția critică a lui Marcel Raymond, ca și de geneza noilor idei în critica europeană, să dea dovadă de o inteligență acută și limpede, și — lucru foarte rar la criticii noștri tineri și chiar mai puțin tineri — de o cultură estetică largă și bine asimilată.

Matei CALINESCU

ȘTEFAN VOICU

Contrabanda

Nu-mi amintesc de ce, în iarna anului 1927, prin ianuarie sau februarie, Baltă și prietenul său Sabetai, uteciști amândoi, mi s-au adresat tocmai mie pentru a-mi cere sfatul într-o anumită acțiune pe care au întreprins-o. Printr-o cunoștință a lor care plecase câteva luni înainte la Paris aranjaseră să primească, pe o adresă oarecare, un exemplar din ziarul grupului comunist român din Franța „România muncitoare”. Văzind că ziarul sosește regulat, am mai cerut un exemplar pe o altă adresă, apoi au dat a treia adresă, iar acum au venit să-mi spună mie „tot”, să-mi ceară părerea dacă este cazul să se ocupe de noi abonamente și de procurarea unor noi adrese acceptabile.

Ideea mi s-a părut bună. Pe cât se vedea, controlul poștal din partea Siguranței era slab, se putea organiza pe această cale, foarte simplă, procurarea regulată a presei comuniste din străinătate. Mă miram că nimeni nu se gândise încă să organizeze sistematic un asemenea serviciu. Sau poate exista așa ceva și nu știam.

Nu a fost greu de loc să organizăm împreună o rețea de abonamente în diferite orașe ale țării, astfel că în câteva săptămâni aveam asigurată difuzarea, pe adrese individuale, a peste o sută de exemplare. La început probleme deosebite nu am întâmpinat. Din când în când eram înștiințați că ba un abonat, ba un altul era chemat la Siguranță, dar aveau un răspuns gata pregătit și pe deplin valabil: „primesc de la un timp ziarul asta prin poștă, nu știu cine mi-l trimite de la Paris. Eu nu l-am cerut nimănui”. Avantajul era că, pentru mulți, răspunsul corespundea în întregime realității. Prin rețeaua pe care ne-o formasem aveam numele multor „simpatizanți” ale căror adrese nu erau suspectate de Siguranță. În înțelegere cu tovarăși din localitate, abonam cițiva din acești simpatizanți, fără să-i întrebăm, având certitudinea că la primirea gazetei nu o distrug, ci, din curiozitate, din interes pentru conținut, o dau spre citire tovarășilor noștri, iar gazeta circulă din mină în mină. Am băgat de seamă după un timp că cele mai numeroase „căderi” sînt în micile orașe provinciale unde — la asta ne puteam gândi de la început — scrisorile sosite din străinătate sînt mai puțin și bat repede la ochi. Am mai băgat de seamă — și la asta ne puteam gândi de la început — că cel mai puțin „cad” adresele unor medici sau profesori care primesc mai mult sau mai puțin regulat scrisori și ziare de peste hotare. De toate astea am învățat să ținem seama pe parcurs.

Ceea ce mergea mai greu și constituia într-adevăr o problemă era încasarea banilor. Aranjamentul era ca amicul lui Baltă și Sabetai să achite la Paris plata gazetelor, iar noi să restituim contravaloarea în lei familiei acestuia, la București. O formulă convenabilă ambelor părți. Numai că, de restituit, se restituia contravaloarea în lei, dar de încasat se încasa foarte puțin. Nici sistemul de abonamente pe care l-am conceput nu era prielnic pentru încasări. Am fost nevoiți să încercăm cit mai mult pe cei buni-platnici, iar restul... se acoperea din salariile noastre, mai ales ale lui Baltă și Sabetai, care câștigau mai bine.

Se spune că pofta vine mîncînd. Din moment ce tot ni se trimitea „România muncitoare”, am aranjat să ni se trimită, la început, cite un exemplar din „L'Humanité”, apoi mai multe exemplare, apoi și cite un exem-

plar din „La vie syndicale” și tot așa, pînă am ajuns să căpătăm aproape regulat „Inprecor”-ul (Internationale presse correspondance), un fel de buletin de presă al Internaționalei Comuniste și chiar revista teoretică oficială a Cominternului „Internationale Communistă”. Încet-încet, ziarul românesc parizian a trecut pe planul al doilea, el avînd un profil oarecum restrîns, iar atenția ne-a fost concentrată spre presa și literatura comunistă internațională.

Făceam parte atunci din „Agit-propul” Comitetului Central al Uniunii Tineretului Comunist și am aflat cu multă surprindere că singurele exemplare în limba franceză ale „Inprecor”-ului și ale revistei Cominternului care soseau în țară pe vremea aceea și care ajungeau în mîna conducerei din țară a utecului erau cele procurate de grupul nostru pe calea organizată spontan și primitiv. Și am mai aflat, cu și mai mare surprindere, că tovarășii din Secretariatul Comitetului Central al partidului sau cel care, în țară, îndeplineau această funcție, nu primeau decît tîrziu și

simple comenzi la Editions Sociales, Paris, făcute prin micuța librărie social-democrată, și deci necontrolată de Siguranța Generală, „Librăria Socialistă” din str. Sf. Ionică, al cărui client obișnuit eram de multă vreme și unde găsisem social-democrați lipsiți de fobia literaturii comuniste. În rest, lui Șain i-a devenit limpede că ceea ce numește el „aparatură”, nu este atît de grozav încît să-mi asum riscul unui angajament, dar, desigur, voi căuta să fac tot ce pot ca să procur mai multe „materiale”.

O împrejurare fericită mi-a venit în ajutor.

Lucram în timpul acela la Maison de Brousse, sucursală a unei firme pariziene de transporturi internaționale. Maison de Brousse avea concesiunea vagonului de coletărie poștală atașat Simplonului, tren săptămînal direct Paris-București și retur. O dată pe săptămînă mergeam la gară, la sosirea trenului, luam legătură cu convoierul vagonului care îmi preda documentele însoțitoare coletăriei, asistam uneori la preluarea coletăriei de către autoritățile vama-

și fum de țigară, m-a rugat să-i fac un mic serviciu, o nimica-toată. A-nume, să-i procur, contra-plată, o cantitate oarecare de icre negre, jumătate kilogram sau chiar un kilogram, și să i le bag în cușetă, în geanta de documente, cînd îmi iau ziaarele pe care mi le aduce. Acest „nimica-toată”, cum o strecura el în convorbire cu aer nevinovat, ca un mic serviciu pe care i l-aș face, se chema, pur și simplu, contrabandă. Cum de și-a putut închipui că nu voi sesiza acest lucru de la primele cuvinte? În stadiul de atunci al relațiilor comerciale ale Europei capitaliste cu Uniunea Sovietică, România rămăsese aproape singurul furnizor european de icre negre, ceea ce a dat posibilitate guvernului să stabilească taxe vamale extrem de mari la export. Pe piața Parisului se plătea pentru icre negre prețuri enorme. Și papa Alfred, luîndu-mă drept un tinerel naiv, vroia să mă bage, pe nesimțite, într-o afacere atît de riscantă, în schimbul cîtorva ziare pe care mi le aducea din Paris.

Prima reacție a fost să ripostez, dar m-am oprit la timp, căci, deodată, mi-am dat seama că se deschid în fața mea perspective nebănuite. Și, foarte calm, ca și cum ar fi lucrul cel mai obișnuit din lume, i-am promis că voi încerca să-i procur icre negre, că pentru mine asta nu-i o problemă dificilă cînd e vorba să servesc un prieten. Mi-a mulțumit, mi-a dat banii cu care să pot cumpăra icrele, am mai ciocnit odată paharul și am ieșit în stradă.

În apropierea stației de tramvai în care urma pentru a ajunge la Triaj, la vagonul cu cușeta lui folosită și în nopțile bucureștene, l-am oprit și i-am spus, într-o doară: „miine dimineață voi veni cu documentele coletăriei, dar ar fi bine să ne vedem cu un sfert de oră mai devreme decît obiceiul!”.

„— De ce — m-a întrebat mirat — aduci de dimineață icrele?”.

„— Nu, asta nu se poate, n-am cum să fac rost peste noapte de icre, dar vreau să stăm de vorbă într-o chestiune!”.

„— În ce chestiune?”

„— Vei vedea, nu-i ceva important, este o «nimica-toată». Cred că vom cădea la înțelegere, ca între prieteni și oameni de afaceri!”.

Dimineața, mă aștepta plimbîndu-se pe peron. Am înțeles că a dormit prost, că mă aștepta îngrijorat, gîndind că poate vreau să împart cu el cîștigul contrabandei, ceea ce era de acceptat, dar poate gîndind că l-aș amenința că-l divulg domnului Mortimer sau domnului Pick, directorul și subdirectorul societății de transporturi internaționale. Teamă îi era de domnul Pick, că pe Mortimer, om de viață, cu cai de curse pe hipodromurile de la Băneasa și Floreasca, cu amante la București și la Paris, îl aveau la mînă, dar domnul Pick...! Asta era în stare să telegrafieze imediat la Paris, să-l măture din slujbă!

I-a venit inima la loc cînd m-a văzut venind vesel, stringîndu-mîna ca de obicei, „bonjour, papa!” și urcînd scara vagonului, cu rugămintea să mă invite la el în cușetă, să bem de dimineață un pahar de vin, dacă mai are.

Și a avut. La un pahar de vin ne-am înțeles foarte bine. L-am asigurat că săptămîna următoare va găsi în geanta cu documente kilogramul de icre negre, dacă eu voi găsi la el revistele și cărțile ce i le va da persoana indicată pe plic. Iar plicul, l-am rugat să-mi facă serviciul de a-l preda la destinație imediat cum ajunge la Paris. S-a lăsat repede convins că pentru un convoier cu experiență în transporturile internaționale nu era cine știe ce să ducă cu sine peste frontieră un pachet-două, cu ce, în

Frontispiciul „României muncitoare” (Anul III, nr. 56, 1927), organ al muncitorilor români la Paris

prin canale foarte greoaie publicațiile internaționale și că pentru posesiunea puținelor exemplare pe care le predam utecului erau întotdeauna dispute între „tineri” și „bătrîni”.

Cererile creșteau mereu; din partea „tineretului” aveam comenzi presante. De unde la început nu prea eram luați în seamă, acum, cînd aduceam publicații internaționale, am început să primim și dispoziții obligatorii. Lucrurile au mers pînă acolo încît la un moment dat Șain, aflat atunci în conducerea din țară a partidului, a lăsat la o parte orice regulă de conspirație și m-a chemat, deși n-aveam nici un fel de legătură organizatorică cu el, să mă întrebe cum este organizat „aparatură” și dacă am nevoie de vreun sprijin. După cite am înțeles destul de repede, m-a chemat nu atît pentru „aparatură” și sprijin, căci astea le putea rezolva pe calea organizatorică normală, prin legătura mea superioară utecistă, ci pentru a mă trage la răspundere că dau „materialele” în altă parte și nu le dau „direct” la partid. Informat — spunea el — că dau „materialele” și lui Alecu Mihăileanu, și lui Popescu-Doreanu, și altora care activau legal în syndicate sau la „bloc”, nu avea nimic împotriva acestui lucru, era chiar foarte bucuros, dar trebuia să-mi întreb în cap că mai întîi și întîi și cit mai repede posibil „materialele” trebuie să ajungă „unde trebuie” și într-un număr de exemplare mult mai mare.

Ce era să-i răspund? În ce-l privește pe Alecu Mihăileanu, nu aveam nici un amestec, însemna că își procură asemenea publicații prin alte mijloace, că sînt și alții cărora le-a venit, probabil, în cap ideea atît de simplă de a folosi pentru aceasta poșta obișnuită sau alte căi lipsite de mari riscuri. S-a mirat mult cînd a aflat miracolul procurării, deși în număr foarte mic de exemplare, a unor lucrări ale lui Lenin și ale lui Stalin:

le, iar a doua zi, la Vama Poștei, în clădirea atunci încă în roșu în care astăzi se află Ministerul Afacerilor Interne, începeam preluarea și predarea coletelor poștale către destinatari, după îndeplinirea formalităților vamale.

Convoierul, altă treabă, după predarea documentelor și ridicarea coletăriei în gară, nu mai avea. Aștepta să-i predau, la rîndul meu, documentele însoțitoare ale coletăriei cu care, a doua zi, pleca înapoi la Paris. Papa Alfred era un om simpatic, foarte sociabil, cu care, cu toată deosebirea de vîrstă, am ajuns repede la relații prietenești. După ce terminam treaba în gară, intram la unul din aglomeratele localuri de pe Calea Griviței, mincam ceva împreună, el plătea întotdeauna, nu mă lăsa niciodată să plătesc, și beam împreună o sticlă din vinul pe care avea grijă să-l aducă cu sine de la Paris. Om cu tabieturi, nu prea îi plăceau vinurile noastre, spunea că dacă sticlele s'astupate, vinurile sînt prea tari, iar dacă nu s'astupate, înseamnă că a pus circumarul apă-n vin.

Îmi luasem obiceiul să intru în mica lui cușetă din vagonul de pasageri, căci odată am găsit acolo, între alte hîrtii și ziare de împachetat, un exemplar aproximativ recent din „L'Humanité”. L-am rugat să-mi aducă, de cite ori vine, unele ziare pariziene din ziua plecării trenului și, pentru a nu-i atrage atenția asupra ziarelor care mă interesau, am intercalat între ele „Le Matin” și încă una-două. Așa a și făcut, dar înțelegînd bine ce vroiam de la el, anumite ziare, și tocmai cele care îmi trebuiau, mi le aducea colecție aproape completă din săptămîna dintre cele două sosiri la București.

Odată, stînd la masă seara într-unul din multele localuri deochiate din jurul gării, cu muzică tipătoare și „guriste” cu voci răgușite de băutură

definitiv? Nu cu marfă de contrabandă, ci cu reviste și cărți scutite în general de taxe de import și export!

Ca să spun drept, el nici nu prea lua în serios că procurarea, chiar pe ascuns, a publicațiilor pe care le ceream ar fi ceva împotriva legii, împotriva orinduirii. La el în țară, toate acestea se vindeau pe stradă, la chioșcuri. Obişnuit ca în țara lui, greu putea concepe de ce este interzisă la noi difuzarea acestor publicații și privea cu un oarecare dispreț pe guvernantii acestei țări. Ceea ce a înlesnit „afacerea”.

Treburile au mers cum trebuie, ca pe roate, am putea spune ca pe roțile Simplonului. Am ajuns, eu și alții din „aparatură”, clienți obișnuiți ai vestitului magazin de bunătăți de pe calea Victoriei, colț cu Regală, unde se află astăzi „Romarta”, celebrul magazin al Dragomir Niculescu, loc de aprovizionare, de întâlnire, de cancanuri și de delicioase aperitive pentru „lumea bună” a Capitalei. Kilogramul de icre negre era mult mai greu de completat decât îmi închipuisem și ușor puteai deveni suspect dacă, nefiind cunoscut ca frecvent amator al variatelor și scumpelor trufandale, cumpărai deodată o cantitate mai mare de icre sau dacă cumpărai mai des câte un sfert sau jumătate de kilogram. Dar am făcut fel de fel de combinații și am scos-o la capăt, destul de des cu un kilogram, chiar și cu două kilograme săptăminal, ba uneori chiar mai mult.

Principalul era că în fiecare săptămână venea pachetul cu ultimele numere fie din „Inpreco”, douăzeci-douăzeci și cinci de exemplare, fie din „Internatîonală Comunistă” zece-cincisprezece exemplare, fie zece exemplare din „Internatîonală Sindicală Roșie” sau din alte publicații. La Paris, „legătura” creată la început, ocazional, de Baltă și Sabetai, a devenit de meniu trecutului. Ni se făcuse, prin grupul comunist român din Franța, contact direct, deși printr-o persoană interpusă, cu „Editions Sociales” și primeam de-acolo, pe baze cvasicomerciale, aproape tot ce se edita acolo. Baltă și Sabetai, la care se alăturase o fată cu care apoi Baltă s-a căsătorit, țineau în mână rețeaua organizatorică a difuzării, evidența înregistrării și cheltuielilor, aveau grijă de decontarea la Paris, făceau corespondența acestei adevărate întreprinderi neînregistrate la tribunal, întreprindere-fantomă.

Ceea ce am ținut secret numai la cunoștința mea, ceea ce am ținut bine ascuns tovarășilor cu care lucram, dar și „legăturii superioare”, era combinația cu papa Alfred. Pînă și „aparatură” pentru procurarea icrelor negre era cu totul separat, pentru a nu da loc la nici o suspiciune, la nici o urmă care să ducă la vagonul de coletărie poștală al Simplonului. Am folosit pentru aceasta un număr de persoane mai cu dare de mină, care puteau procura ușor, din cînd în cînd, o cantitate de icre negre, intelectuali simpatizanți ai „mișcării” care cotizau lunar pentru partid sau pentru „Ajutorul Roșu”, bucușii că primeau din cînd în cînd publicații ilegale din țară sau din străinătate și întreprinsă să păstreze secretul. Cînd am renunțat la cea mai mare parte din ei, căci am făcut apel la chelneri, membri de partid sau simpatizanți, lucrători la Capșa sau la alte localități de prima mînă și care, în orice moment, puteau procura orice cantitate de caviar. Este îndeobște cunoscut că mișcarea noastră a avut întotdeauna poziții puternice în rândurile celor mai calificați chelneri din principalele restaurante ale Capitalei și că acești oameni au adus, cu pricepere și devotament, adus, cu serviciul partidului, în timpurile cele mai grele.

Tot timpul cît a funcționat acest sistem, aproape un an de zile, nu a avut loc nici o defecțiune. Abonații permanenți, chiar cu banii plătiți anticipat, cu preț mai mare la unii, pentru a forma și un fond de rezervă, erau destuli. S-a dus timpul cînd din salarii trebuia să acoperim pagubele.

Între abonații la „Internatîonală Sindicală Roșie” îl aveam pe Nicolae Marian, pe atunci încă membru al partidului comunist și secretar al Consiliului general al sindicatelor unitare. I-am transmis, o dată cu grabă mai mare decît altele, exemplarul de icre cuvenea și, întîlnindu-l în sala sindicatelor unitare din str. Mihai Vodă, i-am atras atenția, cu gîndul să-i fac plăcere, asupra cauzei care m-a făcut să-i trimit revista cît mai repede cu putință: în cuprinsul revistei se afla un articol despre mișcarea sindicală din România, în special despre sindicatele unitare și tactica lor de realizare a unității sindicale.

A doua zi a trimis după mine.

„Cîte exemplare ai din revista asta?”

„Nu-ți pot răspunde la întrebare, dar poate îmi vei spune de ce te interesează!”

„Iată de ce! Îți spun numai ție ca să știi ce vreau să faci. Noi am avut, acum cîteva luni, o ședință cu un reprezentant al Internaționalei Sindicale Roșii. Acolo s-a discutat despre multe și am stabilit, cu toții de acord, să nu se deconspire ședința noastră, căci ne va îngreuna situația față de autorități și față de sindicatele social-democrate. Or, acum văd că ei au publicat tot ce am discutat...”

„Chiar tot?”

„Nu chiar tot, dar destul să se înțeleagă că am avut o ședință cu delegatul Profinternului și cam cine ar fi putut, dintre noi, să participe la ședință. Așa că du-te unde știi și aranjează ca toate exemplarele soțite să fie imediat arse, să nu ajungă pe mina cine-știe-cui și să avem buclucuri!”

Era o iluzie din partea lui Marian gîndul că, dacă exemplarele intrate în țară pe calea aceasta vor fi distruse, Ministerul de Interne, presa reacționară, unii lideri ai partidelor politice burgheze, conducerea de dreapta a sindicatelor social-democrate nu vor afla de existența și de conținutul articolului. Dar „paza bună, trece primejdia rea”. Exemplarul transmis lui Marian este singurul difuzat, tocmai pentru că m-am grăbit să-i fac plăcere. Ce a făcut cu acel exemplar, nu știu. Restul de nouă le-am ars, fapt pentru care am mincat papară și din partea „tineretului”, și din partea „bătrînilor”.

Lucrurile au mers tot așa, fără nici o neplăcere, pînă spre toamna anului 1927. Cu o mică întrerupere în iulie, la moartea regelui Ferdinand. Guvernul liberal, intrat în panică din cauza „chestiei închise”, cum era denumit cazul prințului Carol, și alarmat de informații fanteziste precum că și comuniștii ar fi partizani ai uneii lovituri de stat pentru instalarea lui Carol ca rege, a ridicat în Capitală un număr de „carliști”, plus vreo treizeci de comuniști — nu știu după ce criterii, căci m-a luat și pe mine — și ne-a dus la închisoarea Militară din Jilava. Ne-a ținut vreo zece zile în aripa din dreapta a corpului central al fortului, cu o izolare foarte strictă față de exterior, dar cu un regim interior excepțional, cum n-au mai apucat comuniștii în închisoare, nici înainte, nici după A.F.R., plimbîndu-se agale prin curte în salopeta de lucru cu care l-a ridicat din atelier: „Panică, panică, asta mai înțeleg, dar să ne dea o mîncare cum eu afară de ani de zile nu mi-am putut permite, cincizeci de lei alocație pe zi, asta nu mai este panică, ci zăpăceală. Burghezie zăpăcită!”

Papa Alfred s-a descurcat destul de bine la cele două „tururi” cît nu m-a găsit. Colegul meu de la Maison de Brousse, venit să preia documentele vagonului de coletărie, l-a informat că s-a arestat preventiv în legătură cu moartea regelui, căci reținerile făcute atunci de către Siguranță nu erau un secret pentru nimeni, despre ele știa și vorbea toată lumea. Papa Alfred a dus înapoi pachetele, nu a mai luat nici un transport în săptămîna următoare, iar la a treia „tură”, aflînd că instalarea regentei s-a făcut fără de incidente, a reluat transportul obișnuit. Ceea ce l-a deranjat pe el mai mult a fost faptul că în acele două săptămîni nu și-a putut onora angajamentul de furnizor de icre negre.

Serviciul mi l-am reluat normal, căci domnul Mortimer nu avea prejudecăți politice, puteai să fii sau să nu fii comunist, pe el îl interesa numai să execute bine și rapid operațiile de expediție și de predare a coletăriei poștale. Și în această privință căpătăsese deplină lui încredere, eram plin de zel, pentru că aveam nevoie de vagonul de coletărie poștală tot atît de mult ca și el, deși din alte motive.

Totuși, treburile n-au mai mers prea multă vreme. Spre toamnă, într-una din zile, în cușetă, am dat peste un convoyer necunoscut.

„Ce-i cu papa Alfred?” l-am întrebat, în timp ce-i preluam documentele.

S-a uitat urît la mine, sau poate mi s-a părut că se uită urît, și mi-a răspuns morocănos: „Papa Alfred nu mai merge cu Simplonul!”

Nu l-am mai întrebat nimic. O fi fost prins, la Paris, cu contrabanda de icre negre? O fi mirosit ceva domnul Pick și l-a făcut vînt de pe acest traseu? S-or fi făcut schimbări normale în repartizarea personalului? Nu-am aflat niciodată.

Putînd după aceea, am părăsit și eu firma de transporturi internaționale Maison de Brousse. Nu mai dădea satisfacții profesionale.

Ștefan Aug. Doinaș

Îngerul îmbufnat

Fără chip, dar tînjind să mai fie,
măsuram o cernită cîmpie,
însoțit de-un arhanghel vînjos
— călător, ca și mine, pe jos.

„Luminosule, rășinoasă instanță,
picură din aripa ta o substanță:
toate, ca-n leagăn, să se umfle plîngînd
învăscute-ntr-un abur plăpînd.
Generosule, scrie-le iarăși hotarul:
de aici pînă-aici să le gidîi harul:
numele lor — coșmar într-un ochi de
copil —
să le dea tîrcoale noaptea, tiptil.”

Însă el, ca o scorpie jucăușă,
omenește tropotea prin cenușă
mîngiind-o sălbatic cu unghia lui.

Poate că mai mult nu se dă nimănui.

Matei Călinescu

Scurt spectacol

Zid luminat de soarele iernatec
și-n el dreptunghiulară noaptea sticlei
și cerul limpede ca un cuțit și frigul
tăind spre os și-acel nebun cu limba ninsă
de vechi cuvinte
și-acel nebun cu limba neagră
strigînd: a dog's obeyed in office
și ca-și-atunci mai nimeni să răspundă
și nici să tacă
doar zidul luminat și noaptea sticlei
și goale crengi răsfîrîte
iar noi să dăm crezare
oricărui jurămint de tîrfă
ce miere poate fi mai dulce și ce apă
mai clară și ce vorbă
mai moale mai adîncă mai de taină
sub soarele iernatec sub cuțitul
cerului nepătat.

Gheorghe Pituț

Blind

Numai muzica mai poate
pînă-n capul meu străbate
peste țări — din verde rai
să-mi răsune sfîntul grai
al aceluia prea blind
neam etern și neam de rînd.
Certu-mă c-am vrut să știu
cînd e rău și cînd tîrziu,
dacă-i Soare pe popoare;
învia-va cine moare?
De-aș fi fost eu mai măreț
brad eram sau ochi mistreț
colo-n Munții Apuseni
printre turlă și mireni.

Walchensee, 30 nov. 1970

Mirele

Dumnealui este propriul său Tuțar. Își dă ocol cu cădelnița în mină și din când în când se roagă la el însuși: Doamne miluiește. Vorbește ce vorbește și își face complice și admirativ cu ochiul, adică: m-a uimit omul asta câte știe.

— Unde ai fost? îl întreb.

— M-am întâlnit cu mine însumi, frate, cu copilul asta minunat care sînt eu. A fost o încîntare, a fost magnific. Ce om, domnule, ce om! Spune-mi, de ce n-avem noi cît mai mulți oameni ca mine? Altfel am sta de vorbă atîta.

Se laudă, ca și cum n-ar fi de față. Își gîdila singur coarda simțitoare și, din când în când, se automituiește.

Cînd îl poftesci să se așeze, îți cere două scaune ca să nu-și obosească umbra. Nu și-ar trece pe dinainte să-l pici cu ceară. Toată ziua își cîntă în strună și se viră singur sub propria-i piele.

Stă ce stă și deodată cade în extaz: „Ai văzut? Parcă mi-a ieșit un sfînt din gură. Dumnezeu, oare cînd oi fi ajuns atît de sublim?” Ia frapiera, și-o pune în cap și întreabă:

— Ce zici, mi-ar sta bine episcop?

Cu el nu poți vorbi decît de un lucru: despre el. Sănia lui are roate, el-a și toate celelalte. La el-acă și pisica se ouă. Gîtul lui e bun de sfredel. Fasolea lui e șofran.

Din cînd în cînd scarpină rîia altuia ca să și-o răcorească pe a lui.

Cînd nu ești de față și vine vorba de tine e ca cărbunele stîns: nu te arde, dar te înnegrește.

Iar cînd dă cu ochii de tine sare ca ars.

— A, bine că te-am întâlnit. Hai să-ți spun cum am ajuns din catîr armăsar. Dar mai întîi ține puțin preșul ăsta, ca să-mi șterg picioarele. Așa, acum stai să mă uit în agendă ca să văd dacă am timp. Da, e în regulă. Ascultă, știi ceva, dacă-mi zici domnule pînă la primăvară, am să vorbesc cu stăreța inimii mele să-ți cînte un acatist

Și, tot așa, dă-i și dă-i, se joacă cu tine ca fata mare cu mustața flăcăului.

Odată i-am spus:

— Ascultă, logofete, tu le știi pe toate, erai bun de preoteasă. Să-ți trăiască degetele, că ineale ai multe. Dar, știi ceva? La urechi mari cercei nu-ți trebuie.

S-a uitat la mine adînc ca mirele care și-a prins degetul în laviță și s-a îndepărtat solemn, cădelnițindu-se larg și trăgîndu-și singur clopotele.

Cezar BALTAG

Despre timp și treier

Noi sîntem cei care numărăm anii? sau ne numărăm anii pe noi? La fiecare început de an ne gîdim la trecerea timpului. Dar nu cumva se gîndește Timpul la trecerea noastră? Așa i se pare lui Eminescu, la 20 de ani, căci toate trec laolaltă cu noi, spune el,

Ca și miile de unde,
Ce un suflet le pătrunde,
Treierînd neconținut
Sinul mării infinit.
(Numai poetul)

Ce exact vorbește poezia, cînd poezie este. Nu știm bine ce e timpul și nici ce trebuie să numim suflet; dar din două imprecizii, alăturarea poetică poate face exactitatea însăși. Căci timpul nu e ceva în afara lucrurilor, e un suflet al lor; dar nu e nici ceva înăuntrul lucrurilor doar, ci tocmai ceea ce le pătrunde. Și ce face sufletul acesta, pătrunzînd cu tăcerea lui în lucruri? Le cosește, le scerșă? Dar numai moartea face asta. Timpul le treieră. El preia lucrurile abia cînd sînt coapte de tot și le ia rodul, pe care tot el l-a ajutat să se împlinească, în timp ce sinul care a purtat rodul seacă, se trage îndărăt în „marea infinită”.

Să fie timpul acesta al lui Eminescu însuși Timpul? Este un chip al lui, dar nu singurul, poate. Știm de altfel atît de puțin despre timp, încît nici numele nu putem spune cum și de ce i s-a dat, în graiurile noastre europene (altminteri atît de mîndre că sînt ale unor lumi „în timp”, nu în afara lui). Despre tempus, unii învățați spun că e rudă cu templum, adică timpul ar însemna spațiu; alții spun că ar veni de la grecescul temno însemnînd „tai”, cu tăierea în anotimpurile ce revin, pe cînd alții în sfîrșit spun că tempus e rudă cu temperatură și căldură, tepor.

Și cum ar putea spune cuvîntul un singur lucru, cînd realitatea-timp este atît de felurită, pînă la împreunare de opoziții? Îi zici căldură, dar e răceală însăși; e suflet, după Eminescu, dar e și extincțiune, tot după el; e măsură, ca și lipsa oricărei măsuri, fel de-a numără, dar și de-a nu putea număra; este memorie, dar și uitare; e tot ce e mai iscusit, spunea un antic, dar și tot ce e mai năting, spunea alt antic; e

tăria și slăbiciunea însăși, spune, bucurîndu-se de contradicție, Hegel; nu are treabă, dar nici nu stă degeaba, cum spune despre drac proverbul nostru; e ceea ce fixează, dar și curgerea fără nici o fixație, e uniformitatea, dar și varietatea, împlinirea ca și destrămarea, ceva de ordinul ființei, dar și agentul, în sinul ei, al neîfinței.

Ce știm atunci despre timp? Omul a dat cite un nume, și pe urmă s-a întrebat veacuri de-a rîndul ce a vrut să spună cu numele dat de el. Așa i s-a întîmplat cu divinul, cu sufletul și cu atîtea altele. De altfel „nomina numina”, numele pot deveni divinități, cum s-a spus. Nu s-a întîmplat așa cu Timpul?

S-a întîmplat așa în antichitatea greacă, cînd pare-se — și se crede a se ști și cînd: prin sec. VI î.e.n. — timpul Chronos s-a lăsat confundat cu zeul Saturn, Kronos. S-a putut întîmpla și în alte mitologii. Dar timpul, ca și sufletul, ne este prea apropiat spre a rămîne în ceruri. Dacă nu știm ce este Timpul unic, e pentru că știm de prea multe timpuri. Pe acestea nu le poate retrage nimeni din cuprinsul neștiinței noastre.

Știm astfel de timpul cosmic, timpul ritmurilor astrale, de la care ne-am ridicat la timpul pasului luminii, spre a măsura străfundurile fără fund, revenind apoi la timpul fizic, cel care, după vorba filozofului antic, este numărul mișcării după anterior și posterior; știm de timpul concret al Terrei, căruia i-am spus și vreme, și care coboară în vremuri ca și în vremea fiecărui lucru, în timpul istoric, și în timpul psihic, așadar în timpul omului, din cugetul căruia țînesc stranii viziuni temporale, timpul mitic, timpul sacru, „marele Timp”, dar și timpul marilor rînduiri, timpul dialectic, adică tactul logic al lucrurilor, ce regăsește parcă, în vastitatea lui, ceva din timpul cosmic de la care pornisem. Și pe urmă, știm astăzi de timpul acesta al științei noi, cel mai abstract, căci e o simplă dimensiune fizic-matematică, și totuși atît de concret, încît e de fiecare dată altul, după realitatea materială în care e împlîntat, timpul anume care face ca, după relativism, cum s-a spus, să nu se mai poată

concepe timpul universului ca un simplu front unitar ce înaintază.

În toată această varietate de timpuri care se încrucișează și adeseori combat, ca progenitura lui Kronos, alteori se îmbină unele cu altele, ceva comun apare totuși, nu ca un timp unic, dar ca o fire unică: ritmicitatea, pulsația sau, cu vorba lui Eminescu, treierul. Fiecare timp bate ca ornicul și vibrează ca unda, adică se face din neîncetata lui refacere; chiar și marele Timp, cu revenirea lui în cerc. Sînt ritmuri, toate timpurile, aceasta măcar știm. Iar lucrurile se împlinesc sub ritmuri și se lasă treierate de aceleași ritmuri.

Ce face omul, în fața acestor ritmuri care-l fac și desfac pe el însuși? El știe că unele timpuri îi sînt extrinsece, cum spuneau medievalii, altele intrinsece; și, după ce se lasă purtat și legănat de ele, o clipă, vede că nălinește, cu neîmpăcare și cu pacea că timpul, întrîns el însuși, cu nemăsuratul lui lăuntric, are pentru el măsură („aceasta e măsura omului”), așa cum timpurile extrinsece, cu măsura lor nepăsare, vin să pună și ele măsură și țenchiu tuturor lucrurilor, vorba cronicarului. Atunci omul se tînguie. „Regele moare”, exclamă el. — Și totuși închipuiți-vă că regele n-ar muri, închipuiți-vă omul trăind dincolo de măsura legiuită (cum se va întîmpla poate în veacurile viitoare), cu puținătatea timpului său intrinsec de acum. Atunci abia ar vedea ce înseamnă a fi cu timpul său mort în mijlocul timpurilor vii. Regele care se tînguie că e condamnat la moarte ar trebui condamnat la viață.

Dar omul nu s-a tînguit numai. A și încercat ceva, în fața timpului și timpurilor. A încercat o ieșire din timp. Cîte forme, cîte subtile amăgiri, ce admirabile expediente n-a pus în joc omul pentru „abolirea timpului”. Este o pagină de exasperare umană, dar uneori și de extraordinară investigație, în tentativa și alungirea ale omului de-a fi altceva și altunde decît este. Este sacra lui nebunie.

Există totuși o înțelepciune, care poate lua și ea chip nebunesc, dar de astă dată pe măsura adevărată a omului: e aceea de-a crede că între a fi în timp și a fi în afara timpului încape loc pentru o a treia modalitate. Este necruțător să fii în ceva, îngrădit și încercat în ceva. Dar, fără să ieși din cercul care te strînge, nu poți fi întru el? „A fi în” îți arată hotarele; „a fi întru” te lasă încă în hotare, dar le mută, le lărgeste. Omul poate încerca, și în fapt încearcă statornic, cu timpurile intrinsece lui ca și cele extrinsece, să fie întru ele. Timpul nu-i e doar stăpîn, nu-i e părinte, este fratele-timp, din care și poate face aliatul. Iar dacă timpurile sînt ritmuri, problema lui ca ființă în timp este să fie și întru ele, adică să-și pună ritmurile proprii în rezonanță cu ele. Ca în legenda indiană, unde nemuritorii veneau să se supună lui Buddha, muritorul, și unde zeitatea munților aducea, cînd era bolnav, un amestec din cele opt ape curate, omul puținătăților poate să facă din cele opt timpuri — dacă opt sînt — pulsația sa unică, sau pulsația lumii istorice în care i-a fost dat să-și înscrie ritmurile.

Căci totul e să nu existe dezacord ritmic. Figurile cele mai stabile din lumea materială, piramidele, spunea un învățat ca Gaston Bachelard, își datoresc stabilitatea unui dezacord ritmic; ele ar zbura dacă li s-ar pune de acord ritmurile. A fi întru timpuri? Dar înseamnă a încerca acest zbor, a face pe alții și timpul tău să-l încerce, sau a visa că oamenii vor zbura cîndva, sub treierul timpurilor.

SILVIA RADU

ABUNDENȚĂ

Constantin NOICA

Ștefan Aug. Doinaș:

Alter ego

„Poezia nu poate fi altceva decât suprema expresie a condiției umane: grandoare și mizerie, deci conștiință lucidă a șanselor și a limitelor noastre. Ce este fiorul poetic dacă nu cutremurul ființei la una din granițele sale?” (Lampa lui Diogene, 1970). Cum altfel am putea defini, în propriile noastre cuvinte cu mult mai ezitante, tentativa, atât de lucidă, sigură de ea însăși, a poeziei de maturitate a lui Ștefan Aug. Doinaș, această poezie care se constituie, urmărindu-se pe sine în chiar procesul constituirii sale, dedublând realizarea în conștiință precisă a ceea ce este și vrea să fie? Unul din rarele cazuri în care poetul este și criticul său cel mai avizat.

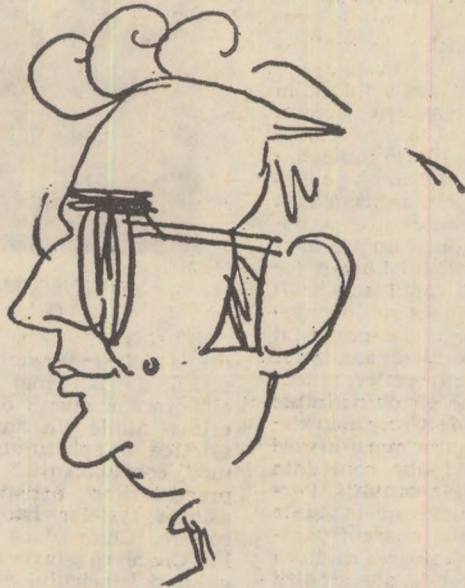
Scriind poezie, Doinaș se întreabă de fiecare dată ce este poezia, mai bine zis ce poate fi pentru sine poezia, acum după ce totul pare a fi fost spus și marile surse — epuizate; și încă de multă vreme, ca într-un trecut miraculos, privilegiat, în veci fără întoarcere. De la această imagine a limitelor, a cenușei, a stingerii și a neputinței, pornește tentativa poeziei sale, din lamentația pe ruinele poeziei:

„Da: scoica moartă, peștera adâncă / răsună ca o inimă. Dar ce-i / maimuțaritul glas născut din stîncă, / sau zvonul din cochilii, pentru cei / ce vor să prindă pulsul fără nume, / mereu egal și-ascuns în sfera lui / ca-n sacra răsuflare-a unor Mume? / Ecoul e prezența nimănui. / La fel — pentru cuvinte. Voci de noapte / cei mari, cei duși nu ne-au lăsat decât / tărițele rostirii, biete șoapte / ce ni se-mpotmolesc solzoase-n git. / Ah, unde-i duhul lor de spadă trează? / Din colbul sunetelor moarte, — cum / mai poate să se scoale marea Frază? / Oracolul e mut și scupă scrum” (Oracol mut).

Să mai încerce odată, ca și cum n-ar ști despre ce e vorba, să se abandoneze Frazei, în felul celor mari, simulind bolboroseala ingenuă și impresia de-a se lăsa „vorbit” de o putere care-l întrece și îl posedă fără consimțământ, ca pe-un neștiutor și umil instrument, iată ce refuză în primul rînd: nimic nu i se pare mai derizoriu.

De la început, încă din faza scînteietoarelor balade, Ștefan Aug. Doinaș a fost marcat de prezența acestei fantome a „derizoriului”, care apărea ori de cite ori vocea interioară tîdea să emită un cîntec autonom, de o gravitate ingenuă, necontrolată.

Această ironică dedublare putea fi ascunsă, negată, ignorată; după cum, dimpotrivă, putea fi asumată, deplînsă, mărturisită; poetul a ales a doua cale, ris-

Desen de SILVAN

cantă și curajoasă, străină oricărei iluzii, oricărei evaziuni din conștiința exactă a limitelor.

Lirica sa de astăzi este o meditație dramatică, austeră în forme, dar nu mai puțin vibrantă și uneori de-a dreptul chinuitoare, în marginea acestor limite. Acordul cu sine odată realizat, în felul cel mai lucid cu putință și chiar cu prețul unei veritabile asceze a lucidității, poetul recapătă senzația unui început loial, al unui „grad zero” care-i oferă, în schimbul atîtor renunțări, deplină libertate de mișcare; în definitiv se poate porni și de aici; și se poate ajunge, prin explorări atente, meticuloase, foarte departe; la „granițele” ființei, cum atât de liniștit își propune.

Există, împotriva așteptărilor stimulate de această liniște, un elan al liricii lui Doinaș, un veritabil suflu care din interior animă voința ei de a cunoaște și de a spune. În piesele cele mai rezistente ale volumului impresionează acest „elan” stăpînit, bine temperat, convertit în formulări măsurate, precise, de o foarte frumoasă distincție.

Motivele obsedante sînt iubirea, timpul și moartea, supuse însă puternicului reflector al conștiinței, capabil să le aducă într-o lumină intensă, solară: „Mereu impuber, timpul-ajunge vîrsta / iubirii doar prin noi. Cu gura noastră / sărută lucrurile ce durează / mai mult ca noi. În noi le naște zilnic. / Maturitatea noastră le-o înscie / pe fruntea fără riduri... Pe cînd el, / surizător, agil, mereu impuber, / aleargă îndărăt prin trupul nostru / și, tot mai depărtat, sărută lucruri, / și chiuie, și-abia-l mai auzim...” (Mereu impuber).

În lirica lui Doinaș, marile tristeți se înobilează, de-

vin „suportabile” prin echilibru și rigoare, de obicei fără a pierde din acuitate, din fervoarea existențială. Ca în această admirabilă elegie a vulnerabilității, a inconsistenței funciare:

„Nimic nu ne rămîne-n palmă. Val, / puține ochiuri într-o plasă mare / ce trebuia să pescuască-n rai / plevușca de minuni folositoare! / E toamnă-n foi, în dragoste e frig. / Prin transparente ziduri de redute / se vede-n jur deșertul roșu. Strig, / și strigătele cad pe jos, pierdute / în mărăcini, de-un aer mult prea rar. / Uscăți, sug sînge simburii de chitră. / Materia — țărîm de foc și har — / e-atît de fină: numai o elitră / de scarabeu... Tu însăși ești un zvon / al unui corp prin care trece vîntul... / Iubito, cu ce glas ca de clapon / subțire, s-a rostit, cîndva, Cuvîntul!” (Plasă rară).

Nostalgia „dereglării” și, în orice caz, a neprevăzutului și aventurii e în răstimpuri ascuțit resimțită de poetul formelor impecabile și al seninătății apolinice ca „stil” al pudorii sufletești și al rezervei intelectuale. După cum în coloratele balade din tinerețe, ea se risipea în grimasă ironică și subtilă teatralitate, în elegant joc al fanteziei, în faza actuală se izbește de o „neîncredere”, uneori plină de tristețe, și de un sentiment (critic) al „seriosului”, care împiedică o angajare lirică integrală. Poezia suferă, desigur, de urmările acestui deficit de vitalitate, dar în același timp răscumpără pierderile în ordinea lirismului primordial prin intensitatea conștiinței de sine. Resemnarea face loc uneori unei imense așteptări, speranței, brusc reînviată, și încrederea aprinsă în Poezie:

„Fructul care-n timp nu se mai schimbă, / dur, indiferent la-nfrînzarea / ploilor; minuscul fruct pe care / nici aluni risipitori, nici zarzări, / și nici corni cu lacrima de sînge / nu-l cunosc; un fruct al unei vîrste / care stăruie și ea, zăpadă-n / șuleratul pinilor, — acela / dă-mi-l, Doamne, să-l culeg! Tîpoasă fie-arhitectura lui: scaiete, / stea de anahoret, pascăută numai / la sfîrșit de secole o dată...” (Rugă).

Nimic nu-l reprezintă mai exact pe Ștefan Aug. Doinaș decât aceste „resurrecții”, aceste „revolte” ale fibrei intime, de o violență tăioasă, surprinzător izbucnind în plin peisaj liniștit și egal ca pentru a-l tulbura și a-l constrînge la altceva.

Poetul, îndeobște ceremonios și distant, nu se revelează mai autentic în momentele de încordare și nervozitate, cînd, voit sau nu, își iese din fire, precum în Ruga citată, sau în acest poem al exasperării, al treziei exasperate:

„Ne trebuie mult timp ca să simțim / că sîntem treji... Se coșcovește lemnul / în leagăn, scaun, masă; se dezumflă / grădina spînzurîndu-se de păsări... / O, Doamne, cît de răcoros ne pare / puținul înținerii ce se lasă / îndată după cină-asupra noastră / Dar, vai! ce iute trece: sîntem treji... / Și trebuie să vină prima rană / și primul adevăr cu viermii, și prima / îmbrățișare ce-alăptează scîrba / ca să simțim cît de ascuțit e glasul / ce nu ne lasă s-ațipim... Atunci / luăm această sabie în mină” (Insomnie).

Intrucît ne privește, preferăm, în Ștefan Aug. Doinaș, pe poetul, poate mai puțin măsurat și înțelept, dar cu siguranță mai adînc, al momentelor de ruptură, al „insomniilor”, în care se revelează un alter ego necunoscut, surprinzător.

Ieri am primit vizita Criticului de Valoare. Știam că se află în croazieră, era inevitabil să mă inspecteze, dar speram că această plăcere severă s-o am cît mai tîrziu posibil. Dar, faptul s-a produs. Cînd intră în rada portului, Criticul de Valoare, în semn de amicie, aruncă trei ghiulele asupra orașului apoi făcu o vizită de inspecție. În spatele său se aflau cele două muze, purtînd fiecare în dreapta un fascicul de nuiele, în mijlocul cărora mîjca o toporișcă (semn că El judecă și valorifică pe loc), în stîngile lor ținînd caramelle de ciuingum (răsplată pentru cei ce răspundeau bine la examenul de Valoare). În spatele Criticului de Valoare se afla Valoarea (pe cap avea o glugă acoperitoare a feței, cu o despărțenie practică pentru Ochiul ei — dînsa fiind cicloapă). Valoarea ținea într-o mînă o făclie eternă, în care ardea o lumină necontingentă, în cealaltă un catalog, cu toate cărțile apărute, sau care vor apărea, și în care Criticul de Valoare, cu un stilou, în sine, cu peniță de plutoniu, trecea — fiecareia — Nota metafizică (egală, cu ea însăși, de-a pururea, care deși poate crește și descrește, sau invers, rămîne neschimbătoare). Pe coperta catalogului scris cu neptuniu: Deși adesea se-nșcălă, Criti-

umanioare

Alegorie barococo

cul nu greșește niciodată. Era să ridic o mică obiecțiune cînd am constatat că din cortegiul Criticului de Valoare făcea parte și Aristot; am plecat capul, înfrînt ab initio. Pe coperta catalogului se afla o mare cromolitografie reprezentînd o sală de clasă; ex cathedra se afla Criticul de Valoare, cu catalogul de Valoare în față, deschis, în bănci stînd puerii, printre care disting: Shakespeare William, Alighieri Durante, Stendhal (Bayle), Tolstoi Leon, Ursachi Mihai, Dostoievski Feodor, Proust Marcel, Reboreanu Liviu, Mann Thomas, Petrescu Camil, Passos John (Dos), Homer Homer etc. La colț, în genunchi pe coji de nucă, elevii Villon, Rimbaud, Flaubert, Baudelaire, Caragiale Ion, Luca Matei, Demetrescu Dem., Sartre Jean Paul etc. Mi-am dat seama că mă aflam într-o lume alegorico-simbolico-mi-

tică și m-am prost-ernat în fața Frumosului în sine cu paloș, ce deschidea cortegiul. Atunci, o voce in-contingentă a strigat: Judecata de Valoare este Apocalipsa. La Dreapta Criticului sînt cărțile Bune, la Stînga lui cele Rele. Criticul trebuie să spună Da, da!, sau Nu, nu!, — orice altă vorbă vine de la Diavolul. Eu pe cele bune le situez la stînga, și invers, am rostit în petto, — dar m-am oprit fiindcă Valoarea ținea, într-o altă mînă, un aparat pentru electro-cardiograme, cu ajutorul căreia determina dacă ai pneumonia ondulatoriu-pastorală, sau nu! Megafonul de Valoare grăia un fotomontaj acustic din „Insemnări zilnice”, poezii de Pică, fragmente de Iacob Boehme, versuri de Topîrceanu și Pythagora, totul întrerupt de reclame pentru produsele casei Plerom-Sibiul. Aristot recita din C. San-

du Aldea și Udriște Năsturel, vînzînd, cu preț redus, un aparat de decodat ce elimina din Operă elementele non Aesthetice (cele istorice, contingente, ideologice, biografice), pînă rămînea doar un vacuum Arhetipal, general uman, cu spațiu mioritic împrerur, iar în mijloc un Eon dogmatic. Un critic de valoare brahman împărțea manifeste în octavo asupra transcendentului buzoian, cu rezumate în brăileana de Nord-Nord-West și în Ialomițeană de centru. Un regiment de critică de valoare în uniforme transcendente înainta în strigățul războinic: Înapoi la domnul Maiorescu, doispzezece poezi geniali, sub șaisprezece ani, îl purtau în triumf pe șeful generațiunii lor (Generația-care-va-pune-în-sfîrșit-ordii-e-in-literatură). I. Iscareoteanu, care cerea recunoașterea (drept cea mai sublimă figură a li-

terelor române) lui Bogdan Pitești și posturi de redactori șefi pentru toți treisprezece; dintre ei, doar unul scria versuri și avea îndoieli asupra valorii poemelor sale. Un critic care scrisese cartea: „Romanul românesc și Istoria” își ardea volumul în piață și, spre a demonstra că devenise transcendent, își lăsase barbă și își tăia mina stîngă: după aceea el începu să lupte cu sociologismul și dogmatismul, pe care le nimici, drept care primi trei caramelle ciuingum și o brosură, în limba laponă, intitulată: „Viața ca absurd”, cu trei poze de actrițe vestern în mărime naturală. Ceva mai departe, înconjurat de curiosi, doi înși făceau critică hata-yoga și vindeau sticlute cu pranaia sau purușă, iar, lângă ei, un poet făcea asociații libere, în public, pe care le vindea la Kilo-gram sau la Kilo-metru, după dorința numeroasei clientele. Un domn sobru vindea în borcane de murături, la preț de sold, o opera sa: Comparația între Lirismul Arctic și cel Antarctic — lucrare cu multe trimiteri, ce luase Premium la phyliala scriitorilor din Cotuluepure. Estim. Criticul de valoare se prefăcea distrat dar, în mod magic, conducea totul. Critica sociologistă avea a se teme de spada sa de Valoare.

Paul GEORGESCU

Benedetto Croce

și problema autonomiei artei (IV)

BENEDETTO CROCE
(Triest 1919)

Care erau așadar mobilurile centrale ale resentimentelor lui Croce în fața studiului „istorico-social” al operelor de artă și poezie? Teza lui Croce, latentă sau explicită, cum am arătat, în majoritatea sistemelor estetice ale ultimelor două secole, este că un asemenea studiu ar avea acces doar la „materia” operelor de artă, fiindu-i interzis prin definiție contactul cu forma lor unică. Studiul istorico-social al succesiunii operelor de poezie și artă ar fi grevat prin însăși natura sa de un cripto-ideologism sau de un cripto-conținutism. Specificitatea înalienabilă a artei o constituie însă pentru Croce tocmai procesul de combustie, neutralizare și anihilare a „materiei” istorice, pentru a exprima „sentimentul” în forma lui universal-umană: conceptele și sentimentele determinate istoric, arată Croce, „sono stati nella poesia trasfigurati e hanno perduto l'impronta storica e unilaterale per ricevere impronta umana e onnilaterale (s.n.)” (La Poesia, ed. 1966, pag. 77). Ne găsim astfel mereu în interiorul acelei zone, pe care am numit-o de o mare densitate spirituală, unde sentimentele (materia pasională a artei) își pierd calitatea lor „psihologică și practică”, spre a deveni poezie. Pentru descrierea acestui proces, Croce va folosi mereu vechea formulă a lui Schiller cu privire la preeminența forme față de conținut în artă: „den Stoff (wird) durch die Form vertilgt” („materia va fi anihilată prin formă”), înfeudată la rându-i ei „filozofiei transcendente” a lui Immanuel Kant. Analiza atentă a procesului estetic esențial, mai sus amintit, ne îngăduie să măsurăm și validitatea tentativei lui Croce de a descoperi în sinteza a priori kantiană fundamentul filozofic al esteticii. Spre a evita orice confuzie, trebuie să spunem că distincția riguroasă a lui Croce între scrierile literare cu o finalitate istorică determinată, inspirate de scopuri „practice” sau „oratorice”, subsumate de esteticianul italian conceptului de *letteratura*, și operele de adevărată poezie, expresie a sentimentelor în universalitatea lor umană, apare pe deplin legitimă. O vom regăsi, formulată în termeni asemănători, cu o fundamentare filozofică bineînțeles diferită, și în opera unui estetician marxist ca Georg Lukács, sub forma distincției între „beletristică” (*Belletristik*) și „artă” (*Kunst*) (deși este aproape sigur că Lukács a ajuns la concluzii analoge cu cele ale lui Croce, fără a fi luat cunoștință de opera lui Croce „La Poesia”, unde distincția de mai sus se află în centrul analizei). Eroarea decisivă a lui Croce stă în a fi înfățișat mereu, fidel întru totul aci kantianismului și nu hegelianismului, tranziția efectuată în artă „dallo storicamente particolare al puro umano”, ca pe un soi de salt din istorie într-o supraistorie. Procesul de universalizare prin artă a unei experiențe istorice determinate este însă un proces intra-istoric și nu un salt în extra-istorie. Universalitatea se realizează prin asumarea tuturor contradicțiilor pe care personalitatea le întâmpină, pe o treaptă istorică determinată, pentru a-și realiza scopul împlinirii ei; opera de artă veritabilă este așadar saturată, în constituția ei intimă, de totalitatea contradicțiilor întâmpinate de personalitatea artistului, în procesul ascensiunii ei pe treapta „purei umanității” (Croce). *Catharsis*-ul estetic se realizează prin dominarea și învingerea limitelor istorice determinate, puse personalității umane în vointa ei de a atinge adevă-

rata *humanitas*, nu însă prin ocolirea sau abolirea lor grație unei magice *sinteză a priori*. Georg Lukács a folosit în mod fericit pentru descrierea acestui proces complex faimoasa teză hegeliană din *Fenomenologia spiritului*: *die Entäusserung und ihre Rücknahme* (înstrăinarea și anularea ei), aplicată însă în mod original la specificitatea activității estetice a spiritului. Numai o analiză detaliată a *Esteticii* lui Lukács (pe care nu ne-o putem îngădui aci) ar fi de natură să ilustreze superioritatea poziției lui Lukács față de cea a lui Croce. Grație lui Lukács și analizelor sale din ultimele opere teoretice, putem astăzi măsura mai bine cât de nedrepte erau acuzațiile aduse de Croce marxismului, de a ignora vocația marii arte și a marii filozofii în a înălța conștiința umană pe treapta universalității. Perspectiva oferită de Lukács ne îngăduie pe de altă parte, în mod aparent paradoxal, să „recuperăm” valoarea multora din demersurile teoretice ale gândirii estetice crociene.

Există într-adevăr o ideală *via media*, sau formulind lucrurile cu mai multă acuitate: o adevărată *via regia* a esteticii care îngăduie concilierea într-o sinteză armonioasă a celor două exigențe statuate de Croce într-un raport de incompatibilitate: geneza social-istorică și universalitatea artei (prima ar putea explica după Croce doar operele de *letteratura*, de beletristică, nu însă pe cele de adevărată poezie). Am văzut că pentru esteticianul italian, conceptele de eternitate și autonomie a artei se excludeau reciproc. Paradoxul este că soluția reală a problemei încorporează și ansamblul disocierilor legitime operate de Croce, oferind implicit și o rezolvare tuturor aprehensiunilor sale. Aporia în care încerca Benedetto Croce să închidă orice încercare de „sinteză” a celor două exigențe mai sus amintite era următoarea: a o accepta pe prima însemna a „înjosii” arta la rangul unui simplu document istorico-social (sau psihologic), răpindu-i definitiv atributul ei fundamental de expresie a umanității *fuori del spazio e fuori del tempo*. Soluția reală a problemei presupune menținerea fermă a distincției epistemologice între simplele „ideologii”, cu funcție prin definiție pragmatic-istorică, și marea artă. Cele dintîi urmăresc a oferi un răspuns pe planul conștiinței unor probleme istorice imediate, fără a angaja în răspunsul lor problema destinului umanității ca *umanitate*, în timp ce arta se definește în fenomenologia spiritului uman ca forma de „auto-conștiință a umanității” (Georg Lukács). Conștiința de speță a umanității ia însă pe fiecare treaptă de dezvoltare istorică o altă înfățișare. Procesul de interiorizare pe planul conștiinței al unor experiențe istorice determinate, și de „dominare” sau „purificare” a lor prin *catharsis*, este inevitabil gravid de ansamblul condițiilor istorice în care se desfășoară actul de „de-fetișizare” și *des-alienare* a conștiinței prin artă. El se dovedește așadar mult mai complex decît îl înfățișează Croce. Autorul *Breviarului de estetică* și al operei *La Poesia* se arată preocupat în primul rînd să garanteze autonomia gnoseologică a artei printre celelalte forme ale spiritului, dar se sprijinea în acest scop pe un postulat de natură kantiană: „l'indifferenza estetica della materia dell' arte”. Croce se mărginea să definească arta ca o te-

oresis del sentimento. Sub forma descrisă de noi mai sus, procesul de elaborare a operei de artă, fără a sacrifică nimic din autonomia activității estetice a spiritului, implică însă în mod consubstanțial și totalitatea reprezentărilor artistului (ca artist!) asupra forțelor istorice și proceselor sociale. Chiar dacă am accepta teza lui Croce că singura misiune a criticului și istoricului artei este de a descoperi *sentimentul-motiv inspirator* al operei pe care o contemplă și analizează, ne este greu să înțelegem cum am putea disocia calitatea unică a acestui sentiment de ansamblul conformației spirituale (a artistului), generată de specificitatea poziției sale istorice. Croce însuși va recunoaște nu o dată că o asemenea segregare absolută este imposibilă; folosind o formulă a lui de Sanctis, el va admite însă prezența „ideilor” sau „judecăților istorice” ale artistului numai „calati e dimenticati” (apuse și uitate) în materia pasională (exigență perfect legitimă). Se pot găsi de altfel de-a lungul operei lui Croce texte în care accentul este pus energic pe necesitatea ca istoricul poeziei și artei să aibă prezentă în minte perpetuu istoria diverselor forme de activitate spirituală în unitatea lor ideală. Să amintim și reproșul constant pe care îl va formula la adresa „estetismului”: disocierea inadmisibilă a interpretării estetice de interpretarea istorică! Cum trebuie atunci să înțelegem afirmația programatică a lui Croce, din care a făcut cheia „reformei” sale în cîmpul istoriei literare: „...în accentul puternic pus asupra liricității oricărei poezii și oricărei arte, și prin aceasta asupra caracterului ei a-istoric al imaginilor lor, se află poate una dintre principalele și cele mai substanțiale reforme introduse în critica italiană după de Sanctis...” (La Poesia, ed. cit., pag. 267)? Un exemplu ne poate ajuta să înțelegem mai bine originea formulărilor antinomice ale lui Croce cu privire la „istoricitatea” și „a-istoricitatea” artei. Enervat de considerațiile cu caracter social-istoric ale lui Lukács din capitolul intitulat „Die Gretchentragedie” în „Fauststudien”, ca și de metoda similară folosită de criticul marxist pentru interpretarea scenei finale din „Faust”, Croce mărturisea în recenzia pe care o consacră în 1949 operei lui Lukács „Goethe und seine Zeit” a fi renunțat la lectura întregii cărți, și nu șovăia să folosească prilejul pentru a denunța, cu agresivitatea sa obișnuită în asemenea împrejurări, vanitatea metodei marxiste în critica și istoria literară (recenzia lui Croce a apărut în *Quaderni della critica*, luglio 1949, și se află reproducută în volumul său *Terze pagine sparse*, II, p. 47–50). O lectură atentă a scrierii lui Lukács ar fi fost însă de natură să pună în evidență lipsa de temei a aprehensiunilor lui Croce. Lukács definește într-adevăr cu extremă precizie originile social-istorice ale tragediilor evocate de Goethe în „Faust”; scopul său nu este însă nici o clipă a „resorbi” semnificația operei la nivelul unei simple cronici istorice, ci de a pune în lumină rădăcinile reale ale „universalității” problematice lui Goethe. Actul său de „de-cryptare” a implicațiilor social-istorice este un instrument pentru a reconstitui geneza antinomiilor tragice cu care este confruntat Faust și pentru a lumina în articulațiile sale reale itinerariul „fenomenologic” al eroului lui Goethe. Analogiile stabilite pentru prima oară cu atîta elocvență și putere de convingere între structura „Fenomenologiei spiritului” a lui Hegel și itinerariul spiritual al „Faust”-ului lui Goethe demonstrează prin ele însele că scopul întregii analize a lui Lukács era să înfățișeze epopeea lui Faust ca pe o „tragedie a speței umane” („Das Drama der Menschengattung” este intitu-

Transilvania
și limba română
literară

Limba română literară este o creație colectivă la a cărei desăvîrșire și unitate și-au adus contribuția lor specifică toate provinciile, toate curentele literare și toate marile personalități ale culturii românești.

Această colaborare n-a fost totdeauna simultană. Au fost momente în care, în dezvoltarea limbii române literare, și-a manifestat prezența mai activă, fie o provincie, fie un curent literar, fie o mare personalitate.

Transilvania a avut rolul important de a fi promotoarea, între 1480 și 1520, a primelor traduceri de cărți religioase din slavonă în română, făcute în minăstirile din Maramureș.

Tot în Transilvania au apărut, la mijlocul secolului al XVI-lea, primele cărți tipărite în limba română: „Catehismul luteran de la Sibiu”. În 1544 și cel de la Brașov. În 1559. Între 1559 și 1581, vestitul tipograf român din Tirgoviste, Coresi, tipărește, la Brașov, principalele cărți religioase în limba română, în care se întâlnesc trăsături ale primelor traduceri maramureșene, pe care el le cunoaște și, mai ales, particularități ale graiului din nordul Munteniei și din sudul Transilvaniei, acestea constituind și astăzi caracteristici de bază ale limbii noastre literare.

Pînă în 1637, cînd începe, în Principate, opera culturală a lui Matei Basarab și Vasile Lupu, toate cărțile românești s-au tipărit în Transilvania.

La 1674, a apărut, în Transilvania, prima poezie tipărită în limba română, scrisă de cărturarul român din Caransebeș, Mihail Halici, iar în 1699 s-a tipărit, la Alba Iulia, primul abecedar în limba română.

Un alt moment hotărîtor al prezenței Transilvaniei în dezvoltarea limbii noastre literare a fost apariția, la sfîrșitul secolului al XVIII-lea, a Școlii ardelenice. Pe lângă dovedirea și difuzarea ideii, de mare importanță națională, a originii latine a limbii și popoului român și a continuității noastre neîntrerupte în Transilvania și în întreg cuprinsul țării, din epoca daco-romană pînă astăzi, reprezentanților acestei școli le datorăm prima gramatică tipărită a limbii române: „Elementa linguae daco-romanae sive valachicae” a lui Samoil Micu și Gheorghe Șincai, apărută la Viena în 1780, și primul mare dicționar românesc, cunoscut sub numele de „Lexiconul de la Buda”, apărut în 1825.

Tot Școala ardelenă a fundamentat teoretic și a început să folosească practic alfabetul latin, care s-a impus, cu timpul, în toate provinciile românești, devenind, din 1860, alfabetul nostru oficial, în locul celui chirilic.

Prin numeroșii cărturari din Transilvania, formați în spiritul Școlii ardelenice, care s-au răspîndit în toate ținuturile românești, s-a început la Bucuaresti, Craiova și în alte centre din Principate învățămîntul în limba română, fapt care a avut o influență fecundă asupra dezvoltării limbii literare și a culturii noastre moderne.

După înlăturarea exagerărilor latinizante ale Școlii ardelenice, limba pe care Transilvania a adus-o, prin scriitorii ei, în patrimoniul nostru literar, a fost dintre cele mai curate și mai unitare. Scriitorii din Transilvania, cu rare excepții, n-au scris dialectal, n-au constituit nici teoretic, nici practic o școală literară regionalistă, ci au contribuit, prin autoritatea scrisului lor, la cimentarea unității limbii române și la ridicarea calităților ei literare. Scriitorii mari din Transilvania: Ion Budai-Deleanu, Ion Slavici, George Coșbuc, Octavian Goga, Ion Agârbiceanu, St. O. Iosif, Liviu Rebreanu, Lucian Blaga pot fi considerați modele de limbă literară, ca și Alecsandri, Eminescu, Caragiale, Titu Maiorescu, Sadoveanu sau Arghezi. Refractari neologismelor inutile și regionalismelor rare, marii scriitori din Transilvania au folosit o limbă populară, înțeleasă în tot cuprinsul românesc, dîndu-i o strălucire nouă, prin care, alături de perspectiva originală a viziunii lor artistice, ei au intrat în patrimoniul literaturii noastre clasice.

Reproducere din monografia „Arta populară din nordul Transilvaniei” de Tancred Bănăceanu.

N. TERTULIAN

(Continuare în pagina 12)

D. MACREA

Revelațiile unchiului Robert

Nu despre unchiul Robert, funcționarul, va fi vorba în această povestire. Dacă totuși încep cu evocarea numelui său gotic, o fac constrins de faptul că întâmplările pe care am de gând să vi le înfățișez mi-au fost procurate de el, voi arăta îndată în ce împrejurări, cu puțin înainte de pensionarea și plecarea lui fără urmă în lume, cînd, neîmpăcîndu-se cu perspectiva inactivității, a simțit nevoia să facă ceva cu totul neobișnuit. Nu cunosc amănuntele care au pregătit aventura, fapt cert e că n-a plecat singur, de vreme ce tot atunci a fost semnalată fuga de acasă a croitoresei Mietta, năstima și frivolă Mietta, cea care nu știa să deosebească niciodată culorile ațelor, și despre care nimeni n-a mai vorbit decît pe șoptite și, dacă nu greșesc, întotdeauna într-o manieră vădit răutăcioasă.

Fusese un slujbaş exemplar, asta era convingerea nu numai a celor din familia noastră, dar și a altora, care îl cunoscuseră ca pe un bărbat de o incoruptibilă seriozitate, etern închis în sine, preocupat numai de probleme esențiale, confiscat în veci de răspunderi copleșitoare. Își dedicase toate energiile și, s-ar putea spune fără teamă de a exagera, întregul său destin intereselor instituției, la care se angajase cu 30 de ani în urmă, a doua zi după liberarea din armată.

Se știa că rămăsese credincios pe viață instituției care-i acordase prima încredere, deși nimeni nu cunoștea precis cum se numește acea instituție, unde își are sediul, pentru că, din discreție, nimeni nu se interesase vreodată încotro grăbește unchiul dis-de-dimineață, cum își petrece întreaga zi, iar el nu ar fi vorbit despre așa ceva nici să-l tai. Mi-l amintesc din puține ocazii: o reuniune de familie, cînd cîntase ca Josefina Backer, o seară în casa bunicii, unde, în timp ce bătrînei i se puneau lipitori, a povestit cu mult farmec despre atentatul de la Sarajevo și, în sfîrșit, vizita, într-o zi pe la prînz, cînd a venit să-mi încredințeze servieta lui dolidora de hîrtii, în preluarea călătoriei fără întoarcere.

Ultima întîlnire, cea cu servieta, avusese loc prin toamna lui 46. Nici prin gînd nu-mi trecuse mai înainte că va veni vreodată să mă vadă. Ce însemnam eu, adolescentul cu note proaste la toate materiile, cu excepția caligrafiei, în ochii lui cenușii, ce garanții putea oferi persoana mea unui om activ și perfect ca el?

Mi-a explicat în termeni foarte convingători hotărîrea de a părăsi neîntîrziat orașul, făcîndu-mă să înțeleg că nu poate trăi nici o clipă inactiv printre concetățenii care-l prețuiesc pentru hărnicia lui. Să mă apuc la vîrsta mea de îngrijirea grădinii, spunea cu tristețe, să cad în dambă la colecționarii de timbre sau să mă dăru jocului de cărți? Asta, niciodată! Omul era realmente deznădăjduit, îl vedeam pentru prima oară ființa legănîndu-se în simțăminte omenești cu oarecare înțeles, afectată de situații de netrecut. Ești bărbat, curînd vei merge la facultate, a adăugat, pe măsură ce-vei cunoaște viața și te vei integra în societate, vei înțelege mai bine rațiunea hotărîrii mele. Nu țin să-mi iau rămas bun de la nimeni, nici întîlnirea noastră de acum n-aș vrea să fie tulburată de sentimentalisme. Am de rezolvat cu tine o chestiune de afaceri...

Și, vorbind astfel, deschise servieta, din care scoase trei caiete și un dosar voluminos, pe care mi le puse în brațe. Îmi explică, nu fără un ușor tremur în glas, că, dacă își împlinesc conștiința datoriei, pentru care și fusese sărbătorit de colegi, și pleca fără să lase în urmă restanțe, o singură problemă merita să o mai mare solicitare din partea șefilor. Era vorba despre conținutul caietelor și dosarului, de o importanță ce depășește obșnuitul. Încercase de cîteva ori să le înfățișeze superiorilor săi, nu găsise la nici unul audiența pe care ar fi dorit-o. Subsecretarul de stat citise întregul material, dar i-l înapoiase, mulțumindu-se să-i spună: e-n regulă, domnule director! De unul singur nu reușise să sondeze și să explice dedesubturile; unele legături dintre fapte, cu toate acestea, începuseră să se contureze. Presimțirile sale, anume că din toată această afacere este foarte probabil să se desprindă cîndva unele concluzii de un interes deosebit pentru administrație, îl îndemnau să mi le încredințeze, împreună cu rugămînta de a le primi, de a le ocroti și, mai tîrziu, cînd voi avea timp, de a le studia pe îndelete. Elucidarea faptelor solicită răbdare și multă luciditate, spunea.

Am luat cu mare emoție caietele și dosarul, asigurîndu-l că interpretez alegerea mea drept semnul unei mari încrederi. După plecarea lui, preocupat de alcătuirea unei metafore începută încă de dimineață, am aruncat documentele într-un dulap, și acolo le-am lăsat să zacă pînă ieri seară.

Le-am descoperit din întîmplare, pe cînd căutam în dulapul cu vechituri o cutie cu acuarele, primită în liceu din partea ajutorului american, pe vremea foametei. Le-am scuturat de praful care le înecase. Le-am adus în camera mea și am început să le răsfoiesc.

E de prisos să spun că dezvoltările acelor hîrtii ciudate nu m-au lăsat să închid ochii întreaga noapte. Dosarul cuprinde șase rapoarte cu cîte opt secțiuni, cinci procese verbale și o mulțime de note și adrese. De un interes indoielnic fiecare în parte, ele se descompun împreună ca un tot ce se vedește unitar și concludent, așa cum intuiuse cel ce adunase hîrțile. Asta se va constata pe măsura parcurgerii materialului, operație la care îl invit pe cititor să mă însoțească, spre a se convinge singur că nu exagerez importanța neobișnuită a acestei arhive.

Și acum, pentru că persoana unchiului Robert nu ne mai acaparează atenția, să zăbovim asupra operii sale și să vedem în ce măsură strădania lui s-a cristalizat într-o moștenire utilă. Țin mai înainte să precizez că alegerea, numerotarea și prezentarea documentelor îmi aparține:

1. Biroul districtual nr. 5 către Laboratorul experimental pentru cercetarea situațiilor obiective. (Notă)

„Trimitem spre analiză următoarea situație: În ziua de 26 iulie crt. individul K. S., de profesiune compozitor, necăsătorit, a deschis fereastra în jurul orei 20, strigînd neobișnuit de puternic ajutor pentru că în încăperea i s-ar fi introdus, chipurile, un inorog. Vecinii, oameni pașnici și săritori la nevoie, au dat fuga în ajutorul celui inoportunit. Au spart ușa. Compozitorul i-a întîmpinat cu simpatie, dar nu a putut face nici o dovadă, și cum ar fi putut-o face, cînd se cunoaște că viațetea reclamată nu e decît o creație a fanteziei poetilor? Jigniți de prostul gust al farsei, vecinii s-au adresat inspectoratului general, care a dispus anchetă. S-a indicat amendă pentru compozitor și o supraveghere preventivă a casei.

A doua zi, din nou către seară, K.S. a dat iarăși alarma. Agenții inspectoratului, aflați în apropiere, au intervenit imediat, pregătiți a pune pe turbulent în cămașa de forță. De această dată însă faptele s-au confirmat, în încăperea se afla un inorog, după cum reiese și din protestul-verbal încheiat pe loc.”

GRIGORE PATRICHI

ANA IPĂTESCU

Proces verbal nr. 608: „Noi, comisar principal G.P., însoțit de agenții V.M. și P.I., pătrunzînd în casa pictorului K.S. (urmează datele cunoscute), am găsit în încăperea, alături de locatarul legal, care zăcea în nesimțire pe covor, un animal masiv și înalt, de culoare verde, învelit în solzi, cu coadă împletită și dantură amenințătoare, făcînd mișcări liniștite, politicoase, după părerea noastră lipsit de intenții agresive, chiar nedumerit de situația penibilă de a avea de-a face cu poliția. S-a încercat, cu ajutorul unor bucățele de zahăr, să i se ceară explicații, dar animalul a întors capul. Nu s-au putut face nici măsurătorile legale, în afară de imprimarea amprente. După zece minute de tratative zadarnice, inorogul a părăsit camera, așa cum venise, îndreptîndu-se spre parcul primăriei, unde a dispărut în boschete. Vă rugăm să analizați și să dispuneți.”

2. Secția a III-a, Observații de către dl. șef al departamentului Accidente (confidențial): „În noaptea de 18 august a.c. locuitorii orașului nostru s-au bucurat unanim de lună plină. Stimulați de frumusețea naturală a peisajului, mulți cetățeni au ieșit în dîmbrava de lîngă podul Sigismund, împreună cu soțiile sau cu persoane mai convenabile, neidentificate, spre a gusta farmecul local și aerul îmbalsămat al împrejurimilor. Maiorul G., celibatar, cunoscut pentru serviciile aduse țării, se aventurase de unul singur pînă la terasa inferioară a riului, ca să privească grațioasele sălcii de pe malul dimpotrivă. Acolo, el a observat, la un moment dat, că pe cer, alături de luna știută, a mai apărut una, de dimensiuni aproape egale, deși de culoare diferită, portocaliu-carmin, cu panglici și spade. A semnalat eazul citorva trecători — în speță domnilor G.L., de profesie tinichigiu, cu soția, și, respectiv, M.Z., profesor. Cei doi au constatat exactitatea informației, pentru care au dat pe loc, în lumina sporită, declarațiile pe care le alăturăm. Am dispus maximă discreție în legătură cu faptul petrecut. Nu am considerat necesar să luăm măsuri restrictive de circulație în zona unde s-a revelat fenomenul” (**Pe marginea notei, cu creionul roșu:** „A se raporta de urgență durată fenomenului de dublură a satelitelui și a se institui anchetă”). Semnează, inspector indescifrabil.

3. Comisia de expertiză nr. 8 către Biroul federal pentru controlul activităților. Raport nr. 4262: „La întrebarea insistență a domnului consulișef, și la recomandările de a fi foarte sinceri în relatarea noastră, vă răspundem următoarele: Citim cu toții pe rupe. Dl. director al uzinei studiază cu creionul în mînă *Iliada*, izbucnind adeseori în strigăte de entuziasm cînd înțînește comparații de o mare frumusețe; contabilulșef preferă însă poezia germană, cunoaște pe dinafară numeroase versuri de Hölderlin și Rilke. Comisia pentru determinarea pierderilor la laminoare a schimbat ieri ordinea de zi a consfăturii indicate de Dv., înlocuind-o cu un reușit spectacol de balet pe muzică

de Lully, activitatea marelui compozitor fiind mai puțin cunoscută domnilor membri. Inspectorii de teren fac lecturi în mare măsură haotice, ca exemplu F. G., care a trecut brusc de la Valéry la *Cronica* lui Dino Compagni. Corespondența cu beneficiarii cuprinde numai observații critice privitoare la Spinoza și Pascal, cu rare excepții, cînd se indică starea vremii din punct de vedere estetic sau unele părerii personale privitoare la spectacolele văzute.”

Nota Biroului federal pentru controlul activităților către Comisia de expertiză nr. 8: „Luată notă despre activitatea dv. însușită. Felicitări! Dl. consulișef întreabă dacă nu poate afla în depozitul uzinei dv. o ediție completă a Francesco de Sanctis sau, în lipsă, numai *Saggi critici*.”

4. X. R., detectiv privat, către dl. șef al Corpului 7 sinteză: „Fiind invitat în ziua de 8 martie crt. la masa dată de dl. P.G., în cinstea foștilor camarazi infanteriști, am fost de față la următoarea relatare: după cîteva pahare, actualul diriginte al poștei, pe nume H.V., și-a dat drumul povestind cum în timpul său liber obișnuiește să meargă la concertele de muzică simfonică. Tot frecventînd acele spectacole, el a observat că persoane robuste și fără antecedente patologice cad, curînd după audiție, în grea suferință, cu infarct miocardic, uneori sfîrșind din această cauză. A urmărit îndeaproape fenomenul și a ajuns la concluzia că accidentele lovesc numai persoanele care s-au realizat în carieră și care merg la concertele pentru prima dată în viață, atrase fatal de lumina cupolei sub care își dă întîlnire numai lumea bună, prilej de confruntare a nevestelor, a toaletelor, a altor însemne particulare ale izbinzii. Muzica îi moleștește, le înlătură armura de învingători, îi străpunge pînă la fibrele intime, unde afectează organe rudimentare, uitate, foarte friabile.

Consider de datoria mea să previn asupra pericolelor cărora le pot cădea victimă persoane încă utile societății.”

Corpul 7 sinteză către X. R., detectiv privat: „Fenomenul s-a aflat multă vreme în studiul nostru. Vă putem informa că investigațiile au fost sistate, deoarece specialiștii trimiși în sălile de concert n-au putut să-și scrie ulterior rapoartele din motive de deces (infarct). Dintre melomanii cu rezistență la acțiunea muzicii n-am putut recruta colaboratori, toți răspund că preferă să-i asculte pe Bac și Bitover fără alte preocupări. Riscul infarctului nu-i impresionează.”

5. Raport (de la cine către cine?): „La adresa dv. prin care ni se făcea cunoscut că mai mulți copii din cartierul gării folosesc în jocurile lor nume istorice de prestigiu, vă răspundem următoarele: la fața locului s-a deplasat comisia onomastică permanentă, condusă de dl. președinte I. L., care, amestecîndu-se printre cei mici a constatat că, într-adevăr, un băiat a strigat în gura mare că el este Iulius Caesar. I s-a cerut o declarație, dar puștiul a refuzat cu aroganță. Urmărindu-i comportarea, am constatat că în zilele următoare pîrlul a întreprins o expediție în Egipt, a apărut de două ori în senat, ironizînd pe cei ce-l avertizaseră că i se pregătește asasinarea, a semnat o serie de decrete și a trimis cîteva frumoașe scrisori Cleopatrei. Li s-a atras atenția părinților să-l supravegheze mai de-a-proapoe, aceștia însă au lăsat să se înțeleagă că de mulți ani nu se mai pot opune voinței lui Imperiale. La rîndul lor, Antoniu, Brutus, Tarquiniu Socer au proferat necuviințe la adresa membrilor comisiei.

Păreră domnului președinte I. L. este că, în actuala conjunctură, amestecul comisiei noastre în această afacere nu este oportun, avînd în vedere și gradul înalt de combativitate al numeroaselor legiuni de care împăratul dispune. Pe de altă parte, codul de procedură roman nu permite folosirea constrîngerii. Și, dacă Caesar apelează la soldații săi fideli din Galia, nu complicăm atunci și mai mult situația?”

Nota Serviciului Perspectivă: „Motive superioare ne sfătuiesc a evita deocamdată orice fel de acțiuni menite să indisponă pe Împărat. Se preconizează tratative diplomatice. Pînă la noi dispozițiuni, comisia să studieze temeinic *De bello Gallico*. (Marginal, cu creionul roșu): „Rog pe dl. Robert, de la înaltul Oficiu să raporteze de urgență care e calea cea mai scurtă pînă în Dalmăția, cum se numește guvernatorul acelei provincii, dacă e căsătorit sau nu, dacă îi plac vestelele, și din care sorturi?”

6. Secțiunea a V-a divizionară către Centrul de referate și prospecțiuni (confidențial): „După cum reiese din datele de care dispunem, numitul George Gordon Byron, de profesiune lord și poet, a trăit între anii 1788 și 1824.”

7. Raport al prefectului Z. O. către Maiestatea Sa Regele (strict secret): „La înalta invitație a Maiestății Voastre din 16 aprilie a. c., permiteți-ne să raportăm: După îndelungate cercetări și investigații, întreprinse cu toată discreția, am constatat că în spatele fațadelor ce se văd din stradă, se află fie birouri publice, fie apartamente și alte încăperi, în care familii sau indivizi izolați se retrag la diferite ore ca să mînce, să doarmă, să citească, să se spele, să scrie, să tăifăsuiească la o cafea, să se certe, să se bată, să se iubească, să se ucidă, să facă o mulțime de alte lucruri. La anumite ore, aceleași persoane ies din casă, aleargă la tramvai sau merg pe jos, ducîndu-se la slujbe, la piață, la întîlniri și cinematografe. Adeseori se introduc la diferite adrese plane, mobilă, covoare, cărți, mașini de cusut, veselă, tablouri, fete și băieți. Uneori, se scot din case scrieri. Ușile clădirilor se tot deschid și se închid, de aceea unele dintre ele se defectează.

În orașul nostru, soarele răsare și apune conform programului oficial. Mai adăugăm că femeile din localitate, cele tinere în special, sînt nu numai frumoașe și atrăgătoare, dar știu să poarte și o conversație foarte alacășă.”

Proza debutanților — pronosticuri

Despre cel mai bun volum deschițe al anului nu am citit încă nici o consemnare. Oare debuturile de valoare sînt predestinate unui anonim pe care abia a doua sau a treia carte îl înlătură brusc, printr-o tirzie revelație? Ar fi hazardat să generalizăm. Oricum, există o deplasare a atenției criticii care nu înregistrează prompt forțele scriitoricești incipiente, din motivele pe care am încercat să le semnalez în articolele anterioare.

Vasile Andru a publicat cîteva povestiri în „România literară” și „Luceafărul”, dar micul volum care le reunește, *Iutlanda posibilă*, e mai mult decît sumator. El se impune nu numai prin structura omogenă, de substanță, dar și printr-un apel obsesiv, posibil de receptat tocmai fiindcă folosește repetiția și acumularea, sub diferitele variante ale aceleiași parabole. Dincolo de abilitatea tehnică, neașteptată la o experiență narativă atît de restrînsă, descoperim în special un fior de gravitate, care însoțește continuu relatările și le conferă un aer solemn de mărturisire. O mărturisire indirectă, travestită, dar care creează acea impresie de patetism de bun augur.

Ca să descifrăm intențiile, pornim totuși de la simptomul exterior al construcției epice. Revine o dispunere de planuri, bizuită pe un paralelism, care exprimă termeni adesea conflictuali ai parabolei. În cadrul fizic apar aproape neîntrerupt două persoane, căroral se aplică un tratament de egalitate, mișcările le sînt înregistrate pe un ton neutral, fără părtinire. Totuși, la o cercetare mai scrupuloasă a cuplului diferențele sînt vizibile. Pe un plan agitația e intensă și multiformă: personajul e stăpînit, torturat, exasperat de o situație care îi cere un consum imens de energie. Gesticulează, țipă, dar mai ales se supune unui ritual obositor de confesiune. Toate schițele se rezumă la un monolog, căci un singur erou vorbește, fără să aștepte replica, cuprins de o febră a destăinuirii. Deși stările lui de panică sau iritare converg spre un punct stabil, unic, el are o neobișnuită disponibilitate în interpretare ca să sondeze nenumăratele eventualități care decurg din acel fapt singular hotărîtor. Monologul se compune dintr-o suită de presupuneri, argumentate metodic, cu pătrundere intelectuală, presupuneri care se substituie una celeilalte într-o frenezie a autopolemicii. Mult mai econom în eforturi, celălalt personaj (de obicei un băiat) schițează numai una sau două reacții, pe care le reeditează cu un fel de fixație a inconștienței. În timp ce partenerul se cheltuie într-o revărsare a spovedaniei, el nu răspunde în nici un fel la dezvoltările înregistrate, la chinuitorul raționament al celuilalt, e în afara lor, urmărește, cu obstinație și fără nuanțe, minime detalii ale peisajului.

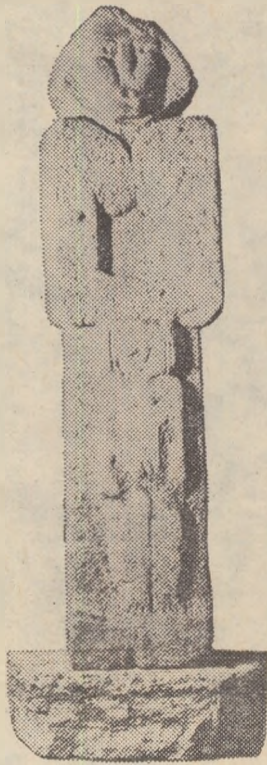
Din această bifurcare disproporționată a solicitărilor se naște paradoxal starea de dependență reciprocă a personajelor. Căci separarea pe traiecte paralele e aparentă, ceva îi unește pe cei doi protagoniști și îi îndeamnă să se caute. Cel menit spovedaniei nu poate suporta indiferența companionului, caută stăruitor să-l urnească din pasivitate. Însăși tăcerea impasibilă (forță a ignoranței? sănătate? refuz de angajare?) incită la maximum nevoia de comunicare a celuilalt. În diverse modalități revine tentativa de a sparge zidul de despărțire. Ea nu are întotdeauna același scop, depinde de gradul de irascibilitate atins, de înțelepciunea comprehensivă, de rezervele de mărinimie ale celui care deține inițiativa, adică întotdeauna personajul locvace. Tăcutul rămîne un receptacol al experienței, glacial, dar de o nebanuită răbdare. Cînd cel volubil simte chemarea de a se jertfi numai spre a percepe un ecou al glasului său zbuciumat, el dă o dovadă de supremă generozitate (schița *Împreună*). Bătrînul dăruie toate hainele sale copilului, care le acceptă firesc, cu un soi de animalică nepăsare, amorală — nu imorală (fiindcă nu se raportează la nici o normă de conduită). Oricîtă efortare depune spre a smulge un gest de recunoștință, bătrînul nu e întîmpinat decît de aceeași privire senină, neîndurătoare. Chiar strigătul de alarmă nu trezește remușcarea (copilul nu știe ce e vina) și atunci, la izbucnirea ploii, bătrînul, gol, îi oferă, renunțînd la gîndul oricărei mulțumiri, și umbrela protectoare.

Neștiutor, cel tînăr are instinctul proaspăt al absorbției și de aceea e necesar ca prezența în cuplul protagoniștilor. Relația o sintetizează străinul din *Prevestire* care pe de o parte recunoaște viciul de a se mărturisii („*Îmi dau seama, nu trebuia să-ți vorbesc despre toate astea, se căi el. E păcat să sîdești o neliniște în inima cuiva. Te-am făcut complice la temerile mele, ți-am plantat o îndoială... Oamenii de felul meu n-ar trebui ascultați, întotdeauna. Sînt conștient de răul pe care-l fac altora producîndu-mi mie un mic bine al ușurării*”), iar pe de altă parte prezice cum se va naște interesul crud al celuilalt („*Și-ți va veni o nestăpînită dorință să mă vezi, să mă ascuți. Și te vei întoarce aici, așa cum lupul dă tircoale locului unde a devorat o oaie, cîndva. Vino, vino și mîine. Dacă voi mai trăi, voi fi aici cu siguranță*”). Altă dată, avid să realizeze un contact, cu orice preț, personajul locvace devine mai agresiv, își permite răbufniri de cruzime (*Un obicei asiatic*). Sînt pedepse absurde pentru că lovesc în cineva care nu poartă deliberat nici o răspundere și se află, din întîmplare, în ipostaza îngrată de a primi un mesaj pe care tocmai el nu e apt să-l recepteze. Ajuns prea aproape de tiranicul pacient, vizitatorul se trezește rînit la gît cu cuțitul. Elanul de a transmite o frămîntare a spiritului se convertește într-o manie, cu forme periculoase, în care luciditatea, departe de a fi diminuată în intensitate, se restrînge doar spațial. Pe porțiunea infimă la care s-a oprit dorința de dezlegare a unei enigme de comportament, eroul vădește o clarviziune uimitoare. Cele două planuri nu se pot deocamdată armoniza deoarece, în schița *Iutlanda posibilă*, în timp ce avocatul Leopold istorisește un proces de odioioară, cu risipă de inteligență, anacronică și ineficace acum, băiatul, preocupat de măruntele lui năzuinți, nu înregistrează de-

cît amănunte secundare. Sosit prea devreme ca să preia o ștafetă, judecă distant, compătimitor, însă, din nou, cu o bucurie inexplicabilă a complicității în neputință.

E un tragism al inadecvării pe care procedeul de relatare îl sugerează. „Pecetea tainei” îl atrage și pe Vasile Andru, dar această nostalgie a unui secret, care s-a pierdut și probabil nu mai poate fi regăsit, ca să îngăduie refacerea legăturilor, nu provoacă evocarea poematică, ci o proză de concizie și scbrietate, de o „ariditate” voită, care excelează prin consecvență. Puterea emoției e conținută în expunerea neutrală care exclude metafora.

Pe o situație oarecum asemănătoare, e construită schița cu care a debutat Gheorghe Schwartz în „România literară” (*Refuzul*). Aici însă repartizarea atribuțiilor e alta. Cel care pare să aibă inițiativa este vizitatorul, în căutarea unei camere de închiriat. El pășește cutezător pe culoarele întunecoase, evaluează confortul și calitatea mobilei, sonoritatea încăperilor, cumpănește riscurile și preferă să rîspîngă oferta. Iluzie! Actele lui sînt previzibile, proprietarul, care nu se arată, îl supraveghează din întuneric, cu o blajină neînduplecare. El cunoaște de dinainte ezităările și

GRIGORE PATRICHI

DURERE ÎNĂBUȘITA

Benedetto Croce

și problema autonomiei artei (IV)

(Urmare din pagina 10)

lat de altfel un capitol central din „Fauststudien”). Ar fi un pedantism să i se reproșeze criticului aci o suprapunere a două domenii bine distincte: istoria poeziei și istoria filozofiei, cînd scopul întregii sale metode este de a arăta înrudirea de substanță între *Weltanschauung*-ul lui Goethe și cel al lui Hegel, și mai ales fecunditatea acestei înrudiri pentru universalitatea poeziei lui Goethe. Paradoxul este că și cartea lui Croce despre Goethe debutează cu o descriere a „vieții morale și intelectuale” a marelui poet, așadar cu o investigație de natură „extra-estetică”, considerată însă preludiul necesar al oricărei înțelegeri adecvate a „poeziei” goetheene. De ce ar fi fost așadar inutile (sau pentru Croce chiar revoltătoare!) referințele lui Lukács la ansamblul problematicii social-istorice care stătea la baza tragediei Margaretei (drama tinerelor fete condamnate la infanticid în condițiile antagonismului burghez- feudalism și mai ales contradicțiile insolubile de care e legat sentimentul mării iubiri în condițiile unei societăți divizate de interese antagoniste) sau elucidarea caracterului „plebeian” al soluțiilor pozitive preconizate în finalul poemului? Impresia după lectura „Studiilor despre Faust” ale lui Lukács este dimpotrivă că apelul perpetuu la problematica social-istorică, morală și filozofică, a operei lui Goethe, conferă adevărată densitate și substanțialitate analizei „poeziei dramatice”.

Obiecțiile îndreptățite și critica de principiu pe care o trezește astăzi în noi estetica lui Benedetto Croce, nu trebuie însă să diminueze în ochii noștri nici meritele ei istorice și nici funcția ei actuală. Nu ezităm să afirmăm că ea este de natură să exerce în continuare, cu multă eficacitate, rolul unei adevărate *medicina mentis*. Critica severă la care a fost supusă chiar în Italia, fie de către teoreticienii din școala lui Luigi Pareyson (este evident că direcția corecțiilor întreprinse de un Umberto Eco nu ar fi fost posibilă fără o „eliberare” de ereditatea crocianismului), fie din partea școlii de inspirație marxistă, dar de nuanță „galileană” și nu „hegeliană”, a lui Galvano della Volpe (principală operă teoretică a acestuia: *Critica del gusto*,

amînările, precum și deznodămîntul inevitabil al abdicar. Spre a înfățișa această ipostază de prizonier, de care personajul nu e încă de loc conștient și de aceea își închipuie, orgolios, că e stăpîn pe destinul imediat — schița e scrisă la persoana a doua singular: proprietarul remarcă mimica și deplasările celuilalt și i se adresează, fără să fie auzit, pregătindu-l consolator pentru răzvrătirea ulterioară zadar-nică.

La Octavian Simu controversa se mută în interior, lipsește interlocutorul, și eroul, pus în fața posibilității de a urma un itinerar, îl conturează singur printr-o anticipare a imaginației (*Hirtii verzi, galbene, roșii*). Astfel se irosește întreg efortul, fără ca în realitate să se petreacă o schimbare, și apare ca într-o divinație finalul de mediocritate și ratare penibilă. Același transfer al conflictului înlăuntrul personajului, cu răsucirile dictate de o psihologie a dilemei, e evident în *Debutul cîldului*.

De remarcat la toți trei virtuozitatea în minuirea parabolei. Stratul imediat este zugrăvit cu precizie, în datele lui concrete, astfel încît senzația de verosimilitate să fie deasupra oricărei tăgade. Dintr-un unghi de vedere, el își ajunge lui însuși, poate încheia un ciclu la suprafața întîmplărilor. Sensul alegoric reiese din suprapunere, din corespondențele în adîncuri, care nu sînt directe, mecanice și nici nu epuizează semnificațiile. Pentru această tehnică a insinuării narative e nevoie de o înclinație sigură spre reflexivitate și de un simț al tragicului de conștiință. La nivelul dezbaterii se pretinde însă un orizont de înțelegere și meditație mai bogat, mai inedit.

Ce se constată? O anume reținere la acești autori cu vocație certă în fața observației deschise, de ordin social. Fără o includere mai profundă în epocă, exercițiul narativ e amenințat de rutină și sterilitate. Ar fi extrem de prețioasă confruntarea dintre preocupările narative ale acestor autori, încă la începutul afirmării, și tabloul dinamic al timpului, cu solicitările lui impetuoase. Numai în aceste probe ale intrării în istorie, ale analizei relațiilor dintre individ și dialectica evenimentului, se vor cristaliza aptitudinile epice, se va defini profilul original al scriitorului tînăr. E limpede că din scotocirea adîncurilor sociale și etice ale vremii, cu tulburătoarele lor surse de dramatism — se va hrăni romanul viitorului deceniu. Spre a înfăptui aceste vaste panorame, cărora le resimțim încă absența, e nevoie de prospecțiuni preliminare, prospecțiuni ale îndrăzelii și ale adevărului. Îi îndemn pe Vasile Andru, Gheorghe Schwartz, Octavian Simu și pe alți debutanți de valoare ai anului, pe tărîmul schiței, ca Dana Dumitriu, Nicolae Stăiculescu, Luminița Coler (n-am acum răgazul să analizez toate producțiile care merită un examen scrupulos) să se înscrie în categoria pionierilor care defrișează terenuri, forțează ceea ce doar prejudecata și inerția consideră tabuuri, conturează biografii, în care faptele răscolitoare nu mai sînt estompate. Ei ar putea astfel nu numai să prepare festinul viitorului roman de consistență, dar să devină și beneficiarii lui.

S. DAMIAN

O „relație de neasemănare“

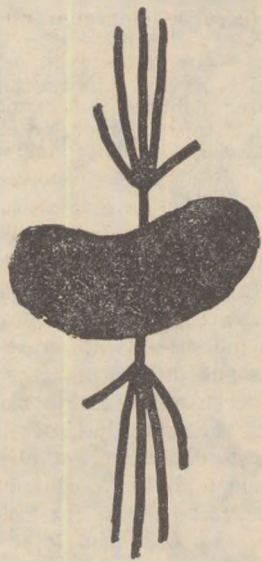
Două cărți de critică ale anului 1970 au apărut aproape simultan: **Contradicția lui Maiorescu** de Nicolae Manolescu și **Urmuz** de Nicolae Balotă. Nici unul dintre numeroșii comentatori ai acestor două lucrări n-au observat însă ceea ce am putea numi „relația lor de neasemănare“. Într-adevăr, caracterul antinomic al celor două cărți este impresionant. Metodele folosite de cei doi critici sînt atât de deosebite, atât de frapant deosebite, încît apropierea dintre ele pare, paradoxal, fortuită, pare singura posibilitate de înțelegere și de comentare. **Contradicția lui Maiorescu**, pe de o parte, **Urmuz**, pe de alta, sînt, din punctul de vedere pe care îl vom detalia mai jos, legate de o relație similară celei dintre materie și ipotetica antimaterie, sau celei dintre pozitivul și negativul unei fotografii. Le vom compara în spiritul acestei aserțiuni.

Sistemul lecturii. Este aspectul cel mai detectabil. Manolescu practică o lectură de tip aventură. El are aerul că înaintează în discursul său critic pe căi neprevăzute, pe căi ce-i rezervă surprize, nu numai logice, dar și afective. Nu lipsesc anumite exclamații de veritabilă surprindere de genul: „Ah, dar este o măsură mecanică și exterioară, o echivalență înșelătoare între ființa dinăuntru și ființa dinafară, între esență și aparență“. Aceste constatări, nu foarte neașteptate în sine, devin, prin participarea afectivă a criticului, aproape senzaționale. Există la Nicolae Manolescu o dramatizare a investigației critice, o situare a ei în zonele pasiunii. Lucrurile stau exact invers la Nicolae Balotă. Lectura este imperturbabilă, un sistem foarte vast de asociații este pus în mișcare și discursul urmează legile lui. Lectura nu este, ca în primul caz, parcurgerea unor stări foarte colorate afectiv, ci mai ales menținerea unei tensiuni asociative.

Ideea de construcție. Nicolae Manolescu se dovedește aproape obsedat de ea. Cartea întreagă dorește să aibă o unică direcție de înaintare, titlul este o primă dovadă a unei asemenea intenții. Personalitatea lui Maiorescu precum și opera acestuia trebuie neapărat să fie coerente — aceasta este convingerea criticului. În asemenea condiții construcția critică pornește de la operă, clădește pe ea, dar, paradoxal, cu fiecare etaj ridicat fundațiile sînt tot mai departe, cu cît sinteza este mai rotundă, punctele ei de plecare sînt tot mai nebulose, tot mai îndepărtate. Cu cît, deci, ideea de construcție coerentă este concretizată mai adînc, cu atît opera este mai „uitată“. La Nicolae Balotă lucrurile stau exact invers. Sinteza nu este dorită cu orice preț, într-o oarecare măsură metoda care este folosită se dispensează total de ea. Criticul acumulează răbdător noi și noi date, noi și noi întuiți și asociații; în condițiile unei metode pe care am putea-o numi pointilliste, ideea de construcție se concretizează în cu totul alt fel decît cel precedent. Pătrunderea într-un univers specific, atât de coerent în legile lui particulare ca acela al lui Urmuz, este pendulatoare; cu fiecare mișcare a sa, pendulul leagă insolitul univers urmuzian de marea literatură a lumii printr-o nouă asociație, printr-o înedită apropiere. Într-un anumit sens lucrarea lui Nicolae Balotă dizolvă opera urmuziană în marile întrupări ale ideii de literatură. Este o critică osmotică.

Succesul în critică. Cartea lui Nicolae Manolescu incită la meditații asupra conținutului actual al ideii de succes literar în ceea ce privește critica. Le fel și cea a lui Nicolae Balotă. Primul autor pare preocupat într-o măsură considerabilă de succesul scrierii sale, însăși concluzia cărții are ceva senzațional, ceva ce stimulează comentariul, chiar și nefavorabil. Noul conținut

al noțiunii de succes pare a fi în condițiile acestea crearea unor premise de discuție. De altfel, nu de puține ori se constată despre diferite cărți că sînt valoroase pentru motivul că incită la discuție. O astfel de constatare pare a fi un loc comun, dar analizarea ei poate duce spre concluzii neașteptate. Există un punct unde capacitatea de a genera discuții capătă note neașteptate de divergente. Asupra acestui punct ar merita să se exercite o atenție metodică din partea criticilor. **Urmuz** pare, dimpotrivă, o carte aproape „indiscutabilă“. Nu prea mulți dintre criticii noștri de azi se pot măsura cu autorul pe terenul pe care acesta se mișcă. Cu atît mai puțin se pot găsi fisuri într-o construcție ca aceasta, unde metoda eseistică pe care o folosește Nicolae Balotă nu combate cu ardoare ceva, nu propune cu ardoare altceva, ci înaintează implacabil pe căile sale specifice. Autorul nu mai țintește nimic, cu atît mai puțin succesul (pe care îl considerăm în continuare drept calitatea de a incita la discuții), el întreprinde, cu voluptăți de care numai un eseist de vocație este capabil, un periplu în universul unei opere. Întrebarea care se ivese de la sine în acest punct al discuției este, firește: „Care dintre cele două cărți a avut mai mult succes, **Urmuz** sau **Contradicția lui Maiorescu**?. Din punct de vedere statistic, se poate spune

că cea de a doua a avut un succes mai mare. Despre ea s-a discutat mai mult.

Voința de succes. Este foarte caracteristică pentru cartea lui Nicolae Manolescu. Multe dintre afirmațiile autorului, dramatice, par a fi generate tocmai de ea, sau mai precis de îndoielile cu privire la posibilitățile ei de concretizare. Tensiunea discursului critic se nutrește în acest caz, într-o măsură demnă de luat în considerare, din îndoielile cu privire la cartea pe care el o naște. Chiar și ideea contradicției lui Maiorescu se reclamă tot de la aceea mai generală a neputinței relative a edificării prin critică. În considerațiile cu care Nicolae Manolescu își încheie cartea se vede în primul rînd o lamentație cu privire la puterile limitate ale criticii, cu privire la posibilitățile ei mărginite de a îndeplini condițiile succesului. Paradoxală situație! Cea mai bună cale spre succesul criticii se dovedește a fi dramatizarea posibilităților acestuia de a apărea! Nici o urmă de ironie nu voim să includem în aceste afirmații. Mulți preferă, după cum s-a putut vedea din comentariile prilejuite de apariția cărții lui Nicolae Manolescu, îndoielile dramatizate ale unui critic, investigațiilor „inconștiente“ (în sensul de ne-

preocupate de mecanismele proprii lor conștiințe) ale altuia. În schimb, **Urmuz**, antipodic, nu lasă nimic din eventualele îndoieli ale autorului lor să răzbată în discursul critic. Nicolae Balotă are calmul eseistului, are filozofia acestui gen de critic ce pornește de la premisa că nimic nu este nou sub soare, că ideea de cultură trebuie slujită cu seninătate. Nimic din obsesia succesului nu se poate constata în țesătura aceasta erudită. Investigațiile se succed implacabile, nici un moment nu apare impresia de sufocare din partea celui ce se interesează de **Paginile bizare**. La Nicolae Manolescu îndepărtările de firul propriu-zis al urmăririi operei și personalității lui Maiorescu sînt relativ puține, la Nicolae Balotă aceste „îndepărtări“ constituie însuși temeiul cărții.

Integral și parțial. Impresia pe care cartea lui Nicolae Manolescu o lasă este de febrilitate. Fără să fie în nici un loc enunțată în mod explicit, nostalgia criticului este de a nu fi putut citi totul, de a nu fi putut să scrie despre tot. Senzația că edificarea este tarată de un coeficient însemnat de relativitate este înrudită cu această nostalgie. Din aceeași serie de fapte este și aparatul impresionant de note de la sfîrșitul cărții: el este mărturia unui elan (simbolic, fatalmente) de parcurgere integrală a unei serii practice infinite de cărți și de tipărituri. Autorul se dovedește a fi un lector cu apetență integralității. Neputința îndeplinirii unei astfel de ambiții naște, la rîndul ei, o parte din dramatismul cărții. Nicolae Balotă citește, împrejurare tipică pentru familia sa de spirite, doar cărțile fundamentale, nemanifestînd de fel apetență lecturilor absolute. De aici și absența dorinței de a scrie „despre totul“, complacerea clasică într-un univers livresc finit.

Acceptarea și refuzul sacrificiului. O ultimă notă desparte în chip decisiv cele două cărți de critică: situarea față de ideea de sacrificiu. Tribulațiile lui Nicolae Manolescu țin în mod fundamental de dramatizarea faptului că activitatea de critică literară are rezultate cu un coeficient de perisabilitate. Spectaculozitatea lor ține de refuzul ieșirii din virtualitate: o dată născută, critica trebuie să se supună legilor ei interne de eroziune; ezitînd în asumarea riscurilor acestora, discursul critic se păstrează, manifestă tendința de a se păstra, în imperiul posibilităților. Îndoielile lui Nicolae Manolescu de această natură sînt. Ele sînt semnul refuzului de sacrificare în favoarea literaturii propriu-zise. Critica manifestă în felul acesta tendința de „salvare“ cu orice preț de la ofilire și învechire, dar își asumă riscul de a se transforma într-un semn abstract al ideii de protest la degradarea adevărilor rostite deja despre literatură. Eseul lui Nicolae Balotă, în schimb, „se sacrifică“ fără vreo ezitare, într-o materie literaturii urmuziene fără să se uite în urmă. Nu se interesează despre șansele de supraviețuire în timp a rezultatelor sale, cultivă o plăcere a asociațiilor. Ceea ce este tulburător e faptul că eseul se recuperează prin actul sacrificiului său, iar polemica, sclipitoare și fulguranță, încălzește atmosfera ca un fulger și dispare. Nu este, firește, nici pe departe în intenția noastră de a minimaliza meritele cărții lui Nicolae Manolescu, realmente pasionantă în desfășurarea ei dramatică. Considerațiile noastre au ilustrat doar o antinomie foarte grăitoare pentru stadiul actual al criticii.

Voicu BUGARIU

1970

Privită în general, istoria literară în anul 1970 n-a fost spectaculoasă. În afară de câteva ediții revăzute de monografii și sinteze, între care cea mai importantă este desigur monografia *Opera lui Mihai Eminescu* (numai al doilea volum, întiiul fiind din 1969) de G. Călinescu, n-au apărut decît puține studii demne de luat în considerație.

Nu numai interpretarea critică naiv școlărească, rudimentară, uimește în *G. Asachi* de George Sorescu, dar și documentarea, cu nimic sporită față de aceea de acum cincizeci de ani a lui E. Lovinescu. O reeditare a monografiei acestuia ar fi fost cu mult mai utilă.

C. A. Rosetti literatul și mai ales omul merita, fără îndoială, un studiu. I s-au închinat două, ample, unul de un istoric propriu-zis, Vasile Netea, altul de un istoric literar, Marin Bucur. Am fi optat pentru dimensiunile unei micromonografii care însă va fi mult mai ușor de întocmit în viitor.

Nu credem în virtuțile instructive sau educative ale biografiilor romanțate. *Viața lui Ion Ghica* de Ion Roman rela fără talentul măcar al romancierului un subiect tratat.

Tot un subiect tratat era Maiorescu din care Nicolae Manolescu a putut scoate totuși un eseu, *Contradicția lui Maiorescu*. Oricît de cunoscută ar fi documentația și oricît de discutabil unghiul de vedere, cartea e a unui critic cu atît mai delectabil cu cît mai paradoxal. Dacă-l privim nu ca pe o lucrare ce intenționează să epuizeze o problemă, ci ca pe o treaptă formativă sau un exercițiu superior, eseul e din cele mai interesante.

Nu avem încă o monografie esențială despre George Coșbuc. Lucrarea postumă a lui Octav Șuluțiu a dezamăgit. Gavril Scridon a publicat un studiu extins despre *Coșbuc și literatura universală*, înainte de a demonstra valoarea poetului în creația originală.

Opera lui Ioan Slavici e strivită de optica primitivă a documentaristului în pedestra cercetare a lui D. Vatamaniuc, autor totdeodată al unei triste micromonografii *Ion Agârbiceanu*, văzut mai mult ca un reporter al mediului rural decît ca un scriitor. Și aceasta cînd liniile adevăratei sinteze le trăsese cu finețe Mircea Zăciu, aproape cu un deceniu în urmă! Este curios, dar explicabil, de ce D. Vatamaniuc n-a încercat o micromonografie Slavici Critica e o întreprindere pe care documentarea o servește, dar nu o condiționează.

O excelentă micromonografie este *Delavrancea* de Al. Săndulescu, autorul unui studiu mai vechi despre același scriitor, înnoit acum mai ales sub raportul judecării de valoare, ceea ce în cazul lui Delavrancea era imperios necesar.

Sinteza *E. Lovinescu* de Ion Negoitescu precede monografia pe care criticul de la „Sburătorul“ o așteaptă încă. Metoda lui E. Lovinescu va putea fi rediscutată în aspectele ei teoretice și practice, deocamdată s-a făcut dreptate scriitorului ignorat sau minimalizat.

În categorii diferite intră lucrările închinat lui Lucian Blaga. *Sensul cunoașterii* la Lucian Blaga de Mariana Șora este un eseu în care se încearcă o scrutare simultană a filozofiei și poeziei în avantajul celei din urmă, comparată însă cu viziunea unui prozator de altă structură. *Lucian Blaga — În marea trecere* de Pavel Bellu e o modestă și involuntar amuzantă evocare din punct de vedere bănățean. *Estetica lui Lucian Blaga* de D. Micu este un conspect întrupat de un cercetător laborios; supus la obiect, din nefericire fără idei personale.

Două studii oneste sînt *Ionel Teodoreanu* de Nicolae Ciobanu și *Mateiu I. Caragiale* de Theodor Virgolici. Autorii au meritul indiscutabil de a fi abordat pe cei doi scriitori pentru prima dată în cite o carte, Theodor Virgolici în dimensiunile unei micromonografii. În primul caz se simțea nevoia reconsiderării, în cel de al doilea, necesitatea trecerii de la legendă la exegeză. O formidabilă exegeză este *Urmuz* de Nicolae Balotă, unde problema valorii rămîne totuși, ca și în cazul lui Mateiu I. Caragiale, deschisă. Eseul lui Al. George dedicat lui Tudor Arghezi, *Marele Alfa*, trebuie socotit poate întia reevaluare dintr-o serie care abia începe.

Alte volume de istorie literară sînt nereprezentative pentru anul 1970. O mențiune specială merită *Glossele* lui Mircea Zăciu, studiile mai mult filologice ale lui Gabriel Tepelea și demersurile metodologice ale lui Ion Vlad.

AI. PIRU

POEZIA:

Ilie Constantin

Privirea în urmă

Probabil că străbaterea anului este o ascensiune lentă. De aceea, ajunși la capătul lunilor, în pragul altui ciclu temporal, un gest reflex ne aruncă privirile înapoi. Fiecare dintre noi devine, în acest răgaz, un comandant de oști ce-și scrutează, de pe o înălțime, trupele. El judecă atent dacă au fost ocupate cele mai bune poziții, ce suprafețe au rămas descoperite, posibilitățile de manevră, puterea de foc a diferitelor subunități, pierderile avute sau virtuale etc.

Această privire în urmă, de-a lungul întregului an, nu e caracteristică doar indivizilor luați în parte, lumea întreagă o execută ca la un semn, ca și cum toată suflarea de miliarde a globului pămîntesc ar privi înapoi, în sensul invers celei al rotației pe orbită, ca și cum însuși marele ochi al globului și-ar privi prin spațiile, bintuite de rarele materii interstelare, drumul parcurs.

Ca și în alte sectoare sociale, și în literatură obișnuim acea operație denumită prozaic bilanț, cu grijă însă la

nuanță, la caracteristicile muncii noastre, de un tip special. Revistele se umplu de anchete: cărțile anului în proză, poezie, critică, teatru, cele mai bune debuturi ș.a.m.d. Cum am repetat, cu diferite ocazii, semnatarul acestor rînduri este împotriva izolării unei cărți dintr-un destin literar. Dacă acest lucru e relativ acceptabil în proză, unde se pot enumera destui autori de o singură carte valoroasă între multe slabe (dar e oare chiar așa?, putem noi trece cu vederea masa lucrărilor lipsite de scintila excepției, carc, totuși, au corespondențe limpezi sau indirecte cu opera etalon?), în poezie lucrurile stau, credem, altfel. Desigur, există autori de un volum unic (Whitman, de pildă) și autori a numeroase plachete și volume, aceștia din urmă fiind acum la noi cei care dau tonul. Cu toate astea nu e greu de înțeles cînd spunem că în fapt nu există decît poeți de un singur volum (o singură culegere unitară), cea care se alcătuiește după trecerea din viață. Cărui editor i-ar putea căsuna să tipărească numai cutare plachetă a lui Bacovia (*Scintei galbene*, exempli gratia) sau Pillat, o singură culegere din Arghezi? E o adevărată obligație morală să edităm în întregime creația poetică a unor asemenea autori, singurele excepții admisibile rămînînd colecțiile speciale, de genul binecunoscutei *Cele mai frumoase poezii*.

Poețul are ceva de plantă în creș-

terea și maturizarea sa, destinul literar în întregime e mai important, în orice caz, decît cutare poem sau volum. De aceea ne e cu neputință să spunem care sînt „cele mai bune” volume ale lui 1970. Putem spune ce poeți buni și deosebiți au scos cărți în acest an; pentru unii respectivele cărți prezintă mare importanță în cadrul destinului propriu, pentru alții sînt doar culegeri între altele. Nu minimalizăm rostul acestora din urmă.

După cum cititorii își amintesc, poate, noi am preluat dificila sarcină a *întîmpinărilor* săptămînale a cărților de poezie abia prin luna iunie. Nu ne vom referi, în general, la autorii comentați de antecesorul nostru, specificînd, de asemenea, că nu ne-am spus cuvîntul în cazul tuturor cărților apărute (deși, teoretic, acesta este scopul rubricii). Motivele sînt mai multe: unele volume au beneficiat de cronică literară a lui Lucian Raicu, altele de articole separate, în fine destule ne-au scăpat din neglijența editurilor de a ne trimite exemplare (obiicei păgubaș, căci această neglijență dăunează în primul rînd editorilor, intereseași — totuși — să-și popularizeze produsele!).

În 1970 — mai mult, parcă, decît în alți ani — ritmul aparițiilor editoriale în poezie a fost prodigios. Pe masa noastră de lucru volumele și plachetele se stivuiau ca dosarele din caricaturile cu birocrăți. Dornici să spunem un cuvînt cît mai decis, mai în

PROZA:

Mircea Iorgulescu

Prozatori de miine

Cum adică se poate întreba nedumerit cineva, „prozatori de miine”? Sîntem doar la sfîrșit de an și, cu toate că asemenea operațiuni sînt întîmpinate de obicei cu multă ironie, este momentul cel mai potrivit să facem o retrospectivă, să întocmim niște așa-zise „bi-

lanțuri critice”, să conturăm, privind din avion, un prim tablou de ansamblu; firese ar fi, prin urmare, să vorbim despre prozatorii de azi, mai exact despre autorii ale căror nume figurează pe copertile cărților apărute anul acesta, nicidecum despre cei care vor

veni. Nu cumva, ar putea continua acela cu un aer triumfător, aici se ascunde o tipică încercare de eludare a prezentului prin înălțarea la orizont, departe, a unor iluzorii construcții mirifice pentru ca, avînd ochii fulgerați de himerica lor strălucire, să nu mai vedem ce ne înconjoară? Ș.a.m.d.

Nu, iar pentru cine a urmărit cu suficientă atenție cărțile de proză apărute în 1970, lucrurile sînt cum nu se poate mai limpezi.

Remarcabilă este, înainte de orice, prezența masivă a unui număr considerabil de bune debuturi. Alexandru George, Radu Petrescu, Bujor Nedelcovici, Vasile Andru, Leonida Plămădeală, Titu Constantin, Marius Stoicescu, Panait Popescu se impun prin altitudinea la care se produce intrarea lor în literatură. Dincolo de slăbiciunile inerente începutului, dincolo de trăsăturile particulare care îi separă uneori pînă într-atît încît simpla alăturare de nume este nespuse de dificilă, ceea ce îi unește pe acești autori este o maturitate artistică de netăgăduit, neașteptată pentru niște debutanți. Faptul merită cu atît mai mult să fie consemnat cu cît nu este vorba de un caz izolat; *Simple întîmplări* cu sensul la urmă,

Matei Ilescu, *Ultimii ori Trei ceasuri în iad*, spre exemplu, nu au de loc acel aer caracteristic, ușor de recunoscut, al cărților de debut, iar autorii lor nu sînt doar niște speranțe, ci scriitori formați, cu personalitate distinctă. Ca o consecință directă, „critica de încurajare” — o expresie destul de ciudată, de altminteri — devine, firește, inoperantă în cazul unor asemenea debutanți și lucrul cel mai curios este că mai multă nevoie de stimulente (!) se pare că au unii autori ajunși la un respectabil număr de cărți, dar care cu greu pot fi numiți scriitori.

Tot la început de carieră se află cîțiva prozatori care, prin apariția în 1970 a celei de a doua cărți (un prag hotărîtor foarte adesea), au confirmat promisiunile volumelor de debut apărute mai înainte. Sînt de amintit, aici, Mihai Giugariu (*Condotierul*), Doina Ciurea (*O lacrimă de privit*), Corina Cristea (*Castanii roșii, parfumați și naivi*), Ilie Constantin (*Cîinele înlăcrimat*), Mircea Constantinescu (*Cancerul blond*), primul și ultimul aducînd și o sensibilă schimbare de perspectivă în raport cu prozele de debut, ceea ce, abstracție făcînd de rezultatele imediate, poate fi socotit și ca un indiciu de instabilitate.

Peisajul devine dintr-o dată arid, privirile fiind arareori oprite de înălțimi singuratiche marcînd prezența unor scrii-

CRITICA:

M. Ungheanu

Desene de SILVAN

Retrospectivă

Chiar dacă nu poate participa cu concluzii definitive, analiza pe felii practică în bilanțurile literare de sfîrșit de an nu este inutilă, mai ales dacă folosim ca termen de comparație anii trecuți, dacă nu izolăm, cu alte cuvinte, fenomenul recent de istoria lui. Cînd afirmăm că anul este al criticii în cea mai mare măsură, prin numărul și calitatea volumelor apărute, afirmația e susținută de o reală resurrecție în ultimii ani și, dacă s-ar fi observat mai atent, anii 68 și 69 puteau să fie la fel de bine ani ai criticii, după cum au fost ai romanului

sau ai poeziei. Împărțirea ce se face între compartimentele proză, poezie, critică este în mare măsură artificială, produsele lor fiind într-o mai strînsă dependență decît ar lăsa-o să se vadă scurtele proclamații de la sfîrșitul fiecărui an. Consacrarea lui 68 ca an al romanului n-ar fi fost posibilă fără larga colaborare a criticii, care a salutat cu entuziasm buchetul de excelente romane ale anului. O nouă stare de spirit a guvernat critica ultimilor ani și era firească apariția ei în prim plan. Caracteristică atitudinii ei ultime este socotirea literaturii dintr-un unghi

mai propriu valorificării ei, urmată de o mai mare exigență selectivă. Dincolo de acest stadiu, inițiativa critică suferă însă de o satisfacție prematură. A alege cărțile de promițător debut și a creiona profile pentru scriitorii cu activitate cunoscută, fără a reacționa cu promptitudine la manierele epigonice care se lătesc o dată cu fiecare modă, nu este un semn de plurivalență. Oarecare inerție se poate constata și atunci cînd e vorba de a analiza scrierile autorilor mai de mult consacrați. O față mai bine închegată însă decît cea a criticii publicistice este cea a volumelor de critică, unde a funcționat, chiar în cazul adunării unor articole, o voință selectivă și formativă. Volumele reprezintă voința unui spectacol regizat, față de cel inform, și nu întotdeauna grăitor, desfășurat de revistele literare. O revistă reprezintă, astăzi, rareori un critic. Cel interesat de semnătura unor critici trebuie să le urmărească activitatea risipită în mai multe publicații, lucru dificil. Fracționarea de care vorbim, care nu e fără consecințe pentru scrisul și formația unui critic, dispăre în cazul volumelor care pot da o perspectivă mai exactă atît asupra razei preocupărilor autorului, cît și asupra valorii critice propriu-zise, a foiletonisticii lui. Cu astfel de cărți au onărut I. Negoitescu, Mircea Vaida, C. Regman, Al. Paleologu, S. Damian, G. Dimisianu, D. Cesereanu, Valeriu Cristea, M. Ungheanu. (Demn de remarcat prin omogenitate și valoare este lotul de cinci cărți de critică al proaspăt înființatei edituri Cartea Ro-

mânească, editură care arată pentru critică o solitudine fără precedent și de bun augur. Notabilă, deși nu la fel de omogenă, este contribuția editurii din Cluj *Dacia*.) Este un festival al criticii de actualitate: de cele mai mult ori cărțile celor amintiți sînt închinare fenomenului literar viu. Sînt comentate separat fie poezia, fie critica, fie proza. Șt. Aug. Doinaș în *Lampa lui Diogene* încearcă, din punctul său de vedere care e acela al unui poet, să examineze chestiunile cele mai caracteristice ale poeziei momentului și să detașeze atît vocile de perspectivă, cît și capcanele unor seducții stagnante. G. Dimisianu tinde să dea și el prin *Prozatori de azi* o imagine a prozei celei mai recente. Volumul său e interesant atît prin tentativă de a grupa după afinități pe prozatorii de azi, cît și prin atenția acordată noilor veniți. Este singurul volum cu un punct de vedere limpede pronunțat asupra prozatorilor tineri. O atitudine mai subliniată ar fi dus la o mai evidentă situație în plină actualitate a cărții. Tot despre proză scrie dintr-un unghi programatic S. Damian care consideră proza românească în fața unui nou examen al modernității ei. Pledoaria nu este suficient de nuanțată, dar volumul este interesant, dincolo de teza sa, prin analizele sale, dintre care una excepțională a *Franciscăi*. O carte reprezentativă pentru spiritul și temperatura ultimei promoții este cea a lui Valeriu Cristea: *Interpretări critice*.

cunoștință de cauză, încercăm (ceea ce ne îngreunează și mai mult misiunea) să ne apropiem întreaga activitate a fiecărui poet. În cazul debutanților e ceva mai ușor: asta-i placheta, nimeni nu a spus încă nimic, *hic Rhodos, hic salta!* Dar cînd pentru a glosa o nouă carte a unui poet matur trebuie să parcurgi altele 10-15, plus texte critice de referință, operațiunea se arată mai dificilă.

Vom constata că 1970 s-a dovedit rodnic pentru toate generațiile de poeți. Au publicat culegeri de versuri noi sau „self-anthologii” autori de undelungă notorietate: Demostene Botez (*Na greu pămîntului*), Zaharia Stancu (*Cîntec șoptit*), Virgil Gheorghiu (*Ținută de seară*), Mihai Beniuc (*Lumini crepusculare*), Radu Boureanu (*Piramidele frigului*), Dimitrie Stelaru (*Inalta umbră*), Maria Banuș (*Portretul din Fayum*), Veronica Porumbacu (*Mineralia*), Vlaicu Bârna (*Cupa de aur*), Victor Sivetidis (*Oracolul lui Oreste*), Gellu Naum (*Poeme alese*), Virgil Teodorescu (*Vîrsta cretei, Repaosul vocalei*). Dintre autorii aflați în plină maturitate creatoare s-au ilustrat în acest an cu volume revelatoare: Ștefan Aug. Doinaș (*Alter ego*), Mihail Crama (*Determinări*), Al. Andrițoiu (*Simetrii*), Ion Brad (*Orga de mesteceni*), Leonid Dimov (*Semne cerești, Eleusis*).

Extrem de prezentă, cu cărți fundamentale pentru unele din destinele literare ce o alcătuiesc, s-a arătat a fi „generația lui 1960”, a cărei pondere

în peisajul literar se face tot mai simțită. Deceniul ce se încheie a dus la deplină înflorire această falangă poetică. Nichita Stănescu și-a publicat în colecția „Cele mai frumoase poezii” o prestigioasă antologie; un alt volum în dulcele stil clasic i-a fost tipărit la editura Eminescu, anul 1970 marcînd și apariția în engleză și franceză (cu text românesc pe paralel) a celor 11 *Electi*. Ion Gheorghe (*Icoane pe sticlă*), Grigore Hagiu (*Nostalgica triadă*), Marin Sorescu (*Tușiți, O aripă și-un picior* și, la „Cartea Românească”, o masivă culegere retrospectivă: *Unghi*), Ioan Alexandru (selecția *Poeme*, la ed. M. Eminescu), Gh. Tomozei (*Poezii de dragoste*), Florin Mugur (*Carte regilor*), Ana Blandiana (*Cîncizări de poeme*), Mircea Ivănescu (*Poeme*), Constanța Buzea (*Agonice, Coline*), Gabriela Melinescu (*Boala de origine divină*), Horia Ziliu (*Umbra paradisului*), iată alți autori din aceeași promoție literară.

Dintre cei apăruiți ulterior, amintim cea de a treia carte a lui Dan Laurențiu (*Imnuri către amurg*) și cea de a patra a tinărului George Alboiu (*Edenul de piatră*; tot în 1970: *Drumul robilor*). La al doilea volum se află Ileana Mălăncioiu (*Către Ieronim*), Vasile Vlad (*Omul fără voie*).

Anul ce se încheie a fost favorabil debuturilor. Dintre numeroasele stele posibile (proapse de cele cinci edituri)

vom remarca pe feșeanul Mihai Ursachi (*Inel cu enigmă*), pe Emil Brumar (*Versuri*, apoi *Detectivul Arthur*), pe Alexandru Grigore (*Tăgăde*), Daniel Turcea (*Entropia*) și, fără mare risc, am mai putea „miza” pe cîteva nume. Ne oprim aici din simple considerente de spațiu. Cerem sincere scuze autorilor omiși fără voie, omisiuni cu neputință de evitat în asemenea „bilanțuri” (a căror utilitate e îndoielnică, tratamentul de încredere rămînînd, totuși, examinarea fiecărui caz în parte).

Din relativ scurta noastră experiență de comentator al volumelor de versuri am dori să semnalăm două împrejurări (să le zicem așa) ce ne-au dat de gîndit. Mai întîi, ne-a izbit gelozia pe care foarte mulți poeți o arată vis-à-vis de progeniturile lor lirice, față de receptarea critică. Cei mai mulți dintre poeți (genus irritabile vatum!) par a fi înclinați să deteste sinceritatea criticului, nu se arată interesați de opinia lui reală. Sînt numeroase cazurile cînd ei preferă un elogiu „amenajat” unei judecăți neinfluențate (gama „sugestiilor” e largă, de la presiunea suav-amicală pînă la perspectiva unor contra-lovituri sau a unor șicane de diverse genuri). Față de această atitudine ne exprimăm mirarea: cînd ai șansa să afli — pe cît e omenește posibil — opinii sincere, asemenea celor ce se dau despre auto-

ril morți (incapabili să mai supravegheze convenabila receptare a operei), de ce să i te împotrivesți? Ce elogii n-au primit — prin supraveghere — autori dispăruți azi (fizic sau doar artistic)? Desigur, o explicație se poate da, ea privește cîntea și priceperea comentatorului și nu poate fi trecută cu vederea. Ne temem doar că aceste indoieli privînd legitimitatea acestui critic al cutărui sau cutărui comentator să nu mascheze incapacitatea funciară a unora de a se scruta cu spirit autocritic, setea de elogii cu orice preț și, în cele din urmă, teama de a nu fi incomodați... administrațiv! Dar aceasta este situația cea mai tristă și, din fericire, cea mai puțin importantă.

O a doua chestiune pe care o propunem atenției generale este tratamentul rezervat reeditărilor. Ele sînt aproape trecute cu vederea de către critică. Această excesivă grijă față de volumele inedite are consecințe serioase: e vorba de înmulțirea nemăsurată a plachetelor (pentru a fi prezent, poetul e obligat să producă mereu cărți); la destul autori această provocare a constatabilă diluare a emisiilor lirice, ceea ce s-ar fi putut rosti cu forță se susține cu aplomb și (vai!, adesea) rutină.

Reeditările au un rost important de fixare a valorilor, din mers. O altă receptare a lor (poate chiar o altă stăpînire) ar avea efecte salutare.

tori consacrați; să nu uităm însă că în 1970 Marin Preda, Nicolae Breban, Fănuș Neagu, Eugen Barbu, D. R. Popescu nu și-au pus semnătura pe vreo carte de proză (*Jurnal în China* este, orice s-ar spune, o scriere ocazională) și faptul că trebuie să subliniem aceste absențe nu e lipsit de însemnătate.

Fără îndoială, evenimentul cel mai important al unui an aproape lipsit de evenimente — se înțelege că mă refer doar la proză — este revenirea lui Titus Popovici în actualitate cu o năvală întru totul remarcabilă. *Moartea lui Ipu*, dacă nu avem prejudecata dimensiunilor, este cea mai rotund încheiată scriere în proză a acestui an, o carte matură și profundă, tulburătoare prin orchestrația amplă și forța viziunii.

Mult comentat este și al patrulea roman al lui Alexandru Ivasiuc, o carte cu numeroase imperfecțiuni (cele mai multe vin din utilizarea personajelor ca simple ilustrări ale unor susțineri teoretice), foarte pasionantă însă prin problematică. *Păsările* este un sumbru roman despre adaptare și eșec, despre învinși și învingători, despre mutațiile valorice produse într-o epocă zgudu-

toasă de mari convulsii istorice, o discuție la obiect fiind posibilă doar atunci cînd se trece dincolo de amănuntul excitînd epidermic și nesemnificativ sau de cel ostentativ și premeditat revelator și simbolic. Nu este nici pe departe vorba de a contesta cartea lui Alexandru Ivasiuc, indiscutabil cea mai proeminentă apariție în proza acestui an, ci de a o pune într-o mai justă lumină: ca și romanele anterioare, *Păsările* reprezintă mărturia unui efort creator oprit de un prag invizibil, e drept, de astă dată situat la un alt nivel decît înainte. Scriitorul pornește întotdeauna de la o bine articulată construcție teoretică, străduindu-se să o însuflețească literar prin convertirea într-un bloc de materie epică, însă transformarea nu este niciodată totală și în multe locuri rămîne exterioră, nefiind atunci, în fond, decît un efort de travestire (creația este o descoperire). Nu altfel procedează, de pildă, Aurel Dragoș Munteanu în *Scarabeul sacru*, deși acolo finalitatea e alta. Fiecare pagină a acestor romane se cițește cu o nestînsă voluptate înțelec-

tuală, însă sentimentul după lectură în regulă este de neîmplinire: pentru că aici nu întîlnim un concret semnificativ, ci un semnificativ concretizat. Într-un fel, *Păsările* este și o carte de tranziție, tentativa autorului de a repune acești termeni în ordinea firească fiind evidentă și notabilă.

Foarte asemănătoare cu *Păsările* ca problematică sînt romanele lui Corneliu Ștefanache (*Dincolo*) și Iosif Petran (*Faruri de ceață*), ambii prozatori de autentică înzestrare; cel dintîi își continuă lent și sigur ascensiunea către piscuri printr-o carte supraincercată însă cu ornamente inutile, iar al doilea abuzează nepermis de libertățile formulei picaresce utilizate, încît sînt de așteptat realizările viitoare. Nu în altă parte trebuie menționată cartea lui Laurențiu Fulga (*Moartea lui Orfeu*), o narațiune desfășurată în plan fantastic și halucinatoriu, de un patetism intens cenzurat prin rigiditatea tiparului mitic și prin excesul de livresc.

Nimic mai mult decît această succintă trecere în revistă nu este mai grăitor pentru proza de azi. Se înțelege

că din noianul de tipărituri (mulțimea cărților născute moarte nu interesează decît în măsura în care acestea sînt preferate, datorită lipsei oricărei probleme, pentru caracterul lor comod în detrimentul altora mai puțin confortabile) am extras pe cele considerate a fi mai reprezentative pentru anul ce s-a încheiat. Cum specificul acestei rubrici este altul decît cel al cronicii literare obișnuite, prima și poate cea mai însemnată deosebire fiind aceea că nu se face o selecție, ci se urmărește consemnarea tuturor cărților de proză (pe cît este omenește posibil de astfel de întreprindere), opiniile exprimate săptămînal aici explică eventualele mirări asupra — mai ales — unor absențe. Drept încheiere, fie-mi permis să-l citez pe E. Lovinescu: „...critica trebuie să se ferească de compromis, completă, senzualitate de interese, ca de o primădie mortală. Ea trebuie să se bucure de o independență morală absolută; date fiind condițiile vieții noastre publice, ea e o asceză. Nu poate fi nimeni critic fără respectarea acestui imperativ moral...”.

Criticul e stăpîn pe instrumentele sale, punctul său de vedere e ferm, exprimarea plastică, iar polemica nu este evitată atunci cînd e considerată necesară. Vocația sa polemică cere o mențiune specială, ca și conștiința unei critici necruțătoare cînd e vorba de impostura sistematică. Demonstrațiile sale au forță și convingere și sînt scrise cu talentul celui ce știe prețui metafora. Ceea ce trebuie reținut e că articolele despre literatura actuală se îngemănează cu cele despre scriitorii străini ca expresie a aceeași gândiri estetice. Refuzul literaturii sedusă de stil e cu atît mai interesant la un critic care știe să-l prețuiască. Anul este în mare măsură un an al criticii de actualitate. Chiar cărțile dedicate lui Maiorescu, Lovinescu, Bacovia, Blaga, Arghezi, Urmuz sînt urmarea unui punct de vedere strict contemporan ceea ce e, de cele mai multe ori, un ciștig. N. Manolescu scrie un alt Maiorescu (*Contradicția lui Maiorescu*), detectînd în primul rînd pasajele cu cea mai multă rezonanță actuală, vorbind despre realități actuale prin formulările lui Maiorescu. În Bacovia, M. Petroveanu (*C. Bacovia*) vede un companion spiritual al lui Beckett, Kafka, Camus, adică al acelei literaturi în care recunoaștem tensiunea tragică a omului modern. Susținerea, plină de sugestii de altfel, nu e convingătoare sub unghi estetic. Apariția compendiului despre Urmuz

scris de Nicolae Balotă este urmarea unui interes declarat pentru o literatură de factură nouă pe care Urmuz are în ochii multora gloria de a fi reprezentat printre primii. Substanța cărții e dată mai ales de relațiile stabilite de Nicolae Balotă între Urmuz și reprezentanții avangardei sau ai absurdului. Ceea ce a lipsit acestei cărți a fost o evaluare explicită a textelor lui Urmuz în afara celei neimplícite. Un punct de vedere personal aduce și I. Negoșescu în micromonografia despre E. Lovinescu. *Poezia lui Eminescu* de același I. Negoșescu a ajuns la a doua ediție ca semn al interesului larg manifestat pentru interpretarea incertă a poeziei eminesciene. Un critic găsea că efectul ei direct ar fi poeziile lui Dan Laurențiu din *Imnuri către amurg*. Un alt de mecanic rezultat e greu de admis cu atît mai mult cu cît ar acuza valoarea poezilor citate. *Imnuri către amurg* nu reprezintă o consecință, cît o perspectivă poetică identică celei a lui I. Negoșescu, adică în cele din urmă tot o confirmare. O reacție de refuz a mentalității literare a prezentului s-a cristalizat în protestatara carte despre Arghezi a lui Al. George, prozator ce cu acest debut își face intrarea în critică. Un alt poet aflat în actualitate artistică este obiectul a două cărți inegale ca forță interpretativă și spirit: cea a Marianei Șora despre *Cunoașterea poetică la Lu-*

cian Blaga, scriere subtilă și interesantă, și aceea a lui Pavel Bellu, care acordă o importanță disproporționată factorilor externi în opera lui Blaga. Ca desemnare a unei specificități regionale, cartea este însă interesantă. Tot ca un răspuns la popularitatea lui I. Teodoreanu și desigur că și cu dorința de a explica neobișnuita popularitate a cititului romancier a scris N. Ciobanu o monografie despre I. Teodoreanu. O observație generală este aceea a funcționalității acestor cărți despre care vorbim. Ele nu numai că sînt ecoul unei stări de spirit actuale, dar se oferă ca acte critice conștiente de direcțiunea lor. Tipul monografiei fastidioase prin documentație și obositoare prin lipsa ideilor sau monotonia ideilor șablon nu mai există. (O excepție regretabilă, cartea despre Nicolae Labiș a lui Ștefan Bitan.) Fără a lipsi, documentația e absorbită funcțional în corpul lor. Lucrările de solidă documentație nu lipsesc. *Început de secol* de D. Micu și *Sămănătorismul* de Z. Ornea sînt lucrări tipice pentru o istoriografie literară care își urmărește cu liniște țelul fără a intra în fundăturile factologiei. Paralele, eștiica reușește să-și demonstreze dreptul la existență prin volumele lui Matei Călinescu, *Eseuri*, N. Balotă, *Labirint*, Al. Paleologu, *Spiritul și litera*, E. Papu, *Fetele lui Ianus*, G. Horodincă, *Structuri libere*. Și aici dialogul cu realitățile literare actuale e viu. N. Balotă se ocupă programatic de scriitorii

străini în sensul literaturii cărora ar dori să evoluăm, Al. Paleologu scrie despre Ion Barbu și Lucian Blaga citeva penetrante eseuri, Matei Călinescu prefigurează, ca și în *Eseuri critice*, o direcție literară de urmat prin intermediul unor comentarii la autori români și străini. Conștiința literară, climatul schimbului de opinii literare, este întreținut fructuos de aceste volume, aparent precursoare de cu totul altceva decît literatura zilei. Uneori, efectul lor poate fi mai puternic decît al celor de critică curentă. Tot Matei Călinescu este autorul unui studiu avizat despre *Conceptul modern de poezie*, ilustrînd apetența pentru probleme de ordin teoretic ale criticii. Cărțile cu preocupări de estetică sînt mai numeroase. O arată și retrospectiva *Esteticii poeziei* de Liviu Rusu și *Construcție și lectură* de Silvan Iosifescu, a cărui carte *Literatură de frontieră*, apărută într-un final de an, merită reamintită și aici, ca și cele două volume ale lui Ion Vlad (*Între analiză și sinteză și Descoperirea operelor*). Notăm și tentativa unor specialiști de a defrișa teritoriul esteticii românești (Ion Pascadi și Grigore Smeu). În linia acelorași preocupări trebuie citată și sistematica lucrare despre *Estetica lui Lucian Blaga* de D. Micu.

Oricît de sumar și, inevitabil, lacunar, bilanțul reliefează orientarea îmbucurătoare a criticii spre chestiunile specifice literaturii și actualității.

Cu Victor Eftimiu la Brăila

Era în iarna lui '27, la Brăila, unde eu, fiind încă elev în ultima clasă a liceului Nicolae Bălcescu, mă îndeletniceam și cu conducerea revistei literare **Florile Dunării**, din pricina căreia am avut de înfruntat opoziția acerbă a unui dascăl obtuz. Acesta, punându-mă în fața alternativei: „director (al revistei) sau elev?”, n-am ezitat nici o clipă să mă opresc la prima ipostază, rămânând astfel „elev particular” în ultimul trimestru al ultimei clase.

Afișe mari, lipite pe panourile, gardurile și zidurile la vedere din centrul orașului, anunțau reprezentarea dramei medievale **Giafira** de Victor Eftimiu, cu o distribuție în care autorul juca el însuși pe regele Simeon, cocoșatul, iar soția sa, actrița Agepsina Macri, interpreta rolul titular. Nu-mi rămânea decât să folosesc această împrejurare, spre a-i lua maestrului un interviu.

În ziua spectacolului, care avea loc în cocheta și confortabilă sală a Teatrului Comunal (fost Rally), m-am înarmat cu un bloc-notes și cu o sumedenie de întrebări, cu intenția de a-l face pe maestru să-mi destăinuie ceva din secretele profesiei. Erau orele patru după-amiază. Am nimerit în culisele scenei, unde iscusita și energica Agepsina Macri se agita, dădea dispoziții, în pragul unei crize de nervi, din pricina mașiniștilor care nu înțelegeau să manipuleze corect decorurile, în timp ce dramaturgul asista de la distanță, fără să intervină. Nu-mi dădeam seama dacă era un semn de plictiseală sau de neamestec în treburile interne ale altora. M-am apropiat de dînsul, dar nu îndrăzneam să-l abordez. Deși era cald, maestrul rămăsese așa cum venise de afară: avea o șubă elegantă cu guler de vidră — dacă memoria nu îmi joacă vreun renga — și căciula de astrahan pe care o purta ciobănește, șoșonii neîncheiați, cu clapele lăsate. Când a întors capul său de efie romană, cu trăsături viguroase, și m-a fixat cu o privire vulturească, atunci mi-am învins tracul și m-am recomandat, neomițind să adaug la numele meu și scopul în care venisem.

„Aha, făcu maestrul. Da, da... am primit acasă florile astea, dar... de unde să-mi închipui eu că directorul...”. Și începu să ridă cu poftă, lăsându-mă să ghicesc restul, pe care nu-l bănuiam prea măgulitor. M-a luat apoi amical de braț și a coborât tip-tit cu mine treptele scenei, nu înainte de a se uita cu grijă în urmă, spre culise.

„Îmi închipuiam — continuă el — că e vreun patriarh al Brăilei, cu barbă albă și plin de bani, care își permite luxul să scoată o revistă literară și cînd colo... Asta-i pagubă curată, măi dragă! Întreabă-mă pe mine”.

I-am răspuns că nu sînt chiar atît de poet, adică lipsit de simț practic, și că găsiseram un „patriarh”, în persoana unui droghist, om cumsecade și mare iubitor de artă și de literatură, care avea destule parale ca să nu se sinchisească de asemenea pagubă.

„Se vede că ești brăilen, nu te dezminți, mă complimentă Eftimiu. Atunci, ai făcut mai bine așa, decît să intri într-o redacție unde să te privească unii cu state vechi de servicii sau cu faimă de mari scriitori, cu niște ochi înghețați, așa cum mi s-a întîmplat mie cînd eram foarte tînăr, mai tînăr decît dumneata”.

Între timp ajunseserăm în stradă.

Ne aflam în Piața Sfinții Arhangheli, acolo unde există și astăzi biserica ortodoxă cu același nume, transformată dintr-o geamie musulmană. La statuia lui Traian din aceeași piață — de fapt, un bust al împăratului roman, în admirația căruia stau două personaje întregi, un țaran în vîrstă și un copil reprezentînd probabil succesiunea generațiilor, — Victor Eftimiu a făcut observația: monumentul acesta neizbutit îmi sugerează imaginea din basmul nostru „o jumătate de om frigea un om întreg”. Cu alte cuvinte, se găsisse bronz pentru cele două personaje alegorice, dar se isprăvisse tocmai la personajul principal! Asta, bineînțeles, în glumă, deoarece în realitate a fost o concepție greșită a sculptorului.

„Hai să mergem undeva să stăm de vorbă. Știu eu ce te doare”, îmi spuse maestrul, vîzîndu-mă preocupat.

Eram gata să-l îmbrățîșez, dar, în același moment, o întîlnire neașteptată și — după cum îmi închipuiam — nepotrivită cu acea împrejurare, m-a făcut să tremur.

Prietena mea Lucia, o brună focoasă și neastîmpărată, cu care eram coleg la Conservatorul „Lira”, la clasa de vioară a profesorului Szimon, însoțită de o fată tot atît de nurlie și de picantă, se opriseră la un pas de noi și așteptau. N-am mai avut însă cînd să le spun că sînt ocupat și că nu le-aș putea însoți, deoarece prezentările se și făcuseră între timp, fără mult protocol.

„Ei, unde mergem, prietene, să oferim domnișoarelor o prăjitură și un lichior?” mi se adresă maestrul, cu ochii la cele două ingenuie îmbujorate de aerul pur și, probabil, de emoția cunoștinței cu autorul piesei, care de două săptămîni figura pe afișele din oraș, cu litere de-o șchioapă.

„Știu eu?”, am răspuns încurcat, rămas mofluz că interviul meu se ducea pe apa simbetel. „Să mergem la Dan, în dosul poștei. E foarte bine acolo”, am găsit eu după o scurtă chibzuire, gîndindu-mă că localul acela „familiar”, cu separeuri, oferea posibilitatea unei convorbiri tîhnite, mai ales la orele dintre mese. Și nu m-am înșelat.

Am luat o sanie și, în drum spre local, maestrul a ținut să facă o adevărată declarație de dragoste la adresa Brăilei și a brăilenilor. Cu tonul cel mai cuviincios și amabil, pigmentat de o curtenie care stătea atît de bine tînărului bărbat Eftimiu, el n-a omis să sublinieze farmecul deosebit al brăilencilor. Aflînd că Lucia studia, ca și mine, vioara la „Lira”, maestrul a găsit cuvinte de măgulitoare prețuire pentru „președintele de onoare” al Conservatorului, George Cavadia, cunoscutul compozitor de romane, care purta o barbă imensă imaculată și care, la vîrsta de 80 de ani, mai interpreta vocal propriile creații.

Apoi, în ambianța molcomă din interior, furat de aroma îmbietoare a unui porfiriu de Niculițel, poetul s-a lăsat să alunece pe toboganul confesiunilor, înfîrînd din crîmpeie de viață trăită, sau poate numai visată, povestea încîntătoare, plină de culoare și de mister a Brăilei, orașul care — astfel cum avea să-l evoce mai tîrziu în **Amintiri și Polemici** — „este un sfîrșit și un început de lume, un ultim spasm al Europei, primul cîntec de muzeu al Asiei apropiate”, o retortă efervescentă, de unde, în urma amestecului de neamuri orientale și apusene, de inteligențe vii, iscoditoare, de talente remarcabile, de vicii josnice și iremediabile, de caractere dubioase, de firi cinstite și ferme, de patimi nepotolite de porniri singeroase, de spirite aventuriere și de scilipiri geniale, au ieșit la iveală deopotrivă criminali fioroși cvasiromantici, ca Terente, „regele bălților”, vagabonzi de geniu și iluștri, de faimă mondială, ca Panait Istrati, iar între aceste extreme, un număr considerabil de oameni de seamă: scriitori, actori, regizori, cîntăreți de operă și de muzică ușoară, critici și oameni de știință.

Întrebările mele deveniseră de prisos, fiindcă maestrul a început să mărturisească singur că nu scrie după așa-zisa inspirație, cere este o rămășiță din invocația lui Omer către muză, și că nu a pus niciodată condeiul pe hîrtie și n-a așternut nici un rînd de dragul unui simplu amuzament, ci a căutat să militeze pentru o idee, biciuind uneori năravuri și vicii, transportînd alteori pe spectator sau pe cititor spre culmile unei lumi mai bune, chiar ideale, imaginare sau legendare, care să aibă un efect înălțător.

La întrebarea mea, dacă joacă în piesele sale pentru satisfacerea vocației de actor sau dacă o face din convingerea că contribuie la succesul spectacolului, dramaturgul mi-a răspuns cu un zîmbet, bătîndu-mă pe umăr amical: „Vrei să știi cam multe, directorășule! Întreabă-i pe Shakespeare și pe Molière de ce o

făceau... Cred că ți-am dat material suficient pentru un reportaj. Și acum, hai să mergem, copii, căci la mine, la teatru, trebuie să fie tărăboi mare. Cred c-am fost dat și la **Dimineața** ca dispărut”.

Nu mai țin minte cum ne-am despărțit atunci, în grabă, și cu ce cuvinte. După cîteva zile, a apărut în **Florile Dunării**, pe un sfert din cele 16 pagini cite avea revista, articolul meu intitulat: **De vorbă cu d. Victor Eftimiu**, sub formă de interviu. Recitîndu-l acum, după mai bine de 43 de ani, îl găsesc tot atît de proaspăt și de interesant ca și subiectul unui dialog ce ar fi avut loc ieri.

În toamna lui 1927, cînd m-am înscris la Facultatea de Filozofie și Litere din București și cînd, pentru a mă întreține, a trebuit să-mi găsesc o ocupație cu o retribuție oarecare sau, mai bine zis, cu speranța unei retribuții, m-am folosit de o călduroasă scrisoare de recomandare a maestrului Eftimiu către C. Congopol, unul din cei doi directori ai unui ziar din strada Sărindar. Redacția era instalată în localul de la etajul întîi, unde funcționează acum barul restaurantului Berlin. Congopol s-a uitat lung la mine, m-a măsurat de două ori, s-a mai uitat o dată la scrisoare și apoi mi-a spus amuzat: „Bine, bine, dar corectură știi să faci?” — „Desigur, dar eu...”

„— ...care aș fi în stare să scriu și articolul de fond”, mi-a completat Congopol replica. „Deocamdată, am nevoie de un corector de noapte. Asta-i”.

Pe susținătorul meu nu-l mai găsesc. Era foarte ocupat, mereu pe drumuri, în provincie sau nu știu unde. Cînd, în sfîrșit, am dat de dînsul și m-am plîns că nu eram prea încîntat, maestrul a găsit că am avut chiar noroc și încă mare. „Acum douăzeci de ani și mai bine, eu n-am putut să intru la **Adevărul** decît ajutor de corector. Ca să ajung ajutor de reporter... onorific, a trebuit să mă zbat multă vreme. Ehe! Ești străin de jungla asta care se cheamă presă. Ești un naiv”.

Împrejurările vieții, care separă drumurile unora de ale altora, au făcut ca următoarea mea întîlnire cu Victor Eftimiu să se întîmple abia peste douăzeci de ani, prin 1946 sau 1947. Întrebîndu-mă cu ce mă ocup, l-am spus că am scris **Bărbierul din Brăila**, comedie în 3 acte, în care ridiculizez fanfaronada unui parvenit, servindu-i o lecție de bun simț, cu ajutorul unui... Figaro autohton. I-am dat maestrului piesa să mi-o citească și m-au măgulit aprecierile sale că izbutisem să redau „atmosfera de incomparabilă bogăție de viață a Brăilei, cu tot pitorescul ei”.

„Comedia asta nu se joacă... e finită, l-am spus. Comisia artistică a companiei teatrale de la Savoy și-a dat aprobarea, dar Direcția Generală a Teatrelor nu a fost de acord”.

Și iarăși nu ne-am întîlnit multă vreme. Știam că Victor Eftimiu, consecvent cu marea slăbiciune pe care o avea pentru orașul de pe Dunăre, păstra legături amicale cu mulți brăileni din cei ce se stabiliseră în Capitală. Îmi părea rău că, fiind absorbit de treburile mele, amînam mereu plăcerea de a-l vizita.

De ce apelăm la bunele sentimente și la scumpele noastre amintiri atît de tîrziu? Întrebare de indiscret, fără discuție.

Cu Păstorel...

Eram într-o seară, prin toamna anului 1934, la „Mircea”, restaurantul de pe bulevard, cu prietenul meu, scriitorul Horia Furtună, și cu prietenul lui nedespărțit, poetul Ion Pillat, când, pe la orele 10, apărură Păstorel.

— Noroc, fraților, spuse el. Vin de la o conferință a doctorului X. Mă interesa.

— Ce conferință? l-a întrebat Furtună.

— O conferință împotriva alcoolului. Dar am satisfacția că i-am făcut „praf” conferința.

— Cum adică?

— Pentru că să dovedească, susținea doctorul, că instinctele primare ale vietăților sînt împotriva alcoolului, a dat ca exemplu o experiență pe care o făcuse, un exemplu din natură. Iată-l: Am pus un bou în fața unei căldări cu apă și alta cu vin. Ce credeți că a ales animalul? — Apa, a răspuns unul dintre auditori. — Exact, a spus conferențiarul; și de ce?

— Pentru că e bou, am răspuns eu, spre hazul general. Și astfel i-am făcut praf conferința.

Păstorel porni apoi o adevărată diatribă împotriva apei. Doctorul ăsta nu știa că prin apă era să se prădească lumea și nici nu auzise probabil de proverbul nostru din bătrîni că nici „urciul” nu merge de multe ori la apă! Eu am filozofia mea: Primum bibere, deinde filosofari! Apoi, adresîndu-se lui Furtună:

— Apropo, ce mai faci, dragă Horia, cu insomniile tale? Ultima oară cînd te-am văzut, te plîngeai că suferi teribil de insomnie.

— Ai descoperit tu vreun leac?

— Desigur, să-ți spun: încearcă și bea noaptea din oră în oră cîte un păhărel de Cotnar.

— Și crezi că așa o să pot dormi?

— Nu știu, dar, în orice caz, insomniile tale vor fi mai plăcute.

În acel moment, intră în restaurant un tînăr. Îl salută pe Păstorel, zîmbi și se așeză la o masă.

— Cine e tînărul care-ți zîmbi? îl întrebă Ion Pillat.

— Mi-a fost coleg la Tribunalul din Severin, unde am funcționat scurt timp ca jude supleant, pînă cînd mi-au făcut un raport de punere în disponibilitate.

— Pentru ce ți-au făcut raportul? îl întrebă Furtună.

— Cum? N-ai auzit de divergența ce am făcut-o președintelui? Mă luase asesor într-o ședință. Un soț înșelat cerea pedepsirea soției și a prietenului casei pentru adulter. Președintele mă întrebă: Cît îl condamnăm, domnule supleant? Eu i-am răspuns că îl achit. Cum îl achiziți, domnule? se enervă el. E caz grav și flagrant delict! Președintele suspendă ședința ca să deliberăm.

— De ce îl achiziți, domnule? mă întrebă el autoritar.

— Cum „de ce îl achit”? Dumneavoastră nu știți, domnule președinte, că „la donna e mobile”? Și nu cunoașteți principiul de drept că în materie de mobile posesiunea valorează „titlu”? Doamna fiind ceva mobil, prietenul casei avea un „titlu”.

— Am să-ți fac raport, spuse președintele furios, să nu mai faci jonglerii cu principiile de drept.

N-am mai așteptat raportul dumnealui și mi-am prezentat demisia.

În timp ce se mai umpleau paharele, Păstorel povesti că în seara precedentă fusese tot la „Mircea” cu niște confrăți de la Iași. Unul din ei îl întrebă:

— Ce spun criticii despre operele tale?

— Nu mă interesează criticii, i-am răspuns. Mă interesează vinzătorii de la librării.

— Nu pricep, a spus el.

— Să-ți explic: Cînd operele mele apar în librării și le citesc vinzătorii, umbli toți „afumați”. Așa mi-am verificat „priza”. Altul, tot de la „Ieși”, m-a atacat mai violent, cum că aș scrie tot pe temele lui Caragiale. Parcă o temă n-ar putea fi tratată într-o mie de forme! Mă enervase individul. Am dat paharul la o parte și i-am spus: — Dragă amice, nu mă supăr că m-ai atacat. Ai mai făcut-o și altădată. Dar... treacă de la mine și acest pahar!

Un alt prieten, care observase gestul meu, băiat deștept, a făcut repede un catren. Să vi-l spun:

Păstorel răspuns-a scurt și lapidar

Treacă de la mine și acest pahar!

Dar eu observat-am gestul lui domol,

L-a lăsat să treacă, fiindcă era... gol!

— Așa e, domnilor, spuse Mircea, patronul restaurantului. Eram și eu așezat pe aici, pe aproape, cum sînt și acum. Nu vreau să-l mai las pe domnul Păstorel cu paharul gol. Și, fiindcă se află printre dumneavoastră și domnul Pillat, vă rog să-mi dați voie să vă servesc un vin din regiunea domniei-sale, de la Florica din Argeș.

A adus pe dată cîteva sticle. După ce s-a golit conținutul buteliilor, în timp ce Horia Furtună spuse tot felul de calambururi și recitase pasaje întregi din Rostand, Ion Pillat îl întrebă pe Păstorel:

— Ce zici, domnule, de vinurile noastre din Argeș? Fac concurență celor de la „Ieși” sau nu?

— Ce să zic? răspuns Păstorel, care, în paranteză, se cam afumase. Am să-ți răspund cu un catren, să-i facă plăcere și lui Horia Furtună, fiindcă am pus în el și un calambur.

Păstorel spuse catrenul cu accentul lui moldovenesc:

Bun fu vinul, măi Ioane,

Și-amîndoi ne-am îmbătat;

Eu pe-o muche,

Tu pi lat!

*

Peste cîteva luni, într-o seară, tot la restaurantul „Mircea”.

Păstorel intră însoțit de fratele său, Ionel, romanțier, și de Gheorghe Costăchescu, un bun prieten, avocat și autor al unei savuroase comedii.

La masa scriitorilor, din fundul sălii, se aflau Ion Minulescu, Cezar Petrescu, Corneliu Moldovanu, Horia Furtună și povestitorul acestor rînduri ca invitat al lui.

Mihail Sadoveanu (dreapta) și Păstorel Teodoreanu.

— Am venit să degustăm și noi cîte o picătură, se adresă el comeseilor.

Unul dintre cei de față spuse:

— Ia uitați-vă bine la ei; frații ăștia, plini de talent, seamănă ca două picături de apă.

— Nu ca două picături de apă, ci ca două picături de vin, ripostă prompt Păstorel. Comparat cu apa, mă simt ofensat!

Adresîndu-se picolului care privea:

— Băiete, pune repede cîte un sprîț rece și nu lăsa pocalele goale. Numai așa avansezi în grad, altfel, rămii „picol bătrîn”.

Apoi, către convivi:

— Dumneavoastră cred că știți adagiile mele favorite: unul de la romani, „sprîțus, sprîțum invocat”, și altul din înțelepciunea populară, la care mi-am permis să adaug și eu ceva din înțelepciunea mea, nu vă fie cu supărare: „Bateți fierul cînd e cald și beți sprîțul cînd e rece...”. Deci, vă rog frumos să vă conformați.

În acel moment, își făcu apariția C. Șaban Făgețel, directorul revistei *Ramuri* de la Craiova.

Horia Furtună, care avea o mare facilitate în a face versuri pe loc, îl întâmpină cu următorul catren umoristic, parafrazînd pe Eminescu:

Și dacă „ramuri” bat în geam

De se cutremur „stropii”,

Poftește, dragă Făgețel,

Paharul să-ți apropii.

Făgețel, scund, firav și brăzdat la față, cînd venea la București, „trăgea” și el tot la Mircea.

— Ce-i cu dumneata, bădă, ești cam slab la față, de ce nu-ți tratezi mușchii faciali? îl întrebă Păstorel.

— Eu n-am timp de masaje, dragă Păstorel.

— Nu-i vorba de masaje, fă așa cum îi fac eu.

— Dar cum îi faci tu? Spune-mi, te rog.

— Îi fac „mușchi cu sos de vin”. Ai să vezi cum îți se îndreaptă tenul!

— Fiindcă mă luași în primire, spuse Făgețel, ia răspunde-mi și d-ta mie de ce ai plecat de la Severin, cînd te numise supleant acolo? Ce, nu ți-a plăcut Dunărea la Severin? E superbă!

— Nu mi-a plăcut, răspuns, grav, Păstorel. Și, dacă vrei să știi, numai într-o singură ipostază n-aș fi părăsit Severinul. Să ți-o spun:

„Pe Dunăre, de-ar fi curs vin,

N-aș fi plecat din Severin!”

Avînd procese a doua zi împreună cu Ionel Teodoreanu, admirabilul coleg de profesie, cu mult regret am părăsit „boema”.

Dar, întîlnind în tribunal pe Gheorghe Costăchescu, l-am întrebat nerăbdător:

— Ei, cum s-a terminat reuniunea de aseară?

— Într-un mod foarte original, mi-a răspuns el, zîbind. Am plecat cu Păstorel să-l conduc acasă, la hotel Capșa. Acolo, m-a invitat sus, în cameră, să degustăm un păhărel de Cotnar. A destupat o sticlă bine prăfuită, care s-a consumat ca fulgerul.

Sună și chemă omul de serviciu:

— Du-te, te rog, jos, la restaurant și cere pentru mine o sticlă de Cotnar, și-i dădu o bancnotă.

După cîteva minute, omul se întoarse, spunînd că restaurantul era închis. Păstorel căzu pe gînduri. Se plimbă puțin prin cameră, merse la fereastră și văzu lumină la farmacia de peste drum, din clădirea colț cu Calea Victoriei.

— Farmacia e de serviciu în noaptea asta, a spus el.

A sunat iarăși. Omul de serviciu apărură. Am crezut că vrea să-l trimită la farmacie să-l ia vreun antinevralgic.

Du-te, te rog, vizavi la farmacie, spuse din nou omului, dîndu-i bancnota și bacșiful cuvenit, și cere să-ți dea o sticlă cu vin tonic „Malaga”.

Cînd sosi sticla, Păstorel exultă:

— Dacă n-avem Cotnar, dragă Costache, merge și „Malaga”!

Nicolae DIMITRIU

Din corespondența lui Tudor Arghezi

Aceste trei scrisori în limba franceză, adresate lui Claude Sernet și dedicația de pe cartea (*Frunze*) oferită aceluiași de T. Arghezi sînt din anii cînd editura pariziană „Seghers” pregătea apariția în colecția „Poètes d'aujourd'hui” a unei culegeri selective din opera mesterului *Cuvintelor potrivite* și al *Florilor de mucigai*. Iar Claude Sernet este primul care a transpus în franțuzește versul arghezian. La acele transpuneri se referă poetul în scrisoarea din august 1960. Sernet, chiar neangajat prin contract, a adus talmăcitorului ediției „Seghers” (Luc-André Marcel) sprijinul de cunosător desăvîrșit al operei poetice a lui T. Arghezi și de mînuitor al limbii franceze în cele mai subtile nuanțe. Scrise între 1960 și 1962, aceste scrisori sînt printre ultimele sale manifestări epistolare. Originalele celor de mai jos publicate au fost oferite Muzeului literaturii române de sora poetului Claude Sernet, doamna Colomba Voronca. Îi mulțumim pentru că ne-a dat posibilitatea să le aducem, în prealabil, sub ochii cititorilor *României literare*.

Sașa PANA

Dragă domnule Sernet,

Cînd Franța era numai la 15 km de patul meu de spital, nu am reușit să pun pe hîrtie scrisorile pe care în minte vi le trimiteam mereu. Pana mea capricioasă are perioade în care se împotrivește.

Înapoiat în țară din luna august, vă scriu acum din București, dîndu-vă o veste neașteptată, dar mai curînd plăcută.

Ministerul nostru de externe ar dori să aibă o traducere franceză a celor mai multe din versurile mele și, necunoscînd adresa poetului Luc-André Marcel, ministerul o va folosi pe a dumneavoastră, solicitîndu-vă direct.

Va fi o adevărată corvoadă pentru poet, dar munca va fi remunerată după logaritmi proprii.

Vă mulțumesc pentru ultima scrisoare.

Al dumneavoastră,

TUDOR ARGHEZI

București

27 ianuarie, 1960

Dragă domnule Sernet,

Nu am lămurit încă încurcătura survenită după scrisoarea mea. În cursul iernii problema traducerii precipitîndu-se, s-a convenit că veți fi invitat să lucrați cu domnul Luc-André Marcel la București. Nu știu ce s-a întîmplat și deodată am aflat că nu mai veniți, fără să știu adevăratul motiv al absenței dumneavoastră. Și mi s-a spus că va veni numai domnul Marcel.

Mi-am dat seama că o colaborare între două personalități diferite e grea, dar ținînd seama de urgență, am lăsat ca lucrurile să meargă de la sine. E păcat că la noi hotărîrile luate sînt trăgînite pînă cînd devin greu de îndeplinit.

Regret foarte mult că n-am putut să lucrez cu dumneavoastră și să vă cunosc personal, dar sper că vom avea această ocazie într-un viitor apropiat.

Am citit cu mare plăcere transpunerea poemelor din *Cahiers du Sud*, precum și manuscrisele ce mi-ați trimis și vă asigur de admirația mea.

Primiți, domnule Sernet, expresia bunelor mele sentimente, în speranța că ne vom cunoaște în curînd.

Al dumneavoastră,

TUDOR ARGHEZI

(Viena) 31 august 1960

Geneva, 4 octombrie 1961

Dragă domnule Sernet,

Din nou la Geneva pentru a continua un tratament medical întrerupt în fiecare an, am citit atît de frumosul dumneavoastră articol (frumos în sine).

Poate că e paradoxal, dar cînd sînt lăudat mă tulbur și încep să mă îndoiesc de pana mea. Cît despre articolul dumneavoastră, m-a înfricoșat.

Cum să vă mulțumesc totuși pentru excesul dumneavoastră de generozitate?

Fiica mea care este la Paris a avut probabil norocul să vă cunoască. Am rugat-o să vă prezinte prin viu grai ceea ce încerc cu greu să exprim aici.

Vă mulțumesc de mii de ori și vă doresc sănătate.

Al dumneavoastră

TUDOR ARGHEZI

Hotel de la Résidence, 11, avenue du Florissant

Pe pagina de gardă a culegerii de poezii „Frunze”:

Prea scumpe poet și domnule Sernet,

În lipsă de ceva mai bun, primiți printre dosarele și hîrtiile dumneavoastră un caiet, mai curînd un carnefel de frunze nu de tot uscate.

Al dumneavoastră din toată inima și din toată conștiința.

TUDOR ARGHEZI

București, 29 ianuarie 1962.

Capcana timpului (O ANTICIPAȚIE)

Fluterna plictisit se apropie de fereastră și, cu capul înainte, se aruncă prin geamul închis.

Cînd biciuța se recompune în urma lui, plutea lin peste apele canalului cu lebede artificiale, înregistrînd temperatura reglementar difuzată de soare și faptul că norul zilei era exasperant de reușit. Pînă și oxigenarea aerului părea fără cusur. *Ca ieri și mâine*, își spuse, încercînd să-și dea totuși seama dacă nu fusese văzut pentru că, oricum, ștrengăriile de felul saltului prin fereastră nu mai erau de vîrsta lui.

Nimeni însă nu părea scandalizat — acum îl înclina faptul că pretutindeni oamenii își luau cuminte zborul de pe platformele individuale, o bătrînă ateriză impecabil și se pierdu în apartamentul ei — așa că nu-i mai rămase decît să se răsucească mai bine în văzduh, îndreptîndu-se către marile antene. Atunci se auzi strigat:

— Tu ai desenat modelul? întrebă, încă nevenindu-i să-și creadă ochilor.

— Asta se poartă acum, spuse Riana, apăsînd pe ultimul cuvînt.

Tunica ei din pene luminescente părea veritabilă și arunca focuri coclite. Pletele Riane erau tot verzi, măcar atît cît se vedea din ele pe sub gluga de fulgi.

— Trebuia să mă aștept, spuse Hormac. La urma urmei, de ce nu?

— Vezi, spuse Riana, înșelîndu-se ca de obicei, de asta-mi plăci. Că n-ai prejudecăți.

— Hm, spuse Hormac.

— Mîncăm împreună la prînz? Am descoperit o rețetă etruscă. Iei cîteva duzini de stridii, torni peste ele...

— Îmi pare rău, o întrerupse Hormac. Azi e ziua mea de Trecut.

— Ah! Atunci mâine... Te duci departe?

— N-am nici un proiect, spuse Hormac.

— Dar norul zilei e destul de reușit, nu? Mă întreb cum puteau suporta cei vechi abundența norilor întimplători. Știi, cu cît îi vîd mai des, cu atît îi plîng mai tare... Dar ce ziceam?

— Nu ziceai, spuse Hormac.

— Ba da, vorbeam despre Trecut. Și voiam să-ți spun că ultima dată am asistat la căsătoria părinților mei.

— La ce? întrebă Hormac.

— Tata a fost el un original, rîse Riana. Cred că de asta-mi plăci tu.

— Da?

— Sigur, Nu știai?

— Nu, spuse Hormac.

— Află, spuse Riana. Se pare că pe vremuri... în sfîrșit, de mult, bărbații și femeile se căsătoreau. Era un fel de ceremonie, înțelegi, un prilej de a-și convoca rudele și prietenii...

— Credeam că voiau să fie singuri, spuse Hormac.

— Da, în sfîrșit, cred că da. Dar numai căsătoria le dădea dreptul de a fi singuri.

— Singuri cu tot clanul?

— Uite ce-i, se supără Riana, explicații găsești la bandotecă! Am vrut să-ți spun doar că am asistat la căsătoria părinților mei. Chestia se petrecea într-o catacombă din orașul... ei, un oraș mare din imperiul roman, știi, căruia tocmai i se dădea foc din porunca unui împărat gras...

— Nero?

— Eram sigură că știi!... Așa, Roma. Roma ardea. Și ardeau și-n catacombe făcliiile, care scoteau la fum... De asta asistența nici nu și-a dat seama la început că orașul luase foc și ceremonia se tot lungea, oamenii cîntau pe nas și a trebuit să strig foc! și tata m-a văzut... înțelegi, voiam să-i tac o surpriză și mă ascunsesem pe după cei ce cîntau, nu știa că sint acolo... și a început să ridă... și rizi... dar bătrînul care oficia a zis *ține-ți firea, fiule*, sau cam așa și, pe urmă, căzînd în genunchi, a început să mulțumească nu știu cui pentru faptul că toți cîți erau acolo aveau să treacă în rîndurile martirilor.

— Vrei să spui că n-au încercat să se salveze?

— Nu, asta era nostimada, spuse Riana. Mama se cam speriasc, tata încerca să le explice că trebuie să fugă, dar ei îngenunchiaseră și cîntau. *E, totuși, stupid să murim cu cîteva mii de ani înainte de a ne naște*, a zis tata, văzînd că nu-i nimic de făcut... și am plecat.

— Da, spuse Hormac. Dar ai mei nu s-au căsătorit.

— Nu vrei să ne căsătorim noi?

— Nu știu, spuse Hormac. Am să mă gîndesc.

Gîndește-te pînă mîine la prînz. Dar să știi că etruscii aveau o bucătărie nemaipomenită... Ai să guști stridiile și ai să vezi. Te aștept, da?

— Da, spuse Hormac.

Riana se depărtă și el își urmă zborul spre marile antene. Se roteau ca de obicei, în două sensuri, unele lent și altele atît de repede încît formele nu li se mai distingeau și păreau niște imense fantome. Cîeva se lăsa din cînd în cînd pe una dintre platformele răsărînd ca niște palme întinse la fiecare etaj și dispărea în clădira cu nenumărate cabine, din care pornea înfinitul.

Acum auzea torsul egal al motoarelor, ca o invitație la călătorie. *De ce nu le-or fi insonorizat?* se întrebă. De la cele mai simple, intrînd în alcătuirea aparatelor de uz caznic și pînă la uriașii folosiți în dispozitivele de oxigenare, nici un motor nu mai făcea zgomot. Dar își răspunsese percepîndu-le invitația la călătorie. Aleșii nu lăsau nimic în seama întîmplării și dacă mențineau torsul motoarelor o făceau tocmai pentru a stabili asociația cu singura aventură îngăduită, Trecutul, și călătoriile pe care domesticirea lui le făcuse cu puțință. Torsul marilor motoare trezea excitația bucură și puțin neliniștită pe care sirenele vechilor vapoare o deșteptau în inimile oamenilor de altădată. După epuizarea forței de atracție a călătoriilor în Spațiu, fatalmente limitate de durată, numai parcurgerea Trecutului

rămînea mereu ispititoare. Mai ales de cînd călătoriile fuseseră raționalizate și nu puteau fi întreprinse decît pe baza săptămînalelor tichete la care prestarea unei munci utile dădea dreptul. Din păcate, deplasările erau riguros controlate. Și ele. Iar turiștii se mulțumeau cu exotismul și senzațiile și se întorceau cu cite o rețetă de bucătărie.

Oftînd, ateriză pe una din platformele etajului albastru, etajul superior, cuprinzînd birourile consilierilor și sălile de documentare. Fiecărui etaj al imensei clădiri i se atribuiseră o altă culoare, aleasă pentru a marca o epocă și ușurînd astfel orientarea celor ce știau încotro vor să pornească: oricare dintre cabinele etajului deschidea poarta rîvnită. Etajul albastru era rezervat nehotărîților, dispuși să accepte sugestii.

Afundîndu-se în etajul albastru, se lăsă purtat de covorul mobil prin lungul culoar în care străluceau, de o parte și de alta, porțiunile luminoase marcînd birourile consilierilor. Covorul se opri în fața primului birou liber și Hormac intră în încăperea goală.

— Fiți bun și prezentați tichetul, spuse o voce prietenoasă.

Hormac înaintă și viri tichetul în deschizătura îngustă din perete, nu înainte de a-și apăsa degetul pe porțiunea rezervată amprente. Un bec albastru se aprinse.

— Mulțumesc, spuse vocea. Aveți dreptul la o călătorie de 24 ore convenționale. Îmi îngăduiți să vă ajut?

— De asta am venit, spuse Hormac.

— Evident. Ați fost în preistorie, ați luat parte la o cruciadă și ați asistat la ghilotinarea lui Ludovic al XVI-lea, pentru a nu mai pomeni de călătoriile mai neînsemnate. Ce-ați spune de arderea Ioanei d'Arc?

— Mulțumesc, spuse Hormac, mi-a ajuns ghilotina.

— Vă înțeleg perfect, îl incredință interlocutorul nevăzut. Poate plecarea primei nave spre lună?

— Am asistat la prima plecare spre Marte.

Un bec verde se aprinse.

— Vă rog să mă iertați, spuse glasul, n-am observat mențiunea. Un carnaval medieval? Carnavalurile sînt acum foarte căutate...

— Nu mă amuză. Nu mă mai amuză nimic.

— Dați-mi voie atunci să vă recomand o orgie în palatul Mesalinei. Știți, prima jumătate a secolului I după vechea numărătoare, ceea ce corespunde...

— Știu, spuse Hormac. Nu.

— Cum doriți, susură glasul. Dar plecarea lui Cristofor Columb? Apoi, deoarece Hormac tăcea, adăugă repede: Întorcerea Argonauților. A lui Ulisse. A fiului risipitor. Înarmîntarea lui Keops. Moartea lui Alexandru Macedon. Masacrul din noaptea sfîntului Bartolomeu... adică nu, uitasem... Unul dintre triumfurile lui Cezar? Încoronarea lui Napoleon?

— Știți, spuse Hormac, așa fi vrut ceva mai puțin banal...

Un bec verde se aprinse.

— Vă rog să mă iertați, spuse glasul. Fiți bun și îndreptați-vă spre biroul 6 U. La revedere.

Hormac ridică din umeri și ieși. Covorul se puse în mișcare. De astă dată îl purtă ceva mai mult, plăcile luminoase lunecară pe lîngă el și, cînd se opri, se pomeni în fața unei uși ca pe vremuri, cu ivăr de fier forjat, cum numai în marile muzee mai văzuse. Intrigat, bătu în tăblia de lemn.

— Intrați.

Încăperea nu mai semăna cu biroul consilierului anonim de adineauri. Scaune vii pluteau în jurul unei mese fără picioare, pe care se afla un vas cu splendide flori carnivore. În cadrele somptuoase de pe pereți defilau onirosinteze, iar lumina pornită din briul superior al lambriurilor trandafirii avea blîndețea unui amurg. O fată purtînd toga albă a funcționarilor Timpului îl întîmpină zîmbitoare.

— Bună ziua. Vă rog să luați loc.

Era subțire, înaltă și frumoasă.

— Bună ziua, spuse și Hormac așezîndu-se pe scaunul care se apropiase de el și-l purta acum către masă. Am impresia că am pricinuit unele încurcături.

— Pentru că ați refuzat propunerile consilierului?

— Pentru că mă aflu aici.

— E mai puțin plăcut? întrebă fata, potrivindu-se în scaun.

— De loc. Dar mai neobișnuit, nu?

Fata Timpului se legăna, zîbind cu înțelegeră.

— Propunerile consilierilor au de obicei mai mult succes.

— Îmi pare rău, spuse Hormac.

— La drept vorbind, cam ce v-ar fi interesat?

Pe peretele din fața lui se ivi o onirosinteză incîntătoare. Erau forme și culori lipsite de semnificație, iar Hormac le urmări întrebîndu-se de ce îi plăceau atît.

— Nu știu nici eu, răspunse absent, privind schimbătoare onirosinteza.

— Trecutul e totuși pasionant...

— Bineînțeles, spuse el tot atît de absent. Și parcalat cu grijă.

Fata nu întoarse capul, deși vedea că Hormac privește onirosinteza aflată în spatele ei.

— Parcelat, ați spus? Iată, probabil, de ce nu vă interesează.

— Nu pot spune asta, replică el distrat (cu siguranță, nu mai văzuse niciodată o onirosinteză atît de tulburătoare). Poate faptul că am ajuns să distribuim și Trecutul pe bază de tichete, la zile fixe... că istoria a devenit un fel de imens luna-park...

Se opri brusc și-și întoarse privirile către fata pe chipul căreia nu citi decît o atenție politicoasă.

— De ce v-ați întrerupt?... Sînt aici pentru a vă ajuta.

— La ce? întrebă Hormac.

— Nu doreați o consultație?

Acum zîmbea amuzată. Bărbatul trase aer în piept apoi zîmbi și el pentru înția dată.

— Onirosinteza asta mi se pare extraordinară!

— Da, zise fata, dar nu-i meritul ei. Ați creat-o.

Hormac o privi în ochi. Erau albaștri și absolut limpezi.

— Așa, spuse el.

— De ce vă supărați? Era un test, bineînțeles, dar a trebuit să recurg la el devreme ce nu m-ați ajutat de loc. Acum pot să vă fac o propunere.

— Nici n-ați întors capul, spuse Hormac.

— Nu era nevoie. Aceeași imagine apare și în cadrul de pe peretele opus.

Hormac verifică, răsucindu-și gîtul.

— E simplu, într-adevăr, recunoscu. Vorbeați de o propunere.

— De ce nu vă destindeți? întrebă ea. Funcționarii Timpului...

— ...sînt funcționarii tăi, știu, repetă Hormac lozîncea învățată în copilărie și care strălucea deasupra etajului albastru în care se afla.

Fata zîmbi din nou.

— E o propunere pe care o formulăm destul de rar, și numai atunci cînd devine necesară.

— Ascult, spuse Hormac.

— O călătorie în Viitor.

Imagina onirosintezei se precipitară, inefabile explozii de forme și culori.

— E cu puțință? strigă el. Ni s-a spus întotdeauna că numai Trecutul...

— Înțeleg că sînteți de acord, spuse fata, tot atît de calmă și de prietenoasă.

Încă nevenindu-i să creadă, Hormac încuviință tăcut. Apoi sări de pe scaunul care se repezi în colțul opus al încăperii. Fata se ridică și ea, albă în toga ce-o făcea să semene cu o vestală.

— Pe aici.

Nu se îndrepta spre ușa ce da în coridor. Se opri în dreptul unui perete în care pătrunse, deși biotrecerea nu era însemnată și se pierdea în lambriurile trandafirii. Hormac o urmă într-o cabină temporală de felul celor pe care le cunoștea, pereți circulari metalici, pardoseală și tavan de cronoplast, fotoliul în fața căruia se afla pupitrul cu manetă de cristal și multicolorul șir de butoane.

— Luați loc, spuse fata.

— E ceva schimbat față de ceea ce știu? întrebă Hormac, potrivindu-se în fotoliu.

— O singură schimbare esențială, rosti ea și bărbatul își ridică privirile de pe pupitrul de comandă. Direcția călătoriei.

— Raza de acțiune?

— O mie de ani. Dar Viitorul poate fi primejdios. Vă sfătuiesc să călătoriți în etape. Mai întîi o zi, Marile salturi cer antrenament.

— Foarte bine, spuse Hormac manevrînd butoanele. Așadar, pentru început, 24 de ore... La revedere!

Trase maneta de cristal. Fata în togă albă îl privea cu ochi limpezi și albaștri, dar pieri brusc. Altminteri nu se schimbă nimic, nu simțea nimic, de parcă ar fi întreprins una dintre obișnuitele călătorii în Trecut. Atunci își aminti că Riana îl așteaptă la masă și se plecă asupra pupitrului pentru a regla butonul spațial.

Și-n clipa aceea, cu riduri pe care nu și le cunoștea, cu tîmplele albe, se văzu pătrunzînd în cabină prin biotrecerea din peretele metalic. Pălînd, privi fascinat spre noul Hormac.

— Ce înseamnă asta? întrebă răgușit.

Dar cel ce venea din Viitor tăcea. Părea istovit, gîrbos. Încețoșați, ochii prînși în cearcăne vinete evitau să-l întîlnească. Apoi se ațintiră deznădăjduiți asupra lui.

— Uită-te la mine, șoptiră buzele uscate. De un an de zile, într-una, într-una... Știi ce înseamnă într-una?

— Cine... de ce? întrebă Hormac, îngrozit de tot cel aștepta în anii care-i despărțeau și care se contractaseră pe neașteptate pentru a confrunta două dintre imaginile lui în Timp.

Dar nu auzi decît un hohot de plîns, pe jumătate înăbușit. Uluit, urmărea mișcarea miinii celuialt spre buzunar. Deși mîna tremura, țeava argintie fulgeră fără greș. Și, înainte de a se prăbuși, cu aceeași uluire întipărită pe față, își văzu ucigașul înnegriindu-se brusc. Pentru o frîntură de clipă semănă cu negativul unei vechi fotografii, apoi se destrămă lăsînd în cabină un singur trup neînsuflețit, pe care-l scutea de propriu-i Trecut și Viitor.

În încăperea cu lambriuri trandafirii ramele onirosintezelor erau grele. Cînd becul verde se aprinse, fata în togă albă vorbi în dreptul microfonului ascuns în perete:

— Raportează 6U. Viitorul inadptabil. Hormac s-a autolichidat.

— Deconectează-te, răspunse un glas, iar funcționara Timpului își duse o mînă la fibula de pe umăr, răsucind-o.

Îndată căzu în scaunul ce lunecă pentru a-i primi trupul dezarticulat și lumina se stinse. Deasupra etajului albastru marile antene se roteau ca de obicei, în două sensuri, unele lent și altele atît de repede încît formele nu li se distingeau și păreau niște imense fantome.

Nu mai e duminică

Pascal, Artur și soțiile lor, Pia și, respectiv, Mini, se află în jurul unei mese încărcate cu sticle, pahare, farfurii și pete diverse. E duminică seara, radioul transmite muzică de dans și domnește o plictiseală de toată frumusețea. La un moment dat, Mini se ridică în picioare și, cu toate că e liniște, bate cu palma în masă.

Mini: Liniște! Vă voi aduce acum tortul meu cu cremă de portomigdale. (Și iese)

Pia (cască niște ochi de parcă i-ar fi șoptit cineva la ureche cuvântul Tegucigalpa): Portomigdale?

Pascal („de ce să ne speriem?”): S-ar putea să fie vorba, pur și simplu, de pricomigdale.

Pia (ca și cum ar fi cerut-o în căsătorie însuși Papa): Cremă de pricomigdale? Pascal, nu te recunosc. Nu cumva ai băut excesiv?

Artur (vorbește la plural, din solidaritate): Noi am băut cu măsură. Noi iubim măsura. Pentru noi, băutura nu constituie o evaziune din realitate, ci un deconectant. Nu-i exclus ca Mini să se fi exprimat impropriu și, în realitate, să fie vorba, nici mai mult, nici mai puțin, decât de o banală cremă de portocale... Mini are imaginație.

Pia (nu suportă ca prietena ei să fie lăudată în lipsă): Nu cred că imaginația scuză exprimarea improprie, mai ales în cazul unei persoane care se consideră intelectuală. (Întră Mini cu tortul promis. Lipsă de entuziasm generală)

Mini: Ce-i liniștea asta?

Pia: Soțul meu susținea tocmai o aberație. Pretindea că tortul ar fi confecționat cu cremă de pricomigdale. Imaginează-ți, dragă! Doar se spune că ai imaginație...

Pascal: Eu n-am pretins nimic... Am emis o ipoteză... Nu m-am exprimat categoric...

Artur: Noi... (Artur se dă în vînt după a-nția plural) facem supoziții. Ziceam portocale...

Mini (care nu se dumirește de ce atîta filozofie pentru un tort): E un amestec ingenios de portocale și migdale.

Pia (aer plictisit): Se vede după configurație.

Mini (taie felii): E o invenție a mea.

Pia: De ce te-ai deranjat? Nu știi că eu țin regim?

Mini: Tot nu slăbești.

Pia: Am slăbit un kilogram într-o săptămînă, minus duminica și sărbătorile legale. Nici nu-i bine să slăbești mai repede. Te îmbolnăvești de metabolism bazal.

Pascal: Metabolismul bazal nu-i o boală. Ți-am mai spus.

Pia: Tu spui multe. Cînd fac maioneză, specialitatea mea...

Mini (taie maioneza Piei): Maioneză face toată lumea. Ouă, lămîie, ulei cît cuprinde... Artur, tu mîinzi, nu-i așa?

Artur: De ce nu? Sînt convinși că e foarte bun. Te rog chiar să-mi tai o șaisprezecime de felie.

Mini (își linge degetele mînjite cu cremă de portomigdale): Nu pricep.

Pascal: Se împarte o felie în șaisprezece părți egale.

Mini: Egale între ele?

Pascal: Firește.

Mini: Cine vrea să împartă felia asta în șaisprezece părți egale între ele? (Ridică mina în care ține cuțitul) Eu nu știu.

Artur: Am să-ncearc eu însumi. (Ia cuțitul și începe să taie) Țăiem în două, acum în patru, acum în opt, acum în... Ies prea mici.

Mini: Și ce fac eu cu toate bucățelele astea?

Artur: Poate mai dorește cineva o șaisprezecime...

Mini: Pia, chiar nu servești? Cît cîntărește o biată șaisprezecime de felie de tort?

Pia: Nu-i vorba de greutate. Caloriile!

Pascal: Caloriile sînt dușmanul principal. Și sedentarismul. Și televiziunea.

Artur (ca să nuanțeze): Există două teorii opuse.

Pia: Opuse, dar au dreptate.

Artur (ciocnește cu Pascal și bea): Cît timp am ce să beau și să mîncîm, nu fac filozofie.

Pascal (bea): De ce să faci filozofie? Ai nivel intelectual, ai nivel de trai, ne bucurăm în fiecare duminică de prezența voastră în mijlocul nostru sau de prezența noastră în mijlocul vostru...

Mini: Mîncăm și tort... (Ceea ce și face)

Pia: Eu nu mîncînc tort. Chiar dacă-i inventat.

Pascal: Noi discutăm la un plan spiritual. (Pia face un gest de crasă incultură și se duce să se culce puțin)

Mini: Unele persoane nu suportă planul spiritual. Vrea cineva cafea?

Artur (ridică mina): Eu.

Mini: Întotdeauna precedezi așa. Lasă-i mai întîi pe musafiri! (Iese. Bărbații au rămas singuri)

Artur: În fiecare duminică același lucru. Tort cu cremă! Mereu inventează cîte o porcărie de asta.

Pascal: Dar eu, care trebuie să înghit în fiecare zi aceeași maioneză cu ulei cît cuprinde?

Artur: Are imaginație? De loc! Are, în schimb, oroare de abstracțiuni. Numai portocale, migdale, ouă, ulei, bani, lucruri palpabile...

Pascal: Ne întorcem la epoca de piatră, ne întorcem în copaci.

Artur: Cred că ești prea optimist, Pascal, mult prea optimist, idilic, trandafiriu, ca o vedere de la mare sosită în toiul iernii.

Pascal (se infurie, fără motiv, după cum vom vedea): Eu trandafiriu?!

Artur: Ne-am întors în copaci. Vezi că stai pe o cracă prea subțire, Pascal, ține-te bine cu coada de tulpină!

Pascal: Umblăm cu eufemisme. Omul maimuță avea și el valorile lui, chiar dacă n-a fost o etapă decisivă pentru progresul spiritualității. În ca-

zul nostru, e cu mult mai grav. Ne-am întors la stadiul de amoebe.

Artur: Trebuie să isprăvim odată! Nu-ți dai seama că am devenit sclavii acestor femei? Noi, care dispunem de un nivel intelectual înalt...

Pascal: Mijlociu.

Artur: Oricum, mai mijlociu decît al lor.

Pascal: Trebuie să ne hotărîm.

Artur (tresare). Adică?

Pascal (bea, ca să-și facă puțin curaj): Ori le ucidem... (înghite în sec), ori... (înghite din nou în sec, se oprește, nu mai poate continua)

Artur (cu suflul la gură): Ori?

Pascal (respiră adînc): Ori... divorțăm. (Rămîn amîndoi încremeniți. O clipă e liniște desăvîrșită)

Artur: Varianta a doua mi se pare mai umană.

Pascal: Tergiversări, lacrimi, rugămînți. Ce-o să se spună despre noi dacă intentăm acțiune de divorț?

Artur: Divorțăm în bloc.

Pascal: Blocurile nu sînt agreate.

Artur: Ne vindem libertatea de dragul unei morale abstracte? Cînd eram tineri, cînd nu ne însuraserăm cu... cu... în sfîrșit, nu vreau să le jig-nesc, sînt doar nevestele noastre.

Pascal: Îți amintești, Artur, cît de fericiți eram atunci?!

Artur: „O, les beaux jours!”

Pascal: De pildă... de pildă... Caut să-mi rememorez una din zilele acelea...

Artur: Au fost atîtea!

Pascal: E greu de ales. Cînd am fost, în vara aceea, la mare, numai noi doi, singuri, liberi, tineri, frumoși...

Artur: Nu cred că ai ales exemplul cel mai potrivit. Atunci era să mă înec. Mai curînd, seara aceea cînd am petrecut împreună la bar...

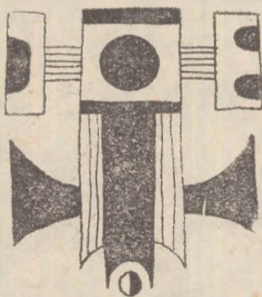
Pascal: Care seară?

Artur: Cînd am fost mai mulți. Și niște fete...

Pascal (evident, nu-și amintește): Cine?

Artur: Nu ții minte? Eram un grup mare.

Pascal: Parcă... parcă... (Nu-și amintește nimic) Era și Laura!...

Artur (ochii mari): Care Laura?

Pascal: Fata aceea blondă, cu ochi verzi... înaltă...

Artur (habar nu are despre cine e vorba): Nu era nici o fată blondă, înaltă, cu ochi verzi...

Pascal (se enervează). Poate că avea ochi negri. Doar n-o să țin minte toate amănuntele!

Artur (vrea să servească memoria prietenului): Laura... cred c-o știu... Nu cumva...

Pascal (din ce în ce mai nervos): Nici nu sînt sigur c-o chema Laura.

Artur: Venise, unul... cum îi spune?... unul c-o mașină albastră.

Pascal: Nimeni nu avea mașină albastră.

Artur: Bleu deschis...

Pascal: Artur, delirezi? Nici unul n-avea mașină. Eram săraci.

Artur: De unde naiba mi-a rămas mie în minte o mașină albastră sau bleu deschis?!

Pascal (uman): Lasă, nu te frămîntă! Au fost totuși zile frumoase... minunate... Eram de capul nostru...

Artur: Nu mai suport! Mă înăbuș! Vreau să fiu iar liber! Inchipuiește-ți, Pascal, că acum n-am fi înșurați, că am putea face tot ce ne trece prin cap și am scăpa de duminicile astea oribile, dezgustătoare...

Pascal: Trebuie să luăm viața de la capăt. Altfel vom muri în fașă.

Artur: În fașă?

Pascal: Mă ucide robia asta umilitoare, nu mai vreau compromisuri, vreau să dispun de mine, să fiu întreg și nu jumătate...

Artur: Avem în față exemplul luminos al Norei lui Ibsen, care s-a eliberat de tirania unei căsnicii fără orizont...

Pascal: Livresc ai fost toată viața, dragul meu Artur.

Artur (puțin șocat): Găsești?

Pascal: Nu găsec. Caut. Dacă aș găsi!

Artur: Căutăm de prea multă vreme. Eu personal am găsit și nu mai dau înapoi.

Pascal: Ai găsit?

Artur: Soluția ai dat-o chiar tu.

Pascal: Să le omorîm?

Artur: A doua.

Pascal: Ce a doua?

Artur: A doua alternativă.

Pascal: Ești nebun! Cînd mai avem timp să divorțăm, Artur? Sîntem în floarea vîrstei, o să îmbătrînim alergînd după consimțămîntul lor, au să se agațe de noi ca niște șerpi cu clopoței, o să ne lăsăm induioșați, striviți, sugrumați... Nu mai avem timp de sentimentalism și filantropie.

Artur: Am fost și sînt, o știi bine, un adversar al violenței. Nu pot vedea o gîină murînd. Pentru mine, o femeie, chiar dacă e nevasta noastră, reprezintă, din punct de vedere ontologic, ceea ce reprezintă și o gîină. Nu pot asista la uciderea unei femei, așa cum nu pot asista la uciderea unei gîini. Cu atît mai puțin, îți dai seama, nu pot provoca eu însumi moartea unei femei — mutatis mutandis — a unei gîini.

Pascal: Tolstoi a explicat ceva mai coerent principiul nonviolenței. Sînteți depășiți, băieți, sînteți desueți!

Artur: Cine?

Pascal: Tu și Tolstoi. Fără violență, nimeni nu cedează pozițiile. Cu bunăvoință și pupături nu s-a făcut nici un pas hotărîtor în istorie. Rămîi maimuță!

Artur: De ce te enervezi?

Pascal (cu un zîmbet ironic): Nu-ți fie teamă, e o enervare nonviolentă.

Artur (pus pe compromisuri): Dacă nu-ți dă mina să divorțezi...

Pascal: Nu-mi dă mina? (Ride nervos) Asta ai înțeles tu?

Artur: Să fugim!

Pascal: Să fugim? (Își dă seama de enormitate) Cum să fugim? Unde să fugim?

Artur: Părăsim pur și simplu domiciliile conjugale și dispărem fără urmă.

Pascal (superior): Ce-o fi în capul tău? Nu mai există legi, nu mai există tribunale, procurori, polițiști, armată? Nu mai există mijloace să pui mina pe doi nenorociți de dezertori conjugali? O, Artur, nonviolenta te-a dus de-a dreptul la superficialitate.

Artur: În cazul asta, le anunțăm deschis că plecăm.

Pascal: Iar ele au să spună: Dar de ce nu? Poftiți, domnilor, plecați unde doriți! Sau poate că vreți să rămîneți și să plecăm noi... Am fi atît de bucuroase să vă facem pe plac, să vă știm și pe voi fericiți! Nu doriți și hrană rece?

Artur: Poate că și ele ar dori să fim fericiți...

Pascal: Ele?

Artur (strigă): Mini!

Vocea lui Mini: Ce vrei? Îmi dă cafeaua în foc.

Artur: Vino imediat!

Vocea lui Mini: Ai răbdare.

Artur: Nu mai am răbdare! Vino, cînd te chem!

(Mini intră cu un ibric de cafea aburîndă în mînă) Am hotărît!

Mini: Cumpărăm scrinul florentin?

Artur: Înțeleg situația ta. Aș fi vrut să amin, dar, vezi, nu mai pot amîna. Trebuie... Trebuie... Trebuie...

Mini: Iar vrei să divorțezi? Spune-mi numai cînd, ca să fui de față.

Artur: Mini, să nu minimalizăm!

Mini: Cunosc repertoriul. De acord, domnule. Divorțăm și duminica asta. (Iese)

Artur: Ce părere ai?

Pascal (filozofic): Falimentul total al politicii non-violenței, al parlamentarismului burghez.

Artur (gata să plîngă): Minimalizează, domnule, minimalizează (Bea un pahar întreg) E total insensibilă. Așa nu se mai poate!

Pascal: Ceea ce-ți spuneam și eu: așa nu se mai poate. (Se ridică și urlă) Trebuie stîrpit răul din rădăcină! Trebuie tăiate gîinile!

Artur (se cutremură): Pascal! Fără violență!

Pascal: Ba cu violență! Cu violență! Cu violență!

Artur: Pascal! Ne aud vecinii.

Pascal: Dă-i în judecată! Să nu mai tragă cu urechea! Trebuie ucise, tăiate din rădăcină! (Urlă) Să nu fim livrești! Modelul nostru nu este Nora ci Othello, care ucide, Richard, care ucide, Oreste, care ucide, Ionescu...

Artur: Care Ionescu?

Pascal: Vecinul meu.

Artur: Ucide?

Pascal: Își taie singur gîinile. (Urlă) Pia! Pia! Pia! Vocea Piei (somnoroasă): Ce-i, mergem acasă?

Pascal: Vino imediat! Aici! Numai decît! (Ia un cuțit de pe masă, cuțitul cu care s-a tăiat tortul cu cremă de portomigdale, și-l stringe fioros în pumn) Pia! (Își face intrarea Pia, somnoroasă, cu ochii cîrpiți, cu rochia șifonată) Apropie-te!

Artur (tremură, șoptește automat): Fără violență, Pascal... Fără violență...

Pia: De ce m-ai deranjat?

Pascal: Apropie-te! Mai aproape! Așa! (Grav) Pia, s-a isprăvit.

Pia (căscînd): Știu. Vrei să mă uci. În fiecare duminică mă trezești din somn ca să mă uci cu cuțitul murdar de cremă... (Pascal ridică pumnul în care ține cuțitul. Artur își astupă ochii cu palmele și scoate un strigăt de groază. o clipă cuțitul stă amenințător deasupra Piei, apoi brațul ucigaș coboară fulgerător și înfige cuțitul în tortul cu cremă de portomigdale)

Artur (cu palmele la ochi): Fără violență, Pascal, fără violență...

Pia: Acum pot să plec, Pascal? Ți-ai executat numărul, vreau să mă mai odihnesc nițel. (Iese cu pași tîrșiți, de om obosit și îngrozitor de plictisit)

Pascal (ca un cauciuc spart): Spune tu, prietene al meu, dacă nu trebuie să ucidem?! Fără milă. Fără remușcări. Fără scrupule.

Artur: Nu, te rog, nu suport violența! Mai bine să divorțăm, mai bine să fugim.

Pascal (cu nostalgie): Îți amintești, Artur, ce frumos era cînd eram tineri, neînșurați, liberi?...

Artur: Studenți... Kant...

Pascal: Subtilul Kant! Ce spunea subtilul Kant?

Artur: Dacă-mi amintesc bine, subtilul Kant spunea cam așa: A avea caracter înseamnă avea proprietate a voinței de a face un legămînt față de anumite principii practice, pe care ți le-ai prescris odată pentru totdeauna prin rațiunea ta...

Pascal: Tot el, pare-mi-se, mai adăuga: Nu importă ceea ce natura face din om, ci ceea ce el însuși face din sine...

Artur: Ce-am făcut noi înșine din sine, Pascal?!

Ce-am făcut noi înșine din sine!

Pascal: Nu urla. Te aud vecinii... E trecut de miezul nopții.

Artur: Înseamnă că nu mai e duminică.

Pascal: Nu mai e duminică. E luni. (Beau amîndoi, eliberați de o imensă povară)

Destine de celuloid

Anunț laconic în ziarul „Seara”, la rubrica „Premierele de luni până marți”: „Săptămîna viitoare, nou program de filme documentare românești la „Timpuri noi”, pasionanta peliculă „Maladiile degenerative și blocajele intestinale la sobolanii de cîmp”. O nouă metodă de cercetare, o descoperire demnă de atenție, o echipă de cineaști valoroși. Nu scăpați acest film”.

În fața cinematografului „Timpuri noi”:
— Ce faci, țapo?
— Mă-c la film.
— La asta?
— Păi dacă la celelalte nu e bilete...
— Fugi d-acilea. că fusei eu tocma'acu... Nu zici că mi s-a făcut rău? Le scoate mașili la șoareci, tanti, pe ochii mei și le face operație de țî se întoarce rinza dacă te uiți.
— Aoleo, bine că te întîlnii, că mă duceam și eu ca proasta, și încă cu așa micu'...

Notă în „Vremea nouă”: „Producția autohtonă de la „Timpuri noi” e, evident, interesantă; doar scenariul dacă ar fi fost mai explicit... Totuși, frumusețea peisajului e indiscutabilă. Tonurile gris, de amiază, au fi-nețe”.

Cronică în „Sufletul literar și artistic”: „Nu, nu e Lollobrigida. nu e John Wayne (oh, Westernul !), nu e nici măcar Raquel Welch. ultima pasiune a bulevardului nostru. E pur și simplu regizorul Vasile Grosu și operatorul Ghiță Lungu, admirabil secondați de aranjatorul de muzică Lică Tatu și monteza Maia Durdă, care, împreună, într-un perfect spirit de echipă, au făcut dintr-un animal al cîmpului natal, un erou dramatic de semnificații universale.”

Recenzie la radio: „Săptămîna aceasta, arta documentarului s-a îmbogățit cu o nouă unitate caracteristică. Dacă n-ar fi fost atîta comentariu (ce torent !), atîtea precizări „științifice” atîtea căutări de dragul căutărilor în unghiulație, cît de mult ne-am fi putut apropia de subiectul cald, aproape uman, chiar dacă arid întrucîtva, al acestui filmuleț nu atît de bun cît ne-am așteptat, nici atît de rău pe cît pare”

Insemnare în „Vestea”: „Pe ecranul unui cinematograf care nu-și va mai găsi niciodată profilul, se prezintă în aceste zile o grozăvie pretins științifică, de popularizare chipurile, care-ți face părul măciucă. Dacă guzganii constipați au ajuns o problemă estetică, de ce nu se dă un avertisment la intrare? Poate că intere-

Vasile Băran

Berbecul zburător

Pășteau, într-o viroagă, turme de oi molli și, de pe stîncă, vulturul se repezi-n spinarea unui miel, zburînd, apoi, cu el peste cîmpie.

Țîntea s-ajungă-n munți la puii lui sau, poate, să se ospăteze singur, ori îl înșfăcase doar dintr-un capriciu vulturesc, să-l plimbe un timp prin aer; fapt este că-l răpise și, vîinzîndu-l, vînzătorii își răsuciră puștile în sus.

Vulturul lăsă mielul să-i cadă dintre gheare, dar gloantele-l loviră în aripă și, curînd, căzu și el, la marginea orașului.

Fu prins ușor, cu o plasă de sîrmă; peste-o săptămînă, vindecat, se afla — punct de atracție — într-o grădină zoologică cu ghearele legate de-un copac tras de virfi în jos, cu fierăstrăul, anume pentru el. I se aduse-apoi și-o vulturoaică să facă împreună ouă de prăsilă în cuiburi împletite din propriile lor pene, iar în primăvara următoare, din penele smulse de pe puii lor, și tot așa și-n anul celălat, din puii ce s-or naște fără aripi.

Astfel încît, după un timp, nimeni de pe acolo nu mai știa exact cum au arătat primele acvile. Unii, privindu-le prin crengile căzute ciugulind brustani, spuneau că n-ar fi putut fi decît ce sînt și-acum, adică niște rațe.

În grădină existau și alți domesticiți, țapi, mîncînd din iesle, bucuroși probabil că nu sînt trofee și urși pe care călăreau iepuri de casă. Și tot acolo se aflau și pești, înotînd în mici oceane, în oceane de cîte 30 de litri de apă, oceane pentru muște, și gîndaci plutitori, cu funduri și maluri și cer din sticlă lustruită.

Erau pești de forme și culori felurite, aduși în butoaie din mările lumii, pești roșii și pești negri, pești galbeni și pești verzi, cu solzi sau fără solzi, săgeți cu virful despicat sau coji de pepeni strivite sub bocanc, avînd fiecare cîte doi ochi și-o gură cusută cu ață din pitfie, veșnic căscată-n goană după oxigen. Uneori se-avintau să taie apa în tot lungul ei, și se izbeau de sticlă, de sticla laterală și de sticla de jos și de sticla de sus și cădeau amețiți, încremenînd. Atunci ei semănau cu peștii desenați sau, și mai aproape de adevăr, cu niște pești prăjiți și puși în saramură.

Alături, într-o cușcă, se zvîrcolea și-un tigru. Avea șira spinării de doi metri și cînd se alungea se făcea de trei. Încercase de cîteva ori să roadă cu dinții barele de fier și, cît mai era tînăr, visa încă marile întinderi. Nu stătea o clipă: se ducea și se-ntorcea pe scîndura zdrelită de ghearele înfipte-n ea, cu ură și cu dor, străbătînd în fiecare zi, cît puțin o dată, întreaga junglă din închipuirea lui. Numai noaptea, cînd se strîngea în el, cu plînsul încă-n ochi, semăna cu o pisică dintr-un vis de pisică, vis frumos pe-acoperiș de casă, cînd ghearele-i sînt scoase în afară, stăpînă peste celelalte mîfe.

sează cercuri de specialiști; în acest caz, să li se cedeze lor sala de proiecție, să nu înspăimîntăm laicii”.

Consemnare în „Zimbetul zilei”: „O interesantă dispută în jurul noului documentar „Maladiile...”: schimb viu de idei, problematică în divergență; cine are dreptate? Să așteptăm”.

Dialog al ziaristului Const. Dudău cu responsabilul cinematografului:

— Cum merge, drăcovenia asta. dom'le?
— Rău, dom' Dudău. Ce, nu l-ați văzut?
— De cît timp îl ai?
— De luni. Uite, azi e miercuri, la cinci; intră și dumneata de numără spectatorii: 11. Dar intră repede, pînă n-apucă să fugă. Dacă-o ține tot așa, mîine îl scot, orice-ar fi.

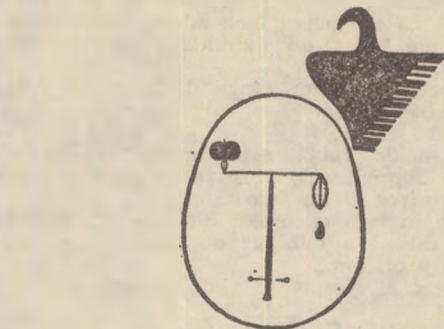
Știre în „Cădelnița”: „Datorită frumosului succes de public și primirii evasiunanîm favorabile a criticii, documentarul „Maladiile...” a fost trimis să ne reprezinte la „Festivalul internațional al filmelor pentru adolescenții cu malformațiuni, între 14-16 ani”, de la Malanaka, primul de acest fel din lume”.

Correspondență telefonică de la trimisul special al revistei „Izvorul”: „Vă scriu, stimați cititori, din pitorescul oraș Malanaka, una din citadelele în plină construcție ale Zonolotei. Recent eliberată de sub jugul colonialist, țara ne-a întîmpinat cu o ploaie tropicală fină ca un parfum țîșnit din pulverizator. Ieri a fost o zi mare pentru noi. După proiecția strălucită a filmului „Maladiile...”, urmărit cu încordare și emoție, și subliniat în repetate rînduri de aplauze, mai mulți membri ai juriului și personalități din asistență au ținut să ne cunoască și să ne declare cele de mai jos: „Acest film mi-a dat mult de gîndit. Vreau să spun că m-a pus pe gînduri”. (Dr. Joe Clark, de la Universitatea din Spielberg). „Dacă m-a reținut ceva, a fost ideea. Nu cunosc limba, ca atare n-am înțeles nimic, dar arta aceasta vorbește de la om la om.” (Henkel Born, corresponsentul cotidianului „Zwing trop” din Labrosberg). „Mie mi-a plăcut, eu am fost și la Mamaia, aveți un litoral foarte frumos. Voi reveni curînd. Operatorul e un artist, dacă-l vedeți, spuneți-l că arta n-are granițe. O.K.” (Hedwiga Southampton-Bikiluli, organizator principal al Festivalului). Iată și ecourile presei:

„Cîtă risipă de talent! Cîtă vervă! Cîtă profun-

Ceva mai încolo, într-o scorbură anume amenajată din tinichea vopsită, se găsea și-o vulpe arămie cu botul ascuțit și ochii rimelați. Capcana, mai bine i-ar fi tăiat gîtul, fiindcă despre ea se vorbea cel mai mult în grădina-aceea. Nimic n-o umilea și n-o îndurera mai adînc decît acest mod cumplit de-a despuia de blană-un caracter. Adică de-a fi arătată cu degetul la toți, ca toți să ridă apoi, fără nici o sfială; ea, vulpea, ea, șireată, ea, care noaptea își ia felinarul și, simulînd că pleacă după cumpărături, se strecoară-n cotețe — hoață de buzunare, găinăreasa lumii. O, de i s-ar cunoaște și inteligența! — și-acoperea vulpea ochii de rușine.

Și mai era și-un lup, bolnav de bătrînețe, cu părul năpîrlit pentru toate anotimpurile, un lup fără lupoaică și fără pui de lup. Îl mai trezeau, din cînd în cînd, pașii de tigru, și fluieratul șarpelui de-alături încolăcit pe-un palmier pălit. Pe banda nervoasă din căpățîna lui vînată se ștersese orice amintire. Marile aventuri peste troienele de foame ale iernii se topiseră ca și zăpada. Acum i se dădea mîncare de patru ori pe zi — carne gata tă-

iată și apă minerală. Lupul nu mai avea memorie și-ar fi putut să moară, dar el reprezenta o specie foarte interesantă pentru înțelegerea legilor pădurii. Dormita-ndelung, trăînd doar clipele în care, îmboldit, trebuia să mînnînce.

Din nord, pe-un camion cu șaptezeci de roți, a fost adusă acolo și regina apelor, adică mai mult o-nchipuire-albastră, dar pe care, în vreme de furtună, cînd cămașa i se șifona, oceanul insensibil o punea la gît ca pe-o balenă oarecare, iar mateloții o socoteau și pește și femeie — și toate astea numai din delir sau dintr-o cruntă ignoranță. Pentru că se uitase că balena era cea mai teribilă făptură cunoscută, prințesa cu diademă din fîntîni arteziene cu arcul pînă-n nori. A venit însoțită de-o

zime! De unde toate aceste daruri și haruri? De unde atîta inspirație? (Textual, din buletinul șapirografiat al Festivalului, sub semnătura unui membru al delegației noastre.)

Dar dacă ieri a fost o zi mare, azi e o zi impunătoare. Triajul efectuat de juriu, după cum știți, probabil, a fost deosebit de sever. Juriul n-a avut o sarcină ușoară: pentru cele șapte pelicule aduse de cele patru națiuni participante trebuiau acordate numai cinci premii. Ei bine, în aceste condiții, documentarul nostru „Maladiile...” a izbutit să-și aducă un al șaselea, în cadrul unei furtuni de aplauze, și anume mențiunea specială „Ghinda de abanos, cu miros de scorțîșoară”. A fost o izbîndă aproape nesperată. Bravo, cineaști! Bravo, studio!

Atît, deocamdată! Emoția nu ne lasă să spunem un cuvînt mai mult!

Referat la ședința de analiză a producției studioului pe anul 196...:

„...Unul din cele mai valoroase filme ale secției noastre de patogeneză și cosmetică, „Maladiile...”, a cunoscut o frumoasă primire de public și presă. Cu unele excepții răuvoitoare, ale căror dedesubturi deși le cunoaștem foarte bine nu ne interesează și nici nu e cazul să le discutăm aici, — ele fiind de resortul altor organe — întreaga critică l-a aplaudat. Consacrarea internațională pe care a cunoscut-o prin importantul premiu obținut la Malanaka e un îndemn pentru realizatori de a persevera în vederea obținerii altor noi și triumfătoare biruinți de acest gen. Felicitări, fraților!”.

Adresă de la o întreprindere județeană de filme către Direcția Difuzării: „Întrucît pelicula „Maladiile...” ne omoară planul în orașe, pentru că nu vine nimeni s-o vadă, vă rugăm să aprobați difuzarea ei exclusiv în festivalul filmului la sate și anume, prin caravane, la cabanele forestiere, unde de altfel se duce acum o campanie intensă de deratizare și filmul avînd un specific de distrugere a dăunătorilor prin operații chirurgicale va fi desigur mai bine primit”.

Apostilă (după vreo lună): „De acord cu scoaterea definitivă din rețea a filmului „Maladiile...”, trimiterea unei copii a sa la Arhivă și predarea celorlalte la Întreprinderea de colectare a deșeurilor, conform tarifelor și cu respectarea normelor în vigoare”. Semnat, p. director, *Indescifrabil*.

suită pe măsură, santinele și cercetători, între care șapte medici și patru maseuri care s-o ungă-n fiecare clipă cu suc de mirodenii, să nu-mbătrînească, fiindcă prințesa a fost adusă moartă. Și-i fericit acela ce-a intrat în grădina asta fără să se vadă sau să vadă. De-ar fi fost vie, balenei i-ar fi trebuit cu ea oceanul, în nici un chip n-ar fi-ncăput într-un butoi, și poate-ar fi murit a doua oară dînd cu ochii ei, cît zece faruri, de cel pe care îl iubea fără să-l fi cunoscut vreodată:

— Aici erai tu, rege de uscat?

Fiindcă într-un colț, în colțul cel depărtat al parcului acela zoologic, pe-o linie de cale ferată, într-un vagon pe care nimeni nu-ndrăznise să-l deschidă deși-nlăuntru mai erau încă ziduri de-apărare, își pironise fruntea-n ferăstruica din bare de oțel, frumosul prinț nejudecat, el, regele de uscat, el cel ce-și poartă coroana pe umeri ca pe-un șal. Cînd fusese adus, într-un miez de noapte, întreaga grădină se cutremurase de răgetul său tragic. Și tăcuse-apoi, definitiv. Doar fruntea și-o ținea pe ferăstruică improșcînd înafară, prin priviri, disprețul său profund de leu jignit. Nu voia să s-agite, cineva trebuia să-i deschidă, cineva trebuia să-și dea seama de această gravă și inadmisibilă greșală; să-nchizi natura însăși, forța ei și suplețea într-un vagon bun poate doar de transportat oi!?

Și, fiindcă veni vorba, să povestim și ce s-a întîmplat cu mielul răpit cîndva de vultur și ridicat în aer și lăsat apoi, din cine știe ce pricină, să zboare fără aripi!

Ei bine, mielul a zburat cu aripi din lînă. A închis ochii și lîna s-a-nfoiat și a căzut în stufăriș sperînd pescarii de pe-acolo.

— Un miel zburător! au strigat ei. De teamă, mielul a fugit prin apă spre malul celălat făcîndu-i pe acei pescari să-și holbeze ochii și mai îngroziți:

— Înnoată! Zboară și înnoată! Înseamnă că nu-i miel!

L-au ștampilat cu păcură în frunte, instelîndu-l să-l recunoască dintre alte oi, și l-au pîndit apoi mai multe anotimpuri, să-i vadă comportarea. În vremea asta mielul s-a făcut berbec. Îl puteți vedea oricînd dacă ieșiți în cîmp: paște, behăie, ca orice berbec, iar cînd e cald se vîră la umbră, sub copaci. În afara semnului din păcură pe lînă, nimic nu-l mai distinge de celelalte oi. Bineînțeles că sînt și momente în care-și amintește cum luase-n bot un vultur și-l tirise după el prin aer, un vultur beteag, cu gînd să-l ducă-n munți, la puii lui, să-i facă, adică, un bine, dar vînzătorii l-au împiedicat și-a trebuit să se prefacă rînit căzînd într-un ocean pe care l-a trecut fără oprire, la fel ca un vapor de cursă lungă.

Dar asta a fost o întîmplare din adolescență, un fel de aventură din anii de demult. Acum însă se cuvine să-și vadă de păscut, și de oile lui doar, se știe, nu mai e flăcăiandru, ci un berbec în toată firea,

Concurența și vânzătorul de cranii

...Pe dinafară Viena mi se arată peste măsură de vanitoasă, cu clădiri exagerat de lungi și de late, cu statui la fel. O asemenea ambiție, a solemnității obținut din proporții ostentative, contrazice puțin imaginea unui oraș valsind...

Pe dinăuntru însă Viena e simpatică și vie. Oamenii sînt amabili fără să devină pisălogi, ceremonioși fără să ajungă convenționali și calzi fără să fie pupăcioși. Uneori puțin desueți, dar oricum de preferat mîncenezului sau hamburgezului în purtările lui cronometrate și aseptice. O cunoștință foarte vagă din Köln m-a invitat să-i fac o vizită, ca să-i dau cîteva lămuriri despre literatura română. Cum s-ar spune într-un limbaj care nu-i al inimii, mă deplasam în interesul ei. Am plecat pe la 11 din Frankfurt și după 200 de kilometri întrerupți de două pene de motor am intrat în Köln pe la 3, obosit și înfometat. Nu m-așteptasem să fiu întâmpinat cu icre negre, dar, ce-i drept, nici nu crezusem că prînzul se va compune dintr-o prăjitură microscopică stropită cu puțin lapte-praf. Și n-a fost singura întâmplare de soiul ăsta din Germania. În timp ce, dacă austriacul îți deschide casa, ești primit cu toate onorurile, de la cele gastronomice și pînă la confidențe, făcute în semn de prețuire și încredere.

★

Frankfurt, într-o seară ploioasă și descurajantă, la Stadt-Theater. Sala elegantă, spațioasă. Din neatenție sosesc cu o jumătate de oră înainte de gong și, neavînd ce face, umblu încolo și-ncoace prin foaiere. După cîteva minute dau peste un perete plin cu tablouri de Chagall, o mică expoziție deschisă lîngă barul teatrului. Ce simplă e relația acestui mare meșter cu luminile fantasticului, o legătură de familie, un fel de paternitate reciprocă. Ca întotdeauna în pinzele lui plutesc ființele cu semn dublu: om-animal, dar ce odihnitoare diferență și față de mitologia clasică și față de împerecherile evului mediu. Centaurul, oricît de binevoitor i-am fi, rămîne doar o zombie cu pretenții virile, iar vietățile sodomice ale evului mediu sînt cam plicticoase în încăpăținarea cu care vor să exprime metafizica răului. Pe cînd creaturile lui Chagall sînt niște persoane cumsecade și îndatoritoare, companioni buni de taifas la gura sobei.

Intru în sală. Piesa: Play-Strindberg, de Dürrenmatt. O regie foarte slabă, nedecisă între farsă, melodramă și poante de atmosferă beckettiană, nu-i vorba că nici textul nu scitea. Publicul, docil și amorf. La sfîrșit se aplaudă politicos și neconvîngător. Aplauze de același tip mi-au răsunat în urechi o lună mai tîrziu, în Palatul Palfy, la Viena, cu prilejul unei lecturi organizate de Societatea Austriacă pentru Literatură. Thomas Bernhard, un scriitor care deține aici patentul prozei la conjunctiv, a citit o porție zdravănă — 30 de pagini — din romanul său proaspăt apărut. A fost ascultat într-o tăcere care s-a prelungit și după ce, închizîndu-și cartea, s-a înclinat cu tilc. Și abia după ce s-a înclinat și a doua oară au curs aplauzele, subțiri, circumstanțiale. În mod normal, fragmentul ar fi trebuit să convingă, căci — dincolo de gusturile mele — era bine scris și bine tensionat. Și totuși sala a reacționat cum a reacționat.

Explicația? Năbădăi de alcov, politică în sos picant și romaneze politiste, iată sfînta treime căreia i se închină cititorul de pe-aici. (Ori Thomas Bernhard nu încăpea în numita trinitate.) Cauza? Mulți scriitori vest-germani și austrieci cu care am stat de vorbă sînt incredințați că degradarea gustului public ține de mecanismele societății de consum, din a cărei foarfecă ies intacte numai cărțile ce pot fi imediat și cu profit comercializate. Mai precis, în jocul pieții, apetitul publicului a fost astfel măsluit, încît o anumită tendință a lui, artificial dilatată prin hipnoza reclamei și alte mijloace anexe, s-a transformat în însuși gustul public. Cerc vicios, pentru că editorul, grijuliu cu cifra sa de beneficii, îndeasă pe gitul publicului tot mai multă literatură proastă iar publicul, resemnăt și lacom, se grăbește să se hrănească cu operele de duzină ce i se servesc mură-n gură.

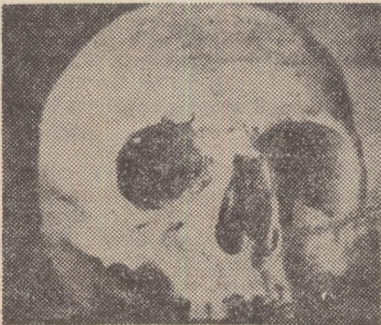
Ceea ce nu înseamnă că toți autorii de talent rămîn chiar pe drumuri. Pînă la urmă, cu dificultăți, destui dintre ei își încropesc un vad — unii găsind un editor dispus să piardă ceva parale, dar să intre-n eternitate, alții nimerind pe un capriciu al pieții, efemer ca orice capriciu. Oricum, numele lor circulă — și va circula — mai mult clandestin și doar un premiu norocos sau cine știe ce practici exhibiționiste îi mai mențin undeva, într-un ungher al conștiinței publice.

★

O afacere într-adevăr neobișnuită a provocat în presa austriacă zgomotoase exclamații. Cum se-nîmplă, gura lumii a fost primul producător de informații. Incepuse să se audă tot mai insistenț că magazinele de anticichități au dat peste o marfă rară: un furnizor necunoscut le-a aprovizionat din gros cu cranii! Să ne-nțelegem, nu mulate din ghips sau din material plastic, ci cra-

Pastorul Gotthard

Un craniu vîndut

ni autentice, îngălbenite, scorofite, ba chiar și ciobite pe alocuri. Și se mai zicea că anticarii făcuseră o investiție înțeleaptă, căci stocul de tigve se epuizase în doi timpi și trei mișcări. Bineînțeles că reporterii au intrat în acțiune și ce-au aflat i-a încremenit: prețul unui craniu, stabilit ferm de necunoscutul furnizor, era de 30 de șilingi, adică în moneda noastră vreo 50 de lei. Ce mai, un adevărat chilipir! Scormonind mai departe, reporterii au mai descoperit ceva: același furnizor propunea grupuri statuare de sfinți — 1 metru pe 2 — contra unei sume foarte modeste: 50 000 de șilingi, dacă se ia în considerație vîrsta, circa 300 de ani și stilul — gotic întîrziat. În fine, după cercetări nu prea obositoare, identitatea strănului furnizor a fost stabilită. Era preotul protestant Gotthard din Feldkirchen, titularul unei mici parohii la țară. Craniiile, cum a explicat el cu naturalețe apoi, le scosese de mai multă vreme din sacristie, n-avea doar nici un rost să le lase să mucegăiască acolo, iar grupurile statuare ornau chiar biserica lui. Culmea e că țărani din sătulețul smuls peste noapte din anonim știau de toată tărășenia și cu toate că tigvele puse-n vitrinele anticariatelor aparțineau moșilor și strămoșilor lor, n-au mișcat nici un deget. Cît despre statu, și asta li s-a părut foarte normal. Lucrurile s-au deslușit repede la anchetă: preotul se transformase în neguțător de cranii și sfinți cu asentimentul majorității enoriașilor săi, iar sumele încasate urmau să servească la construirea unei noi biserici. Mă rog, hai să zicem, dacă biserica ar fi fost o dărăpănătură și n-ar fi existat alte surse de finanțare, soluția „craanii-sfinți”, oricît de scandalosă și crudă, ar mai fi avut o justificare. Dar biserica tocmai fusese renovată, mai ales că numele ei figura în catalogul monumentelor naționale. Motivul real, întrebuițat de preot ca argument de bază înaintea justiției, a fost însă nu de ordin estetic sau de natură edilitară, ci pur și simplu, concurența! Satul vecin avea deja de 2 ani o biserică nouă, modernă, care sublinia și mai și uzura morală a bisericii din Feldkirchen, iar o mulțime de tineri din Feldkirchen dezertaseră din lăcașul lui Gotthard, preferînd să ia parte la serviciul divin din satul vecin. Și iată cum psihoza competiției a metamorfozat un modest pastor rural într-un lunatic profanator de morminte și de relicve.

Vintilă IVĂNCEANU

Carnet iugoslav

18—20 oct. 70

La frontiera româno-iugoslavă se simte imediat prietenia, încrederea reciprocă. Formalitățile sînt reduse la ultima expresie, doar un vameș bonom, rubicond și jovial ne cere, zimbînd, declarațiile vamale. Delegația Uniunii Scriitorilor, care se îndreaptă spre Belgrad, invitată la a VII-a Întîlnire internațională a scriitorilor, aduce cu sine cărți, reviste, comunicări, mesaje de simpatie. Aurel Martin și Cornel Regman, care au mai fost în Iugoslavia, în primăvară, la Lubliana, se pregătesc să revadă o serie de prieteni, între care romanciera Jara Ribnikar, președinta P.E.N. Club-ului iugoslav și Adam Puslojici, poet și traducător de limbă română, expansiv, pitoresc și simpatic. Csehi Gyula, Horia Deleanu și cu mine sîntem la prima experiență iugoslavă, pe care dorim s-o adîncim prin călătorii și explorări personale.

Tema întîlnirii din toamna aceasta este *Umanismul azi, criză sau renaștere spirituală?* și delegați din 17 țări se pregătesc s-o dezbată fără prejudecăți, clișee și inhibiții. Din „vest” figurile proeminente sînt: scriitorul englez Robert Graves, filozoful francez Henri Lefebvre și poetul André Frénaud. În afară de gazde, delegația noastră și a U.R.S.S. sînt cele mai numeroase. Devine imediat limpede că ne bucurăm de o atenție deosebită. Delegației noastre și celei franceze li se oferă două mese omagiale, prezidate de cunoscutul poet Vasko Popa, care vorbește la fel de bine sirbește, franțuzește și românește. Se bucură de multe simpatii în lumea noastră literară. Nichita Stănescu i-a tradus un volum antologic, și chiar în timpul sederii noastre la Belgrad l-a sunat la telefon, de la București. Vasko Popa cultivă o boemă intelectuală distinsă, lipsită de orice ostentație. Nu-i plac sedințele, discursurile, formalitățile și i-am gustat, nu o dată, observațiile critice, strecurate cu tact, modestie și relativitate a opiniilor. Urmărește îndeaproape publicațiile noastre și mai despre fiecare dintre noi avea o anume imagine.

Discuțiile și comunicările, care au durat două zile, nici nu și-au propus, nici n-au dus la concluzii foarte precise. Scopul esențial al Întîlnirii a fost confruntarea, dialogul, expunerea liberă de opinii. Președintele Uniunii Scriitorilor din Serbia, Risto Tosovici, a ținut să fie foarte explicit asupra acestui punct. În prima și ultima sedință, membrii delegației noastre au luat cuvîntul de patru ori prin: Csehi Gyula, Aurel Martin, Horia Deleanu și subsemnatul. În pauze și în timpul liber explorez prin ochiri repezi Belgradul, oraș în bună parte nou, reconstruit după război, într-un stil destul de uniform. Piața Marx-Engels nu este chiar o reușită arhitectonică. În schimb, *Bulevardul Revoluției* — cu clădirile *Scupșinei*, a Facultății de Drept, a hotelului Metropol, larg, cu spații verzi și trotuare late, folosite pentru parcare a mașinilor — are o bună ținută urbanistică. Impresia se consolidează pe bulevardul *Mareșal Tito* și pe strada *Knez Mihailov*, „Lipsanii” Belgradului, cu magazine excelente și vitrine sumptuoase, abundente. Caut, bineînțeles, obiectul pe care-l „consum” cel mai mult: cărțile și revistele. *Librăria Jugoslavia* este onorabil aprovizionată în domeniul anglo-saxon, francez și italian, inclusiv prin dicționarele Laffont-Bompiani. A-ți procura un *paperback*, un *livre de poche*, nu constituie o problemă la Belgrad. Ce nu se află în raft se poate comanda.

...Luăm parte, firește, și la recepții, sobre, de un stil special, cu tratațiile oferite circular, în etape succesive, și mai ales nu prelungite, ceea ce — mie cel puțin — îmi dă deplină satisfacție. Prima a fost oferită de Aleksander Bakočević, vice-președintele Consiliului Executiv al Republicii Socialiste Serbia, în imobilul Adunării Naționale a R. S. Serbia, într-o sală de proporții vaste, lipsită de somptuozitate, monumentală totuși prin dimensiuni, prin proporții, prin frescele cu subiect istoric, tratate modernist. De altfel, toate saloanele sînt pline de pictură și sculptură modernă iugoslavă, inclusiv abstractă. Impresie legată probabil și de festivitatea noastră: cadrul nu pare de loc „oficial” și, în nici un caz, aglomerat cu birouri, hîrtoage și funcționari. Pare, mai curînd, un mare club, sau o galerie-expoziție, cu multe saloane elegante, confortabile, liniștite. Cea de-a doua recepție are loc chiar în clubul ziarului *Politika*, la etajul 15 al unui building modern, cu o bună panoramă a Belgradului by night, prezidată (dar este un fel de a spune, căci destinarea este totală) de directorul casei de editură a ziarului, Miloško Drulovici. Fizionomie fină, rasată, cu o franceză impecabilă. Asist la o animată discuție despre auto-gestiune cu Henri Lefebvre și am apreciat și competența și convingerile — efective — ale distinsului amfitrion iugoslav.

21 oct. 70

La Kragujevaț mă întîmpină durerea sinceră, discretă, aproape mută, a unui întreg popor și ceremonia la care am asistat mă va urmări multă vreme. Se comemorează masacrarea bestială de către hitleriști a peste 7 000 de ostateci, dintre care sute (repet: sute) de elevi și mici lustragii, aruncați în 34 de gropi comune. Acest sinistru „ansamblu”, înviorat doar din loc în loc de un număr de monumente de concepție modernă, aproape abstractă, formează un imens parc comemorativ, unde, lîngă monumentul profesorilor și al școlărilor împușcați, are loc anual o depunere de coroane, un pelerinaj, o scurtă festivitate. Rar mi-a fost dat să întîlnesc o notă mai profundă, mai puțin spectaculară, mai pacifistă! Mulțimea aștepta în tăcere, fără serviciu de ordine, fără cordoane și busculade. După procesiunea coroanelor, consumată într-o tăcere deplină, fără discursuri și intervenții publicitare, începe comemorarea propriu-zisă, un fel de festival în aer liber, compus din citate din carta O.N.U., lecturi din scrisorile condamnaților, poezii, maxime politice, coruri și arii. Ceea ce m-a surprins a fost ineditul montajului, citatele erau difuzate alternativ prin trei microfoane, dispuse în jurul monumentului în formă de V, cu două brațe imense, sculptate în basorelief. După Martin Luther King a urmat un *negro spiritual*, după Che Ghevara, un cîntec de partizani, după Ilya Ehrenburg, mi se pare, corul sclavilor evrei de Verdi. Am recunoscut și aria lui Orfeu, *J'ai perdu mon Eurydice*, de Glück, s-a executat și o cantată iugoslavă pentru cor și orchestră. Totul înscenat foarte simplu, discret și sobru, fără oratorie și fraze bombastice, paradă militară, decorații, piepturi scoase în afară. Marile dureri sînt mute. Cu un simț profund al psihologiei populare, s-a eliminat orice exhibiție, orice emfaz verbală, orice demonstrație armată. Întreaga scenă n-a durat mai mult de 50 de minute... Muzeul, modest, îmi lasă un gust mai amar decît cel de la Auschwitz. Într-o singură sală au fost adunate puținele vestigii salvate: cîteva scrisori, carnetele elevilor, fotografii, mici obiecte și, bineînțeles, afișul *Komandaturii*: pentru fiecare soldat ucis vor fi executați 100 de ostateci, pentru fiecare rănit, cîte 50... Afară

Adrian MARINO

(Continuare în pagina 23)

Principiul lui Peter

Laurence T. Peter, profesor la Universitatea California de Sud, a publicat anul trecut, în colaborare cu ziaristul Raymond Hull, o carte care a stîrnit vîlvă în Statele Unite. Parodiind rigoarea stilului științific, Principiul lui Peter este o pseudo-analiză sociologică ce „atacă” problema incompetenței. Felul în care a fost primit în America arată, poate, că umorul acestui „best-seller” nu pare, în „patria eficacității”, total gratuit. Iată, mai jos, un fragment.

Luînd cunoștință de incompetență, la toate gradele oricărei ierarhii, politică, juridică, universitară și industrială, am sfîrșit prin a gîndi că o cauză a ei ar putea să rezide în vreo trăsătură inerentă regulilor care guvernează plasarea în ierarhie a slujbașilor. Astfel a început foarte seriosul meu studiu despre ascensiunea salariaților într-o ierarhie și despre ceea ce li se întîmplă după ce au fost promovați.

Am reunit astfel sute de exemple. Iată două din ele, caracteristice:

Servicii industriale, caz nr. 3

Fiind ucenic la garajul G. Reece, E. Tinker era excepțional de zelos și inteligent; curînd, deveni mecanic. El știa să diagnosticheze admirabil cele mai obscure defecte ale unui motor și, reparîndu-le, făcea proba unei neobișnuite migale. Fu numit maistru la atelierul de reparații.

Aici însă, dragostea sa de mecanică și perfecționismul său devin defecte. El întreprinde o lucrare ce-i pare interesantă și neglijează reparațiile urgente. Se amestecă în toate. Nu e niciodată la biroul său, dar e văzut pînă la jumătate băgat într-un motor demontat, iar, în timp ce lucrătorul care trebuia să facă treaba îl observă, ceilalți așteaptă să li se spună ce trebuie să facă. Atelierul e, deci, supraîncărcat de lucrări, totul e în dezordine, livrările sînt în întîrziere. Excelent mecanic, el a devenit un maistru incompetent.

Dosar militar, caz nr. 8 (al răposatului general Goodwin)

Felul său de a fi familiar, vocea joasă, disprețul său față de regulamentele imbecile și bravura lui de netăgăduit făcuseră din el un idol al oamenilor săi. Îi dusese pe aceștia la numeroase victorii meritate.

Cînd Goodwin fu promovat la gradul de mareșal, nu mai avu de-a face cu simpli soldați, ci cu politicieni și șefi de stat-major.

Refuză să se supună protocolului necesar. Fu incapabil să-și ferece gura și să facă temenele. Se certă cu toți demnitarilor și sfîrșî prin a-și petrece zilele culcat, bînd și mormăind. Conducerea războiului îi scăpă și căzu în mîinile subordonaților săi.

Fuse promovată într-un grad pentru care era incompetent.

Astfel, în aceste două cazuri, exista un numitor comun. Slujbașul fusese ridicat din starea de competență la aceea de incompetență. Am înțeles că, mai devreme sau mai târziu, aceasta putea să i se întîmple oricărui slujbaș, oricărui subordonat, în toate ierarhiile.

E. Tinker, maistru la atelierul de reparații, și-a atins nivelul de incompetență în cel de-al treilea stadiu al ierarhiei, generalul Goodwin, în virful ei.

Studiul făcut asupra a sute de cazuri de incompetență în muncă m-a condus la formularea principiului lui Peter: „Într-o ierarhie, orice funcționar are tendința să se ridice pînă la nivelul său de incompetență”.

Formulînd Principiul, am observat că, fără a o dori, am creat o nouă știință, „ierarhologia”, sau studiul ierarhiilor.

Principiul meu este cheia unei înțelegeri a tuturor sistemelor ierarhice și, în consecință, a tuturor structurilor civilizației. Unii excenetrici se sîlesc a nu fi amestecați în nici un sistem ierarhic, dar toată lumea este tributară vreunuia, în afaceri, industrie, comerț, syndicate, politică, armată, religie și învățămînt. Toți sînt guvernați de principiul lui Peter.

Mulți dintre ei vor putea, probabil, să urce o treaptă sau două, trecînd de la un nivel de incompetență la un alt nivel de incompetență, mai ridicat. Dar „competența” lor în această nouă situație face ca ei să se afle calificați pentru o nouă

promovare. Pentru orice individ: ultima promovare îl face să treacă de la un nivel de competență la un nivel de incompetență.

Astfel, cu timpul — și presupunînd că există un număr suficient de ranguri într-o ierarhie — fiecare slujbaș se ridică și rămîne la nivelul său de incompetență. Corolarul lui Peter precizează: „Cu timpul, fiecare post va fi ocupat de un funcționar incapabil să-și asume responsabilitatea lui”.

Excepție aparentă nr. 1: sublimarea percutantă

„Dar promovarea lui Walt Blockett? El era incompetent, fără speranță, un zero rotund; direcțiunea l-a promovat, atunci, pentru a se debarasa de el, într-un post unde nu poate face nimic”.

Deseori mi se opun asemenea argumente. Vom trece, deci, la examinarea sublimării percutante. A părăsit, oare, Blockett un post de incompetență pentru o situație în care e competent? Nu. El a fost numai mutat dintr-un post improductiv în altul. Are el responsabilități mai importante? Nu. Lucrează el mai mult în acest nou post? Nu.

Sublimarea percutantă este o pseudo-promovare. Anumiți slujbași de felul lui Blockett își imaginează că au fost realmente promovați, alții bănuiesc ce s-a întîmplat cu ei. Scopul esențial al pseudo-promovării este, însă, de a-i înșela pe cei care nu fac parte din ierarhie. Cînd acest scop e atins, manevra a reușit.

Sublimarea percutantă este un fenomen curent. În adevăr, ierarhologia ne învață că orice organism prosper se caracterizează prin acumularea de epave la nivelul executivului: adică, sublimații și candidații la sublimare. O importantă societate de aparate menajere nu are mai puțin de douăzeci și trei de vicepreședinți.

Acest fenomen poate avea rezultate paradoxale; astfel, Waverley Broadcasting Corporation, rețea de radio și televiziune cunoscută prin puterea creatoare a producției sale și-a atins acest scop grație sublimării percutante. Waverley și-a instalat, fără ocolișuri, tot personalul incompetent, fără imaginație și de prisos într-un magnific complex administrativ care a costat 3 milioane de dolari și e numit „direcțiune”. Nu există la direcțiune nici camere de luat vederi, nici microfoane, nici platouri de filmare; ele se găsesc la mulți kilometri distanță. Personalul direcțiunii e foarte agitat, se fac rapoarte, se desenează organisme și se organizează întîlniri unde unii conferă cu alții.

Acum, în urmă, s-a procedat la o sistematizare. Cei patru vicepreședinți au fost înlocuiți prin opt vicepreședinți plus un adjunct al președintelui.

Constatăm, deci, că sublimarea percutantă poate fi utilă atunci cînd îi scutește pe adevărații lucrători de prezența celor ce fac pe musca la arat.

Excepția aparentă nr. 2: Arabescul lateral

Arabescul lateral este o altă formă de pseudo-promovare. Fără să i se acorde o promovare unui slujbaș și, uneori, fără chiar să i se mărească salariul, i se dă incompetenței, surghiunit într-un birou izolat, un nou titlu, mai sfîrșitor.

Societatea Wheeler (piese de automobil) a pus într-un mod remarcabil la punct sistemul arabescului lateral. Această societate cuprinde numeroase departamente și multe sucursale; am numărat douăzeci și cinci de directori care au fost expulzați, numiți fiind vice-președinți regionali.

Societatea a cumpărat un motel și a plasat la direcția acestuia un alt vice-președinte; un altul lucra de trei ani la redactarea unei istorii a companiei.

Raymond Hull și (la dreapta) prof. Laurence T. Peter

Am conchis că: cu cît ierarhia e mai importantă cu atît arabescul lateral e mai ușor de efectuat.

Un caz de levitație

Tot personalul unui mic serviciu guvernamental de optzeci și doi de funcționari a fost mutat într-un alt serviciu, lăsîndu-și directorul singur, fără să aibă nimic de făcut și pe nimeni de condus, cu un salariu de 16 000 dolari pe an. Avem aici de-a face cu fenomenul destul de rar al piramidei ierarhice compuse numai din cheia de boltă, suspendată în aer fără o bază care s-o susțină. Am numit această interesantă situație: Virful zburaător!

Excepție aparentă nr. 3: Inversia lui Peter

Ați auzit, desigur, vorbindu-se despre spitale unde se pierde un timp prețios pentru completarea unor formulare, în vreme ce răniții își pierd singele, picătura cu picătură. Ați auzit, desigur, de infirmiere care strigă: „Trezește-te, trebuie să-ți iei somniferul!” Ați auzit, poate, vorbindu-se despre acel irlandez, Michael Patrick O'Brien, care a petrecut cincisprezece luni pe un ferry-boat, făcînd naveta între Hong Kong și Macao. El nu posedă hîrțile necesare ca să debarce în unul sau altul din aceste porturi și nimeni nu voia să i le dea. În general, mai ales printre ajutorii de băgători de seamă, fără puteri discreționare, se constată o grijă obsesională pentru formularul corect, fie că aceste hîrți sînt sau nu sînt utile. Nu se admit cazuri în speță și nici o derogare de la rutină nu este permisă.

Am numit acest tip de comportament: „automatism profesional”. Pentru un asemenea automat, hîrțogăria e mult mai importantă decît scopul pentru care ea a fost instituită.

Automatul profesional apare ca incompetent în ochii clientelei și victimelor sale. Se pune atunci întrebarea: „De ce ațîția automați profesionali ajung să fie promovați? Și: automatul profesional nu se supune principiului lui Peter?”

La aceste două întrebări voi răspunde printr-o a treia: „Cine definește competența?”

Competența unui slujbaș e determinată nu de public, ci de superiorul său în ierarhie. Dacă acest superior se află încă la un nivel de competență el își va judeca subordonații în termeni de muncă utilă (fie că aceasta înseamnă furnizarea de produse medicale sau de informații, producția de cîrnați sau de picioare de masă), într-un cuvînt, după randament. Judecata lui e fondată deci pe producție.

Dar dacă superiorul a atins un nivel de incompetență el se va încredința probabil unor valori abstracte pentru a-și judeca funcționarii, îl va considera competent pe cel care urmează regulamentele, riturile, formele unui statu quo. Punctualitatea, curățenia, respectul față de șefi și de hîrțogărie vor fi elementele luate în considerație.

În acest caz, bunul mers al serviciului primează asupra serviciului însuși și asupra producției sale: e ceea ce se cheamă inversia lui Peter, iar automatul profesional poate fi numit invertitul lui Peter, căci el a intervertit raporturile dintre scop și mijloace.

Speranțe de promovare pentru invertitul lui Peter

Invertitul lui Peter, sau automatul profesional, este incapabil să ia o

decizie personală. El se supune întotdeauna, nu hotărăște nicicînd. Din punctul de vedere al ierarhiei, aceasta este o competență; automatul merită, deci, o promovare. El va continua să urce treptele pînă cînd, dintr-o greșeală, va fi plasat într-un post în care trebuie să ia hotărîri. Și acolo își va afla nivelul său de incompetență.

Excepție aparentă nr. 4: defolierea ierarhică

Vom trece acum la studierea unui caz care pentru observatorul neștiutor, este, probabil, cel mai derutant; cazul lucrătorului productiv și strălucit care nu numai că nu e niciodată promovat, dar e chiar concediat.

Miss E. Beaver, tînără învățătoare, era dotată excepțional, avînd o inteligență remarcabilă; nefiînd experimentală, ea puse în practică ceea ce învățase la universitate, ținînd cont de diferențele din nivelul intelectual al elevilor. Rezultatul fu că elevii ei cei mai inteligenți făcuseră trei ani de studii într-un an.

Directorul fu foarte curtenitor cînd îi explică lui Miss Beaver că ea nu poate fi titularizată: și anume, că el bănuiește că ea își dă seama că, procedînd așa cum a procedat, a zdruncinat din temelii sistemul, nu a urmat programa, i-a tulburat pe copii care nu-și mai găsesc locul în clasa superioară. Ea deranjase sistemul de notare oficial și schimbase lucrările din programă, provocase neliniștea profesorului care urma să predea, în anul următor, acestor copii, subiecte pe care ei le cunoșteau deja.

Acest exemplu ilustrează faptul că, în majoritatea ierarhiilor, super-competența este mai vîednică de muștrare decît incompetența.

Super-competentul și super-incompetentul riscă amîndoi concedierea. Ei sînt, în general, concediați, la puțin timp după ce au fost angajați, și pentru același motiv: ei zdruncină ierarhia. Această eliminare a extremelor se numește „defoliere ierarhică”.

După super-competenți, iată acum cazul super-incompetenților.

Miss P. Saucier fu angajată ca vinzătoare într-un raion de articole casnice al marilor magazine Lomark. Din primele zile, ea vindu mai puțin decît media, dar aceasta n-ar fi motivat concedierea sa, fiindcă nu era singura aflată într-o asemenea situație. Dar Miss Saucier avea defecte mult mai grave: ea făcea greșeli în facturile pe care le bătea la casa înregistratoare, accepta cărțile de credit ale concurenților și așeza mereu hîrtia-indigo de-a-ndoaselea atunci cînd întocmea un contract de vânzare. Apoi, firește, ea dădea originalul clientului, care se ducea cu ambele copii (una în ordine, cealaltă, pe de-a-ndoaselea, pe verso), iar Miss Saucier nu mai păstra din toate acestea nici urmă. Mai mult, era insolentă cu superiorii. Natural, fu dată afară o lună mai tîrziu.

Ierarhologia demonstrează în mod clar că nimic nu duce mai sigur la eșec ca reușita, atunci cînd un lucrător atinge, în final, nivelul său de incompetență.

Un exemplu tipic de iluzie ierarhologică, scumpă mediilor administrative. Mama lui George Washington, întrebata fiind cum ajunsese fiul ei să-și împlinească actele de bravură militară, răspunde: „L-am învățat să se supună”. America moștenește astfel un paradox mai mult. Cum poate depinde aptitudinea de a comanda de aceea de a te supune? E ca și cum ai spune că facultatea de a pluti depinde de aceea de a te scufunda...

Stanislaw Jerzy Lec:

„Ginduri nepieptănate“

A rezistat timpului? Spuneți, care!

Fii atent: cînd slava te înalță în lumină, dușmanii tăi au avantajul că te pindesc din umbră.

O lege a fizicii: cu cît apa se ridică mai sus, cu atît viața își pierde din greutate.

Voi întoarceți spatele oamenilor, spun „cei cu două fețe“.

Ca un ciine a slujit, ca pe un ciine l-a omorît!

Satira nu va reuși niciodată la examen. Obiectele ei se află în comisia examinatoare.

Castații pot dansa la toate nunțile. Nimic nu-i împiedică.

A avut „viața colorată“, — schimba stindardele.

Vai și-amar cînd cade capul celui aplaudat în miinile celor ce aplaudă.

Nu vă lăsați pradă disperării: nu se ține de cuvînt.

Imi place să citesc viețile unor sfinți de la sfîrșit către început. Abia atunci încep să cred că cineva poate deveni din nou om.

Din însemnările Veșniciei: „Numai cineva a trăit de la Facerea Lumii, pînă la Sfirșitul ei: — Frica“.

Nu provoacă pe cretin să scrie capodopere. Dacă reușește!

Disciplina artei impune libertate.

Viața obligă omul să înfăptuiască multe acțiuni voluntare.

Satiricilor, fiți atenți cum se nasc ideile! În filmul Trăiască libertatea! al lui René Clair, jucat în anul 1931, refrenul unui cîntec ironic suna cam așa: „Le travail c'est la liberté“. Pentru ca în 1940, pe poarta lagărului de la Auschwitz să apară inscripția: „Arbeit macht frei!“

Într-o anumită țară, scriitorul S. mi-a spus: — „Puterea e în stradă“. — „Nu-i nici o grabă — i-am răspuns — aici nu se mătură străzile“.

Ce e haosul? Ordinea care a fost distrusă la Facerea Lumii.

Oamenilor, nu fiți modești! Nu vă prefaceți că sinteți lei.

Am primit o dată o scrisoare de la un cititor: „Ca să înțelegi Gindurile nepieptănate, trebuie să fii cît de cît citit“. I-am telegrafiat imediat: „Da, da, trebuie!“

„Ce-ar trebui să fac — mă întreabă o cunoștință — cînd o să dau acasă peste prietenul soției mele cu o femeie străină în pat?“

Trebuie înmulțite ideile atît de mult, încît paznicii să devină insuficienți.

Mă întrebi stimabilă doamnă, cît timp mi-am clocotit gindurile? Șase mii de ani, frumusețe.

În românește de Nicolae MAREȘ

Karinthy Frigyes:

Lexicon absurd (fragment)

Despre decanul incontestabil al umorului modern maghiar, Karinthy Frigyes (1887—1938), socotit azi — încă destul de timid — ca făcînd parte dintre precursorii structurali ai teatrului ionician, nu mai e necesară o recomandare. O recentă selecție de nule și schițe umoristice, apărută în echivalență românească, i-a încheiat o carte de vizită lipsită de echivoc. De aceea, următoarea succintă caracterizare, datorată compatriotului și admiratorului său, poetul Babits Mihály, va suplini, credem, curiozitatea cititorului: „Ochiul lui se ațintește asupra omului abstract, tot atît de grav ca ochiul matematicianului asupra cifrei abstracte — și ochiul acesta ride, Ride, pentru că aplicată la viață, matematica aceasta e teribil de comică — dezvăluie disonanțe cutremurătoare“.

C. O.

ȘTIINȚĂ

Totalitatea scrierilor despre acele rezultate care iau naștere de pe urma a ceea ce se numește „sete de cunoaștere“, maladie sufletească, rudiment atavice al omului, moștenit dintr-o eră mai veche. Unii oameni, după ce s-au transformat din maimuță în om, au moștenit aceea însușire a maimuței de a desface în părți mărunte obiectele ce le pică în mină, drept care obiectele nu mai pot fi întrebuițate. Această operațiune o numim analiză. Obiectul analizei (desfacerii) apare la oameni în foarte variate feluri. Unii desfac plantele sau animalele mai mici, acesta fiind soiul cel mai puțin periculos, alții în schimb destramă pînă și stomacuri omenești și căsnicii. Scopul recunoscut al științei constă în căutarea adevărului și cunoașterea naturii și, în afară de acestea, în aflarea scopului final al lucrurilor. După îndelungi cercetări, oamenii au constatat că urechea folosește la auzit, ochii la văzut, iar picioarele la mers; a mai rămas de stabilit doar la ce folosește omul, în totalitatea lui. Pentru stabilirea acestui lucru, există filozofia, care studiază la ce anume gîndește omul și dacă într-adevăr gîndește sau doar gîndește că se gîndește. Rezolvarea acestei întrebări, pînă se va elucida, cere timp.

Pretinsul scop final al științei este ca, prin ea, omenirea să fie în sfîrșit fericită. Pentru a se realiza asta, se întîmplă mai-sus amintita cunoaștere a naturii și analiză, căci, la o adică, ce fel de fericire poate fi aceea dacă omul nu bea apă, ci două părți de hidrogen și o parte de oxigen, din care lesne poți da ortul popii. În schimb — nu-i așa? — ce substanțial poate contribui știința la fericirea că o pot săruta pe domnișoara verișoară-mea, și anume faptul de a ști că în același timp mașele ei arată ca o rimă plină cu sînge pe care-ai călcat-o întîmplător! Cunoașterea adevărului oferă imaginației omenești și o altă fericire, elevată; așa, de pildă, nu-l lasă pe om să uite că pînă la urmă toți murim și că, prin urmare, pînă la urmă moare și celălalt, și în fine conduce și la valoroasa concluzie că, știind aceasta, nu merită să te fortifici pentru o viață lungă, și deci nu merită să cunoști nici adevărul.

Pentru a ajunge la fericirea omenească sînt necesare următoarele științe:

Carnet iugoslav

(Urmare din pagina 21)

ploua, vremea era sumbră și foarte rece. Am ieșit deprimat. Lumea aceasta, hotărît, nu este cea mai bună posibilă.

Moralul se ridică oarecum, în timpul înfîlîririi cu Vasiljevici Slobodan, președintele Consiliului Serviciilor Sociale din Kragujevac; orașul este o expresie dinamică a Iugoslaviei moderne, care privește decis spre viitor. Aici este instalată cea mai mare industrie de automobile și gazda noastră ne declară, între altele, într-o scurtă alocuțiune, că orașul său are ambiția să devină Detroitul Iugoslaviei. Din nou o lipsă desăvîrșită de vorbe goale, festive. Totul este spus deschis, sincer, cu o mare candoare. Se pare, de altfel, că rezerva și modestia reprezintă nota dominantă a gazdelor, lipsite de orice infatuare. Mira Aleckevici, poetă remarcabilă, mi se spune, vice-președinte al Uniunii Scriitorilor din Serbia, îmi povestește foarte simplu cum, în timpul războiului, a tăiat — împreună cu alte două eleve — un important cablu de comunicații al armatei germane. Au scăpat numai datorită unor legitimații fictive eliberate de directorul liceului german din Belgrad... Același stil, la vecinul meu de masă, Luan Starova, poet, care-mi dă un plic de manuscrise pentru „România literară“. Mă întreabă ce mai face Leonid Dimov...

23—25 oct. 70

Mă decid fără ezitări; plec seara cu avionul la Dubrovnik, unica șansă de a-l vizita în scurtul răgaz de care dispun. Noaptea se lasă repede, Adriatica pare o imensă pată de cerneală închisă, primul meu contact cu litoralul dalmatin se consumă la lumina reflectoarelor. Urmează o cursă foarte spectaculoasă de-a lungul coastei, cu mici golfuri, sinuozități, insule, punctate din loc în loc de buche decorative de lumină. Sînt neîntrerupte aglomerații

Desen de WÜRTZ Ádám

Fizica. Știință care se ocupă de toate fenomenele legate de aspectul exterior al obiectelor. Printre altele, se ocupă de greutatea obiectelor, — stabilirea greutății obiectelor fiind extrem de importantă, de pildă dacă vrem să știm ce mărime trebuie să aibă o rangă de fier pentru a-l putea altoi pe careva la cap. Apoi, se ocupă de căldura obiectelor, și a stabilit ce temperatură e necesară pentru a face să acționeze un tun tip Krupp spre a putea da gata, dintr-un foc, trei sute de oameni.

Chimia. Se ocupă cu părțile componente ale corpurilor, descoperind ce fel de materii trebuie alăturate pentru a exploda în stomacul omului. Se ocupă, apoi, cu materiile necesare producerii de electricitate și a descoperit cu cît curent se poate lichida în America un om pe care gloanțele au omis să-l dea gata.

Medicina. Se ocupă de structura internă a omului și a descoperit cum trebuie cusut un soldat sfîrtecat pentru a putea fi sfîrtecat încă o dată. Se ocupă apoi de boli și a descoperit cum poate fi menținut încă o vreme în viață corpul bolnav, pentru a boli, bietul de el, cît mai mult.

Istoria. Se ocupă de trecutul omenirii și a descoperit că tot au mai rămas cîțiva oameni care n-au căzut la Lipsca. Se ocupă de politică și a descoperit ce sumă de bani se poate economisi de pe urma unui soldat.

Matematica. Se ocupă de numere și de linii și a descoperit ce deschidere trebuie să aibă unghiul de lansare a unui obuz, pentru ca obuzul să pice în capul celui prevăzut în calcule.

Gramatica. Se ocupă de legile limbii și a descoperit cum trebuie formulată cît mai frumos o sentință de condamnare la moarte.

Filozofia. Se ocupă în ansamblu de condițiile fericirii omului și a descoperit că omul e cel mai fericit atunci cînd e mort

În românește de Constantin OLARIU

urbane, debarcadere, hoteluri, pavoazele a două fregate engleze, în vizită oficială. Zidurile cetății irup dintr-o dată, într-o neverosimilă regie, pa: un decor de teatru, un spectacol tip *son et lumière*. Arhitectură de Renaștere și feerie modernă. Una din nostalgiile mele turistice se realizează întru în primul hotel, arunc din zbor mica valiză și pătrund precipitat în oraș, mai bine spus în cetate, prin poarta de nord: pod de piatră arcuit, poartă suspendată, păzită hieratic de statuia Sf. Blașe, și de un mic tun de bronz, două incinte fortificate masive, apoi — drept în față — celebra Placa, piața sau strada principală a vechiului oraș, triumf total al artificului arhitectonic, al geniului constructiv, închis între ziduri, pe un mic spațiu, smuls mării. Cetatea îmi dă puternice emoții citadine și ea mi se deschide subit, anume parcă pentru a-mi confirma vechi și adînci convingeri. Nu cred că eternitatea s-a născut la sat și sînt tot mai pătruns de superioritatea civilizației de piatră, marmoră și metal asupra celei de lemn, lut și stuf.

Dimineața încep explorarea de la înălțimea incintei fortificate: aproape 2 km de metereze, scări, platforme dominate de turnul circular, în etaje — Minceta — și de două fortărețe: Rivelin și Svcti Ivan. Parcurg la pas întregul traseu care prinde, ca într-un clește, cetatea și vechiul port, închis prudent de un mic dig. În dreapta și în față marea: nu departe, insula Lokrum, în stînga, jos la picioarele mele, orașul — miniatral — cu străzi foarte strîmte, drepte, simetrice. Vegetația a fost aproape total extirpată. Admirabil conservată, poate prea bine conservată și restaurată — aș fi dorit să găsesc măcar din loc în loc o fisură un zid dărăpănat — cetatea Dubrovnikului oferă lumii moderne o admirabilă rezervă romano-gotică, supusă unui principiu de claritate. Turismului epocii nu-l rămîne decît să se prelingă pe lîngă ziduri cu discreție și modestie.

ANDRZEJ WAJDA:

„Continuitate de gînd și sentiment”

— Temele dv. preferate (războiul, trecutul glorios al Poloniei, moartea absurdă, eroismul gratuit, poloneza lui Chopin) se regăsesc în recentul *Peisaj după luptă* și se vor regăsi în filmele dv. următoare?

— Un artist își formează întotdeauna un stil, elementele interioare ce construiesc apoi structura unui film, permanențele de conținut se păstrează și trebuie să se păstreze. Anii nu pot decât să le dezvolte. Bucuria creației presupune continuitatea de gînd și de sentiment. Deci în 1971...

ANDREI BLAIER:

„În ca filmul să fie gata în mai”

Ca de obicei, proiecte am destule. În 1971 sper însă să am și un film de lung metraj pe ecrane. Țin foarte mult ca acest film (pe care îl lucrez după un scenariu de Mircea Radu Iacoban) să fie gata în luna mai.

Pe urmă îmi voi pregăti un altul. Pînă cînd voi intra cu el în producție doresc să continui colaborarea cu Televiziunea realizînd un film scris special pentru T.V. Aș vrea, de asemenea, dacă timpul și șansa îmi vor fi aliați să pot pune în scenă o piesă românească.

Și mai am în proiect același optimism pentru sfîrșitul anului viitor cînd vă voi comunica perspectivele mele de lucru pe 1972.

ION POPESCU-GOPO:

„Voi scrie, voi desena...”

Voi termina cartea

Am strîns desene publicate, am făcut altele noi, le-am grupat, le-am triat. Va fi un fel de album cu omulețul.

Voi desena un nou film de animație.

O poveste cu omul și planeta sa, un fel de poveste cu fiul și mama sa, sau cu chîriașul și locuința sa.

O poveste despre atitudinea nerecunosătoare, o critică la poluare.

Voi termina un film de animație început.

Am depus la Animafilm desenele pentru filmul cu clepsidra. Va fi gata, cred, în prima jumătate a lui '71.

Lucrez în continuare la o expoziție de artă plastică. Sper să fie gata în toamnă.

Cred că 1971 va fi ca și 1970, an în care voi citi și voi studia mult.

O dimineață la Buftea

● Reportaj aleatoriu ●

Vă rog să mă credeți, despre Buftea, nu se poate scrie un reportaj senzational, pentru simplul motiv că lucrurile cărora reporterul este dispus să le acorde, înaintea pătrunderii în Studio, atributul de senzational, oamenilor care muncesc aici nu le apar decât obișnuite și obligatorii.

Așadar, n-am făcut altceva decât să notez cu sînfală ce vedeam, răspunsurile la întrebările mele sovălelnice și să „fur” ce puteam, scrîndu-l indiscret un loc sau un altul pe unde treceam.

„Printre colinele verzi...”

Din convorbirile cu factorii creatori ai echipei am aflat că prima zi de filmare a fost la 19 august; primul tur de manivelă s-a tras la Zărnești, lîngă Brașov, locul prilejuind punerea în evidență a frumuseților peisajului. Filmările, sub conducerea scenaristului și regizorului Nicolae Breban, au continuat în octombrie, la Călimănești, apoi pe valea Lotrului. În noiembrie s-au lucrat exteriorile de oraș la Brașov și București, iar în decembrie se turnează interiorile pe platourile de la Buftea — unde, de altminteri, am observat că e singura echipă care lucrează efectiv.

Regizor secund e Constantin Vaeni, care are el însuși gata un decupaș pentru a intra în producție. Imaginea e semnată de operatorul Aurel Kostrakievici, scenografia de Virgil Moise. Dintre interpreți: Dan Nuțu are de susținut partitura uriașă a personajului Paul; alături de el sînt: Mircea Albulescu, Ion Caramitru, Vasile Nițulescu, Ion Dichiseanu. Filmările vor fi încheiate în prima decadă a lunii ianuarie. Urmează perioada de post-sincron, mixaj și montaj. În acest moment, regizorul este în căutarea compozitorului, căruia îi revine un rol însemnat. Copia standard va fi gata la sfîrșitul lui februarie. În prima parte a lunii martie, premiera.

O distribuție inedită.

„Iolanda Berberianu, Osias Fabianu, Nedelea Boșman, Elena Stroescu, Neagu Guțe, Cristodor Anastasiu. O distribuție inedită chiar și pentru cei mai desăvîrșiți cinefili. Am înțeles-o reunită în „plen”, într-una din sălile unde se realiza post-sincronul filmului *Frații* (pînă de curînd se numea *Înainte a unei*

ploi de vară) în coregia lui Mircea Moldovan și Gică Gheorghe. Secvența, la a cărei „trucare sonoră” asistam, revenea cu obstinație pe ecranul din fața mea, în timp ce „echipa de zgomote” refăcea itinerariul sonor al pașilor lui Ilarion Ciobanu, Florina Cercel și Emanoil Petruț. Cînd s-a terminat înregistrarea și am revăzut secvența sonorizată, m-am simțit dezarmat în fața „mistificării” la care fusesem un martor — obligatoriu — liniștit. Scîrțîitul unui lanț, zgomotul pașilor mai legași sau mai repezi, zgomotul infundat al unui prag călcat de un figurant, scrișetele unei pile, toate acestea mi se păreau acum precum un acompaniament îndeplinit de mina stîngă a unui pianist.

Ieșînd, am înțîlnit-o pe Malvina Urșianu, care se-ndrepta spre o sală ală-

Portarul:

— Dumneata mai stai pe afară nițel, să terminăm coproducția cu ăștia — și pe urmă te chemăm noi...

Desen de Cik DAMADIAN

turată, unde se efectua post-sincronul *Seratei*, filmul a cărei regie și-a asumat-o. Neștiind cum să explic mai redevinent partener într-o discuție din pede și mai bine ce vroiam să aflu, am care am reținut: „Dumneavoastră, gazetarii, nu trebuie să informați tot timpul publicul despre excelența dotare tehnică a Studioului Buftea. Repetînd de zeci de ori acest lucru, nu faceți altceva decât să dezinformați cititorii”.

Haiducii lui Șapte Cai, primul film din trilogia la care lucrează Dinu Cocea, trebuie să fie gata pînă la 31 decembrie 1970, numai că, deocamdată, „conducătorul” haiducilor, regizorul, se află în spital operat de peritonită. În lipsa lui, „ostilitățile” sînt conduse de...

Adriana Codrescu, monteaza șefă a filmului. Haiducii s-au minunat la început, dar, încet, încet, au acceptat „ordinele” Adrianei Codrescu.

Un film, care prin forța împrejurărilor — triste — s-a transformat într-un omagiu adus lui Ștefan Ciubotărașu, *Așteptarea* este „aproape gata”. Regizorul Șerban Creangă ne lămurește precis și lapidar ce înseamnă acest „aproape gata”: „Sîntem în perioada afectată mixajului. Este tot ce vă pot spune.” „Mulțumim. E aproape... destul”. Pentru cititorii am adăugat două nume: Horia Pătrașcu, autorul scenariului, și Richard Oschanitsky, ale cărui virtuți de fin muzician ne scutesc de alte prezentări.

Pe o ușă văd scris *Facerea lumii*. Aflu, astfel, că de marți 15 decembrie încep filmările unei noi pelicule de lung metraj, încredințate lui Gh. Vitălidis.

„Nu-mi place gustul perucii ăștia”

Plecînd, n-am putut ocoli malul lacului. Am fost răsplătit. Pe un scaun de recuzită se odihnea chiar J. P. Belmondo. Mi-am permis să fiu „original”; nu l-am întrebat nimic nici pentru mine, nici „pentru cititorii noștri care...”. N-au trecut nici cinci minute și Belmondo e chemat pentru continuarea filmării. O fregată, un port și mulți spectatori. Regizorul, urcat pe o estradă, spune și multe cuvinte, în românește, peste care aruncă accente savuroase: gată, foarte bine. Nu erii chiar foarte bine, fiindcă toți figuranții și membrii echipajului fregatei ancorate la malul lacului Buftea, „lupi de mare” care se numesc încă Mircea, Sandu, Florin, Nelu, căscău gura lamentabil la Belmondo... Unul dintre „temerarii mateloți”, care din plictiseală își ronțăia cîteva fire din peruca prăfuită își strigă prietenul, aflat undeva pe dunetă: „Sandule! Nu prea-mi place gustul perucii ăștia!” Ceilalți s-au pus pe un rîs demn de niște viitoare mari vedete, sau, în cel mai rău caz, de viitori marinari ai flotei noastre comerciale.

Dorin TUDORAN

De Anul Nou în Paris

În decorul de basm al Parisului iluminat feeric de revelion, în ritmul sticlelor de șampanie destupate la „cea de-a 25-a noapte” a cinematografului francez, cu ocazia bilanțurilor festive, șoapta la ureche, publicitatea cea mai eficientă de cînd e lumea, funcționează din plin: „Al auzit că Lelouch pregătește cel mai ieftin film din lume?” „Știai că Michel Audiard a fost ciclist?” „Dar că Alain Delon va juca din nou împreună cu fosta lui soție, Nathalie?” „Ce zici de familia de Funes?” „Dar de proaspătul doctor în filozofie Claude Chabrol?” „Se spune că Brigitte Bardot a murit. Crezi că-i adevărat?”

Pierdut printre spectatorii hipnotizați de lumina reflectoarelor de la ultima gală de box, un asistent timid cu un tele-obiectiv enorm în mînă, întreabă descurajat pe cei din jur: „N-ai văzut un bărbat tînăr, grăsuț, cu un aparat de filmat la ochi?” Îl caută pe Claude Lelouch care turnează la toate galele de box de trei ani încoace un ciné-vérité, despre un boxer prieten, Jo Gonzales, fost vice-campion olimpic și care de la o vreme pierde toate meciurile prin K.O. E adevărat că Lelouch pregătește acum cel mai ieftin film din lume, durata de realizare este egală cu cea de proiecție — 2 ore. Condițiile pariului: un singur personaj, un singur loc de filmare în decor natural. Lelouch filmează precum respiră. Tirziu în noapte, undeva la periferie, departe de Parisul vedetelor și al premierelor de gală, la lumina altor reflectoare, regizorul de film care nu a mai turnat de mult, Marcel Carné, turnează cu un poet cîntăreț care nici el nu mai cîntă, cu Jacques Brel. Filmul se va numi *Forța și justiția*. Și se mai spune că perioada de iarnă e sezon mort pentru producția de filme! Alte 11 echipe sînt pe platouri. Printre ele, echipa la Oas-

pete în toată noaptea, adaptarea unui roman de serie neagră de Claude Chabrol. Proaspătul doctor în filozofie, cu teza de metodologie structuralistă — *Chipul idealizat al femeii așa cum apare în romanele din colecția roză* — își valorifică cunoștințele teoretice în personajul perpetuat de la un film la altul de soția sa, Stephane Audran. Încă o poveste de familie: Jules Dassin o dirijează pe Melina Mercouri, care va da viață pe ecran celebrei revoluționare Roza Luxemburg. Totul se întîmplă de parcă în sfîrșit, eliberate de sub lungă și sterilizantă tiranie a soților, matroane autoritare au luat în mînă hăturile cinematografului francez: Christine Lelouch — rolul principal în *Derbedeu* văzut de 100 000 de spectatori în două săptămîni; Françoise Dorin, nevasta animatorului de teatru Michel Serreault și dramaturg proaspăt lansat în 1970 — scenariul unei „imposibile iubiri” special pentru Jeanne Moreau, alături de care va juca vedeta nr. 1 a cinematografului francez, Alain Delon. Lupul singuratic Delon filmează acum, sub conducerea lui Jean-Pierre Melville, *Arsene Lupin*. E adevărat că Alain Delon va apare în filmul regizorului Jacques Deray (realizatorul celor două filme cu cel mai mare succes la public în 1969 și 1970, *Piscina* și *Borsalino*) alături de fosta lui soție și parteneră din *Samuraiul* — Nathalie Delon. Auzind despre ce e vorba, Jean Gabin a strigat: „Băiatul Delon în popă? N-aș vrea să mor fără să apuc să văd asta cu ochii mei!” Pentru moarte, bătrînul Gabin nu prea are timp, căci deocamdată face naveta între două filme: unul, în regia fostului ciclist Michel Audiard (e adevărat!), *Era odată un vaporas* și altul, adaptare după Simenon, *Pisica*, în care are ca parteneră pe Simone Signoret. Disprețuit ieri, cinematograful e azi profesia la modă: Marc Simenon, fiul scriito-

ruului, turnează ca regizor *Explozia*, Olivier de Funès face un rol în filmul în care *Cocoșat pe o cracă* papa de Funès ține capul de afiș. Altă reprezentantă a familiei, Isabelle de Funes, figurează în *Raphael sau destrăbălutul* cu Maurice Ronet în rolul principal. Nimic mai normal, un nume cu priză la public se exploatează. Deci și asta e adevărat!

Nu e adevărat! Regina neîncoronată a cinematografului francez, cea care între două scandaluri matrimoniale și trei încercări de sinucidere a jucat în 30 de filme în 10 ani, n-a murit încă. Brigitte Bardot termină, în Spania, împreună cu Lino Ventura, filmările la *Boulevard du Rhum* al lui Robert Enrico. Replica ei fidelă, doar că mai tînără cu vreo 15 ani, țărănuța contestatară și frustă Marlène Jobert îi dă... replica lui Michel Piccoli în ultimul Philippe de Broca, *Sare pe coadă*. Mort-sezon... Michel Piccoli, cu aerul lui de flăcău toamnă, interpretează și el roluri în două filme odată — în al doilea *Max și stringătorii de fiare vechi* (Claude Sautet) alături de reclama perfectă *Cumpărați soții blinde și iubitoare!* care e Romy Schneider. Noapte. Mort sezon pentru producția de filme... E ora la care soții constincioși își strîng în brațe soțiile și visează la... Brigitte Bardot. Echipa turnează, realizează, filmează, joacă, apare, interpretează, la filmul, la două filme... — purtate de lumina reflectorului din virful turnului Eiffel care mătură fără încetare Parisul adormit ca un decor de film, călare pe argoul cinematografic ca pe un laser, cuvintele telefonului fără fir al copilăriei trec prin ziduri, pătrund în cîstite case de burghezi onorabili și atît de triști.

Paris, 29 decembrie

Nicolae OPRIȚESCU

In culise

București — visuri, titluri și ipoteze

Deși mărturisesc că un teatru înțeles după Roland Barthes ca o mașină cibernetică în stare să emită mesaje informaționale și să provoace o serie activă de semnificații mi se pare de o tristă răceală antiseptică, am împrumutat totuși de aici ideea ocazionalului meu reportaj. Mă voi menține însă la prezentarea unor scurte comentarii, „fișe informaționale”, ale căror „semnificații” de mai târziu ar depăși cadrul ce mi l-am propus.

Și astfel am deschis nestatornicul și rozul capitol al proiectelor teatrale, după uzanță, la Teatrul Național din București.

L-am căutat în primul rând pe regizorul căruia i-a venit în sfârșit rândul în 1971 să pregătească *Danton*.

„O mare piesă despre care s-a scris mult, se vorbește mult, dar care n-a fost niciodată jucată” — mă aprobă și noul ei director de scenă, Horea Popescu — și continuă:

„Deocamdată mă stângheresc ideea de a prezenta pe o scenă cutie, într-o sală ca o bombonieră, cu decoruri roccoco, o uriașă piesă despre revoluție. De aceea mă gândesc la o altă formulă de spectacol, pe măsura unghiului de deschidere, a anvergurii problemelor și eroilor piesei. Mă gândesc la acea formulă, denumită îndeobște „forum”. Pentru aceasta cochetez cu sala Ate-nului Român, iar direcția Filarmonicii nu s-a arătat de loc ostilă.”

Mai puțin stingherită pe scena Teatrului Național ar putea fi însă *Pisica în noaptea Anului Nou* — de D. R. Popescu în regia aceluiași Horea Popescu. „O meditație cu privire la natura umană, în circumstanțele actualității” — ne explică regizorul. Și continuă: „Interesant în această dramă e faptul că ea dezvăluie lumea secretă a personajelor, ceea ce ele ascund celorlalți, și ceea ce ignoră ele însele. Piesa, străbătând drumurile de noapte ale unor conștiințe, nu se cuvine însă înțeleasă numai în aspectele ei profund și vehement critice, ci și ca un apel la rațiune și generozitate.”

Cel de al treilea titlu original, pe care ni-l propune Teatrul Național, antrenat după cum se vede în seria „spectacolelor eveniment” — va fi drama istorică a lui Paul Anghel *Săptămîna patimilor*. „O meditație filozofică asupra timpului, cu cele două fețe ale sale: clipa și durata — ne spune regizorul viitorului spectacol G. Teo-

dorescu. Dar o materie vie, emoțională, fierbinte, datorită felului cum Paul Anghel îl cuculește, în chiar articulațiile ei, sensurile profunde ale istoriei”. Mai apropiat de data premierei, G. Teodorescu ne poate de pe acum vorbi despre intențiile regizorale și plastice ce au modelat treptat forma scenică a dramei. „Împreună cu pictorul scenograf I. Popescu-Udriște ne pregătim pentru un anume tip de tensiune teatrală — acumularea continuă a unor momente limită, continue în punctele nodale ale acestei «ipoteze dramatice de veac eroic moldav» (cum își subliniază Paul Paul Anghel piesa)”.

Teatrul de Comedie împlinește, la 5 ianuarie 1971, 10 ani de existență.

Primul spectacol al teatrului pentru 1971, după un posibil *Volpone*, e o invitație la umor cel puțin prin titlu. Este vorba de o antologie de umor românească dintre cele două războaie mondiale, de la textele lui Urmuz la *Baroane* a lui T. Arghezi, Proză, ver-

După șapte luni de repetiții la piesă.

Reporterul: În a cita lună... de repetiție sînteți tov. regizor?

suri, publicistică, mică publicitate, anecdotică orală — tot ceea ce ar putea sugera atmosfera politico-socială, mentalitățile și moravurile epocii — vor fi amalgamate, într-un scenariu, în curs de elaborare în „atelierul” literar al teatrului.

Alte proiecte regizorale bucureștene mai mult sau mai puțin avansate ne anunță o premieră originală Horia

Lovinescu sau surpriza unor comedii shakespeariene mai puțin cunoscute. Astfel, Dan Nasta, la Teatrul Nottara, repetă *Și eu am fost în Arcadia*, Dinu Cernescu, preocupat de un apropiat turneu în Danemarca, (cu spectacolele sale *Meșterul Manole* și *Nunta lui Figaro*) mai amână repetițiile la *Măsură pentru măsură*, în vreme ca la Teatrul Mic *Zadarnicele chinuri ale dragostei*, în viziunea Soranei Coroamă, ne vor aduce întreaga lumină și senină căldură a primelor comedii shakespeariene (light comedies). Urmează câteva titluri care aduc și ele vesele promisiuni. *Play Strindberg*, imperativ datorat domnului Dürrenmatt (Teatrul Bulandra) *Freddy de R. Thomas*, *Mitică Popescu*, musical după piesa cu același titlu de Camil Petrescu (ambele la Teatrul Giulești). Într-un cuvânt, un soi de teatru unde, cum scria Camil Petrescu, toată lumea își face de cap cu voie bună.

Un alt proiect regizoral e deocamdată și anunțat pe care, într-o seară, la Teatrul Bulandra, un personaj gogolian ni l-ar putea da asupra sosirii în orașul nostru a unui „revizor”. Dar cum Lucian Pintilie e mai zgîrcit cu propriile comentarii, și înainte și după premieră, iar orice presupunerii din afară. În cazul lui, n-ar putea fi decît hazardate, aș încerca să mă situez acum pe un teren cunoscut. Mi-ar plăcea, de pildă, să consider întîmplările *D-ale Carnavalului* sau lumea neocarnagialescă a *Reconstituirii* argumentele distincte ale unei comedii unice, în care actualul *Revizor*, în continuare ar fi pur și simplu un alt „moment”. Și pentru că știu, de pildă, că multe pasaje din *Suflete moarte* vor intra în textul viitorului spectacol Gogol cu *Revizorul*, mi-aș permite nu numai de dragul atmosferei să vă amintesc cunoscutul final al poemului: „Vă chem să vă dați seama îndeaproape de datoria, de îndatoririle dv. în ceea ce privește rostul dv. pe pămînt, întrucît pentru noi acest lucru nu este prea limpede, și noi de abia...”

Aici manuscrisul lui Gogol se oprește.

Mirela NEDELCU

P.S. — În cazul cînd *Așteptîndu-l pe Godot* de S. Beckett în regia lui D. Esrig va ajunge o premieră a anului 1971, sîntem siguri că și piesa și spectacolul vor propune destule exegeze utile amatorilor de jocuri intelectuale.

ALDO NICOLAJ:

„Imi doresc o premieră la București!”

Nu e greu de bănuț care poate fi cel mai fierbinte deziderat al unui autor dramatic: bineînțeles că imi doresc să scriu o nouă piesă... foarte bună. De fapt, ideea ei s-a conturat — e vorba de o improvizație teatrală în jurul unui fapt istoric. Rămîne de văzut în ce măsură voi reuși, în cursul anului viitor, să transform acest material inform într-o „pasionantă” dezbateră de idei. Cred și sper că va fi un fapt mai inedit, comparativ cu operele mele anterioare. E firesc să fie așa. Un autor dramatic trebuie să meargă în pas cu vremea, să oglindească fluctuațiile mentalității epocii lui prin mijloace dramatice corespunzătoare nivelului de înțelegere, ascendent, al spectatorului contemporan. Sub acest aspect, actuala stagiune teatrală italiană mă dezamăgește profund. Accentele cad pe genuri teatrale mult depășite sau pe reeditările unor succese ieftine, supervalorizate pe scenele Londrei și New Yorkului.

Sper ca anul 1971 să aducă rezolvarea acestor contrarietăți și, mai ales, multă pace în lume.

Personal, ca autor dramatic, în afara noii mele piese, intenționez să mai scriu o serie de monologuri, care oferă actorilor mici recitaluri edificatoare, iar directorilor de teatru... spectacole economice. Observ că economia a devenit o adevărată obsesie pentru directorii de teatru din lume!

Și mai am o dorință pe care o mărturisesc numai cititorilor „României literare”: în anul 1971, tare mi-aș mai dori o premieră frumoasă la București!

La mulți ani!

Roma, 27 dec. (prin telefon)

SICĂ ALEXANDRESCU —

pe scenă, la radio, la televiziune

— Ce ne oferă teatrul brașovean, pe care-l conduceți, în actuala stagiune?

— Ne-am reluat activitatea cu un spectacol nou, întemeiat pe două piese vechi: *O noapte furtunoasă* și *Conu Leonida* față cu reacțiunea. De curînd, a avut loc a doua premieră, cu *Tache, Ianke și Cadir*, prin care teatrul nostru își aduce contribuția la comemorarea lui Victor Ion Popa. În afară de *Bolnavul închipuit* și *Femeia îndărătnică*, repertoriul este alcătuit numai din piese românești: *Viforul*, *Omul cu mîrsoaga*, *Oameni care tac*; noua dramaturgie va fi reprezentată prin *Păcală*, *regele Troiei*, de Dumitru Radu Popescu, *Viteazul* lui Paul Anghel, *Sala de așteptare* de Emil Poniaru și ultima lucrare a lui Mircea Radu Iacoban, intitulată *Rouă și Tutun*.

— Vă rugăm să ne dezvăluiți și câteva dintre proiectele aflate acum pe „masa” dvs. de lucru pentru 1971.

— Am terminat medalionul *Costache Antoniu*, pe care l-ați văzut probabil la Televiziune și căruia îi vor urma alte „statui” ridicare slujitorilor *Thaliei*, printre acestea: *Silvia Dumitrescu-Timică*, *Alexandru Giurgaru*, *Fory Etterle*, *Toma Caragiu*. Tot pentru Televiziune pregătesc un spectacol alcătuit din câteva schițe ale lui Caragiale. La Radio voi pune pe unde *Mielul turbat* de Aurel Baranga. În fine, împlinind o dorință care nu-mi dă pace, sper să mai scriu un volum de proză. Știu că nu e puțin, dar n-am încotro, timpul nu așteaptă...

Un teatru de poezie

În cadrul „Săptămîinii dramaturgiei originale” am avut prilejul să văd la Budapesta un spectacol-oratoriu cu trei piese într-un act: *Bocet pentru un taur* de Devecseri Gábor, *Din cartea legii* de Somlyó Gy. și *Jaf roman* de Vas István. În *Bocet pentru un taur*, „...lupta de tauri de azi și amintirea misterelor au trebuit să se întîlnească în sufletul autorului, pentru ca această poezie să fie o mărturie a protestului împotriva cruzimii”, în *Din cartea legii*, „...prin intermediul amintirii poetice deosebite trebuie să se trezească în fiecare din noi, cei de azi, învățătura fundamentală a istoriei, atît de actuală, și anume că singura poziție care are drept la viață, este cea împotriva violenței” și, în cele din urmă, în *Jaf roman*, analizînd o călătorie în Roma de azi, se confruntă timpuri și epoci diferite cu prezentul, susținîndu-se lupta pentru „...activizarea valorilor spirituale ale omnirii în fața tendințelor de deumanizare de care este ea amenințată”.

Spectacolul, în felul cum a fost făcut, îți inculcă de la început sentimentul că cea mai mare atenție era acordată modalității rostirii cuvîntului, mișcării și gestului. Pornind de la o mare limpezime a ideii, rostirea cuvîntului aduce la principii de orchestrație cu crescendouri, coborîri sau opriri bruște. Erau replici scandate și deseori, mai ales în *Din cartea legii* și *Bocet pentru un taur*, se ajungea la patos. Corul era așezat uneori ca în amfiteatru antic. Pieseile n-aveau acțiune dramatică și frumusețea lor era că se revărsau în poezie, neavînd nevoie de zvicniri dramatice. Mișcările reduse la minimum deveneau statuare. Costumele, neutre, peste care se puneau mici adaosuri (de ex. în *Din cartea legii*, cele două grupuri de femei purtau rochii lungi, unele de culoare gălbuie, altele negre și aveau încins mijlocul cu un

fel de eșarfe de aur). Decorul: perdele negre, în fund un ecran care se închidea pe parcursul spectacolului, iar covorul de scenă, foarte îngrijit, era roșu. Fundalul sonor: muzică concretă, foarte discret întrebuințată.

E un teatru care se deosebește de celelalte nu numai ca modalitate de prezentare, ci și ca repertoriu. Am avut o lungă convorbire cu directorul, Szendrő Ferencz. Teatrul s-a născut, ca idee, încă din ilegalitate, cînd scriitorii progresiști pregăteau *serate literare* pentru muncitori. În anul 1956 s-a deschis oficial acest teatru, avînd sala lui și profil propriu. Traducerea titlaturii de „Irodalmi szinpad” ar putea fi: *teatru literar, scenă de poezie* sau poate *podium literar*, evitîndu-se confuzia cu specificul obișnuit al teatrului clasic, ca să spunem așa. Repertoriul este format din poezie, balade și cîntece, pagini de cea mai fostrească literatură, piese care n-au mai fost scrise a-nume pentru teatru. Poți ține la curent spectatorii cu cei mai noi scriitori, cu cei mai interesați, fără a trebui să aștepti scurgerea stagiunilor, căci planurile de teatru așa este firesc să se facă.

Totul este gîndit pentru a aduce în prim plan „expresia poetică”. În locul acțiunilor fizice se întrebuințează acțiunile verbale, cuvîntul fiind instrumentație muzicală. Coregrafia, pantomima se supun cuvîntului. Mi s-a povestit că *Tragedia omului* de Madách n-a fost scrisă de el pentru teatru, a fost prelucrată mai târziu în acest scop. „Scena de poezie” de azi a intrat în repetiții cu versiunea inițială, cea literară, dar în distribuție i-a adus pe cei mai mari actori de la Teatrul Național, care jucaseră ani și ani de zile piesa. La un moment dat s-a creat o asemenea emoție la actori că au cerut să se întrerupă repetiția, deoarece abia acum, pe această cale, a cuvîntului,

scăpați de artificiile de montare, au ajuns la adevăratele sensuri.

Sub influența acestui teatru s-au înființat, în uzine și sate, — devenind o mișcare artistică națională, — peste o sută de formații de „teatru de poezie” și cafenele literare, tocmai pentru că este un teatru care nu se bazează pe montări. Mie-mi face impresia că ar fi și la noi o cale pentru mișcarea artistică de amatori. Imitînd modalitățile teatrului profesionist, este firesc să nu poată ajunge la prea multe realizări rotunde. Deseori cînd am vorbit de un teatru mobil, practic, necostisitor, care să joace în cartiere și școli cele mai frumoase pagini de literatură română și universală, piese scrise nu după comandamentul firesc al scenei, la acest gen de spectacole m-am gîndit. În acest sens mi-am construit și spectacolele *Blaga* (*Eroi și Duhul pămîntului*). Așa am reuși să ajutăm la educarea tineretului și noului spectator, obișnuit numai cu un gen de teatru pentru care nu poate face față totdeauna. Scena de poezie, scena dramaturgiei contemporane, podiumul literar, oricum i-am spune, ar putea găzdui autorii care greu vor fi pucați altundeva, și ei ar putea să se controleze și să se formeze împreună cu publicul nou. Nu pentru a nega, ci pentru a completa încercările de teatru de la noi am scris aceste rînduri.

În studioul „scenei de poezie” de la Budapesta se fac exerciții de mișcare speciale și se caută mereu căi noi de rostire a versului. Televiziunea a fost influențată de acest gen de spectacole și le-a împrumutat. Sînt seri cu selecțiuni din literaturile popoarelor, în una din ele Caragiale a fost prezent cu *Conu Leonida*... și citeva schițe și conducerea teatrului ar fi fericită să primească materiale noi din literatura română.

Ion OLTEANU

Ce este POP-ul?

Muzică, plete, pseudo-filozofie, droguri, flori, picioare (și nu numai) goale, domnie a sexului, zdrențe, mătănii, murdărie — iată tot atâtea semne comune — ca și locuri comune — numind un tineret care se vrea cu orice preț non-conformist, un tineret care, naiv ori violent, pune probleme din ce în ce mai grave autorităților din țările în care se manifestă. Un tineret despre care se spune că trăiește un mod de viață „pop”, cu un termen care a încetat să indice numai curentele artistice cu același nume, sau numai muzica, atât de cunoscută, ci desemnând un întreg ansamblu de credințe și proiecții asupra vieții, deseori în flagrantă contradicție, căci s-au dovedit egal incitatoare la acte de demență — vezi incalificabilul asasinat al actriței Sharon Tate — ca și de noi viziuni artistice, uneori de o deosebită valoare. Ce este deci, pop-ul? Iată o întrebare în aparență simplă, dar pentru care răspunsuri sînt nenumărate, ca întotdeauna cînd unghiurile de vedere din care poate fi privită o problemă sînt deosebite. Reproducem mai jos (dintr-o vastă anchetă inițiată de numărul din noiembrie al „Vogue”-ului) opinia reflectînd unghiul de vedere francez, opinie exprimată mai mult sau mai puțin sceptic, mai mult sau mai puțin naiv, de doi dintre cei mai interesați oameni de litere francezi — publicistul și eseistul Jean Cau și regizorul François Reichenbach.

Jean Cau:

Scurte observații

Pop-ul presupune voci, aluri, atitudini ridicole, figuri (albe sau negre) americane: spaimă, bucurii sau simple plăceri americane. Muzica pop are nevoie, ca să se desfășoare, de spațiul și timpul american. Ceea ce afirmă, ca și ceea ce este negat de pop, este american. Ceea ce caută, ceea ce scrie, ceea ce urlă, cîntă, plînge, denunță, anatemizează pop-ul este american. Suprastructura, infrastructura pop-ului este americană. Blues-ul nu e auvergnat bourrée nu e japoneză java nu e javaneză valsul nu e gitan flamenco nu e nemțesc și pop-ul nu e francez, gitan, japonez ori arab. Ci american, american, american!

Pop-ul la Aix-en-Provence sau la Biot, la Cahors, Brest sau la Perpignan, este exact ca o corridă la Dortmund... sau ca o noapte de flamenco la Göteborg (Suedia). E asemenea portocalilor din sera de la Versailles: triste fructe rahitice, amare, și totdeauna putrezite înainte de a se coace.

Cum să transporti Sevilla în Scoția

Ceremonia pop, cultul pop — dacă-i sincer, dacă-i „woodoo”-ul unor anumiți tineri americani — nu se exportă. Într-adevăr, orice ceremonie, orice ritual ori mesă (chiar dacă expresia îi este bilblită și aventuroasă) presupune un cleric și credincioși și, între ei, convența unui același lucru sacru prin care comuniază și căruia îi sînt, împreună, medium-urile. Să importi în Franța cîteva serbări pop? Da: n-o să creai însă decît iluzia Woodoo și parodia mesei, pentru că vor lipsi enoriașii. Se poate foarte bine organiza o corridă la Glasgow cu „toreros” și „toros” andaluzi. Dar publicul? Se transportă greu Sevilla în Scoția.

O să-mi spuneți că Maurice Chevalier, în S.U.A.... Vă răspund că Maurice Chevalier, de aproape sau de departe, nu oficia. O gentilă simpatie pu-

tea să circule între el și public: nu era vorba de fuziune.

Comuniuni lirice și temperament francez

Pop-ul în Franța nu poate (așa se spune despre maioneză) să prindă, cu tot entuziasmul misionarilor ori convertiților săi. Și aceasta pentru rațiuni de-o evidentă orbitoare: nu avem, aici, sensul colectivității și al grupului. Ne displace să ne topim într-un ansamblu și o mulțime franceză e mai mult un agregat de indivizi deosebiți unii de ceilalți, decît o masă în care fiecare moare pentru sine, ca să renască pentru toată lumea. În bine sau în rău, sîntem așa. În bine: acest individualism cronic, analitic și reflexiv, face ca Franța se alienează rareori în culturi totalitare. În rău: acest individualism ne amputează sensul emoțiilor colective, sfărîmîtează în noi naivitățile necesare fără de care nu există participare, dezvoltă un simț al ridicolului care ne face afectați și ne paralizază — sau ne lasă pradă tuturor ironiilor și ricanărilor. Or, pop-ul este naiv, colectiv și primitiv. Este cu atît mai rău — sau cu atît mai bine — pentru noi.

În mijlocul unui mare „jamboree scout”

Nu uit că scoutismul e de origine anglo-saxonă. Dacă treceți în partea cealaltă a oglinzii, dacă descoperiți fața ascunsă de la Woodstock și Wight, o să vă pomeniți în mijlocul unui mare „jamboree scout”. Se cîntă, se campează, se ridică două degete în semn de prietenie și aliene, se salută soarele și corpurile sînt oferite naturii, toată lumea e gentilă, fraternă și blindă, dar, sub o privire rece și franceză, acest scoutism dezlănțuit și pletos nu este mai puțin scoutism. De altfel haine și zdrențe, sfîrșesc prin a fi uniforme. Deghizările creează, paradoxal, confuzia și asemănarea. Ați remarcat că toți hippy se aseamănă dacă încercați să vi-i rememorați; și că, dimpotrivă, un domn care poartă o simplă cravată albă este pe-

dată de neuitat prin contrast cu cel care purta o cravată neagră?

Cum era? ...Ei bine, nu știu, ...era un hippy...

Cum era? Purta o cravată cu dungi roșii și negre, o vestă gri... Ceea ce demonstrează că „a purta orice” este o uniformă și că o simplă floare e mai elegantă decît buchetul. Japonezii o știu. Buchetul se uită, dar nu un unic trandafir. Mai nebunește elegant și mai impudic, desigur.

Căci nuditatea de grup e întotdeauna candidă

Privită de aproape, eleganța feminină (și uneori masculină) anglo-saxonă, cu mult înainte de pop, rezerva numeroase surprize dacă te plimbai pe o stradă din Londra, Chicago ori New York. Nu erau rare ocaziile de a fi oprit de bărbați și femei care, pentru ochi străini, păreau deghizați. Pentru noi, în orice anglo-saxon se găsea un virtual original. Să spunem deci că pop-ul, în domeniul modei, este o originalitate de masă.

O mișcare de legitimă apărare

Nu lipsesc semnele care indică venirea unui „nou romantism” (succes al lui „Love Story” de exemplu) și întoarcerea vechilor pudori. Este bine cunoscut (așa ar spune Mc. Luhan) că „atunci cînd individul ori comunitatea își dau seama că întreaga lor identitate este amenințată de o schimbare fizică și psihică, se retrag într-o mișcare de legitimă apărare”. O reacție se produce. Nu trebuie să fii augur ca să prevezi, pentru curînd, această reacție. Toată problema este dacă pop-ul este ultimul buchet de culori și zgomote lansat de America înaintea acestui nou romantism, sau ultima sărbătoare la care au dreptul copiii ei, înaintea răsăritului apropiat — sau apropiatului crepuscul.

Picasso în T-shirt pop, asistînd alături de soția sa la o mare corridă în arenele din Fêjus

Formația Stone Ground — în mijlocul căreia vedem un François Reichenbach bărbos — l-a urmat pe cineastul francez de la San Francisco la Paris, într-o călătorie filmată — „Caravana”

François Reichenbach:

Un nou mod de a iubi

Un nou mod de a iubi. Cred că este un lucru capital, la toți tinerii. Am urmat împreună cu ei drumul aceleiași aventuri și cred că intrăm într-o epocă în care, după ce învățăm, trebuie să ne dezvățăm. Fiecare din acești tineri, refuzînd constrîngerile societății, tabuurile și interdicțiile ei, pe scurt, tot ce au învățat, trăiesc o veritabilă revoluție interioară și iau conștiință de sine. Este ceea ce numesc „drumul de lumină”, expresie care formează și titlul filmului meu despre Yehudi Menuhin, film care urmărește drumul de lumină al unui individ, în timp ce filmul meu viitor, cel pe care-l termin acum, va fi drumul de lumină al unui grup de tineri. De altfel chiar Yehudi Menuhin m-a dus la acești tineri: căutînd originile familiei Menuhin, am aterizat la Los Angeles. M-am pomenit în fața acestui tineret revoltat împotriva „poluării”, tineret care voia să spargă tot. Am dat un anunț la radio: „se caută tineri liberi, buni de gură, psihologi, medici, poeți, muzicieni, mecanici, pictori etc...” S-au prezentat 50 000 de voluntari. Am ales 200 și a fost startul plecării noastre la cucerirea Estului (în opoziție cu faimoasa cucerire a Vestului). „Caravana” noastră a traversat California, Arizona, Colorado, Middle-West-ul, New York, insula Wight, Londra, Tamisa, în fine Parisul... Din cei 200 cu care am plecat, am pierdut cîțiva pe drum, dar am recuperat alții. Ajungînd la Paris, doar 30 dintre ei au hotărît să se întoarcă în Statele Unite. Ceilalți își continuă „drumul” pentru a-și atinge ascensiunea interioară.

O parte a grupului nostru „Caravana” care a putut fi văzută la Olympia la 28 septembrie și la Alcazar, este un grup de muzică pop: „Stones Ground”.

Am găsit 4 feluri în care se poate atinge acest „drum de lumină”: în primul rînd a se apleca asupra sa prin meditație (refuz să folosesc cuvîntul drog). Trebuie făcută liniște. Apoi să te purifici. Este transpirația, grație căreia porii noștri aruncă afară tot ce am învățat... În al treilea rînd, întoarcerea la surse. Te culci sub cerul liber, te speli în torente, admiri frumusețea naturii. În al 4-lea rînd, respirația colectivă. Este într-adevăr singurul lucru pe care-l avem cu toții, în comun. Să respirăm împreună în această fuziune cu cosmosul. Unul din cuvintele cele mai pozitive din vocabularul pop este „vibrații”, cuvînt ce definește această comuniune (spre deosebire de cuvîntul negativ „paranoia”, care simbolizează monologul). Unde ne vor duce toate acestea? Cred că etapa pop va rămîne în istorie ca o mișcare intelectuală, asemănătoare celor care au existat din totdeauna. Dar este o mișcare foarte importantă, pentru că îndeamnă pe fiecare să-și găsească libertatea interioară. Asta va duce oare în Statele Unite la o dictatură? Oamenii sînt speriați să fie liberi... În orice caz, filmul meu „Caravana”, care nu va fi montat decît peste cîteva luni, va fi un film epic. Traversarea Americii de la vest la est mi-a permis să studiez în fiecare regiune problemele pe care le nasc civilizația și autoritățile americane, atît de morale și convenționale și care m-au ajutat, trebuie să recunosc, fantastic.

Uvertură la 1971

Oricâtă bunăvoință am avea, stagiunea aceasta, începută într-o atmosferă de indiferență, nu ne entuziasmează nici de aici înainte. Cu oricâtă atenție, răbdare și optimism am răsfăși pliantele nu vom putea găsi acel **Eveniment** al stagiunii — un concert de prime audiții alege una și una, un dirijor sau solist vestit — care să ne determine să căutăm din timp bilete, să facem coadă la casă, să ne certăm cu portarii pentru a intra la vreo repetiție. Festivalul „Enescu” a vlăguit inițiativele, a epuizat cunoștințele accesibile. Atunci, ce facem? Ne dăm întâlnire peste trei ani și între timp cumpărăm poze cu interpreți celebri? Poate că în lipsa **Evenimentului** ni se oferă concerte mai puțin spectaculoase, dar serioase, alcătuite cu gust, care, în medie, să ridice nivelul stagiunii mai sus decât se întâmplă în mod obișnuit. La urma urmelor, nici stagiunea teatrală — de exemplu — nu se bazează pe import, ci pe ceea ce avem aici. Continuând raționamentul, s-ar putea spune: „cu atât mai bine; există o școală românească de compoziție riguroasă, deosebit de elogiis apreciată în străinătate (vezi discul apărut recent și partiturile achiziționate de edituri renumite), iată un moment potrivit pentru a-i da concursul, pentru a o face cunoscută publicului intern. Un act de cultură, de patriotism și — în același timp — o soluție mai mult decât onorabilă pentru impresari”.

Nu știu dacă dirigitorii vieții noastre muzicale s-au gândit la asemenea lucruri. Iată însă ce ne oferă Filarmo-nica până în luna aprilie, de-a lungul a 12 concerte incluse în pliant. Patru prime audiții (Andricu, W. Berger, E. Wendel, L. Feldman), patru reluări de muzică românească, într-o iscusită confuzie de valori (Basarab, Castaldi, C. D. Georgescu, C. Silvestri) și o lucrare vocal-simfonică românească nedefinită (ce ați spune de **Cantata** lui Olah?). Din restul programelor, reținem două: **Maessias** de Händel și un concert Stravinski. Apoi: trei dirijori străini (Byrd, Iliev, Foster) de importanță relativă; doi pianști (Eschenboch și Sorog) de care ne leagă amintiri plăcute, Igor Bezrodni și alți doi pianști (Benda și Anne Rose Schmidt) cu care am fi preferat să nu ne întâlnim. Mai e programată și Silvia Marcovici, dar cu o lucrare oarecare.

Radio-ul a avut întotdeauna drept la simpatia noastră pentru că s-a arătat mai deschis inițiativelor și a sprijinit cu mai mult sîrg muzica românească. Totuși, și la cele două orchestre ale sale numărul primelor audiții a scăzut. Apoi, am așteptat cu afita nerăbdare **Nomos gamma** a lui Xenakis — o piesă recentă, neînregistrată încă, a unui dintre cei mai mari compozitori actuali — înlocuită în ultimul moment, înțit după această experiență privim mai sceptic declarațiile de intenții. Cu toate reproșurile, sala Radio poate fi frecventată: 7 prime audiții românești (T. Ciortea, C. D. Georgescu, M. Moldovan, Andricu, A. Zemon, L. Mețianu și

Roman Vlad), la care se adaugă 2 concerte festive de muzică românească și o „tribună a tinerilor compozitori”; un concert cu **Arta fugii**, altul cu fragmente din **Parsifal** și din **Tristan**, un festival Mozart-Bruckner dirijat de Erich Bergel, festival care cuprinde 3 concerte. Dintre soliștii noștri, nimeni nu ne rupe monotonia: îl vom asculta pe Valentin Gheorghiu (a doua oară în această stagiune) cîntînd Grieg; Ion Voicu va cînta tot Paganini, Ruha Simfonia spaniolă etc. etc. Opera nici atât. Culmea este că oamenii de acolo consideră că aceasta e chiar menirea lor și atunci cînd cineva îi mai trage de mincă (așa cum s-a în-tîmplat de cîrind) contestă arțagos posibilitatea ca nu toți să fim de acord cu ei. În optica lor, probabil că recentul **Tannhäuser** și acel celebru balet **Don Quijote** (împotriva căruia au vorbit la o conferință de presă toți oamenii de muzică invitați, indiferent de părerile lor în alte privințe) îi scutește cîțiva ani de orice efort. Să mai stăm să numărăm cîte reprezentații cu **Oedip** au avut loc de un an jumătate încoace? Să nu mai amintim de promisiunea de-a monta **Walkiria**? Să socotim numărul de opere de Wagner, de opere moderne sau românești care se reprezentau acum 35 de ani — să zicem — în condițiile materiale de atunci?

În domeniul muzicii instrumentale mai există o porțiță care ne permite să sperăm: concertele de cameră. Programul lor n-a fost încă anunțat și, oricum, ele nu reflectă decât indirect politica artistică a vreunei instituții. Filarmo-nica, în calitate de proprietar

tălmăcite. Se susține cu ușurință că la seriile de muzică românească nu vine lumea, că organizarea lor nu se poate face fără pagubă. Atunci, de ce la concertul dat stagiunea trecută de o formație condusă de A. Vieru publicul nu mai încăpea nici pe spațiile de acces? De ce, în mod obișnuit, la concertele formației Musica Nova se umple sala? Publicul este dispus să asculte acest gen de muzică; important este — dacă urmărim și rentabilitatea concertelor — să alegem judicios piesele și autorii, așa cum s-a făcut în cazurile de mai sus. Dacă, de exemplu, Uniunea Compozitorilor nu-și va mai declina competența — cum face de mai bine de un an — și va aproba difuzarea acelor lucrări cu caracter de spectacol ale lui Corneliu Cezar, Octavian Nemescu, Miriam Marbê, cu siguranță că Filarmo-nica va avea de cîștigat.

Poate că ar fi trebuit ca acum, la hotăr de ani, să vorbim numai despre lucruri plăcute, să schimbăm urări de mai bine. Dacă am amintit și de celelalte, a fost pentru că nu ne-ar face plăcere ca ele să mai existe și în anul viitor. Am repetat de multe ori, dar probabil că nu îndeajuns: niciodată pînă acum muzica românească nu a cunoscut o asemenea înflorire, o asemenea bogăție în lucrări de mare calitate; individual și ca școală de compoziție, muzicienii români sînt recunoscuți, apreciați, editați, și cîntați în centre de muzică internațională; avem o serie de interpreți — îndeosebi foarte tineri — care s-au remarcat în împrejurări ce le fac cinstite; publicul nostru, mai puțin pregătit acum un timp, a căpătat o anume maturitate. Este

Centrul de promovare a tinerilor compozitori de muzică simfonică.

Desen de Cik DAMADIAN

al Sălii mici, aprobă doar, nu are inițiativa acestor concerte. Ideea rămîne a interpreților; de aici și speranța noastră. Poate că vom asculta și muzica din ultimii ani, poate vom asculta și piese de Olah, Stroe, Vieru, Niculescu (2 lucrări pe an nu sînt prea mult), de Miereanu, Mitrea-Celarianu, Hrisanide, Costinescu. Oare este normal ca un autor cîntat în afara țării să nu apară pe afiș la el acasă? Este normal ca opera lui Aurel Stroe să se reprezinte în R.F.G. în timp ce la București se cîntă de zor **Lucia**?

Adesea, adevăruri simple sînt răs-

păcat să irosim toate aceste realizări rare, pentru care s-au consumat atîtea energii prețioase, din vina indiferenței sau nepriceperii unor impresari, a unui sistem de difuzare imperfect.

Cea mai bună urare pe care ar putea-o face cineva muzicii noastre este următoarea: ca în 1971 răspîndirea și încurajarea ei să fie proporțională cu meritele pe care le are. Acel des pomenit, niciodată realizat „Festival internațional de muzică românească” ar fi cel mai nimerit mijloc de a transforma în faptă această urare.

Sever TIPEI

AUREL STROE:

„Studiile de muzicologie devin compoziție”

— Ultimii ani au fost deosebit de darnici cu componistica românească, reprezentînd și pentru dv. bilanșul unei importante activități. Cu ce proiecte v-ați pregătit să-l întîmpinați pe 1971?

— În primul rînd, cu aceeași dorință, repetată în fiecare an, de a continua cu o nouă piesă a ciclului **Investigațiilor muzicale**. Deci **Canto II**, prezentă pe șantierul de creație, va fi, în ordine cronologică, a opta lucrare a acestui ciclu, ale cărui elemente au fost ansamblate de-a lungul a opt ani ca sinteze ale rezultatelor experiențelor muzicale dezvoltate de calculatorul electronic. Toate piesele vor alcătui, în final, ceea ce se numește un program electronic — pe care-l voi continua cu mijloace automate cu programare euristica. Mi se întîmplă adeseori să meditez asupra semnificației operei de artă, pentru că, în ceea ce mă privește, muzica reprezintă o operă de cercetare și, încercînd să combat teoria conform căreia arta sonurilor se folosește de un limbaj fără semnificație, caut tot felul de argumente. Compun și, în același timp, fac critica lucrării: nici nu vă închipuiți cîte idei găsesc!

Studiile de muzicologie scrise acum cîțiva ani încep să devină compoziții, semn că meditațiile și-au găsit și forma sonoră.

— Aveți vreo dorință neîmplinită anterioară și pe care, poate, noul an o va putea îndeplini?

— Da, aș vrea ca și „criticologia” românească, muzicologia chiar, să se debaraseze de mediocrități.

Gh. P. ANGELESCU

COSTIN MIEREANU:

„Compun... o teză de doctorat”

Încep să prepar teza de doctorat (o teză de semiotică, de notație, un studiu asupra diferitelor funcții ale notației actuale). Studiul va cuprinde un capitol destul de mare despre Textkomposition, subordonat textului, ca o metodă de notație conceptuală. Am adunat materialul documentar și am scris toată partea notației despre Textkomposition. Am terminat o piesă pentru 12 voci și percuție, care de fapt este o piesă corală pentru minimum 12 voci, în care coriștii minuișesc instrumentele de percuție. Piesa se cheamă **Alba** și este concepută pentru posibilitățile ansamblului polifonic O.R.T.F. condus de Marcel Foureau. De asemenea, încep să lucrez la o piesă pentru ansamblul Ars Nova dirijat de Marius Constant, în vederea executării ei în actuala stagiune, care începe în ianuarie, la fostul Teatru Ambassadeur și care a devenit teatrul Cardin (croitorul Cardin, care face și o stagiune muzicală). La acest teatru a fost numit director muzical Marius Constant.

Am avut în vedere la conceperea lui Rainbow chess (**Curcubeul** Sah, acesta este titlul provizoriu) sau ea să fie executată și de către ansamblul românesc de cameră Musica Nova.

Ea conține numeroase posibilități de realizare, atît pe plan sonor cît și pe planul manifestărilor de tip audiovizual:

a) versiune de concert: 1. grup omogen (6 percuționiști sau 6 gitare electrice sau 6 cîntăreți); 2. ansamblu mixt (variabil);

b) „music action”: cu instrumente de percuție suspendate sau cu orice fel de instrumente transportabile;

c) „walking-scene” pentru 6, 2x6, 3x6, 4x6, 5x6, 7x6 dansatori sau actori, lumini, costume cu sau fără surse sonore (6) și cu o partitură concepută ca un decor dispus orizontal.

d) film abstract de animație, sau „walking-scene” filmată.

Florin MUGUR

micul ecran

radio

Excelsior! (II)

— Muzica simfonică și cea de operă au avut spații de transmitere decente și redarea Festivalului Enescu a fost o reușită. Cînturile muzicale prevăzute propun și ele teme și interpreți de valoare.

— Muzica populară a dispărut (cu excepția emisiunii **La fin-tina dorului**) sub haina artizanală. Cîndva, am văzut chiar corul casei de cultură Ploiești cîntînd „uite-așa, și-așa” în fracuri și rochii de lamé!

— Divertismentele muzicale nu s-au depărtat, din păcate, prea mult de grotesc. Vedetele noastre, decorurile noastre, cîntecel și textele noastre sînt însă firave — aici e mult de lucru, în special la ce se numește stil, tinută. De asemenea, informarea muzicală nu e completă.

— Interviu — arta lui — se află în continuă ameliorare. Se trece de la stilul inhibat la dezinvoltură, dacă nu la agasantă descoasere.

— Artă plastică, rămasă cenușărească, are în continuare spațiu insuficient. Am observat că sînt preferați artiștii profesioniști, amatori autori de minuni, gen castele de chibrituri ori mobilă din coarne de animale.

— La capitolul emisiuni literare sînt încă multe de făcut. În primul rînd, o cuprindere mai generoasă a fenomenului literar. Să se renunțe, apoi, la improvizațiile panicate; la cronichetele superficiale; la dialogurile cu multă, prea multă, regie de studio. O emisiune dintr-o săptămînă trecută a inaugurat chiar un gen nou: montaj de opinii, — un fel de masă rotundă oarbă — în care interlocutorii, prezentați în succesiune într-o serie de inter-viuri izolate, erau grupați tendențios în jurul unei afirmații (era vorba de ideea unor debuturi riscante la editura Eminescu) care desigur că originar trebuie să fi fost altfel nuanțată. În continuare interesantă, emisiunea „Limba noastră” de Sorin Stati.

— În sfîrșit, să nu uităm de „Cadran” și-n genere de preocupările de politică națională și internațională în care redactorii, colaboratorii și operatorii s-au abilitat la un nivel de înaltă profesionalitate.

Deci, la mai mare și la mai bine! Excelsior!

A.

Marele eveniment

Deci, în 1971, în cadrul emisiunii **Teatru radiofonic** vor fi nu mai puțin de 80 de premiere. Chiar și cifrele sperie: 17 Henri, 28 de clovni, 62 de domni cu pălărie, 14 telefoane la care nu răspunde nimeni, un craniu. Și milioane de metri de bandă magnetică, și nori de suspine călătorind pe culoarele studiourilor, și șoaapte fondante, și pungi triste de hirtie în care au fost grămizi de meproamate.

Și, poate, marele eveniment... Și Ofelia care trebuie să se ducă la minăstire, și Ofelia care nu se duce, și regizori care beau cafele negre și fumează țigări negre și înjură negru în cabinetele trandafirilor. La patru zile, o premieră. Și o sută de metri de tocure femeiești tocindu-se pe covoarele de plastic: „Să spun aha, cum să spun aha altfel decât se spune aha, nu e regizor, e un zbîr, dacă nici eu nu știu să spun aha ca o contesă, atunci cine?”. Optzeci de premiere, nu cinci.

Și, poate, marele eveniment... Și regi care spun adevărurile penibile ale clovnilor, și clovni care rostesc adevăruri regale și se sperie și se dau tumba. Se dau tumba în golul unui cuvînt — pentru că nu sînt la teatru și

nu-i vede nimeni — și totul se joacă pe înălțimile silabelor și-n văile dintre silabe, în care dorm copii somnoroși, din care se ridică sori pitici. Într-un singur an, 80 de premiere, cîte proiectează zece teatre, 80. Și banda magnetică fîșnînd în aerul zilelor și serilor noastre, sclipitoare și plină de viață și primejdioasă ca un șarpe cu clopoței, banda magnetică pe care stau încrustate cuvintele genilor, șoaapta verde a lui Richard III și urletul sfînt de durere al lui Lear.

Și va fi, sînt sigur, marele eveniment artistic, cine știe de unde răsărînd, marele eveniment. El va fi — și va fi în anul acesta! Nu pentru că sînt programate cu șapte premiere mai mult decât în 1970. Ci pentru că de prea multă vreme e nevoie de el. Pentru că lucrătorii Radioului, inteligenți și stingaci, neliștiști și plini de speranță, ei cu toții — măscărici, redactori, Shakespeare — merită o victorie. Lingă atîtea succese aproximative, lingă atîtea biruințe trecătoare, o victorie adevărată. Măcar una — întregă, pură, fără pată — așa cum le-o doresc.

Explorarea Lunei

„Regina nopții” și-a pierdut ceva din farmecul și vraja ei tainică o dată cu primul astronaut care au pus piciorul pe suprafața satelitului nostru, sau cu sondele spațiale și vehiculele lunare automate, care au aselenizat și s-au deplasat prin deșertul selenar? Mai poate Luna să fie contemplată de poeți și vizători, fără a trezi în spirit imaginea unui pustiu dezolant, al inospitalității și al morții?

Între peisajul terestru iluminat feeric de razele palide ale Selenei, plin de rezonanțe tainice în ființa noastră și Luna, corp ceresc, obiect de studii astronomice este vreo legătură?

Cele două aspecte ale Selenei nu vin ele în contradicție, producând o rupere internă în spiritul care ar vrea să participe la ambele ipostaze sub care am privi Luna?

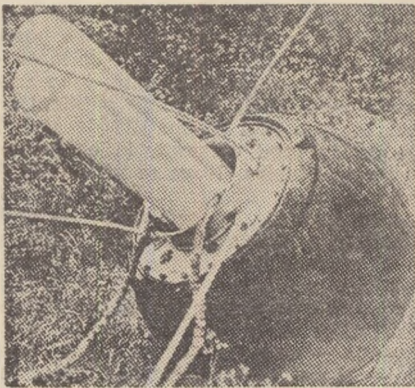
Credem că nu și că spiritul uman are destule valențe și posibilități ca să participe la toate aceste aspecte. De altminteri, problema nici nu este nouă: anatomia, medicina, biologia, sociologia, psihologia n-au omorât nici arta și nici sentimentele legate de ființa umană sub toate aspectele ei multiple. Explorarea Lunei nu este o impietate. Aspectul artistic poetic al satelitului nostru nu va fi diminuat, ci, dimpotrivă, i se vor deschide noi perspective.

Zborul cosmic și peisajul lunar au și devenit o sursă de inspirație artistică și probabil că în viitor vor inspira multe opere pe care încă nu le bănuim.

Dar din punct de vedere general uman, imensul efort necesitat de explorarea Lunei și a Cosmosului este el justificat? Cînd mizeria, subdezvoltarea, molimele, războaiele, conflictele rasiale, poluarea mai dăinuiesc pe întinse regiuni ale planetei noastre, zborul spre Lună nu apare ca un lux sfidător? Oare miliardele de dolari cheltuite pentru programele cosmice nu s-ar putea utiliza mai cu folos în alte domenii?

În organizarea societății moderne oamenii de știință, tehnicienii ca și diferiții executanți, la diferite nivele, sînt chemați să propună și să efectueze unele proiecte, dar decizia realizării proiectelor se ia la un nivel superior, de natură politică. Aceasta chiar dacă oamenii de știință pot fi consilieri sau experți ai organelor politice. De altminteri, programele vaste, ca acel spațial spre exemplu, au aspecte și implicații numeroase, în cele mai diferite domenii, iar cei ce iau hotărârile finale trebuie să le cîntărească pe toate. În judecarea deciziei luate trebuie să țină seama de toate aceste aspecte, de starea de spirit generală de contactul politic general, de efectul mobilizator al unui scop de realizat etc. După emoția generală a lansării primului satelit al Pământului la 4 oct. 1957 și a zborului primului cosmonaut la 12 aprilie 1961, John F. Kennedy a luat decizia pentru efectuarea proiectului Apollo, a expediției unor astronauti pe Lună înainte de începutul deceniului 1970-1980. În alegerea acestui țel major al programului spațial american s-a avut în vedere caracterul său mobilizator, ca el să reprezinte un obiectiv de natură să antreneze întreaga națiune iar realizarea lui să aibă pe plan mondial un caracter pregnant și unic. Se cerea ca țelul desemnat să aprindă imaginația, să apară ca ceva extrem de dificil și neașteptat, dar totuși realizabil. Dezvoltarea științelor naturii și a tehnicii aducea garanția realizării, care poate n-ar fi fost dată pentru eventuale proiecte cu implicații în domeniul unor științe mai puțin dezvoltate, ca cele umane spre exemplu. Să ne gîndim la iradierea subdezvoltării sau poluării și la vastele implicații sociale și politice pe care le prezintă. Cine ar fi putut garanta realizarea cu succes a unor programe majore în aceste direcții în cîțiva ani? Nu este de loc sigur că într-un deceniu omenirea ar fi putut învinge unele rapile seculare ale sale.

În schimb, prin realizarea cu succes a unui mare proiect spațial, ca expediția lunară, omenirea a avut un exemplu al imenselor ei posibilități, atunci cînd, folosind știința și tehnica avansată a zilelor noastre și resursele unei mari națiuni, coordonate în vederea marelui țel, a putut îndeplini cu succes misiunea care părea imposibilă. Desigur că mesajul de curaj, de încredere în puterea omului de a putea duce la bun sfîrșit o întreprindere temerară, care părea în domeniul fantasticului și imposibilului are prețul său imens care nu trebuie ignorat. Expediția cosmonauților Apollo ca și aceea a roboților automați duși de sondele spațiale Luna 16 și 17 sînt măsuri ale posibilităților imense oferite secolului nostru de progresul științei și tehnologiei, o garanție

Capsula stăției automate „LUNA-16” s-a reintors pe pămînt

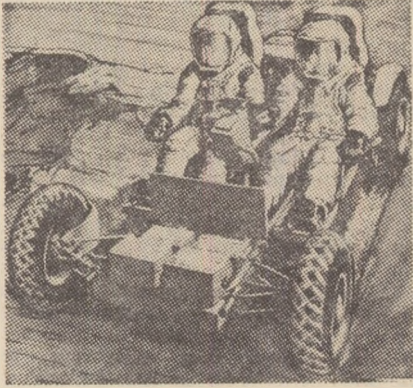
și un îndemn pentru alte proiecte grandioase. Nu trebuie subestimat nici sentimentul de solidaritate umană la scara globului terestru care se realizează prin comunicări la televiziune a unor atari expediții.

Cunoscutul savant Harold C. Urey, deținător al premiului Nobel de chimie, chemat în 1963 de Comitetul pentru științe aeronautice și spațiale al Senatului american pentru a-și expune vederile sale asupra programului de expediție lunară, a răspuns cu modestie: „motivele pentru grăbirea cursei la Lună se găsesc în afara considerațiilor științifice și cred, poate, că nu sînt într-o poziție bună spre a le judeca”. Tot el a mai spus comitetului că rațiunea reală pentru programul spațial este de găsît „într-o caracteristică înăscută a ființei umane și anume o tendință curioasă de a face ceea ce poate apare ca imposibil.”

Dacă complexul diferitelor motive care au dus la adaptarea proiectelor de expediții lunare este extrem de stufos, nu e mai puțin adevărat că oamenii de știință au sesizat această ocazie unică spre a o folosi în vederea cercetării științifice

Care sînt problemele științifice din explorarea Lunei și a planetelor?

Astronomia a fost pînă de curînd o știință de observație de la distanță a corpurilor cerești, ceea ce l-a limitat considerabil posibilitățile de investigare. Era spațială a deschis noi căi de cercetare, printre care observarea din imediata vecinătate a planetelor și sateliților, explorarea lor directă prin automate și expediții cosmonautice, ca și prin studii în laboratoarele terestre a diferitelor eșantioane aduse din aceste expediții. Cu aceste metode noi, conjugate cu cele clasice ale astronomiei și

Schița viitorului „Jeep lunar”

astrofizicii, se încearcă să se rezolve unele din problemele capitale ale astronomiei. Care este originea Pămîntului și a Lunei, a sistemului solar, este viața reprezentată în sistemul solar numai pe planeta noastră, se poate spune ceva despre originea ei?

Prin lipsa apei, atmosferei, cauzele eroziunilor și transformării solului lunar sînt mult mai puțin importante ca acelea de pe Pămînt. De altminteri, din motive încă necunoscute, rocile terestre au suferit o topire și refigurare cu 3½ miliarde de ani în urmă, încît nu avem mărturii terestre despre situația precedînd această epocă. De pe Lună expediția Apollo 12 a adus un fragment vechi de 4,6 miliarde ani care indică vîrstă satelitului nostru. Astfel căutăm pe Lună mărturii din trecutul sistemului solar, care au dispărut de pe Pămînt. Teoriile privind originea satelitului nostru (ruperea din Pămînt, captarea, condensarea adiacentă cu Pămîntul) nu au putut fi încă supuse unor probe decisive în urma expedițiilor experimentale și a analizelor lunare de pînă acum. În schimb, s-au îngustat mult limitele diferitelor condiții, pe care trebuie să le respecte teoriile cosmogonice. Astfel, dacă Luna s-a rupt de Pămînt, aceasta ar fi trebuit să se petreacă imediat după formarea planetei noastre, Luna avînd aceeași vîrstă ca Pămîntul. Condițiile de cristalizare a rocilor lunare — o temperatură în jur de 1000 grade, o lipsă completă de vapori de apă etc. — pun, de asemenea, noi limite în care trebuie să se încadreze teoriile cosmogonice lunare. Asemănările și deosebirile în compoziția rocilor lunare cu cele terestre și cu meteoriții pietroși trebuie la fel să fie explicate. Astfel, problema de bază a astronomiei sistemului solar, problema originii soarelui

și planetelor, poate fi abordată acum pe baza unor noi date mult mai ample. Nu trebuie uitat că astfel de date pentru a fi semnificative trebuie să fie cît mai complete: trebuie să se studieze eșantioane din diferite regiuni ale Lunei, căci, așa cum s-a și observat, există unele diferențe de compoziție și de vechime între mostrele lunare aduse de Apollo 11 și 12. Vehiculul lunar automat aselenizat de Luna 17 nu numai că studiază regiuni din altă parte a satelitului nostru (Marea Ploilor), dar are posibilitatea de a se deplasa, ceea ce îi mărește eficacitatea față de sondele lunare precedente din seria Surveyer și Luna, care erau limitate la unele cercetări la locul unde au aselenizat și prin aceasta nu ne-au dat decît rezultate parțiale. Față de problema fundamentală cosmogonică sînt și numeroase alte probleme corelate, care sînt atacate de cercetarea spațială a Lunei: structura satelitului nostru, cîmpul său gravitațional, originea reliefului lunar etc. Toate aceste probleme, deși cu individualitatea lor proprie, se încadrează într-o tematică mai generală, legată pînă la sfîrșit de problema cosmogonică.

În ceea ce privește cealaltă mare problemă, prezența vieții în sistemul solar și originea ei, importanța ei nu poate scăpa nimănui. Dacă studiul rocilor lunare nu ne-a adus decît constatarea lipsei unor materii organice pe Lună și deci și a lipsei unor forme de viață și în trecut pe satelitului nostru, sondele marțiene automate din programul spațial american Viking, prevăzute pentru anii 1973-74, ar putea să ne aducă surprize senzaționale în măsura în care ar descoperi o viață inferioară diferită de cea terestră, adaptată la condițiile vitrege de pe această planetă. Dacă rezultatele analizelor biologice automate vor fi transmise prin radio, sau dacă, repetîndu-se performanța lui Luna 16, probele marțiene vor fi aduse automat pe Pămînt pentru a fi analizate, aceasta nu ar face o mare diferență decît în măsura în care în laboratoarele terestre analiza ar fi mai completă. Și această mare problemă este legată de o sumă de probleme a căror rezolvare prezintă o valoare de sine stătătoare (contaminarea, ciclurile vitale realizate pe navele cosmice planetare etc.).

Explorarea științifică a Lunei, a planetelor, este una din marile realizări ale erei spațiale în care trăim. Deși cercetarea științifică nu este unica justificare a proiectelor de expediții selenare și planetare cu oameni sau cu roboți, ea este însă una din cele mai traice, iar rezultatele ce se vor obține pe această cale vor constitui un monument nepieritor adus geniului uman.

Călin POPOVICI

Armele lui Krupp (V) — Ultimele 72 de ore ale lui Rotschild

(Urmare din pagina 32)

era virtualmente un fapt împlinit. Rezistența lui Rotschild devenea deci lipsită de sens; Krupp intrase deja în posesia mașinilor și semnase un act de concesiune cu autoritățile responsabile pentru proprietățile evreiești. Ca fost proprietar, totuși, Rotschild ar putea clarifica situația, aprobînd anumite documente (locurile unde trebuie să semneze erau marcate în mod distinct cu creionul). În plus, el putea să predea și registrele firmei pe care le luase cu sine în clipa prăbușirii armatei franceze, și în lipsa cărora Alfred nu avea cum „stabili precis valoarea stocului de acțiuni ale societății”. Rotschild și-a încleștat fălcile. Și a refuzat să accepte statutul de fost proprietar. Într-adevăr, el a refuzat orice fel de colaborare, în pofida amenințărilor repetate ale celui care îl șantaja, amenințări ambalate mereu și mereu în aceleași expresii: „Dacă nu doriți să-mi dați această informație — atunci, ei bine! vă puteți închipui ce vi se va întîmpla”.

Amenințarea s-a și tradus în fapt, două săptămîni mai tîrziu. În noaptea de 21 februarie o bandă a partidului popular francez antisemit de la Vichy a descins la vila respectivă, l-a răpit italianilor pe Rotschild și l-a deus la închisoarea Montluc de la Lyon. De acolo, prin Maître Levigne, un notar public și prieten comun, el a izbutit să transmită o scrisoare cumnatului său:

„Îmi pare rău că-ți provoc atît de multe necazuri și supărări. Mulțumiri și prietenie sinceră

Robert.

Această lovitură i se datorează lui Damour și Sandre. Informații precise în această privință.

Damour și Sandre continuau consumarea crimei comise. Ei au îndeplinit toate formele necesare în triplu exemplar, transferînd ultimele rămășițe ale fostei Societăți Anonyme Austin către Krupp S.A. Industrielle et Commerce; Schmidt a acceptat totul în numele lui Alfred Krupp. Se comportau cu toții ca și cînd Rotschild era legal decedat și în momentul acela ultima semnătură fusese o mărturie că într-adevăr așa a și fost. Cei doi renegați francezi erau — după cum au explicat la Bd. Haussmann — plictisiți de această mărunță hărțuire evreiască (pe care o numea Judenver-

folgung; colaboratorii locali vorbind o limbă ariană), astfel încît erau pe punctul să-l predea pe acest Dummkopf (încăpățînat) aparatului de inchiziție al lui Eichmann. La sfîrșitul lui februarie, Rotschild a fost trimis în uriașul lagăr nazist de concentrare de la Drancy, la nord-est de Paris. Acolo, zelul prusac a ajuns la îndeplinirea uneia din cele mai înspăimîntătoare acțiuni zadarnice; nerăbdători să îndeparteze bănuiele că vagoanele de vite care se îndreptau spre Răsărit erau dirijate de fapt către Vernichtungslager (lagăre de exterminare), reprezentanții locali ai lui Eichmann au poruncit să fie amestecați adulții și copiii într-o proporție exactă cu procentajul respectiv al populației generale.—„Evreii provenind din zona neocupată vor fi amestecați la Drancy cu copiii evrei ce se află acum la Pithiviers și Beaune-la-Rolande”. Rotschild a fost repartizat în primul tren, astfel alcătuit; ultimele șapteze și două de ore ale vieții lui au fost petrecute ca să aline pe orfanii fie prea mici, fie prea îngroziți ca să înțeleagă poruncile lătrate de membrii detașamentelor „Cap de mort”.

Primul tren de felul acesta a fost alcătuit la iuteală. În ajunul plecării sale, comandantul de la Drancy a însemnat că timp de o mie nouă sute de ore „deportase” un număr impresionant de oameni. Cifra, indiferent că era vorba de evrei predați sau preluați, se ridica la patruzeci și nouă de mii. În dimineața următoare, graficul său și-a luat avînt. Cînd zorile au luminat cerul răsăritean înspre Reichul german, un convoi enorm a fost înghesuit în vagoane de vite și dirijat spre zări necunoscute. Robert Rotschild se găsea printre victime. „Problema evreiască” a lui Krupp era pe punctul de a fi rezolvată prin versiunea cea mai groaznică a soluției finale; destinația trenului era Auschwitz.

Acolo, sub imensa și acum vestita poartă cu inscripția ARBEIT MACHT FREI! (Munca aduce libertate!), pasagerii cu privirile rătăcite stăteau amețiți, în timp ce organul selector, deseori sfătuit de un funcționar al lui Krupp, striga: Links! (Stînga!) sau Rechts! (Dreapta!), arătîndu-le în felul acesta în ce direcție trebuie să meargă. Comanda pentru Rotschild a fost Links!

În românește de Mihai ATANASESCU

Biografia tainică a tezaurului

Din paturile lor de catifea albastră, de sub sticlă prăfuită, rupind lacăte și peceti, vor învia a doua oară podoabele țării noastre și se vor urni în paradă strălucitoare către cetatea de scaun.

Putna și Iași, Clujul și Deva, Peleșul, Hunedoara și Porțile de Fier, Dunărea de jos și Bruckenthalul, Aradul și Brașovul, Curtea de Argeș și Botoșanii vor răspunde acțiunii de centralizare a patrimoniului artistic de valoare națională, trimițându-și obiectele de preț la muzeul de istorie, nu peste multă vreme.

Veșminte voievodale, grele de aur și pietre rare, săbii de Damasc și lame toledane, tiare și coliere, cruci de Kiev și vâse de Tula, paftale, catarame, aplice și bumbi, inele cu sigilii și cercei bizantini, toarte de tîmple, brățări bătute la Veneția și pieptare de aur și perle purtate cîndva de domnițe și domni pămînteni, de cavaleri rătăcitori și curteni fără noroc, veniți de pe cine știe ce meleaguri să-și piardă inima și harnașamentele, singele și bala-dele pe pămînt romănesc. Se vor sui în rădvane de lux în pocnete de surugii și fluierat ascuțit de Diesele, se vor îndrepta spre noua lor casă. Sufletul Mariei de Mangop și mintea ei rătăcită, spaimele doamnei Ana, grelele podoabe ale Mariei lui Petru Șchiopul, inelele și pecetile lui Radu Negru de la Curtea de Argeș, ale lui Dan Vodă, ale jupînesei Anca, ale Doamnei Stanca și ale Neagăi Doamna, podoabele lui Gabriel Bethlén, și al Doamnei lui Vladislav, ieșite din atelierele sud dunărene sau constantinopolitane, persane ori venețiene, transilvănene, filigranate, granulate, trefilate, aiurate, spiralete, emailate, sidefate, cizelate, sau pur și simplu ciocănite, opere ale anonimilor talentați făurari valahi împreună cu reșina tezaurului, Cloșca cu puii de aur, își vor da înfilinire la București, purtînd acte dotale în scrinuri de argint și în fațete încă fețele boierești cu poveștile lor. Se vor înfilin cu altele, frumoase, valoroase, mute. Bijuterii fără istorie.

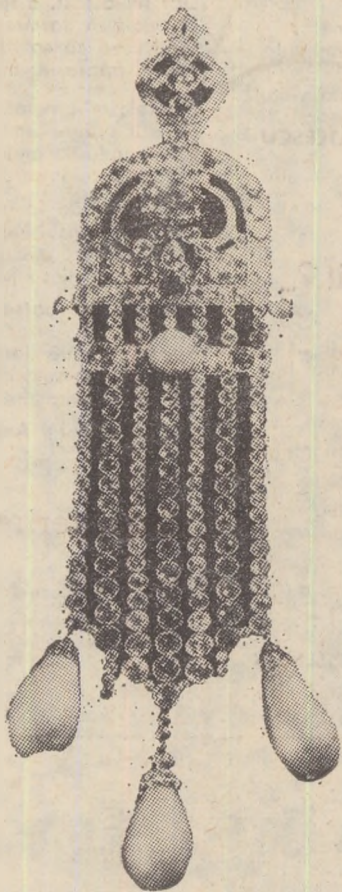
Nu mi-aș fi închipuit vreodată că o coborîre pe un alt tărîm, greu accesibil, acela al uneia din comori să-mi dea o asemenea măreață bucurie, bucurie absolută pentru că total impersonală, mîndrie pentru că, alături de mine, sărmana Margareta era o biată copilă sedusă de strălucirea fantomatică a unor mărgel diabolice false, prefăcute cu măiestrie în străfundurile iadului, de aceea magistral înșelătoare. Peșterile lui Aladin și legendarul tezaur al Nibelungilor păzit cu străjnicie de duhurile întunericului s-au despicat în fața-mi la un simplu „Sesam deschide-te”. Un Sesam ceva mai modern, cu armura groasă de oțel, prevăzut cu tot ce știinta modernă a fost capabilă să inventeze în materie de pază și prevedere împotriva unui puțin eventual hold-up pentru că tehnizarea lor merge — vai — mîna în mîna, pază și atac. Un „mare maestru spărgător” din Occident se văita că este obligat nu numai să țină pas cu tehnica, ci s-o și întrecă spre a putea „răzbi”, ce să-i faci, există o dialectică a fructului oprit, a fructului rîvnit, concurența dintre poftă și interdicție. Dar pe care în afara acestui Sesam în persoană nu le poate deschide nici tata mare al tuturor gangurilor din lume. Timp de patru ore (da, doamnelor, patru ore drept care, la simplă solicitare dau sfaturi și leacuri antibiliare) am fost mai bogată decît însăși majestatea sa imperială, care spre a se împodobi trebuie să coboare în subsolurile palatului Golestan sau în subsolul doi al Băncii din inima Teheranului, să-și aleagă bijuteriile pentru o seară și să iscălească de primire, bijuteriile (oricît s-ar fi otrăvit Soraya că le-a pierdut), nu aparțin șahului, ci șahilor, ideii de șah, veche de 2500 de ani... deci eternității, deci nimănui.

Iar, în fața mea, prin mîinile mele au scâmbat coliere, diademe, inele cu diamante, dintre care cel mai modest are 24 de carate (cel mai puțin modest are 28,10 carate cu lumini albe, sticlindu-și curcubeiele indifferente, cureubeiele Koh-I-Noorului de la Luvru fiind pe strălucire gălbuie sînt mai puțin valoroase, chiar dacă mai celebre, celebritatea conferindu-le-o cantitatea de singe care s-a scurs în cînstea domnici sale).

Am cîntărit în palmă smaragdul ver-zui, un verde veninos, un verde de Paris diluat, oricum otrăvit, otrăvitor (cam cît oul de puică „mînzată”) pe care, poate, cîndva, prințul Orloff l-a dăruit Ecaterinei. Poate. Cum a ajuns la noi? Cine știe... cum a ajuns sabia

lui Ștefan cel Mare în Muzeul Armelor din Istanbul? Se pare că pe trei kile de rakii sorbit de trei cazaci înghețați.

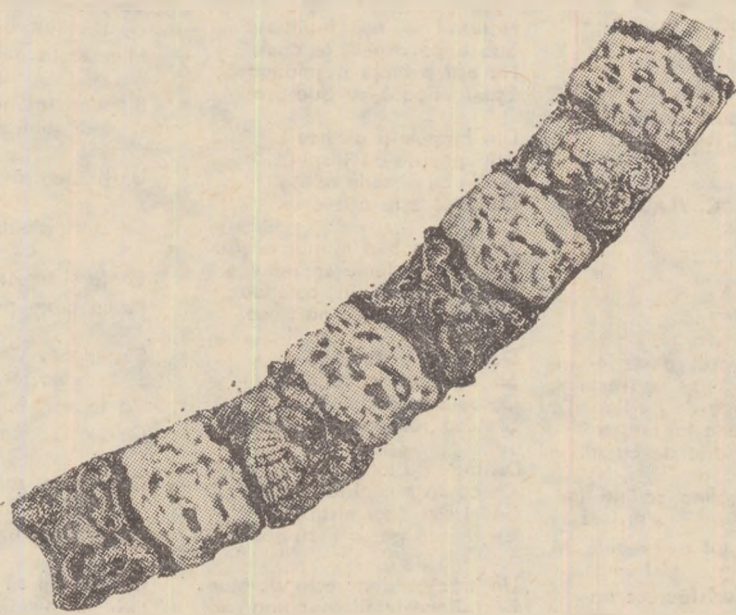
Cum ziceam, smaragdul nu cîntărea prea greu, deși avea o societate de vreo sută de diamante împrejur, să nu i se urască singur în apele sale mai degrabă mate, crude, pure, fără pic de jărdinaj (bijuterii numesc gheață la

Pandantiv modern prețios și pretențios, fiecare perlă de o rară mărime și puritate este greu estimabilă. Fără a mai socoti diamantele albe și roz.

diamant, jărdinaj la smaragde și safire bulele de aer sau impurități surprinse, uitate de milenii în viața lentă, lungă a pietrei).

Ei și? La Dolma Bacce există un smaragd de trei kilograme, mi s-a spus. Dar nu se știe dacă, prelucrate, cele trei kilograme ar putea da o asemenea piatră. Sînt numai trei în lume.

Vulturi și șerpi heraldici în ajur și tiligran de aur mat, oaspeți galanți în chioșcuri de fildeş servesc ceaiul după cîteva din rețetele lui Okakura Kakuzo.

Calculați-i valoarea. Cum se poate calcula valoarea unei bijuterii?

Trei perle, un plămîn plesnit, un solitar, o crimă celebră, un rubin, un sperjur, o tabacheră de smaragd compact, o exploatare petroliferă, o rivieră, o mie de copii înfometați, capul unui om, un pandantiv baroc.

6222 de diamante, un chivot, o penitență.

că, la mijloc, între diamante și aur vor atîrna întotdeauna, grele, păcatele frumoasei contese (poate că era chiar foarte urîtă, e mai accesibilă o urîtă, ca să le arate ea frumoaselor de ce e în stare). Or fi fost 6222 la număr, sau poate erau două păcate la un diamant, ori două diamante la păcat, și cu cele două kilograme și jumătate de aur ce facem? Li socotim eşecurile? Cine mai

Aur vechi și email verde, diamante și rubine, patină și strălucire, în veci neobositul șarpe.

Cît costă chivotul contesei Kolovrat de la „Loretta” din Praga? În care beznă s-au topit păcatele răscumpărate în briliante, aur alb și perle? Smaragde înmugurite, diamante roz, rubine de singe închegat în mii de ani la sute de atmosfere.

Istoria ar fi ternă fără agrementarea unor istorioare cupodoabe. Bijuterii celebre au schimbat fața lumii, au cumpărat și falsificat, au cîștigat războaie și au mutat granițe, au corupt, au condamnat, au despărțit, au ucis. Există însă în lanț, cît să cuprindă spirala pămîntului de la pol la pol, bijuterii fără istorie, triste bijuterii goale de conținut, numai materie, numai contururi. A căror istorie s-a înecat. A căror dublă istorie, aceea a originii și aceea a drumului parcurs în timp și spațiu uman, s-a spulberat; s-a macerat în penumbră. Celelalte se pot cîntări, se pot evalua, pot fi caratate, nu pot fi înlocuite în monedă curentă. Deci sînt inevaluabile, pe de o parte, iar pe de alta, practic, sînt lipsite de valoare. Iei de o parte aurul, de o parte cele 6222 de diamante, tragi linie și scrii zero. Scrii multe zerouri, dar le scrii degeaba, înaintea lor tot nu știi ce să pui așa

știe? Oare a încercat să se răscumpere plătînd ce nu se poate răscumpăra cu ce e imposibil de evaluat?

Ca să revenim la smaragd: deci, se ia piatra, se iau diamantele, se ia montura în platină și a doua zi, cu suma dobîndită facem altul la loc. Și pe prințul Orloff de unde-l luăm? Și privirea pe care i-a azvîrlit-o Ecaterinei oferindu-i-o? Și surisul Ecaterinei cînd l-a primit? Și multe, multe altele, de unde le luăm? În ce rubrică de intrare-ieșire, profit-pierdere se pot încadra?

Cam asta — mi-a explicat un mare trezorier — este capacitatea de evaluare, teribil de largă, de aproximativă, a unei podoabe.

Este mai ușor cu celelalte, deși te cuprînde o ușoară tristețe. Pe multe din ele, în afară de o mică plăcuță pe care sînt înscrise numărul pietrelor, grama-ful, caratele, nu mai scrie nimic. De unde vin? Cine le-a făcut, prin ce mîini au trecut?

„Aici zac pe veci 24 de pietre, rubine și diamante montate în platină (30 de grame) evaluarea aproximativă: niște mii de dolari. Și un număr de ordine”.

Urmează ca în cîrînd o armată de bijutieri, istorici, specialiști, să le sorteze și să le redea o identitate pe care cu timpul au pierdut-o.

Rare, renaștere tirzie și Bizanț decadent, baroc, empire și cîteva forme orientale îndoielnice. În majoritate, o avere imensă în care predomină îngrozitoarea lipsă de delicatețe și gust a anilor '30, mai puțin începutul de secol cu încă grațioase însemne ale celui trecut. O mică deosebire de nuanțe, înainte prinții dăruiau iubitelor subrete, cantatrice, vivandiere, bijuterii regesti, în preajma și după primul război mondial comersanții afaceriști și cîrnășarii opulenți dăruiau generoși diamante cu kila iubitelor lor cu ifose, prințese, cantatrice, curtezane, cîrnășare.

În cîrînd, acestora (poate sînt eu puțin nedreaptă, e greu să fii drept cînd ai în față vrafuri de pietre scumpe și nici o oglindă) li se vor adăuga cele din muzee după lungă lor strălucitoare bejenie, cu mai puțină fanfaronadă, cu mai multă istorie.

Mi-e greu să-mi imaginez laolaltă această... „transhumanță”.

Lucrurile nu trăiesc singure. Nu vin singure, vin grele de înțelesuri și de taine pe care poate nimeni nu le va putea pătrunde cu totul, ori poate cîndva cineva le va cuprinde.

Ele vor veni cu lumina lor toată, cu lumina lor reală și cu aceea coborîtă înlăuntru, cu patina și aura lor de trăire și moarte, cu apele pierdute, ca oglinzile de la Versailles, ostenite pe umbrele altor dimensiuni, crinoline, tuturi, malacoave, carcase, peruci pudrate și „mouches d'amour”, aburite, refuzînd să mai reflecteze în afară, aruncînd doar săgeți răsfrînte rareori din oglinzi în oglinzi, adînc cuprinse în ele, dincolo de ramele aurite, așa cum comorile se cufundă în răstimpuri tot mai adînc, purtînd la suprafețe doar jucătoare vilve peste mlaștini.

Maia BELCIU

POSTA REDACTIEI

Modele negative

Această „vitrină de rebuturi” a devenit tradițională, se pare, și foarte mulți cititori ne amintesc în scrisorile lor să nu-i lipsim cumva de prilejul „acestui zimbet de Revelion” — cum zice unul dintre ei.

Publicăm deci, în această pagină, o nouă culegere din cele mai ciudate înjghebări de versuri primite la redacție în cursul anului, convinși că, pe lângă „prilejul zimbetului”, numeroși noștri corespondenți (cei care au talent, firește, fără de care, în domeniul gingaș al poeziei, orice stăruință, oricât de agresivă, e zadarnică) vor avea, și în acest chip, cu asemenea „contra-pilde” în față, de învățat câte ceva în munca lor plină de aspirație către frumos.

Reproducem „operele” respective fără nici o modificare — ne-am permis doar să împunăm greșelile de gramatică și ortografie, acolo însă unde aceste corecturi n-ar fi riscat să altereze „farmecul” specific al manuscriselor. Semnăturile nu sînt reale; am recurs la niște pseudonime ad-hoc, din motive lesne de înțeles. Intrucît pagina de „modele negative” apare (oficial) o singură dată pe an, în noaptea Revelionului (restul aparițiilor încadrabile la acest capitol fiind cu totul întâmplătoare și neintenționate!), rugăm pe corespondenții noștri să nu ne trimită manuscrise pentru mîtoarea pagină decît în decembrie 1971!

INDEX

La bal

M-ai invitat ca să viu aseară
La bal în sat la voi
Și am venit și prima oară
Am dansat amîndoi

Și-am tot dansat tot amîndoi
În seara aceea așa frumoasă
Eu m-am simțit bine la voi
Iar tu erai bucuraoasă

Cînd citeodată mă-ncurcam
Tu nu te supărai de loc
Cînd din greșeală te călcam
Pe virfuri cu-al meu toc.

Și-mi tot zimbeai și mă-ndemnai
La altul joc într-una
Eu nu știam, tu mă-nvățai
Și parcă n-a fost de-abuna

Căci după ce ne-am despărțit
Eu te-am dorit într-una
Și de atunci am tot dorit
O seară numai una.

Cînd iarăși amîndoi să fim
Și să ne spunem dragi cuvinte
Să dansăm și să vorbim
De lucruri din'nainte.

Dar nu știu dacă-n viață
Vreodată te-aș mai întîlni
Ca să-mi apari din nou în față
O, cit aș mai dori

Să-ți spun ce gînduri mă
frămîntă
Să-ți spun tot ce gîndesc
Iar tu să-mi stai în brațe frîntă
Să știi că te iubesc!

Gigi IONESCU-LEPA

Adio!

E o fericire că te-am întîlnit
Că mă trezesc cu tine-n gînd.
Că totu-n jurul meu-mi surid
Din clipa-n care-n viața-mi
te-ai ivit

Ai apărut o clipă, două, trei.
Și vei rămîne dacă vrei
O veșnicie.
E mult.

Deși îmi place să te-ascult,
Să-mi zimbești, să rîzi,
Și pentru mine ai ajuns un
cult,
Cascade de iubire tu cuprinzi.

Vor trece clipe, zile, luni.
Vor urma altele
Și-n pîr tu o să prinzi cunun!
Ghirlande întregi de stele.
Nu-ți cer iubire veșnică
Eu știu că miine mă vei uita.
Că-n viața ta feerică
Desigur va apare-o altă stea.

Vei fi ironic, sadic,
Vei tachina într-una
Dar crede-mă căci totuși
Eu te-am iubit întotdeauna.

Ilena ZURZA

Întrebare

O, tu om ce ești blestemat.
Spune, tu ce-ai căutat
Să te duci în tribunal,
Spune, tu oare n-ai fost normal?

Om tu ești acum, ce crezi?!
Prietenii tăi să-ți vezi
Cum se uită acum la tine
Și vorbesc și își spune:

— Vai, dar ce s-o fi întîmplat
Care acest om de-i arestat?...
Și se uită o lume întreagă
Cum te scoate și te bagă

În sala de judecată
Unde mama ta așteaptă
Și acel judecător
Și tovarășu' procuror.

O, de ce nu te-ai gîndit
Ca să fi un om cinstit?
Om tu ești acum, sau zebră,
Sau ai fost bolnav de febră?

Capul unde l-ai avut?
De n-ai stat și n-ai gîndit
Că-i avutul nostru acum. —

Să fi mers pe acelaș drum
Cu oameni ce sunt cinstiți.
Fără să fie pedepsiți!...

C. VLADESCU

Vise

Cînd soarele vesel peste nouri
se ivește
și se topește roua de pe flori
în pieptu-mi inima tot crește
văzînd în nalt suita de culori.

Cu fruntea-n palmă scriînd îmi
revisez
Din rozul vieții tot ce-i mai
frumos.

Din multe gînduri făuresc un
crez
Să fie tare și de loc scămos.

Din țeluri felurite, o viață colorez
Ceva măreț ca-n basme
Aș vrea ca să-mi creiez.

E vis, fata morgana, sînt
fantasme,
Miraj, căldură-n față-i joc de
astru,
Sînt deci iluzii și multe
cataplasme.

Ion SPIREA

Sub plopul tremurător

Sub plopul tremurător
Eu dorm de multe ori,
Căci sînt un visător
Și cred numai în flori.

Sub plopul tremurător
Eu dorm cu fața spre cer
Căci sînt un muritor
Și negru e-al meu guler.

Sub plopul tremurător
De-acum îmi sap mormintul
Căci sînt un muritor
Și-mi place să mă bată vîntul.

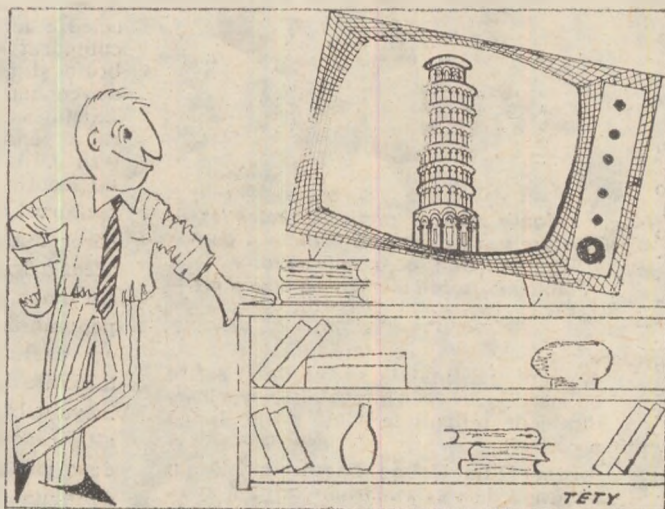
Tristan MATEESCU

Cu ce te-au răsplătit?..

Da, mă miram să nu te superi
tocmai tu...

Ai vroit să vin la tine,
Și-n loc să mergi cu mine,
Mi te-ai dus la film cu alții,
Îndrăgind mereu bărbății.
Mult viteji și ncrezători...
Vreau să știu de cite ori
Te-au chemat la vreo- serbare.
Unde tu să le fii floare,
Și regină între flori...?

Ionel PIELMUȘ

EI, AM ÎNDREPTAT IMAGINEA!

ȘTEFAN BOROȘ

Naturo!

Naturo! — ești frumoasă
Sub orice aspect te caut,
Nu ești o ființă dușmănoasă.
Ești frumoasă cu adevărat.

Din formele-ți diverse
Ațiți poezi s-au inspirat
Și din ce ei scriu reiese
Că totul este adevărat.

Tu ești un bun martor ocular
Știi orice-n lume se petrece.
Însemni orice în calendar.
Nimic neobservat nu trece.

Dar dacă ai tu forță
Să zdrobești orice dușman
Ce se satură de viață
Și-ncep războaie-n orice an.

Distruge pe toți acești ursiți
Ce caută numai la război,
Că ei sînt doar niște timpiți
Ce zici că par a fi strigoi.

Un trăznet doar este de-ajuns
Pentru-aceste ființe patogene.
Aș avea un dor nespus
Ca să privesc așa ... alene

Aceste ființe microbiste
Ce iau într-una la măsuri
Măsuri numa teroriste.
Măsuri — pe ele cu fisuri.

De-ar fi distruse citeva
Din principalele focare.
Nimeni n-ar mai cugeta
Să-și mărească-a lor hotare.

Iorgu MILITARU

Examenul

Cînd la examen eu m-am
prezentat

Fiind sigură de mine
Că, gîndul mi sa luminat
Dar nu a fost, a fost doar o
iluzie.

Atunci cînd eu mă pregăteam
Cu gîndul că voi trece
Atît de sigură eram
Ca iarna care-i rece.

Dar nu a fost, a fost un vis
Un vis bun dar trecător
Cînd crezi că calea ți-ai deschis
Atunci apare iar un nor

Și zilele mi-s numărăte
De-atît durere simt sfîrșitul meu
Căci gîndurile mele sînt plecate
În lumea celor care-i vreau eu.

Nimic nu văd în lumea asta
Decît atîta visul împlinit
Dar n-a fost mie sortit aceasta
Căci totul mi sa năruit.

Așa cum floarea se ofilește-n
glastră

Și codrul cîntă dorul lui
Așa și viața simt că mă lasă
La gîndul examenului.

Angela PIPOȘ

Nedumerire

Să nu te superi dacă-ți scriu pe
file de caiet.
Sînt file din „caietul tău” pe
care le transfer încet.

Cînd cînta cocoșu',
În fiecare zi găsea în piață
O tină ră păiață
Pe care o măcelărea cu un
clește

Zicînd că o iubește.
Cînd burta i-a crescut mai mult
S-a făcut adult
Se plimba cu 4, 5, 6, 7, 8 stafii
Liliachii, stacojii, cărămizii
Și noaptea-și lăsa cioc
Și dansa rock,
Ca un urangutan din pădurile
virgine

Printre feline
Și saxofoane divine.
Din cînd în cînd regreta în somn
Că nu s-a spălat cu șampon
Și tot din cînd în cînd își punea
ventuze

Ca să se amuze
Pînă ce și-a deschis în colț
Un magazin de chiloți
Unde veneau mulți ostrogoți
Cu calești pe roți
Care probau chiloți.

Constanța LIRU

Chemarea stelelor

Privirea caldă ți-am chemat
Avînd solie rășina unui brad
Și am uitat chemarea mării
Și luciul ei în toiul serii.

În unda lacului ce ieri
Scăldatu-ne-am voioși, teferi,
Îmi caut ce-am pierdut,
Îți caut vocea s-o ascult.

E formalism, zici, nu-i așa?
Nu! E crudă realitatea!
Te-ai plictisit și poate-ai vrea
O altă stea să-ți lumineze calea.

Te-ai dus, de ce?
De ce m-ai părăsit?
Iubitule ingrat, eu te-am iubit,
De ce-ai fugit, de ce-ai fugit?

Nu-ți voi ierta păcatul.
Nu voi fi însă Lăpușneanu*), —
S-a dus cu totul în neant
Timpului rece; n-o să pot
Să nu te caut.

Prin stratosferă voi zbura
Și spre pămînt mă voi uita
Chemîndu-mi fericirea.

*) „Dacă voi nu mă vreți, eu vă
vreau!”

Angela CRUDU

Să fii blestemată!

Te-am văzut pe stradă
Mult mi te-ai schimbat
Chipul frumuseții tale
S-a cam destrămat.

Cînd te-am cunoscut pe tine
Erai o fecioară,
Tinerețea ta cînta
Cum cîntă o vioară.

Ai crezut că ai să fi
Tu veșnic frumoasă,
Dar groaznic te-ai înșelat —
Ești hidă și grasă

Și cu timpul ai să fii
Mult mai destrămată.
Nu-i păcat, așa ai vrut —
Să fii blestemată!

Și blestemul meu aș vrea
Să mi te ajungă,
Să găsești în jurul tău
Ură și chiar scîrbă.

Am vrut din trupul tău
Tot ce a fost mai bun.
Anii tinereții tale
Nu-i mai ai acum.

Tu ai luat un alt bărbat,
Înalt și frumos, —
Dar e țăran și e prost
Și nu-i prea fâlos.

Tu! doreai de cînd ziceai
Să îl iau la pește.
Ți l-ai luat și acum plîngi;
Domnul pedepsește!...

Ține-l cit te-o mai ținea
El, dragă, pe tine,
Dă-i toți banii ce-i câștigă
Să nu plece-n lume.

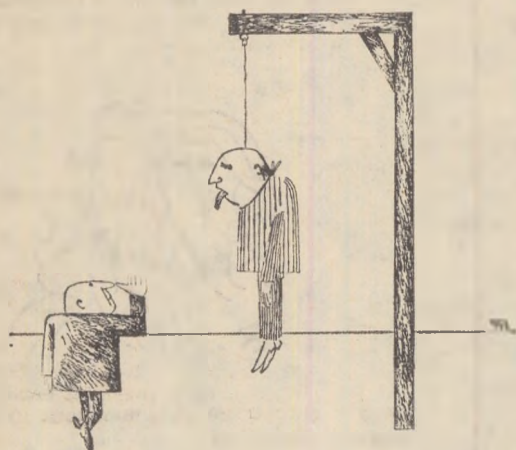
Nu meriți ca fericirea
S-o ai înapoi?
Să nu uiți nici cînd iubirea
Ce-a fost între noi!...

Gheorghe DRACU

Fără cuvinte

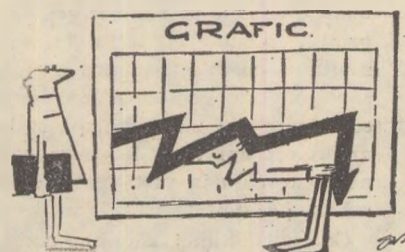
Fără cuvinte

Valentin POPA

Perpetuum mobile

Octavian BOUR

— Sintezi mulțumit de stilul meu de muncă ?

Nicolae GANGOLEA

— Hai noroc !

M. OPROIU

Parodii

de Virgil Vasilescu

Mihai Beniuc

Iar te caut

Îi știu pe regenaarul cineget,
Cei care-a stat la pindă, indiscret,
Pre cînd Diana, nudă-n scîiaătoare,
Se exhiba — precum o nimfă care... ?

L-a pedepsit divină: pe prociat
În cerb îl prelăcu (cerb get-beget).
Și Acteon fu slișiat — oroare ! —
De cîinii lui, ce-l luară ca atare.

Tot astfel, iscodind c-un ochi precaut.
Eu, poezie, datu-ți-am o raită.
...Și-ți jur, zeîto, cum că iar te caut.

Rămîne-voi același bard de samă,
Cerut, de altfel, chiar și de programă.
Beniuc (Mihai), cel mursecat de haită.

Nichita Stănescu

Bărzăun

Bărzăun cu zecl, cu sute,
zălogit în stări stătute,
pentru mii și milioane
de arșice și arcane.

Bărzăun cu crem, cu bej,
sugind vidu-n trompa vrej
dinspre mov dinspre albastru
mușțat în epigastu
cu moi larve de senin și
norii lincezi trimbulinșii
ce-ți stau țurture sub nară
zeci și sute — într-o doară.

Eugen Frunză

La poezie

De ce nu-mi vii, din ce pricină
Eu țața nu ți-o văd nicicînd ?
Nu înțeleg. Ce-ți dă prin gînd ?
Că doar mă știi : n-am nici o vină.

Ursit am fost, modest și blind,
Din simfonia ta divină
Un ghiers să fur, la ocarină,
Micro-concert — deconcertînd.

O, cum te eschivezi, cu tente,
Cum mă rănești în sentimente !
...Și-am termen, la „Minerva”, strict ...

Și iarăși spun oftînd : vai mie,
Înabordabilă stihie,
Tu, păgubos al meu delict.

Victor Kernbach

E ceasul

E ceasul scăzut în absența Lenușei.
Nici telul, nici tocătorul,
doar tic-tacul, doar televizorul
zumzăind prin aromeala catelușei.

Să fii singur, o, Doamne-Dumnezeule ! ...
Mușc din tartină. Ca iasca penteleul e.
Cuțitul scîrțîie tencuind untul.
Care-i miezul lucrurilor, lăuntru ?

Dînsa e prin oraș, după cumpărături ;
acuși va sosi, cu plasele pline,
voioasă ca toaca, activă ca gripa
cînd nu iei din timp Rinolug și măsurl.

Cu dînsa, mereu — e scrisa mea soartă ;
căci știu, e clar : sub zodii propice,
în vecl se va-ntoarce, eternă consoartă,
purtată-n rotitorul scrîncioab al lui Nietzsche.

Adrian Beldeanu

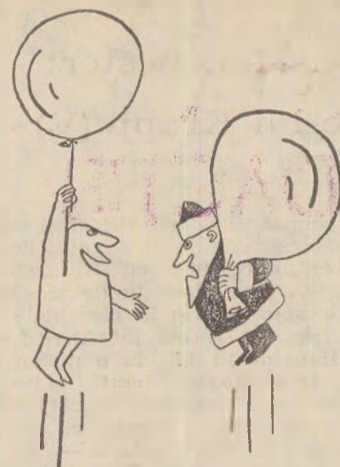
Țîșnind

Țîșnind un dram de plol pe soare
te primeniră. Plîngă turc guvid
zbicîit, cu țîrșele șalvare
și-n bor c-un bei în griș, pe-un ins acid.

Alcesta-ți stoarse cirpa scheunînd :
aș ști de ce-nlesni o tîndă...
Divina leorcă culce-un timp, pe cînd
berbanșii-n țîșne s-o ia, scundă.

Or, boru-mi beii-n cocuri l-au plăcut
și-n rațiile de muiere.
Cu rîndul chei, sortați, au — c-un om-scut —
muftiul net în fiș și ere.

Temej ? ... Aș ! Treaptă-n toarcerea-colind :
Cîrști, cocoșei și boarfe — de alînt.

Fără cuvinte

Fără cuvinte

Fără cuvinte

Ion Dogar-MARINESCU

Fără cuvinte

Fără cuvinte

Traian Ioan VARGA

William Manchester:

Armele lui Krupp (V) — Ultimele 72 de ore ale lui Rotschild

În Parisul ocupat, germanii victorioși aveau tendința să se îngrămădească în jurul Arcului de Triumf: pe Avenue Kleber împrejmuită cu sîrmă ghimpată, de-a lungul arterei Avenue Foch (unde se găsea cartierul general al Gestapo-ului) și în elegantele hoteluri ale milionarilor francezi. Biroul lui Alfred se găsea pe Boulevard Haussmann 141, la o distanță de numai nouă blocuri de Arcul de Triumf, Clădirea — ea mai există și azi — este o casă mare de cărămidă, cu patru etaje, negricioasă, avînd o fațadă sculptată cu migală, plină de foarte lucitoare alămării — dar în legătură cu modul în care Krupp a achiziționat-o există o poveste. Înaintea capitulării Franței, ea aparținuse firmei Société Bacri Frères, o firmă evreiască. Agentul lui Krupp de la Paris, Walter Stein, pusese ochii pe casa aceea încă din timpul crizei de la München. Cînd comisarul nazist pentru problemele judeice a venit la Paris, Stein l-a convins să confie clădirea de la nr. 141 și s-o predea lui Krupp — Société Anonyme Française, recent înființată. Conducătorul reprezentanței era un Kruppiener cu numele de Leon Schmidt, care se găsea în excelente relații cu Richard Sandre, administratorul provizoriu al proprietăților Rotschild,

Alfried personal nu stătea prea mult la Paris. El călătorea aproape fără întrerupere prin teritoriile ocupate. Încă din 1937, când Löser venise la Essen, Gustav îl făcuse mărturisirea că dorea să fie un „monarh constituțional“. După ce Führerul cotochise Franța, bătrânul a publicat un anunț la Essen arătând că în viitor „Hotărârile Directoratului în probleme tehnice vor fi luate de către Görens, de către Löser în sectorul comercial și administrativ, iar în problemele de exploatare miniere și armament de către Alfred von Bohlen und Holbach“. Achizițiile străine — asta se și hotărise — erau de competența lui Alfred. Mai mult, întrucât îl trebuia să cuteireze Țările de Jos, Franța și mai târziu Iugoslavia, căutând uzine, echipament și materii prime, desigur, că putea foarte bine să se ocupe și de alte probleme, de măsură ce ele se iveau.

Robert Rotschild a însemnat o astfel de „problemă”. El n-ar fi avut nevoie să se pomenească într-o situație de soiu a celeia în care s-a pomenit. Dacă asculta de glasul rațiunii, ar fi capitulat înaintea lui Krupp și ar fi semnat hîrțile de predare a titlului de proprietate asupra firmei sale Sociétés Anonymes Austin de la Liancourt de Oise, ar fi supraviețuit războiului și ast-

Alfried și fiul său Arndt la Hanovra în 1960

fel poate că mai era în viață și astăzi. Dar Rotschild s-a dovedit încăpăținat. În ultima primăvară dinaintea războiului, cumpărase 91 la sută din acțiunile unei fabrici vechi de douăzeci de ani în schimbul sumei de 4 milioane de franci și era mîndru de această achiziție. Dar în cursul primei săptămîni a lui iunie 1940 a trebuit s-o evacueze. La recomandarea autorităților franceze, și-a părăsit locuința — strada Victor Hugo nr. 42, cu șase zile înainte de intrarea trupelor germane și s-a mutat — temporar, credea el — la Lyon. Cînd regimul de la Vichy a desăvîrșit înțelegerea cu Fûhrerul la Montois, în octombrie, industriașul francez s-a pregătît să se înapoieze în Nord. Activitatea lui consta în producția de tractoare ; acum cînd ostilitățile se terminaseră, nu avea nici un motiv împotriva reluării ei. Spre uimirea sa, Camera de Comerț de la Lyon l-a reținut însă. I s-a arătat că o atare călătorie nu ar fi de loc oportună. Însă Rotschild nu putea înțelege de ce. La urma urmelor, el nici măcar nu era cetățean francez ; formal, era cetățean al Iugoslaviei, la data aceea încă neutră. Asta nu schimbă situația, — i-au răspuns oamenii de afaceri francezi. În ochii cuceritorilor, actele sale de cetățenie iugoslavă erau ca și fictive. Pentru ei, Rotschild nu însemna decît un evreu în plus. Reich-ul își avea legile sale în privința evreilor. Mr. Rotschild se poate bucura de un climat mai favorabil aici, pe malurile Ronului.

Există o cale de ieşire, aşa cum apăruse ea de prima dată. Soţia lui, Vera, nu era evreică, iar fratele ei, Milos Celop, un iugoslav energic, în vîrstă de treizeci şi unu de ani, cunoştea întreaga situaţie. În toamna a-

ceea, Milos — căruia îi simtem recunoșcători pentru relatarea completă a celor petrecute — s-a deplasat la Liancourt și a găsit fabrica ocupată de trupele germane. Comandantul trupelor ce o stăpinea, locotenentul Bröckler, a arătat că nici nu poate fi vorba ca Rothschild să reintre în posesia uzinelor și că ar fi extrem de primejdios pentru el să revină pe teritoriul Franței ocupate. Totuși, dacă și-ar transfera stocul de acțiuni unui arian — și după părerea lui Bröckler, Celap însuși era un astfel de arian — utilajele uzinei ar putea reintre în funcțiune. La Lyon, proprietarul depozitat a fost mai înfăi dezamăgit și după aceea s-a resemnat. El a consimțit „în interesul familiei mele, ca să-mi salvez moștenirea și de asemenea în interesul muncitorilor din fabrică și al clienților mei agricoli din Franța“. Toate activurile au fost trecute pe numele cumnatului său și Bröckler l-a acceptat la Liancourt, în calitate de proprietar, pe Celap. Trupele s-au retras din fabrică și muncitorii s-au înapoiat la bancurile lor de lucru și la strunguri. Producția de tractoare a început din nou și se părea că așa o să continue.

Dar nu. La Essen, concenul era iritat de cererile mereu crescînde ale Wehrmacht-ului cărui-a-i trebuiau camioane. Începuseră pregătirile pentru invazia Rusiei; Berlinul se aștepta din partea lui Krupp să livreze mii de camioane grele DB-10 marca Daimler-Benz (**Blockwagen**). La zece săptămîni după ce Celap reîncepuse producția fabricii, un reprezentant al guvernului francez de la Vichy s-a prezentat la poarta uzinei și a declarat că el urmează să preia uzina în calitate de „administrator provizoriu”. A explicat de asemeni că transferul de acțiuni al lui Rotschild către fratele soției sale fusese ceva ilegal; toate tranzacțiile făcute de evrei după data de 23 martie 1940 nu mai aveau nici o valabilitate. Ca urmare a acestui fapt, situația era de considerat la fel ca și mai înainte: Rotschild se putea considera încă proprietarul uzinei. Auzind aceasta, industriașul francez s-a și înfipt în călcîie. El, Rotschild, șovăise să se dea la o parte chiar pentru unul din membrii familiei sale în care avea toată încrederea; cu atât mai puțin îl ispita intenția de a-și preda atelierele unui străin și mai ales unui jefuitor, unui antisemit la urma urmei. La prima privire, intransigența sa a putut părea lipsită de semnificație. Zece firme germane concureau la obținerea acestei proprietăți rechiziționate, pe care OKW-ul și Comisia de Comerț Exterior a Partidului Nazist o repartizaseră lui Krupp. Prin urmare, un anunț cu data de 21 august 1942, Alfred a rebotezat formal uzina cu numele de Krupp S.A. Industrielle et Commerce, Paris. După aceea, a supravegheat transferul la Liancourt al producției sale de autocamioane Krawa. Un subordonat a relatat că Alfred „a cișugat în general o impresie favorabilă pe care mi-a împărtășit-o și mie. E convins că ar trebui să sprijinim în continuare eforturile de a produce în vest”.

Totuși, germanilor le plăc lucrurile netede ca în palmă, și pentru ei exasperant rămânea lapul ca fabrica de la Liancourt era deținută nu de către arianul Krupp, ci de evreul Hotschuid. La 141 — Bd. Haussmann, Walter Stein aplică toate presiunile cu puțința asupra autorităților militare și guvernului de la Vichy. S-a perindat o succesiune întreagă de administratori provizorii, fiecare un ei începând apoi pentru că nu izbutea să soluționeze problema. La început, administratorii au încercat să trateze cu Célap, dar și poziția acestuia devenise precară după invadarea Iugoslaviei. La data de 6 aprilie 1941, el a fugit în zona neocupată. Aproximativ douăzeci de luni mai târziu, la 25 noiembrie 1943, Stein a crezut că, în sfârșit, găsise soluția. Administrator provizoriu era Richard Sandre, descris în documentele epocii ca o **persona grata** a dinastiei Krupp. Mai mult, într-un memorandum trimis la Essen, Stein relatează stabilirea „unui contact mai strâns cu guvernul francez”; „făcuse” cunoștința „contelui de Janchais, ofițer de legătură al mareșalului Petain...”

E vorba de o persoană înzestrată și căreia i s-a încredințat în mod special de către mareșal misiunea de a colabora cu noi". Acum, vădit lucru pentru oricare dintre cei interesați în soluționarea problemei, că era nevoie de contribuția unor talente remarcabile, Rotschild nu mai făcuse nici o mișcare, deși îl știa pe Krupp ajuns la un punct mort. Descoperind că mareșalul francez era la fel de indiferent ca și Führerul față de cetățenia sa iugoslavă, Rotschild încercase a se refugia în Portugalia, trecînd în septembrie 1942 prin Spania și escaladase efectiv granița spaniolă, cînd poliția franceză, pusă pe urmele lui. l-a arestat și l-a trimis într-un lagăr de concentrare de la Saint Privat pe riul Ardeche. Celap l-a convins (sau l-a șperțuit, însemnările nu sînt prea limpezi) pe prefect, să-i elibereze cumnatul. Scăpat, Rotschild s-a dus ca să locuiască într-o vilă din Cleon d'Andran. Era o măsură de prudență. Micul cătun se afla în zona italiană și din această pricină îi și inspira siguranță.

A greșit-o, totuși. La Cleon d'Andran, el era la chemul lui Stein, al lui Schmidt, omul lui Stein, și al lui Sandre, colaboratorul lui Schmidt, iar apoi al omului de contact pe care îl avea Sandre la Lyon, un procuror al regimului de la Vichy, pe numele Damour, pe care Pétain îl numise la Comisariatul pentru problemele evreiești. Toți laolaltă reprezentau regenta birocratică de la Liancourt, dinastia Krupp și regimul vasaal francez. Aprecierea poziției italiene din partea lui Rotschild a fost corectă. Așa cum Ministerul de Externe german observa pe un ton de iritare, „lipsa de zel” arătată de oficialitățile italiene a făcut ca soluționarea problemelor evreiești în zona teritoriului francez ocupată de Italia să fie deosebit de grea. Dar națiștii erau în măsură să schimbe această situație. Ei aveau atît forța cît și voința și pe amîndouă într-o măsură mult subapreciată și erau sprijiniți activ de către fasciștii francezi. În fața acestei forțe, despoții binevoitori ai lui Mussolini erau cu totul neputincioși, fapt cu care Sandre a încercat să-l convingă pe Rotschild într-o vizită personală ce i-a făcut-o la 6 februarie 1944. Potrivit celor relatate de Celap, care se găsea de față, Sandre a subliniat că transferul proprietății lui Krupp

Inscriptie

pe-o ureche de miel alb

Pe oblonul ultimei zile din an, toată lumea, (inclusiv suflarea sportivă) face socoteli cu creta. Învingătorii triumfă deschis; învinșii, îngrămădiți spre fundul sălii, joacă biza și se roagă-n gînd să vină mai repede clipa cînd se-mpușcă-n inimă anul cel vechi. (Trag numai membrii federației de tir și invitatul lor de dîrvală, prof. Angelo Niculescu, antrenor

emerit, care trage cu arma unui invalid din războiul balcanic.)

Ciudad, cită grabă depunem ca să-mpușcăm
cu gloanțe dum-dum ultima zi din an ! Și cît
de lacomi sîntem s-apucăm în mîini floarea
de singe revărsat, s-o învîrtim ca pe-o rozetă
și să-i numărăm petalele ! Cei ce-au pierdut
nădăjduiesc să afle înscrise pe corolă semne
de biruinți viitoare ; învingătorii, pe buze
cărora scînteiază vin roșu din grădina zeilor,
mîngîie floarea ucisă, așezați pe-o creangă
din arborele gloriei, și-n gîndul lor floarea
trebuie să fie un crin din steme asfințite,

În primul ceas al noului an, ceas al sărutu-
lui și al speranței, voi închina un pahar pen-
tru Gruia, cel mai mare handbalist al lumii,
voi închina și pentru Dinu, Dumitrache și Ră-
ducanu, și, fiindcă știu ce-l înfringerea, voi
bea și pentru cei înfrinți. Pentru că cei ce
pierd sînt întotdeauna singuri. Sufletul publi-
cului care vine să asiste la un meci, pentr-
u neavizat e parfumat cu superficialitate. În-
virtindu-mă, după sticlă poleită, pe atitea sta-
dioane, știu astăzi că sufletul omului din tri-
bună e de cele mai multe ori, așa cum spune
poetul, „o sabie cu vârful în sus“ în care se
scufundă cu inima, pentru o zi sau pentru o
săptămînă, toți cei ce pierd. Jucătorul înfrînt
se retrage din teren mai puțin la trup și de
multe ori am avut impresia că pasul rân-
nu poate căra în vestiare tot disprețul îngră-
mădit pe umeri.

Oblonul ultimei zile din an. Şi pe el, în culori de sărbătoare, ca zîmbetul rodici deschise, chipul învingătorilor ; iar pe margini, scrise cu un cui, chipurile de cai istoviţi ale învinşilor. În mine, tablourile se amestecă, pe fruntea învingătorilor citesc neliniştea, pe fruntea învinşilor, speranţa. Şi torţa pe care, luat de ape, o înalţ la sfîrşitul unei partide (flacăra a iluziei, aprinsă la felinarul magic al copilului care-am fost). o flutur în aer în cîntea tuturor. Peste bucurii şi peste tristeţi aş vrea să semăn boabe de mărgean, zăpezi curate şi cîntec.

La mulți ani.

Fănuș NEAGU

ROMÂNIA LITERARĂ

Anul IV, nr. 1 (117)

**Săptăminal de literatură și artă
editat de Uniunea Scriitorilor
din Republica Socialistă România**

REDACTOR ȘEF : NICOLAE BREBAN

REDACTORI ȘEFI ADJUNCȚI :
GABRIEL DIMISIANU, ION HOREA,
NICHITA STĂNESCU

SECRETAR GENERAL DE REDACȚIE:
GHEORGHE PITUT

REDACȚIA : București 8-dul Ana Ipatescu nr. 15, Te-
 lefon : 12.94.44 nr. 1139.36; 12.74.26 **ADMINISTRAȚIA :**
 Șoseaua Kiseleff nr. 10 Telefon : 18.33.99 **ABO-**
NAMENTE : 3 luni - 28 lei; 6 luni - 52 lei;
 1 an - 104 lei **TIPĂRIȚĂ :** Combinatul poligrafic
"CASA ȘCINTEII"